

Hunc ego possideo
Gustorum Transim
Hic liber meus
Alexander

Ex libris Rati Lual

Bien. A. 1. 20

R

V

Caspar
Republie

20
Synop
Ioanne Ca

De Ser
deque illi
ribus Rela
fuit edita

De To
cipia aut
R. & a

Eremit Camald.
CONTENTA

hoc libello

DE

REP V B L I C A
V E N E T O R V M.

Monty Regij
I.

V Eneti Dominii Chorographica
descriptio è variis authoribus col-
lecta.

II.

Cassparis Contareni Patricii Veneti de
Reipublica Venetorum, libri V.

ad III. *Varisavia*

Synopsis Reipublicae Venetae, auctore
Ioanne Cotovico.

IV.

De Serenissima Republ. Venetorum,
deque illius Imperio & populorum mo-
ribus Relatio; qua à Philippo Honorio
fuit edita.

V.

De Potentia & Aerarii Venetorum
copia aut inopia ex Gallic. Sc. D. T.
V. T. & aliis.

A 2

VI.

VI.

*F. Leander Albertus de incrementis
Dominii Veneti & Ducibus ejusdem.*

VII.

*Series Ducum Venetorum & brevis
annotatio eorum qua sub ipsis memora-
bilia contigerunt; ex Iustiniiano & aliis
collecta.*

VIII.

*Variorum Iudicia de Republica Ve-
netorum.*

IX.

*Regimen Civile magnifica Civitatis
Veronae.*

X.

*De Claris Viris Reipubl. Veneta ex F.
Leandro Alberto.*

*Ex Libris Ati
Leand. Harmianjki*

L. VE-

VE
C

bardia
Territo
gomen
mam i
nitimo
chiduc
mare; a
& Trid
Occide
eunden
Mantua
Marco
nomen
domicil
Mintio
trione
te Tim
à Merio
rianis &
quit L

VENETI DOMINII
CHOROGRAPHICA
DESCRIPTIO.

DOMINIVM Venetum in Italia, tres integras provincias complectitur, Marchiam Tarvisinam, Forum Iulium & Istriam. Lombardiæ item Transpadanæ partem, Territorium nimirum Brixienſe, Bergomenſe & Veronenſe; denique Creſmam in regione Cenomanorum. Finitimos habet ab Oriente partim Archiduces Auſtriæ, partim Adriaticum mare; à Septentrione eoſdem Auſtrios & Tridentinos; nec non Rhætos: ab Occidente Mediolanenſem Ducatum; eundemque etiam à Meridie, cum Mantuano & Eccleſiaſtico Dominio.

Marchia Tarviſina quæ à Tarviſio nomen accepit, olim Marchionum domicilio; ab Occidente clauditur Mintio, Benaco & Sarca flu. à Septentrione Montibus Tauriſanis; ab Oriente Timavi oſtio & Adriatico mari; à Meridie Arheſi & Paludibus Melarianis & Brigantinis. Regio eſt (ut inquit Leander) pernobilis & lauta,
A 3 ditiffi.

6 VENETI DOMINII

ditissimis oppidis, urbibusque splendidi-
 diffimis nitens, indigenis ingenio tum
 ad litteras omnesque disciplinas, tum
 ad rerumpublicarum administratio-
 nem aptissimo; manu, cum res exigit
 promptis, nec minus in re facienda so-
 lertibus. Campos habet amœnos, ac
 frumenti, vini, cæterarumque frugum
 & omnimodorum fructuum perfrœ-
 cundos. Nec desunt calidi & salubres
 fontes; varia metalla; multi nobiles
 amnes & lacus. Cœlum salubre, jucun-
 dum & temperatum; denique tot do-
 ribus ornata est regio ut inter præstan-
 tissimas Italiæ merito recenseatur.

Foro Iulii, Italis Friuli, (Veneti vulgo
 Patriam nuncupant) Orientem versus
 terminus est Formio amnis, ad Septen-
 trionem Alpes Iuliæ, ab occasu Alpes
 Vindeliciæ & Noricæ, qua parte etiana
 Liquentia amnis Forum Iulii separat à
 Marchia Tarvisina: ad Austrum mare
 Adriaticum. Regio campis læta, fon-
 tibus ac fluminibus rigua; solum vi-
 rium ferax, sylvis opacum, metallis, &
 lapidinis nobile. Nobilissimus flu-
 vius Hydra, ad quem argentum vi-
 vum effoditur. Indigenæ ad humani-
 tatis artes, mercaturam aliaque hone-
 sta studia aptissimi.

Istriae termini sunt ad Occidentem
 Tima-

Ca
 Timav
 amnis
 Septen
 & Par
 Orient
 Adriat
 aspera
 focunc
 tem ha
 cant M
 teriem
 ves fab
 tes. Su
 nensi &
 Veneria
 loca, In
 amplifi
 nuati.
 cum qu
 Brixia
 preolus
 genta se
 nimiru
 millib. x
 tremo V
 in longi
 pass. int
 Orcios n
 aliquor,
 item coll
 omnia p

CHOROGRAPH. DESCR. 7

Timavus, sive ut Plinius vult, Formio
amnis, qui nunc Risanus dicitur: ad
Septentrionem Alpes, quæ Carniolam
& Pannoniam separant ab Italia; ad
Orientem Arsias fluvius: cætera mari
Adriatico cinguntur. Regio omnis
aspera est, non tam montibus, quam
fœcundissimis colliculis assurgēs. Mon-
tem habet unum excelsum, quem vo-
cant Monte major. Sylvas etiam, ma-
teriem tum ad alios usus, tum ad na-
ves fabricandas affatim subministran-
tes. Sunt & Saxifodinæ in agro Rovi-
nensi & Breonio, è quibus marmora
Venetias deferuntur & ad alia Italiæ
loca, Incolæ plerique inopes & vicina
amplissimarum Italiæ urbium exte-
nuati. Urbes colunt, oppida & pagos
cum quibusdam insulis.

Brixianus ager latissimè patet; Ca-
preolus in latitudine stadia fere octin-
genta seu c. m. pass. continere scribit,
nimirum à Moso quod Mantua abest
millib. xv. usque ad Dialengum in ex-
tremo Vallis Camuniæ capite situm,
in longitudine stadia cccc. vel l. m.
pass. inter Limonem Benaci vicum &
Orcios novos. Sunt hoc tractu lacus
aliquot, nominatim Isæus & Idrinus
item colles, montesque & convalles,
omnia pulchris vicis, pagis, oppidis,

colonisque frequentibus & industriis nitentia. Tantus autem in hoc agro castellorum, pagorumque numerus reperitur, ut paucos omnino aliarum civitatum æque frequentes esse haud ambigatur. Ager uberrimus, tritici, milii, aliorumque frumentorum fertilis, vini, olei, aliorumque fructuum ferax; nec metallorum, ferri & æris, expers, unde incolis quæstus est uberrimus.

Bergomensis ager fertilis, præterquam ad Septentrionem, qua parte asper, montosus, rigidus & in totum sterilis est. Valles sunt passim multæ, quarum aliquæ vinum oleumque suavissimum ferunt, nonnullæ propemodum inanes, ferro tamen abundant, cæteræ quod solo vitibus & arationibus inidoneæ sint, vellerasuppeditant, ex quibus confecta textilia per totam fere Italiam exportantur.

Veronensis territorii longitudo, quæ à Bruchelio oppido sumitur Rivam usque, in ultimo Benaci recessu positam, LXV. est milliar. latitudo ab turre Confinium Rivorellam usq; XL. Ager urbi circumjectus optimus; tritico, vino, oleo, pecoribus, vellerum item pretiosorum, cæterarumque frugum copia abundans: nobilissimas
habet

CHOROGRAPH. DESCR. 9

habet Lapidicinas; item flumina, stagna, lacus, in quibus Benacus omnium amœnissimus: præterea insignes salubrium aquarum scaturigines, lectissimosque medicinalium herbarum thesauros, præcipue in monte Baldo.

Cremensis ager optimus, fertilis, excultus & ordinibus arborum vitibus maritarum, ex quibus nobilia vina, optimique fructus percipiuntur, nitens; aquarum rivi clarissimi multi, piscium optimorum sæcundi, præcipue mustelarum & capitati cujusdam generis, accolæ Marsonos vocant, capite reliquam partem duplo fere superante, gratissimi plane saporis.

De Venetiarum civitate.

Nunc civitatum & oppidorum descriptionem persequemur, initio facto ab ipsis Venetiis, quas Leander ita describit. Sitæ sunt in intimo sinus Adriatici recessu Venetiæ, mediis in stagnis quæ æstibus irrigua marinis, affuso ab oriente mari, quod recta in exortum M. P. DL. hinc patet, at secundum oram usque ad promontorium Leucæ mill. n. cc. enavigatur. Summovet id à stagnis terrenus agger tenuis (litus vocant) artificio providæ naturæ prætentus ad tutelam exilium

10 VENETI DOMINII
insularum in his stagnis, contra fluctus
& irati maris violentiam. Excurrit in
longum millia fere xxxv. curvus in-
star arcus, & ostiis quinis interruptus
quæ singula portum modicum effi-
ciunt, & cum mediocribus navigiis,
tum ipsis aquis marinis aditū ac viam
in æstuaria præbent. Habet itaque ab
Austro urbs partem ejus aggeris cum
continente, pariterque à Septentrione
& occasu. Stagna his finibus inclusa
propemodum millia lxxx. longitudi-
ne patent, nimirum ab insula Gradu
usque ad Lauretum olim non inhone-
stum oppidum juxta Padum, latitu-
do admodum est varia, quippe quia
vix certi termini æstuariorum qua è
mari diffunduntur, statui possunt, a-
quis passim diversis euripis hæc stagna
complentibus usque ad continentem,
adeo ut perdifficile omnino foret la-
titudinem tam diversam investigare.
Condita igitur mediis in his paludi-
bus, quas tum aquæ marinæ per ostia
litoris quina de quibus supra com-
memoravimus effusæ, tum multi conti-
nētis amnes huc se exonerantes creant,
urbs nobilissima Venetiæ est, modicis
primum in insulis fere sexaginta parvo
inter se spatio disjunctis, intercurren-
tibus euripis, ut herculè non minus
per

CHOROGRAPH. DESCR. II

per se tuto loco, quam ad imperia multarum gentium & nationum moderanda idoneo ac opportuno sita sit. Primordium ejus in diversum trahunt auctores. Sabellicus relatis diversorum sententiis memorat, hoc modo. Cum jam Hunnici belli terror Italiæ populos invasisset, essetque omne Venetum nomen ut periculo propius, ita ob id vehementer sollicitum (vulgo enim ferebatur Hunnos in Italiam moturos) eorum feritas quæ plusquam barbara in Christiani nominis viros esse tradebatur, effecit, ut ex priscis Venetis qui circa Adriaticum sinum amœnissima loca incolebant, alii alias propinquas maris insulas fuga occuparint: fueruntque viri illustres ac magna præditi religionæ à quibus fuga orta dicitur. De reliquis locis omnino non habeo quod affirmem. ex duabus clarissimis Venetiæ urbibus Aquileja Patavioque tum primum migratum manifesto constat, ut Aquilejensium quidam Graduncum liberis & pretiosa suppellectile confugerint, ex Patavio quoque non pauci atque iidem clari scilicet in Rivum altum receperint. Fuerunt olim ea loca ubi nunc urbs ipsa residet, insulæ quædam angustiores parum inter se distantes, quas placidissimi amnium meatus si-

nuoso

12 VENETI DOMINII

nuoso ambitu in mare decurrentium pelagi æstu alternante discriminabant. Incolebant repostas sedes marinæ tantum volucres, quæ illuc apricatum ex alto se recipiebant. ac fortassis piscator aliquis sed omnino rarius in his locis agebat. Patavini igitur qui Rivum altum tenere (est locus ipse nunc in media ferme urbe) primi omnium ædificare cœpisse dicuntur. Sic prima volunt esse jacta urbis novæ fundamenta. quod ipsumque piè riteque sit factum ex eo potest intelligi, quod quanto quis ea tempestate veræ pietatis studiosior fuerit, eo magis Hunnum reformidans, quem utique Christianum nomen & odio & crudelitate plusquam Hunnica persequi non ignorabat, quærendæ salutis effugio & quæsitiæ munitiore loco tuendæ sese aliis & ducem & auctorem præbuit. Piis itaq; votis nuncupatis qualia sanè à viris optimis in re tanta nuncupari oportuit, fortunata mœnia fortunato solo statui cœperunt. Non desunt qui eo loco ubi nunc auream D. Marci ædem conspicimus primo ædificari cœptum non dubitent affirmare: in eo fere omnibus convenire video VII. Calend. April. primordia urbis cœpisse. Neque vero primus ille hominum cœtus

ex

ex piscatoribus, aut pastoribus, aut omnino flagitiosis ac infamibus viris, sed ex nobilibus optimique generis civibus constitit. quales nimirum auctores esse oportebat civitatis, quæ postea tam augustum & amplum mari terraque imperium consequeretur, quale & superioribus seculis habuit, & in hunc usque diem habet. Prorsus itaque & nobis uti doctissimi homines quamplurimi faciunt, de primordio Venetiarum una cum Sabellico liber sentire, nimirum anno post C. N. uno supra cccc xx. initia earum prima posita: Sub Clefi Longobardico rege tanta urbs incrementa accepit, quum ob illius sævam tyrannidem crudelitatemque multarum Galliæ transpadanæ urbium cives, veluti è Mediolano, Ticino, Verona, Vicentia, & oppidis aliis huc deserta patria confluxissent, ut tam multitudine populi, quam ædificiorum auctu condita tum recenter ex parte videretur. Id porro sævitia barbarorum quibus Italia prædæ tum erat, evenit: direpti enim ubique ab iis & vexati indigenæ tanquam in tutum huc se recipiebant: unde dictum illo seculo natum legimus, aliis in locis uberibus matrum nutriri pueros, quorum juventute postea Venetiæ frue-

14 VENETI DOMINII

fruerentur. Exin autem perpetuis incrementis, urbs adeo crevit, ut nunc in admirabilem fabricam unumque corpus illæ circa Rivum altum insulæ lxx. pontibus cōnexæ cernantur: quas nimirum insequentium temporum industria crescensque paulatim res in hanc formam evexit. adjectis tandem etiam populi commodo aliis duodecenis. Suspiciari libet insularum fana ejus Divi nomen servavisse, quod locus habebat prius, easdemque jam vicorum appellationes manere. Creverunt igitur in tantum Venetiæ: nunc ut circuitu pass. millia viii. colligant. Aedificiis nitent splendidissimis, populo pernobili, opulento ac potente: rebus omnibus cum ad hominum usum necessitatemque, tum ad delicias & voluptates utilibus affluunt: quanquam enim nihil penè quicquam apud se, quoniam mediis in stagnis sitæ sunt, ut diximus, habeant, ex omnibus tamen orbis partibus anona importatur. Primum hic pro anni tempore fructus omnigeni habentur, optimi. pepones, vuarum varietas omnis, posina, pyra, similesque fruges, & olerum mirabilis abundantia. dein phasiani, pavones, coturnices, turdi, pipiones, & avium alia genera, cum multitudine pullo-

C
pullo
strium
cafeus
annon
expor
malva
nobilia
comm
tum m
fora co
si prim
quæ va
pia mir
dem an
necessit
quæ div
solum l
super &
longiss
possemu
variis ex
rio cultu
res profes
admirati
nes est di
vocatur: i
picas com
anobia
onventu
x. virgi
ula stern

pullorum & quarumcumque sylvestrium volucrum infinita. butyrum, caseus dulcis, salus, cæteraque similis annona. frumenti sæpe tanta copia ut exportetur. vini adsunt omnia genera, malvaticum, apianum, siriolum aliaque; nobilia: rei piscariæ frequentia multis commemorari posset, toto enim annotum marini, tum fluviatiles pisces adeo fora complent, ut obstupescere cogant si primum videas: salsamentorum vero quæ variis ex partibus adferuntur, copia mirabilis est. Abundantiam equidem annonæ, rerumque ad hominum necessitatem ac etiam delicias utilium, quæ diversis ex oris & regionibus non solum Italiæ, sed Illyrici Græciæque insuper & Asiæ huc deportantur, nisi longissima narratione consequi haud possemus. Innumera hic mortalium variis ex orbis partibus, corporum vario cultu multitudo negotiatur. quæ res profecto summam & incredibilem admirationem habet. Urbs in regiones est divisa senas, proinde Sexteria vocant: in universum vicos seu plebanicas congregationes habent LXXII. cornobia XLI. quorum decemseptem conventus monachorum sunt, IV. & XX. virginum. Pro templis aræ singulæ sternuntur ad civitatis decorem,

una

una D. Pauli æde excepta. Frequentantur omnes areæ nundinis die qui Mercurii dicitur. at sabbato D. Marci forum maximo frequentissimoque conventu, qui vel mercatui urbis cujusvis totius Italiæ comparari queat. Forum hoc non unum est, sed conjuncta tria. In capite quod litus spectat, areæque cæterarum postremæ, columnæ peringentes binæ cernuntur, quarum una D. Marci leoninum alatum signum, altera D. Theodori statuam sustinet. In ipso intercolumnio supplicia de condemnatis sumuntur. Forum hoc in longum ped. cccc. in latum cxxx. patet, undique nobilibus ædificiis clausum. Præoccupatur sumptuosissimo ac mirabili templo D. Marci, quod alterius fori medii longitudinis ped. v. latitudinis cxxx. frontem exornat: alterumque caput ejus exadversum ædes nobili lapide perfecta D. Geminiani tenet. Lateralia claudunt splendida è marmore ædificia cum eximiiis porticibus & variorum artificum tabernis. Ædes Marciana tota è nobilissimo pretiosissimoque marmore, nec minori artificio quam sumptu constructa est. Pavimentum imprimis nobile habet porphyreticis, opheticis, aliisque pretiosissimis lapillis tessellatum cum variis

emble-

CH
emblem
chim
ficta,
graviss
tur. vel
vulpē i
nullis p
lum vi
tos, qu
cipatu
enim h
interpr
guium
aquis, i
in terra
nuntur,
cui insig
significa
pimos,
diu mar
at quum
nentis d
negotia
lapsuros.
multi: pl
ro cernu
pictura
conjectu
que nob
binæ tab
rem nig

emblematis, inter quæ nonnulla Ioa-
 chimi Abbatis Sanflorii iussu ferunt ef-
 fecta, quibus ingentes Italiæ clades &
 gravissimi casus olim prænuntiaban-
 tur. veluti duo sunt galli cristis insignes
 vulpē inter se ferentes: quo signo non-
 nullis placet binos Galliæ reges Caro-
 lum VIII. & Ludovicum XII. denota-
 tos, qui Ludovicum Sfortiam è prin-
 cipatu Mediolani forent elaturi: sic
 enim hoc symbolum aliqui ut diximus
 interpretati sunt: præterea leonum pin-
 guium & eximio corporum habitu in
 aquis, juxtaque macilentorum aliquot
 in terra procumbentium effigies cer-
 nuntur, quibus imperii Venetorum
 cui insigne leo, conditionem & fatum
 significari autumant, eos nimirum o-
 pimos, divites, potentesq; fore quam-
 diu maritimis commerciis studebunt:
 at quum illa deferent, seque ad conti-
 nentis dominatum ac terrena solum
 negotia convertent, tum opibus & re-
 lapsuros. Ita hæc emblemata exponunt
 multi: plurimi etiam aliter. Variæ por-
 ro cernuntur & aliæ pavimenti hujus
 picturæ, quæ curiosa ingenia diversis
 conjecturis exercēt. In parietibus quo-
 que nobili marmore crustatis ad lævam
 binæ tabulæ sunt varii lapidis; cando-
 rem nigræ lineæ distinguunt, in qua-

18. VENETI DOMINII

rum commissura signum virile tam
 excellenti artificio cernitur expressum,
 ut summam prorsus habeat admira-
 tionem: cuius memoriam uti rari ope-
 ris etiam Albertus Magnus literarum
 monumentis celebravit. Inclyto in hoc
 fano ac inter Europæ totius magnifi-
 centissimo censendo xxxvi. columnæ
 stant ex marmore solido præstantissi-
 mo, crassæ diametro pedes duos, al-
 tæque convenienti statura. Tum ad
 aræ summæ penetrali gradibus aliquot
 nobilissimi lapidis ascensus est. Ipsam
 aram testudo tegit quaquaversum in
 crucem fornicata, lapide ophethico,
 quaternis sulcata marmoreis colum-
 nis, quæ totæ signis integris palmi
 paulo amplius magnitudine, cælatæ
 perfectæque sunt, & sumptuosissimo
 mirabilique prorsus opere, veteris ac
 novi testamenti historiam exprimunt.
 Post aram alabastricæ columnæ pas-
 suum duorum perlucidæ vitri instar,
 quatuor, religioni ac decori sacratissi-
 mi corporis Christi positæ stant. Ipsum
 delubrum utrinque ante suggestum habet
 pulpitum in quorû uno festivis diebus
 cû Senatus adesse sacris solet, musico-
 rum chorus solennia modulatur vota: in
 altero quotidie Diaconus Evangelium
 canit. Sustinent hæc pulpita columnæ
 vario-

variorum lapidum nobilissimæ. Summam aram insignis tabula decorat ex auro argentoque facta, multisque infiniti pretii gemmis & margaritis exornata, quam non queas non vehementer admirari. Dextra mox in parte, basilicæ medio, lata sublimisque porta cernitur opere tessellato perillustri elaborata tota, cum imaginibus D. Domini D. que Francisci, quæ signa Ioa- chinum prædictum effingi curavisse ferunt multis annis ante, quam sancti illi viri in lucem editi fuere. Intra portam hanc thesauros illos inclytos D. Marci Procuratores servant: qui jam olim nobis visi cum in comitatu Francisci Ferrariensis universi prædicato- rum ordinis magistri ageremus, & her- cule divitiarum immensus acervus stu- pendæque prorsus opes sunt. Primum ab illis magnificis viris ostensæ nobis coronæ maximi pretii duodenæ, toti- demque thoraces puro ex auro, & cum mirabili gemmarum variarum multitudine. Sunt hic carbunculi quos rubinos vocant, item smaragdi, topa- zii, chrysolithi, cæteraque genera gem- marum, & margaritæ magnitudinis pene incredibilis, adeo quidem ut ob- stupefcere nos harum plane coronarum & thoracum nobilitas cogeret. Deinde

20 VENETI DOMINII

bina vidimus cornua monocerotis, eximia proceritate, tertiumq; brevius, item carbunculos, aurea vasa, cochleas ex achatis & jaspidibus non modicas, carbunculum seu rubinum maximum à Dominico Grimano Cardinale his thesauris illatum, item urceolum ex pretiosissimis gemmis, quæ olim Vsum-Cassanes Persarum rex Venetæ reip. dono misit: aliaque tam multa ingentium pretiorum vasa, cum thuribulis ex auro & argento, prorsus ut ad stuporem si primum videas adigare. Postremo mitram seu galerum qui novo Duci imponitur conspeximus, undique puro auro per oras perque transversum deornatum, & in zophoro nobilissimas gemmas, in summo apice carbunculum infiniti pretii tenentem. Ad sunt etiam ingentia candelabra, patereque aureæ, aliaque tam multa maximarum opum, ut nisi longissima narratione comprehendi omnia haud queant. Equidem non facile puto divitiarum acervum uno aliquo in loco tam ingentem posse invenire. Ut ad ædem ipsam oratio reducatur; atrium habet ea duo ejus latera claudens, cujus auream testudinem opere tessellato veteris testamenti historiarum depictæ nobilitant, nec pavimento ipsi ædis interno cedit.

CHOROGRAPH. DESCR. 21

cedit. Quaternæ hic valvæ aditum in templum præbent, cum xvi. columnis è nobili marmore crassitudinis duorum pedum, aptæque staturæ. Duas portas octonę harum faciunt marmoris atri cum niveis onychinis maculis, aspectu jucundissimæ. Porticus hujus exterior frons (tria quippe templi latera cum coronis prominent) cxiv. columnis porphyreticis opheticisque & marmoreis aliis altitudinis ped. xiv. sustinetur, aliusque sequitur huic impositus ordo columnarum, non quidem pari cum inferioribus magnitudine, sed tamen ejusdem nobilitatis, cxlvi. quarum coronis ambulationem apertam complectitur supra vestibulum templi, quæ pariter uti ipsa porticus frontes ædis externos cingit, spondisque forinsecus munitur ex marmoreis columellis. Hoc in ambulacro sacerdotes festo die Palmarum Senatu ac Principe subter astante certas quasdam solennes cæremonias peragunt. Supercilium frontis quod majori portæ (quinas enim hæc facies æreas habet, quarum binæ aperiuntur indies, totidem non nisi quibusdam festivis diebus, una perpetuo clausa est) responderet, equi ex ære vetusti quatuor inaurati, forma magnitudineque Turcici vivi,

22 VENETI DOMINII

mirifice ornant. A solo hujus ambulationis usque ad templi fastigium omnia græcanico opere cum emblematis inaurata sunt: crebræque per ordinem eminent statux Divorum ex marmore perinfignes, cum basibus anaglyphis opere foliaceo item ex marmore. Quædam ex his signis anno M.D.XI. post C.N. VII. Cal. Apr. decidere. Tetum fani totius quinque constat hemisphæriis, plumbeo tegumento. Contra basilicam intervallo ped. LXXX. turris est eminentissima tintinnabulorū, lata quaquaversum XI. ped. alta CC XXX. cum alati summo in apice genii signo, ventorum indice, quoniam versatile est, & aura quavis circumagitur. Sublime fastigium totum aureis vestitur regulis, quarum fulgor solis repercussu longissime conspicuus est. Multa præterea de hoc sumptuosissimo ditissimoque templo scribi possent, uti quoque de curia magnificentissima conjuncta, in qua Dux habitat & consiliarii coeunt, præcipue vero de comitio illius longe amplissimo, nobilissimis summorum pictorum operibus exornato, cum arcano armamentario, mirabili armorum itemq; spoliolum quæ variis è bellis relata sunt, & aliarum insuper rerū singularium uti vidimus

copia

CHOROGRAPHI DESCR. 23

copia conferto: sed hæc omnia nunc
brevitatis gratia præterimus, ut urbis
ipsius reliquam speciem & conditio-
nem persequamur. Vicos habet ea
quamplurimos, totidemque propemo-
dum Euripos, ut universa tam pedibus
quam naviculis peragrari queat. Vicos
ipso rivi dividunt: at transitus ubique
pontibus jungitur vel ligneis, vel la-
pideis: quorum in universum tam pu-
blici, quam privati cccc. censentur.
publici in communi civitatis usu sunt,
privati in uniuscujusque ædes ducunt.
Præcipuus vero est euripus, Canalem
Magnum vocant, qui urbem totam
intersecat, & circa medium ligneo pon-
te maximo tabernis utrinq: tanquam
spondis constipato jungitur. Is prope-
modum pons in urbis umbilico situs
est, ponsque Rivi Alti dicitur. Ante ca-
put ejus alterum area modica panditur
undique conclusa porticibus, ubi ta-
bernæ cum venali panno, certisque
diurnis horis mercatores ad negotia
tractanda conveniunt. Euripus ille ma-
gnus qua urbem permeat longitudine
ferme pass. mccc. colligit: transmissus
habet locis ternis denis, ad quæ navi-
cularum certus numerus confidet;
etiam ipsi trajectus vocant, suntque
cōmodis inter se spatiis divisi, maxima

24 · VENETI DOMINII

opportunitate), quoniam cum unus tantum pons rivum hunc jungat, nisi naviculis passim trāsmissio fieret, multis magno incommodo circumeunda pontis esset via. In latum patet pass. xi. totusque) splendidissimis ædibus utrinque clausus est, quæ summum omnino ornatum delectationemque ac admirationem habent; quanquam hujuscemodi magnificis ædificiis urbs conferta sit tota. Navicularum qua civitas peragratnr numerus viii. mill. amplius esse putatur; gondolas vocant, quarum pleræque meritoria sunt, cæteræ patritiorum aliorumque civium. Est etiam intra urbis ambitum navale, locus pass. mille duorum circuitu, moribus undique validis munitus, & cum opportunis ad custodiam turribus, quem Arsenale nominant. Intus cæc. hominum operis perpetuo naves ædificantur; quorum stipendia mcc. in hebdomadam aureorum nummum sunt. Iuxta locus alius, Tana: funium & rudentum intorquendorum ad naves officina. Navali in ipso navium longarum quæ in pontibus ad omnem occasionem paratæ perpetuo stant numerus ad cc. est, præter alia navigia minora: nec hercule majoris admirationis locus ullus, ut puto, spectari queat, unde

unde vires opeſque & amplitudo rei
 Venetæ, quæ proſecto nunc Italici no-
 minis gloria decuſque ſola eſt, facile
 poſſunt intelligi. Officinarum quæ in
 hoc navali ſunt, item apparatus; &
 operum artificumque plena narratio
 longiſſima nehercules foret, ac prope-
 modum infinita. Multas quotannis na-
 ves Veneti varias in orbis partes nego-
 tiandi cauſa mittunt, unde maximum
 reipublicæ vectigal accedit, adeo ut ex
 portorio vini, ſalis, olei, cæteræque
 ſimilis annonæ millies ſeſtertium fere
 capiat, præter urbium aliarum quæ in
 ditione ſunt, vectigalia. De numero
 patritiorum qui nunc quidem cenſeri
 queant hoc habeamus, quod Donatus
 Ianotius Florentinus in libro de repu-
 blica Veneta, vicies mille propemodum
 lares ſeu familias hac in urbe eſſe, qua-
 rum ſingulæ ſi binos homines præſtæt,
 qui ferendis armis idonei ſint, nume-
 rus eſſicitur XL. millium: patricios au-
 tem ad tria millia reperiri ſcribit.

Sunt circum Venetias inſulæ modi-
 cæ permultæ cum ædificiis, templis,
 cœnobiis, aliisque domibus pietati
 dicatis. Primum ad Auſtrum inſula
 mill. paſſ. longitudine ſplendidis ædi-
 ficiis & cultiſſimis hortis itemque cœ-
 nobiis monachorum ac virginum ple-

banicisque fanis aliquot nitens, ab urbe lato fere quingentos passus euripo submovetur, aditurque cimbis trajectus causa semper hic confidentibus. Iudaicam nunc vocant; alioque nomine Dorsum Durum appellavere. Non procul inde in stagnis D. Angeli Concordiensis Virginium sequitur: ultraque ad occasum versus D. Georgii Algani conventus: dein eadem parte versus occidentem si Venetiis consistas, D. Claræ domus quæ ponte urbi Venetæ adhæret. Eodem in latere D. Secundi cœnobium est; nec procul à continente D. Iuliani fanum. Deinde Septentrionali urbis latere D. Christophori ædes in euripo quo Murianum ab urbe navigatur occurrit, moxque D. Michaëlis cum cœnobio, postremum ipsum Murianum in Venetiarum originibus commemoratum, quod Altinates & Opiterginos Hunnicis temporibus anno cccc l. post Christi nativitatem incolere cœpisse Sabellicus perhibet. Athila jam tum ad Venetiam appropinquante. Distat ab urbe mill. pass. estque perjucundus & amœnus locus, situ quidem ædificiorumque descriptione Venetiis par, at amœnitate longe præcellens, quippe quia singulæ pene domus hortos ornatissimos & variis

riis arboribus fructiferis confertos habent. Tempia colit haud ignobilia xiv. nominatim D. Petri Martyris cum cœnobio sodalium prædicatorum luculenter ædificato, ubi etiam bibliotheca præclara voluminibus optimis plena. Vitreamina tam excellenti hic arte faciunt, ut tum varietate, tum artificio cætera totius orbis vasa vitrea longissime superent. Nec desinunt artifices ad materiæ pretium indies ornamenta nova rationesque varie figurandi præstantiores ac elegantiores excogitare. Colores etiam quoscunque jam mirabili industria reddunt, ut omnino existimem Plinium si nunc revivisceret, summa cum admiratione vasa hæc supra fœtilia tum Aretinorum, tum aliarum gentium longe collocaturum. Vidi ego præter cætera hic miranda: navem rostratam exacta dimensione factam ex vitro, longitudine unius ulnæ, cum instrumento universo tam convenienter ut miraculo prorsus esset ea ex materia partes omnes ejusmodi operis adeo plene formari potuisse. Conspeximus etiam organa parva vitreis tubis, quarum maxima longitudo ferme trium cubitorum tanto artificio justam ad proportionem erat, ducta, ut inflato spiritu,

ac pulsatis à musicis perito modulis, suavissimum concentum ederent. Magnitudinem vasorum quæ hic cernuntur non commemoro, quippe quia fidem eorum qui non videre, superatura res foret. Equidè mirari ego satis haudquaquam potui, tanta vitreæ materiæ copia quæ colligi, & in tam varias infinitasque species ingentium vasorum figurari queat. Et insignis hæc Murianorū ars jam universæ nota est Europæ, propterea quod eorum opera nobilissima cunctas in ejus partes exportantur. Officinas exercent xxiv. in quibus operis artificū perpetuis vasa fiunt. Locus populo valde frequens est; maximaq; pars aut artifices vitrearii vel negotiatores, aut piscatu vivit. Scinditur in partes duas instar Venetiarum amplo euripo. Circuitu mill. tria colligit. Cælo est bono ac salubri, quod ab igne perpetuo vitrarias urente fornaces profisci arbitramur. Nobilitavit Murianum Franciscus Balarinus, qui arte ac industria super omnes adhuc formandis vasis artifices excelluit. Sequitur ad Septentrionem versus ædes D. Jacobi Palustris ultraque D. Nicolai. Dein Majorbium xxiv. à Muriano stadiis, iisdem Hunnicis temporibus habitari cœptum, ab Altinatibus, & unius portæ nomine quæ

quæ Altini fuerat ut refert Sabellicus, dictum. Insula hæc infrequenter nunc colitur: gens modica, vel piscatu, vel hortorum cultura vivit. Torcellum inde succedit civitas, item ad Septentrionem, à Majorbio mille pass. cujus Episcopus Torcellanus dicitur, cathedralis ædes D. Fuscæ virginis & martyris, quæ hic monumento sita cum D. Malica nutrice, Ravenna delatæ simul ubi martyrium subiêre. Torcelli quoque nomen proTurricello nunc ab Altini quondam sextante superest; cujus, uti prædiximus, coloni Athilæ temporibus in hæc æstuarialia commigrarunt. Vrbs hæc uti & Majorbium infrequens colonis, vel piscatu vel hortorum cultura viventibus. Abbatia nō ignobilis adjacet monachorum D. Bernardi, cælum hic admodum grave. Nec procul Buranum haud inhonestus in insula vicus, ad exortum Majorbio Torcelloque obversus, pari intervallo mille pass. ab utroque; nomen etiam ab Altinatibus, uti quæ supra memorata sunt, habens. Hinc tum ex plaga Septentrionis in orientalem Venetiarum tendenti, domus D. Francisci quæ à Deserto cognominatur apparet, propiusque Venetiis Lazaretum novum, item versus orientem Carthusianus

conventus, juxta mox D. Helenæ, viciniorque dein ad urbem, D. Georgii Majoris; tum D. Servuli, D. Lazari, & infra Lazaretum vetus, quod ad meridiem spectat, cum æde Virginis quæ gratiarum dicitur, ultraq; D. Clementis, & porro in Austrum, Sancti Spiritus: tum Pupilia est, sic olim, uti supra memoravimus, dicta, quinque millibus à Venetiis. Insulam hanc quondam admodum frequentem populo fuisse Blondus & Sabellicus perhibent; maximaque circa Ducatum Vrsi Patricia incrementa cepit, quum Petri Tradonici Principis familiæ concessa est cum uxoribus & liberis inhabitanda, quemadmodum in catalogo Ducum retulimus. Auctus igitur & excultus à Tradonici famulatio ejusque prole locus est adeo, ut ad honesti oppidi formam cresceret; quod postea Genuensium bello cum ii Fossam Clodiam cepissent, habitari desivit. Sequitur Methamaucum vicus, olim Ducis Venetis sedes, ubi portus Meduaci fluminis profundissimus de quo jam antea scripsimus. xxv. dein ab urbe Veneta millibus alter est portus Clodianus, juxtaque oppidum Fossâ Clodia, quemadmodum à Ptolomæo nominatur, quod Clodium Albanorum Ducem condidisse Volaterra-

terra-

Ce
terra
licus ta
ab Ate
qui Hu
contin
hoc ta
video,
plurim
irrupti
memo
set Ath
licensib
jam pr
cus. refe
seur. C
Falerio
tem an
ceno ep
datio v
quæ su
portare
nullius
priscis,
legisse Io
nas hom
vit. Vnd
funditur
riosq; &
utrinque
seis execu
sim, ubi

CHOROGRAPH. DESCR. 31

terranius refert ex auctore Sexto, Sabellius tamen prodidisse quosdam scribit ab Atestinis & Silicensibus ædificatum qui Hunnicis temporibus in stagna ex continentis ora profugerant: verum hoc tamen ut constare sibi queat non video, cum Plinius & Ptolemæus qui plurimis ætatibus Hunnicas in Italiam irruptiones præcessere, Fossæ Clodiæ memoriam usurpent. Dicitur fortasse posset Athilæ temporibus ab Atestinis Silicensibus domo profugis auctum, cum jam prius existeret: ut ita quod Sabellius refert non omnino veritati adversetur. Civitas effecta est sub Ordelafo Falerio Duce MCV post Christi nativitatem anno, translato huc Merhamauceno episcopatu, cū eam urbem inundatio vastasset. Divorum etiam reliquiæ simul inde tum ad Clodianos asportatæ. Primum locus momenti pene nullius erat, uti in Venetis annalibus priscis, maximeque Bertucii Veneri selegisse Ioannes Petrus Ferrettus Ravenas homo doctissimus nobis affirmavit. Undique stagnis marinis circumfunditur, in longum protenta, spatiosaq; & longa platea divisa, in quam utrinque vici plurimi instar spinæ piscis exeunt. Circum urbem salinæ passim, ubi mensibus æstivis è marinis aquis.

32. VENETI DOMINII

aquis sal conficitur ingenti Venetæ reipub. compendio. Genuenses anno post Christi nativitatem MCCC LXXX. cum huc bello contra Venetos classem pervenissent, victoriamque jam in manibus haberent, insolentia rem corrupisse, sic ut mutata fortuna victores ipsi vincerentur, plurimique capti magno cum triumpho abducerentur Venetias, Blondus Sabellicusque nec uno loco memorant. Clodiani nunc fere piscatu, vel hortorum cultura, vel salinis exercendis vivunt. Hinc ad Venetias redeunti litoris apparent campi amœni cum hortis nitidissimis, quorum fructus Venetias deportantur. Proveniunt hic pro anni tempore varia fructuum hortensium genera; nominatim pepones, cucumeres, anguriæ, brassicæ lacuturres, sabellicæ, cæteræque species & id genus fruges aliæ, unde quæstum Clodiani maximum faciunt. Urbem hanc ortu nobilitavit Petrus Calotius ordinis prædicatorum monachus, qui admodum exacte ingentia duo volumina de vitis Divorum scripsit, quæ in bibliotheca Dominicana Bononiæ servantur. Hic Venetiarum finis.

Hactenus è Leandro Alberto: accuratissimam urbis Venetæ & singularum
urbis

CH
urbis
est in
urbis V
sum le

De u

D E
nil
se habe
Basileæ
dificior
bens,
que co
Septent
jugisque
primen
dividit
quaque
Tun

Quod
tempore
rum pro
ipiam rel
pater ex
per med
procul à
hyemali
conspicit
quam plu

CHOROGRAPH. DESCR. 33

urbis regionum descriptionem videre est in Sabellici libris III. quos de situ urbis Venetæ scripsit, ad quem studiosum lectorem remittimus.

*De urbe Verona, ex Torello Sarayna,
Leandro, & aliis.*

DE antiquissima urbis origine hic nihil dicam. Situs autem urbis ita se habet. Non absimilis Helvetiorum Basileæ, natura, situ pulchritudine ædificiorum nobilis; æquo solo recumbens, ad meridiem, ortum occasumque conversa biannalem: tellure ad Septentrionem leniter adsurgente, jugisque Theatralem pene formam exprimentibus. Athesi amne non tam dividitur, quam munitur & circumquaque cingitur. Silius lib. VIII.

*Tum Verona Athesi circumflua &
undique silet.*

Quod flumen (inquit Torellus) prisco tempore urbem non intersecabat, verum prope mœnia labeatur, urbem ipsam relinquens ad ortum solis: hoc patet ex fundamento latissimo muri per medium Athesim deducto, non procul à ponte castrî veteris, quod & hyemali tempore decrecente aqua conspicitur. Cujus etiam (ut fama est) quamplurima inventa fuerunt vestigia

C

Urbs

34 . VENETI DOMINII

Urbs vias habet anaplas & rectas, co-
 ctili lapide stratas: Tempia circiter
 xxxv; quorum præcipua pervetusta æ-
 des Cathedralis & D. Anastasii, mona-
 steria Monachorum & monialium x.
 Pontes quatuor insignes, fluvio im-
 positos. In summo clivo duæ sunt arces
 nobilissimæ D. Petri & S. Felicis, qua-
 rum illa Athesi pene incubat, ab Cane
 Scaligero excitata, hæc eminentiore
 loco & quasi vallis supercilio sedens,
 urbs mænia despectat & longe lateque
 in Circumpadanos agros, totamque
 fere Cisalpinam Galliam pandit pro-
 spectum. Sunt item aliæ Arces; Ca-
 stellum vetus, & quæ vulgo *Cira della*.
 Amphitheatrum ibi visitur omnium
 maximum & quo nullum fere inte-
 grius; media urbe adfurgens: cujus ex-
 terior paries quatuor zonis pulcherri-
 mis cinctus, totidem columnarum, ar-
 cum & fenestrarum ordinibus, qua-
 druplici opere, Dorico videlicet, Ioni-
 co, Corinthio & composito in miran-
 dam extollitur altitudinem: quemad-
 modum ex dicti parietis quatuor ar-
 cum parte colligi potest, quæ sola re-
 liqua manet adhuc erecta: Amplitu-
 dinem illius exacte refert Torellus Sa-
 rayna in libris de origine & amplitu-
 dine urbis Veronæ: in quibus etiam
 aliud

CH
 aliud
 bit, plu
 gillatin
 ratione
 vestigia
 aërem
 perlaura
 do aspe
 que ad
 non so
 cessariis
 pratem
 in fide
 cipium
 enim ca
 teræ Ita
 diripere
 ceperun
 ris nom
 na potie
 Italix in
 post Go
 habueret
 gni pote
 sub Regi
 ceteræ e
 Veroner
 mine lib
 manini
 in Domi
 ne Atefti

aliud olim Theatrum hic extitisse scribit. plurimosque triumphales arcus singillatim omnium operum commemoratione facta, quorum nunc exigua vestigia, paucaque integra supersunt. aërem habet admodum tenuem; gens perlauta, magnifica, splendida, jucundo aspectu, ingenio summo, maximeque ad literas idoneo. Rebus omnibus non solum ad vitam mortalium necessariis, sed etiam ad delitias & voluptatem utilibus abundat. Civitas hæc in fide Romani nominis usque ad principium inclinationis imperii stetit; post enim eadem condicione fuit qua cæteræ Italiæ civitates, donec ab Attila diriperetur. Attilæ tempora varii exceperunt tyranni, qui rapto Imperatoris nomine diversis temporibus Verona potiti sunt; Theodoricus dein cum Italiæ imperio, etiam Veronæ tenuit: post Gothorum excidium Longobardi habuere; quibus exactis in Caroli magni potestatem concessit. Postea aut sub Regibus Italiæ fuit, aut suo jure ut cæteræ civitates usa fuit. Duravit hæc Veronensium sub Romani Imperii nomine libertas usque ad Acholini Romanini tyrannidem, qui præfecturam in Dominatum convertit, exacto Azone Atestino Ferrariæ Marchione, quem

Senatus populusq; Prætorem designaverat: tenuit hic tyrannidem ad ann. MCC LIX. quo defuncto Senatus populusque Mastinum Scaligerum Prætorem dixit. huic à nefariis civibus occiso, successit Albertus filius; illiusque deinceps filii, ad Alboinum & Canem magnum quos Henric. Imp. Veronæ Principes instituit anno MCCC X. Canis autem magnus Dominium Veronense multarum urbium accessione auxit. In Principatu succedere nepotes ex fratre, Albertus & Mastinus. Albertus miti ingenio, pacis studiis enituit; Mastinus contra bellicosus, terribilis, ferox & ad labores quoscunque ferendos idoneus, Brixiam insigni fraude cepit: etiam Parmam Magistratibus, quos Ioannes Bohemæ R. ibi reliquerat, ademitt; Luca quoque potitus est, Lucensibus ultro se dudentibus: Opi-tergium etiam aliaque multa oppidationis suæ effecit. Auctis in tantum Mastini, Albertique viribus, ut jam vicinis terrori essent, Veneti & Mediolani Vice-Comites, fœdere facto maximas copias in illos eduxerunt. Mastinus fratrem miserat Patavium, ut eam urbem cum finitimis in fide retineret. Hanc postquam Marsilius Carrariensis Venetis proditione dedidisset, iis dolo

in urbem introducis ipse mox Alber-
to capto, ibi dominatum occupavit
ann. 1337. Brixia quoque à Guidone
Corregio Actio Vice-Comiti tradita.
Veneti Tarvisum per pacis condicio-
nes expellere. Anno 1342. Pisani Lu-
cam, Parmam Rubrii & Corregii eri-
puere. Obiit Mastinus ann. 1350. tri-
bus relictis liberis, Cane Magno II.
Cane Seniorio, & Paulo Alboyno. Ca-
nis magnus II. inde principatum te-
nuit ad ann. 1355. quo à Cane Seniorio
fratre occisus est. Idem Seniorius &
fratrem Paulum diu carcere cōditum,
anno 1375. publico iudicio condemna-
tum occidit. Eo defuncto ad Nothos
illius Bartholomæum & Antonium
principatus pervenit: Antonius autem
fratrem Bartholomæum ann. 1381. ob-
truncavit: tandemque à Ioanne Ga-
leatio Vice-Comite Mediolani Verona
pulsus est, ann. 1387. Post excessum
Ioannis Galeatii qui urbis hujus Impe-
rium XVIII. ferme annis habuit, arces-
que D. Petri & Fœlicis cum castello hic
ædificaverat, defuncto jam Antonio,
Guilielmus Canis, Magni F. cum Bru-
none ac Antonio filiis ope Pandulphī
Malatestæ, Francisci que Carrariensis
Veronam reversus est; & anno 1404.
S. P. Q. suffragiis princeps est appel-

latus. Non diu tamen fortunæ suæ superfuit; etenim Franciscus illius cognatus hoc prætextu in urbem receptus, tanquam de magnis rebus ad colloquium venisset, veneno eum interemit. Filios etiam illius Iacobinus Carrariensis in arcem veterem Patavii, sanguinis propinquitate circumventos invitans, repente quorundam criminum adversus se insimulatos custodiæ tradidit & in montem Silicis deductos carceribus inclusit, ubi tandem perierunt. Franciscus autem Carrariensis Veronæ arripuit Dominatum quem vix xviii. mensibus tenere potuit. Veneti enim intellecta Carrariensium fraude, qua Scaligeros oppresserant, per Mantuanum Marchionem, cum ingentibus copiis missum, urbem ipsi ademerunt. Quamvis autem post ann. 1438. Nicolaus Picininus Philippi Mediolanensis Ducis Legatus Veronam invaserit, tamen nec arces obtinere, nec diu in urbe consistere potuit. Itaque Venetorum imperium exin hic stetit usq; ad ann. 1509 quo cæsis illorum ad Ripaltam copiis Veronenses in Maximiliani Imp. dicionem concessere: reversi autem dein anno 1517. ad pristinum Venetorum imperium, eo reipubl. statu hucusque tranquille
utun-

utuntur. Maximis porro operibus, continuoque studio Veneti jamdiu urbem muniunt, adeo ut inter munitissimas totius Europæ merito referri queat.

De Patavio ex Leandro & aliis.

PAtavium antiquissima civitas, vulgo Padua; urbs admodum ampla, triplicique olim nunc duplici muro septa, & profundissimis fossis cinctæ; quippe Meduacum sive Brentam amnem tam munitionis urbis quam navigandi opportunitatis causa, maxima industria Carrarienses reguli huc pertraxere. Sita est autem urbs loco plano & fertili atque amœnissimo; placidissima fruens cœli temperie, & summa soli benitate, ob amœnitatem Euganeorum montium, quos habet ad Occidentalem sui plagam. Incolæ summis præditi sunt ingeniis, & ad arma juxta atque litteras, aliaque negotia aptissimis. Ambitus urbis duplex: exterior sex millia ducentosque (alii vii. mill.) passus continet cum sex magnificis portis: interior tria millia passuum, altissimus, & superne perpetuum habens deambulacrum.

Vrbs ipsa magnifica splendidaque, scilicet strata; fossis, vallis & propugnaculis undique tutissima. Habet ædificia

40 . . . VENETI DOMINII

Sacra profana, publica privataque magnifica & sumptuosa. Templum Cathedralē ab Henrico Imp. structum, sub se habet Basilicas $xxii$. intra urbem, splendore Cathedrali non multum inferiores quasdam etiam superiores: Monasteria virorum $xxiii$. virginum $xxix$. Palatium in quo jus dicitur, tota Italia nominatissimum nullis fultum columnis, & plumbo testum: Curiam insuper publici consilii, cum porticu marmoreis columnis suffulta: Fora maxima quinque; quorum primum congressibus & deambulationibus civium dicatum est; alterum olitorium; tertium frumentarium; quartum lignarium; postremum palearium: Pontes $xxxviii$. ex lapide fornicatos supra Brentam amnem qui Urbem perfluit. Porticus amplissimas: areas spatiosissimas Nosocomia iii . Xenodochia totidem: item Orphanotrophium, & domum Dei-exposititiis infantibus attributam: Montem pietatis, extirpandæ Iudæorum scelerationi institutum, qui pro centenariis viginti exigere consueverant: Ararii sors $xxxvi$. aureorum millia superat, civium liberalitate collata. Præficiuntur septem domibus, quæ opportuno urbis loco sitæ, viri nobiles, datis fidejussoribus annuarim;

hi

Ch
hi pro
xx x
tantu
rio ex
sas, q
nis su
est, p
sorte
moly
tis co
Dom
ambie
det u
Italie
haber
viroru
cipuas
cium
Ag
Scarde
Athe
trione
ab Or
Occide
ager V
cuius
centa
pagi.
Flu
num
& Bre

hi pro pignoribus mutuo dant, infra
xxx. solidos, gratis; supra, quinque
tantum fœnoris nomine pro centena-
rio exigentes, ad ministrorum impen-
sas, quæ 111. mill. aureorum quotan-
nis superant, sustinendas: quod super-
est, pauperibus annuatim dividitur,
sorte semper manente & ex piis elec-
mosynis, præsertim quæ festo pascha-
tis colliguntur, quotannis crescente.
Domorum quatuor millia hodie suo
ambitu complectitur. Episcopatu gan-
det urbs qui longe ditissimus totius
Italiæ æstimatur. Denique Academiam
habet nobilissimam & doctissimorum
viroꝝ seminarium. Cives inter præ-
cipuas artes hodie, uti & olim, lanifi-
cium exercent.

Agrum Patavinum Bernardinus
Scardeonius ita describit: A Meridie
Athesis fluvius procurrit: à Septen-
trione Muso parvus amnis dilabitur,
ab Oriente æstuarium Venetiarum, ab
Occidente vero colles sunt Euganei &
ager Vicentinus. Patet omnis hic cir-
cuitus c lxxx. mill. pass. in quo sex-
centa & quadraginta septem villæ seu
pagi.

Flumina quæ Territorium Patavi-
num secant, præcipua sunt Bacchilio
& Brenta; qua utraque olim Meduaci

nomen habuere: Brenta x. mill. sub Tridento nascitur & ad agrum Vicentinum præcipiti cursu delatus, relicto ad sinistram Bassano, agrum ingreditur Patavinum & V. mill. infra Patavium se dividit; & dextra parte cum Bacchilione se cōjungit, sinistra autem cursum suum aliquandiu servans versus Meridiem, postquam magno strepitu se præcipitaverit, convertitur ad Orientem & duobus aliis amniculis Lavandola & Tergola auctus, ad pagū Stracum cum Bacchilione se denuo conjungit; rursusq; juxta Dolum vicum divisus, dextro ramo versus Meridiem labitur & prope villam Conche à Bacchilione exceptus juxta Chioggiam in mare Adriaticum effunditur; sinistro vero Miram, Oriacum & Moranzanum stringens tandem in portū Bron-dulum illabitur. Bacchilio haud procul Vicentia enatus; eamque secans, aliquot amnibus auctus vi. mill. sub Vicentia se dividit in duos ramos, quorum dexter ad vallem Estensem fertur, sinister ad territorium Patavinum se convertens illud intrat juxta montem Galdam, & paulo post cum Brenta uti diximus conjungitur: sed non longo inde spatio rursus dividitur in duos ramos, quorū dexter Patavinum agrum

rigans,

CH
rigan
ramo
dit Bo
qua u
res al
nitur
separa
Bovol
tur, &
conju
givola
bens c
qui à
muros
per fol
rem Br
illo fer
duntur
flor. V
partem
inclin
colis
riri vic
tos ho
quippe
ritorio
ad Ball
tavinu
accessu
varis &
Paravin

rigans, & juxta Battagliam cum dextro ramo suo reunitus præcipiti cursu tendit Bovolentam; sinister autem antiqua urbis circumdat mœnia & in plures alveos disiectus, extra urbem reunitur, rursusque juxta Porcigliam se separat in duos ramos, quorum dexter Bovolentæ cum superiore conjungitur, & paulo infra cum cæteris ramis conjunctus Pontem longum, Corregivolam, & Brentæ pagum præterlabens cum Brentæ ramo conjungitur qui à Dolo descendit: sinister vero muros novæ urbis complexus, demum per fossam à Patavinis factam in majorem Brentæ ramum illabitur, & cum illo fertur ad Dolum, ubi rursus dividuntur ut supra. Paulus Paruta in Histor. Venet. scribit hanc agri Patavini partem quæ versus Chioggiam & mare inclinatur longe fertilissimam esse & incolis frequentissimam; in eaque reperiri vicum Bovolentam adversus subitos hostium incursum satis securum, quippe fluvium Bacchilionem, in Territorio Vicentino natum, postquam ad Bassanellum 11. milliar. supra Patavium pervenit, & Brentæ aquarum accessu auctus fuit, in diversa ferri & variis & tortuosis flexibus per agrum Patavinum delapsus, grandi spatio in medio

medio relicto, juxta hunc vicum rursus conjungi: atque hic quondam castellum fuisse, insigne adversus hostes præsidium. Quid multa? Ager Patavinus ob flumina & lacus neque hostibus accessu facilis & adversus subitos motus satis munitus judicatur.

Ager porro Patavinus est amœnissimus & frumenti, vini reliquarumque frugum maxime fertilis; tantamque copiam tritici fundit, ut summam mereatur admirationem; panisque ex eo conficitur totius Italiæ candidissimus: vino quoque abundat generoso. Nitet undique regio hæc pagis, vicis, & villis ornatissimis, quæ fere sunt patritiorum Venetorum, qui mensibus æstivis ruri plerumque cum familiis agunt.

Vrbs hæc sub Romani Imper. fide mansit, donec ab Attila caperetur incendereturque: dein restaurata à Narsete, rursus à Longobardis cremata dicitur; verum sub Carolo magno & cæteris Italiæ Regibus non tantum respiravit sed & magnum incrementum accepit. Sub Othone etiam ut cæteræ pene Italiæ urbes suo jure uti cœpit: hæc forma Reipubl. usque ad Fridericum II. stetit, tum enim Astiolino Romanino suadente rursus se imperio junxere, & præsidium Germanicum

intra

CH
intra
Astiolini
tem le
tyrann
gistrat
post su
Carrari
contrar
Cani M
rum D
sine lib
redem
annum
mox re
lius II.
cobino
lielmo
parus q
F. qui p
sed cum
mitem
Galeac
Ann. 13
Francisc
cio rece
summo
Galeacii
ris nefar
que occ
amissit
iisdem in

intra urbem acceperunt, & simul A-
 etiolini jugum; anno 1237. Is potesta-
 tem legitimam statim in sævissimam
 tyrannidem vertit, ideoque absens ma-
 gistratu ab iis est privatus. Non diu
 post sub Capitanei nomine Marsilius
 Carrariensis urbis dominatum ad se
 contraxit; sed Scaligeris impar, illum
 Cani Magno cessit; quo defuncto ite-
 rum Dominatu potitus, decimo anno
 sine liberis decessit & Vbertinum hæ-
 redem fecit ann. 1340. qui post sextum
 annum à Mastino Scaligero pulsus; &
 mox restitutus est: illi successit Massi-
 lius II. quarto die à fratre patruale Ja-
 cobino occisus: Iacobinus item à Gui-
 lielmo F. notho occisus anno princi-
 patus quarto; huic successit Franciscus
 F. qui præclare Remp. administravit,
 sed cum socerum Barnabam Vice-Co-
 mitem liberare satageret, & ipse à Ioan.
 Galeacio captus in carcere interiit:
 Ann. 1388. urbem autem paulo post
 Franciscus II. superioris filius à Galea-
 cio recepit; vixitque in principatu
 summo cum metu ann. xv. usque ad
 Galeacii exitum, quo tempore Scalige-
 ris nefarie interemtis Veronam quo-
 que occupavit, & paulo post eandem
 amisit: & Venetis supplex factus ab
 iisdem in carcerem conditus & mox
 suppli-

supplicio fuit affectus: ann. 1403. ejus filii Vbertinus & Marsilius in Florentino agro excesserunt, atque ita nobilis Carrariensium familia interiit: urbs autem in Venetorum potestate mansit, usque ad annum dlo lō ix. quo sub Maximiliani Imper. imperium concessit; sed statim à Venetis recepta, tamque egregie permunita fuit, ut postea à maximo confederatorum exercitu obsessa expugnari minime potuerit.

De Vicentia ex Leandro & aliis.

URbs Vicentia peroptimè ædificata, splendidisque ædificiis est ornata, inter quæ prætorium magnificentissimum, cœnobiumque D. Coronæ sodalium prædicatorum: sita est juxta radices collis, duobus amnibus navigabilibus divisa, Bacchilione & Rerone, qui è vicinis montibus dilapsus in ipsa urbe Bacchilioni jungitur, quem Ælianus Eretenum vocat & optimas totius Italiæ anguillas alere memoria reliquit. Abundat urbs maxima omnium rerum ad vitam humanam necessariarum copia, propter summam agri amœnissimi ubertatem, qui frumenti, vini, cæterarumque frugum maxime est fertilis. Tanta cum in ipsa urbe, tum in agro mororum arbo-

CH
arbor
alun
habeat
alba;
tam e
mes g
nutrit
Vberri
faciunt
que f
milicia
piscopa
urbs in
usque
Gorhor
postrem
state. lis
ritate
Frideric
quo dir
passa est
tavinus
leatios
dem Ma
festata,
ad extre
ab urbe
in monte
Covelo d

arborum, quarum fronde bombyces
 aluntur, frequentia est, ut summam
 habeat admirationem. Poma ferunt
 alba; quamobrem hoc sericum non
 tam est robustum ac illud quod ver-
 mes genuere foliis earum arborum
 nutriti, quæ mora nigra producunt.
 Vberimum hinc quæstum Vicentini
 faciunt gens ingeniiis vividis, magnæ-
 que fiduciæ, promptissima ad literas,
 militiam atque mercaturam. Vrbs E-
 piscopatus gaudet dignitate. Stetit hæc
 urbs in fide populi Romani ad Attilæ
 usque tempora; à quo vastata, post in
 Gothorum, inde in Longobardorum,
 postremo in Italiæ Regum fuit pote-
 state. lis pulsus, libertate sua sub aucto-
 ritate Imperii Romani est usa usque ad
 Friderici II. Imper. principatum, à
 quo direpta concremataque varios
 passà est Dominos, Carrarienses Pa-
 tavinos, Scaligeros Veronenses, Ga-
 leatios Mediolanenses, Venetos. Tan-
 dem Maximiliani I. Imper. armis in-
 festata, ejusque fidei subiecta, Veneris
 ad extremum est reddita. Haud procul
 à urbe duæ nobiles sunt lapicidinæ
 in monte, qui Cornolius latinis, vulgò
Covelo dicitur.

De Brixia è Leandro & aliis.

BRixia civitas ad montis radices sita, in Cenomanis & illius gentis quondam caput: est autem urbs (ut inquit Leander) perhonestā, dives, affluensque pulchra ædificiis & magnifica, lautisque & nobilibus colonis decorata. Sub Imperatoribus Romanis quievit, quandiu Romani nominis majestas auctoritasque constitit. Qua labante, & Gothis Italiam vastantibus à Radagaso illorum rege tunc Romam petente vastata est & cremata anno 412. Ab Attila quoque subversam, ac dein anno 452. refectam imperante Martiano, scribit Diaconus. Demum in Alboini Longobardorum Regis venit potestatem ac deinceps in gentis illius imperio fuit usque ad Desiderium à Carolo Magno captum: Extincto Longobardorum regno successit Francicum: quapropter adhuc agri Brixiani pars, ubi gens illa consedit, Franciæ curtę nomen retinet. Sub Carolo Naimon Baviariæ Dux illi præfuit, qui urbem instauravit atque auxit: post Caroli excessum varios Dominos experta est; sub Othone tandem suam sibi gubernationem sub Romani Imperii auctoritate impetravit. Itaque libera dein,

CHOROGRAPH. DESCR. 49

dein, ut aliæ Italiæ civitates, fuit, cur-
ruque publico usa est in bello, quem
Carrotium vocant. Ab Henrico V I.
Imper. muris nudata & multis immu-
nitatibus spoliata. Denique cum per-
nitiosissimis Gibellinorum & Guelfo-
rum dissensionibus laboraret, inva-
dendi sui occasionem Mastino Scali-
gero præbuit; sub quo ingentes cala-
mitates passa est. Sed illo pulso, Azo
Vice-Comes Mediolanensis illam ob-
tinuit; hic Luchinum Matthæi Vice-
Comitis F. successorem habuit; Luchi-
nus Ioannem fratrem Mediolani Ar-
chiepiscopum; quem deinceps Barna-
bas & Galeatius Stephani Vice-Comi-
tis filii secuti sunt ann. 1357. Barnabam
dein Ioannes Galeatius in carcerem in-
clusit, & imperium totum ad se trans-
tulit & Mediolani Dux creatus anno
1401. successorem habuit Ioannem
Mariam filium. Pandulphus dein Ma-
latesta dominatum urbis sibi compa-
ravit & mox Philippo Mariæ Mediola-
ni Duci cessit ann. 1421. Quinto inde
anno post cum Philippus Maria duris-
simo imperio Brixianos haberet; nec
per frequentes eorum legationes ad
imperium molliendum impelli se si-
neret, indignatione percita civitas Ad-
vocatis ex factione Guelfa suadentibus

50 VENETI DOMINII

ad Venetos defecit ; nec à Philippo Maria recipi ullo umquam conatu potuit : ita dein Brixia Veneti potiti usque ad ann. 1509. quo Brixiani cæsis ad Ripaltram Venetis Ludovico XII. victori se dediderunt; qui illam Maximiliano Imper. condonavit; isque Carolo nepoti Hispan. Regi : Carolus rursus Francisco I. Gallor. Regi , à quo tandem anno 1517. Venetis est restituta.

Vrbem amnis percurrit modicus Garcia.

Extra Brixiam versus montes sunt, Regiateum, Bottesinum, Virleum & altius Nubilaria, vulgo *Castelnedulo*, distat sex milliar. ab urbe Brixia: mox cellissima juga sunt. Læva Civitatis amnis Mela per montes decurrens uno à Brixia milliar. quem alii Melonem vocandum censent. Profluit ex montibus, multosque fontes & rivulos passim recipit, modicus tamen & lenis in Ollium descendit, quoniam antequam ad Confluentem perveniat, in irrigua utrimque diltrahitur horrida, lapidosa siccaque camporum arva, quæ sic feno, tritico, milio, siligine, cæterisque frumenti generibus ferendis idonea redduntur, & propter largas aquationes, frequêtes fruges copiose fundunt. Altius dein ad amnis dextram Mons planus,

C
plan
stella
mum
cum
rentis
juxta
Morn
nec p
& Co
tissim
pandu
nis ha
post M
paulu
aqua
num, a
Scorla
ba, Fa
cenell
Pons
Roati
agri B
ca quæ

B Erg
jug
latissim
nent.
vinæ,
tis obiq

CHOROGRAPH. DESCR. SI

planus, Concisum, Seretiumque ca-
stella sunt; ad lævam ubi crescere pri-
mum incipit Corium, infraque Villa
cum Vncino: mox juxta Bronci tor-
rentis accessum, oppidum Brocium,
juxta initia Lodrium. Deinceps ad
Mormæ torrentis principia Pissatium:
nec procul à Melonis alveo Boratum
& Corium. De cæterò inter hæc al-
tissima montium juga quædam valles
panduntur, nominatim Tropia colo-
nis haud infrequens. Rursus ab Ollio
post Melæ ostium. in læva illius, loco
paulum altiori Regna conspicitur, dein
aquæ rivo transito Balci, ad D. Bassia-
num, ad D. Gervasium, Verola, vetus
Scorlariolum, Cadianianum, Maner-
ba, Faventianum, Cignanum, Quin-
cenellum, Cortesium, Boldenicium,
Pons Castelli, Logradum, Turbulum,
Roatium frequentissimum, si ullum,
agri Brixiani oppidum & plura alia lo-
ca quæ enumerare longum esset.

De Bergamo è Leandro.

Bergomum civitas antiquissima in
jugo montis posita, cujus radices
latissima suburbia civitati annexa te-
nent. Splendidis ædificiis tam rei di-
vinæ, quam civium habitationi dica-
tis ubique niter. Iuxta forum est ædes

D. Mariæ. In cœnobii Prædicatorum templo nobilissimum apparet Presbyterium, opere segmenrato factum ex ligno, tam excellenti & mirabili arte, ut magis pictum, quam è ligno confectum videatur: in eodem & Bibliotheca præcipuis Europæ annumeranda. Incolæ urbis lauti, & quanquam sermone admodum rustico utantur, tamen ingenio peracri atque solerte, & cum ad literas, tum ad mercaturam aptissimo pollent. Urbem ab Attila vastatam prodit P. Diaconus; à Longobardis quoque subactam legimus, diuque possessam sub præsidibus, qui Duces Bergomates appellabantur. Victo autem captoque Desiderio sub Caroli Magni concessit imperium: deinde ut cæteræ Italiæ urbes libertatem nacta, eadem usæ est ad ann. 1262. quo Philippus Turrianus hic dominari cœpit: postea anno 1402. Luchinus Vice-Comes illam occupavit: successit Mastini Scaligeri dominatus; qui mox urbem Luchino & Azoni illius nepoti restituit. Ita Vice-Comites illa potiti sunt usque ad Ioannis Galeatii excessum: tunc Suardi per tyrannidem illam inuaserunt. quo occisio apud Cremonam, ad Mastinum Barnabæ Vice-Comitis F. dominatus illius pervenit:

huic

CHOROGRAPH. DESCR. 53

huic successit Ioannes Picininus; quo ob flagitia & libidinem pulso, Ioannes Ruggeius Suardus dictator creatus, qui urbem Pandulpho Malatestæ x x x. mill. aureorum vendidit Deinde Philippus Maria illam Malatestæ eripuit ann. 1419. à quo nono post anno ad Venetos defecerunt; & variam fortunam una cum Venetis à fœderatorum Principum exercitu sunt passi; & anno demum 1516. ad Venetorum dominium redierunt, sub quibus nunc summa pace tranquillitateque fruuntur.

De Crema ex Leandro.

SIta est Crema in iucunda pulchraque planicie, spatiis ampla, mœnibus firmissima abundans opibus, populo frequens, ædificiis privatorum splendida, omnibusque rebus ad vitam necessariis affluens. Hæc urbs ut superiora præteream, sub Vice-Comitum Mediolanensium imperio fuit usque ad ann. 1405. quo Benzonus hic tyrannidem occupavit: sed mox à Philippo Maria pulsus est: à quo una cum Brixia ad Venetos defecit, & per conditiones pacis inter Franciscum Sfortiam & Venetos, penes illos transiit: nisi quod easdem vices sub Ludovico XII. & Maximiliano Sfortia ex-

perta, quas & reliquæ Venetorum in continente urbes. E quibus postquam emerfit, ædificiis, splendore & frequentia civium ita crevit, ut jam inter præcipua Italiæ oppida celebretur.

De Tarvisio Seravallo & aliis oppidis Marchiæ Tarvisinæ ex Leandro & aliis.

TArvisium urbs ædificiis splendida opibusque potens: jacet loco editiore, in campo spatiosissimo, Siliamne divisa: Fontium amœnitate salubritateque stupenda. Cives humanitate sunt singulari, ingeniis igneis, & ad literas aliasque artes & disciplinas aptissimis, nec minus ad mercatutam promptis. Episcopum habet. Magna hic agrorum est ubertas, ingens rei pecuariæ studium, tritici optimi (cui quo panem conficiunt candidissimum) nobilissimi vini aliarumque frugum copia admirabilis. Primam hujus oppidi mentionem faciunt Gothicarum rerum scriptores; Gothi pulsus, Longobardi possederunt & hic Marchionis sedem posuere, unde adhuc regioni vicinæ nomen: Longobardis pulsus sub Imperatoribus & Regibus Italiæ fuit: donec ab Aetioli-
no tyranno opprimeretur; & mox à
Richardo

Richardo Caminate : postea Catra-
rienses & Scaligeri oppido potiti; à qui-
bus tandem ad Venetos pervenit ann.
1388. sub quibus postmodum mansit,
tanta fide, ut cum cæteræ fere urbes
post ingentem illam Reipubl. cladem
ad Ripaltam, ad Imper. aut Gallum
deficerent, hæc sola in obsequio licet
cum summo discrimine perstiterit.

Supra Tarvisium haud procul à Si-
lis fonte Castellum jacet *Casa corba*
vulgo dictum.

Ad Plavis (quem alii Anaxum vo-
cant) ripam oppida se offerunt, quæ
vernacule Venetio, Limina, Aquorio
dicuntur; & in excelsis montibus Fel-
tro; oppidum Episcopale: altius autem
inter montes juxta Plavem, Bellunî
exigua quidem sed nitida civitas jacet.
Vlterius sunt Pirariolum, Plebs, Vallis
Bonstanna, supraque Cadurbium &
Zoltum, ubi montes asperrimi ferra-
riis venis fœcundi. Sequuntur Lau-
rentiacum, Trini portus, Auracum
& altius circa Plavis fontem Come-
rium. Dein secundum dextram ejus-
dem amnis ripam Madinum modi-
cum oppidum; & Victorium in medi-
terraneo. Supraque ubi Calorus, (quem
Plinius Varanum aut Varianum vo-
cat) in Anaxum evolvitur, Teseca

oppidum; dein Bellunum antiquissima civitas ad Calorum, Episcopatu nobilis. Ad Lipientiæ ripam sedet Turritium: juxta Moteci autem scaturiginem jacet Conegianum, frequens oppidum & rebus ad vitā necessariis abundans. Succedit in dextra ostium Meduni fluminis, quod huc in Lipientiam ex supremis Alpibus Meduno monte profluit. Ejus dextera Coliverium, supraque circa fontem amnis Imesuli, Portus Naonis amplum, nobile & opulentum oppidum. Quod ad Austriæ Ducum imperium diu pertinuit, sed nostra memoria (inquit Leander) bello quod Venericum Maximiliano Imper. gesserunt, Bartholomæi Alviani ductu captum, illi Senatus Veneti liberalitate condonatum fuit, cui defuncto filius in principatu successit. Altius Prata jacet & intus Porciliæ modicum quidem at opulentum & nitidum oppidum. Dehinc circa Meduni Lipientiæque confluentem honestissimum, ac ditissimum oppidum Sacile situm est, multis Italiæ civitatibus cum laetitia, tum populi frequentia minime cedens. Habet ædificia splendida numerumque nobilium & doctorum hominum. Læva Lipientiæ, supra Muteri ostium, Portus Bufaletius, quod oppidum

CH
oppi
Dein
Lique
Et ult
oppid
rum c
vini &
tum.
popul
popu
mesu
cingu
nobil
tate c
ribus
mon
quing
plede
nem
tes:
Meri
rienz
nicie
clam
men
ciden
olive
part
in c
freq
ven

CHOROGRAPH. DESCR. 57

oppidum ab ipsa Lipientia alluitur. Dein circa fauces quibus Imesulus in Lipientiam se exonerat Civilonium. Et ulterius inter colles nobilissimum oppidum Seravallis, armorum bellicorum celebris officina, pannorumque, vini & frumenti negotiatione inclutum. Est veluti emporium Teutonicis populis; optime ædificatum, lautoque populo refertum. percurrit amnis Imesulus. plurimæ castellum ipsum ciungunt officinæ. Situ tam amœno ac nobili præstat ut incolæ loci amœnitate capti, usque adeo diversis temporibus accreverint, ut ter necesse fuerit mœnia dilatare, quæ nunc bis mille & quingentorum passuum spatium complectuntur. Qua parte ad Septentrionem spectat, perpetuos habet montes: à duabus vero partibus, qua in Meridiem Venetias versus, quaq; in Orientem tendit, latissimam habet planiciem, collibus elegantissimis distinctam, unde non solum vina sed & frumenta uberrime colliguntur. Ad Occidentem colles etiam habet vinetis & olivetis confitos. Omnibus autem ex partibus, pascua habet pingua, tam in campis, quam in montium vertice, frequentesque lacus & sylvas, ut nec venationes, nec piscationes, nec aucu-

pia jucundissima usquam desint. Hoc
igitur oppidum in ea regione Tarvisi-
næ Marchiæ situm, quæ in Foro-lu-
liensi patria olim censebatur in Diœ-
cesi Cenetensi: oppidum enim cum
aliis finitimis, Imperatorum donatio-
ne ad Ecclesiam Cenetensem pertinuit.
Sedes deinde fuit regulorum Cami-
nensium (quæ familia inter quinque
nobiliores Italiæ fuit habita) Richar-
dusq; postremus ex illa familia in mo-
nasterio D. Iustinæ conditus jacet in
marmoreo tumulo. Nunc Veneti op-
pidum possident molli quidem impe-
rio & suavi. Nam Senatorem mittunt
cum prætoria potestate, qui iustitiam
administrat & vectigalia curat. Reli-
quum quod est publici regiminis, pe-
nes antiquiores familias manet, quæ
jam fere sunt xv. eligunturque ex iis
xxxv. viri quibus tota Reipubl. ad-
ministratio incumbit. Haud procul
Seravallo monstratur Hostia frequens
& opulentum oppidum, arce, fossis
mœnibus & paludibus bene munitum.
A Seravallo dextrorsum procedenti in-
ter colles occurrit civitas Ceneta; quæ
nunc potius vici quam oppidi formam
servat (inquit Leander) Episcopum ha-
bet, qui etiam jus in temporalibus ob-
tinet. Veneti quidem dum Cardinalis

Grima-

CH
Grim
populi
minat
transf
annite
Iciner
cile, Co
sidents
Nicol
quicu
rum E
magr
perpu
pulo

For

FO
ist
pidio
& No
ticum
& pau
les &
tur:
dunt,
theat
tum
visio
undi
per n

Grimanus Episcopatu fungeretur, ob populi de insolenti & injusto illius dominatu querimoniam, illud ad se transferre conati sunt, sed Pontifice annitente illud ingratiis restituerunt. Itinere à Seravalle (inquit Leander) Sacile, Cordinianum invenitur monti insidens, eximium propugnaculum olim Nicolao Rangoni condonatum. Sequitur in ripa Liguentiae subter portum Bufaletium Motta, castellum non inagnum quidem, sed vicis suburbanis perpulchris, lautoque & pernobili populo frequentibus, nitens.

*Foro-Julienſis Provincia, Civitates
& Oppida, è Leandro & aliis.*

Forum Iulii fines habet ab exortu Istriam, à Septentrione montes Iapidios, ab occasu Alpes Vindelicorum & Noricorum; ab Austro sinum Adriaticum. Incipit à planicie mari apposita & paulatim crescens, primum in colles & mox in altissimos montes evehitur: qui fere undique fines adeo claudunt, ut hæc planicies jugis montium theatri in modum vallata, uno tantum Sontii fluminis trajectu ab Tarvisio adeatur. Cæteros limites Alpes undique premunt, ideoque non nisi per maritimos portus, aut convalles,
aut

ant ipsa montium juga accessum præbet. Portus habet ad oram maris quâ plurimos. nominatim quem Timarus antiquus Italię terminus efficit; & Pontanum, quem montis Falconis fontes; Sdobbiium quem fluvius ejusdem nominis, omnes ad sinum Tergestinum, item Lontium, Primarium amnis Tili, Gradensem aurei canalıs, Aquileiensem, Busium D. Andreę, Lugiarum Tiliaventi, Basilicum & Caprulanum. Horum inter se spatia sunt ab ostio Gradenſium aquarum ad Natisonis stadia XL. hinc ad Lignani portum cXL. dein ad ostium Tiliaventi XL. tum ad Basilicas plus duplo, montes qui ad hanc regionem pertinent, omnibus fere metallorum generibus fecundi sunt; marmor etiam habent varii generis, & viliores gemmas.

Dextra Liminis ripa (qui fluvius regionem hanc à Marchia Tarvisana disternat) sursum oppidum Portus gruarius reperitur: dein Sumaca & ad levam amnis ripam Cordiva & altius in mediterraneis Prodolum.

Ripa dextra Tiliaventi majoris sursum ascendenti oppidum perhonestum occurrit D. Viti; supra in mediterraneis Cufani, Zopola, Valuasorium & in montanis Spilimbergium, cum na-

tura.

C
tura
nitiss
Alcius
jacet;
Tifana
oppid
& Var
droipu
diffici
D. Dar
arx D
Stel
lum n
juxta
gentes
fice ab
oppid
tia ac
possed
ge mu
gnari
loci m
ris vici
nit, qu
cus itaq
fluit C
æstuari
urbem
post ex
ficarur
persap

tura loci, tum opere & mœnibus munitissimum, opulentum & frequens. Altius inter montes castellum novum jacet; trans fluvium ad oram maris Tisana jacet, opulentum & frequens oppidum: altius Madrisium Varnium & Varcum; supraque Belgradum, Cudroipum & Cucania: tum præcelso difficilique in monte nobile oppidum D. Danielis; & juxta Tiliaventi fontem arx Dugonia.

Stellæ amni appositum est Palatium non inhonestum oppidum; supra juxta stagnum Corvarum, quod in ingentem sinum panditur piscibus mirifice abundantem, munitissimum est oppidum Maranum incolarum frequentia ac divitiis præcellens. Veneti diu possederunt & arcem adjecerunt longe munitissimam quæ nulla vi expugnari posse videtur, tum ob naturam loci mœniaq; firmissima, tum ob maris vicinitatem quod unum latus munit, quo præsidii aditus præbetur. Secus stagnum ad amnem qui huc defluit Castellerum est: in ipsis autem æstuariis Insula Gradus, cui quondam urbem ejusdem nominis Aquileienses post excisam ab Attila patriam inædificarunt. Sed urbem hanc maximis sæpe calamitatibus afflictam constit,

stat, ideoque & nunc infrequentius habitatur.

Rursus Tiliaventi dextram ripam latissimi tangunt campi, in quibus urbs nobilis Vrina, vulgo Vdene, ampla & magnifica, rebusque omnibus necessariis affluens; ambitum illius esse fere XL. stadiorum scribit Leander, sive V. milliar. Italicorum: duodecim habet portas, duplicique fossa cingitur, in quam Tuerus amnis pertractus, qui duo illius latera perstringit. Intus ad collis radices cui arx permunita insidet, forum est spatiosissimum. est & aliud forum quod variis artificum officinis cingitur: cœlo gaudet temperato; oppidani summo sunt ingenio, splendidi & nobiles. Veneti Rempub. regunt missis illò præsidibus quos Locumtenentes vocant.

Supra Vtinum ad primos colles ascendenti occurrunt Faniana, Villa alta, Murcum, Mel, Braccia & altius Pensum, Coloretum, Tricesimum, Tarum, Artenia: porroque in montibus Prampergum & Glemona; vulgo Pranper & Cemonia.

Ad Tiliaventum est Osopium; id à Paruta ita describitur: Mons Laurus ea parte, quæ Germanos dividit ab Italis multis locis præruptus est, nonnumquam

CH
num
per mo
tum ex
riens, se
pedita
zonum
appella
liam pe
sus &
dicitur
veluti b
versus
declina
versus
hîc Iuli
gio in m
dens hor
ubi aute
serie em
cit caste
à radicib
guo mo
planicie
positus v
Italix ing
habet la
rientem
singulis
turrium
dum ipsi
rata, sed

numquam per valles, nonnunquam per montes non multum arduos, aditum ex una regione in alteram apertum, sed via planissima & maxime expedita est ea quæ à Villaco ducit Venonum, quæ vulgo Strada Imperiale appellatur. E Germania itaque in Italiam per hanc viam ubi fueris ingressus & perveneris ad locum qui vulgo dicitur *l'hospitale*, montes sese in duo veluti brachia pandunt, quorum unum versus Tridentum & ad Occidentem declinat, alterum in contrariam plagam versus Goritiam; illuc Alpes Carnicæ, hinc Iuliæ dicuntur: omnis autem regio in medio posita & ad mare descendens hodie *patria del Friuli* appellatur: ubi autem è continuata hac montium serie emergeris, statim sese oculis objicit castellum Osopi, non nisi duo mill. à radicibus montium distans, & exiguo monti Saxoso impositum, qui è planicie emergit & à natura ibidem positus videtur ad exterarum nationes ab Italiæ ingressu arcendos: tria autem habet latera, quorum illud quod Orientem aspicit Tiliavento alluitur; è singulis autem petrae assurgunt instar turrium, ita ut natura sua ad munendum ipsum locum videantur comparata; sed ab uno angulo montis Saxum descen-

descendit cum exigua valle quæ non-
 nisi xx. pass. in longitud. & octo in
 latitudinem patet; supra quam murus
 ductus altus & arx fabricata, in eum
 modum, ut tota hac mole in maiorem
 altitudinem subducta, castellum longe
 munitissimum efficiatur. Mons autem
 natura sua sterilis, incultus, præceps &
 ab omni parte præruptus, excepta una,
 qua ad ipsum haud ita difficulter adi-
 tur. Petrus autem Iustinianus hujus
 loci ita meminit. Veneti fines in mon-
 tanis per xxii. passuum mill. exten-
 duntur, uque ad locum qui vulgo
 nuncupatur Pontebba inter quem lo-
 cum & Venzonum situm est castel-
 lum Clusæ, nec procul hinc mons O-
 fopi positus est, ad cuius radices Tilia-
 ventum flu. labitur: mons autem hic
 incredibilem asperitatem habet à na-
 tura in mortalium stuporem constitu-
 tus; nam ea pars quæ Orientem Au-
 strumq; respicit, ita undique vivo præ-
 ruptoque saxo munitur, ut omnino in-
 accessibilis reddatur; altera autem pars
 quæ ad Occidentem solem vergit, non
 eodem modo exasperatur, leniorem-
 que ad jumenta plaustraque transmi-
 tenda semitam habet; rupes tamen ex-
 celsæ & quasi turres vivi saxi manufactę
 in circuitu prominent: ab uno autem
 hujus

CH
 hujus
 Ofopi
 vallis &
 Leande
 rum di
 & Car
 Rursu
 flum. o
 anniu
 nem de
 Aqu
 que ad
 picum
 post lo
 tit & r
 restitui
 Longob
 ad Car
 dein I
 ditione
 ter enu
 lis ad V
 alta & c
 ter casa
 quonda
 plic de
 bellicu
 xx
 tur N
 tus su
 astivu

hujus montis latere Austrum versus
 Ofopi arx sita est infraque exigua con-
 vallis & levior planities. Venzonum,
 Leander vocat Ventionem & Veneto-
 rum ditionis & Ducum Austriæ Sciriæ
 & Carinthiæ terminum esse scribit.

Rursus circa mare Natisonis & Turri
 flum. ora; dein Amphoræ ac Ansæ
 amnium, item ostia quibus in Natiso-
 nem defluunt; supra quos Strasoldum.

Aquileia antiquissima civitas, olim-
 que adeo frequens ut c. xx. millia ca-
 pitum hic censa constet: sed Attila
 post longam obsidionem captam ever-
 tit & misere in eadem grassatus est;
 restituit Narses; postea aliquandiu in
 Longobardorum fuit potestate, usque
 ad Caroli Magni in Italiam adventum;
 dein Imperatoribus paruit; post sub
 ditione Patriarcharum, quos diligen-
 ter enumerat Leander esse cœpit; & ab
 iis ad Venetos, sub quibus jam pace
 alta & tranquillitate fruitur, licet præ-
 ter casas & ruinas, & nomen amplæ
 quondam urbis nihil ostendat. Scri-
 psit de Aquileiæ antiquitate lib. vi. Sa-
 bellicus.

xxiv. supra Aquileiam stadiis ori-
 tur Natiso amnis, qui in Alpibus or-
 tus sub jugis Ventionis, ad occasum
 æstivum fertur & lxxx. fere stad. pro-

E

lapsus

lapsus ad occasum hybernum flectit, civitatemque Forum-Iulii mediam intersecat. Mox ad Orientem incedens post c xx fere stadia Sontio flumini miscetur. Id in Alpibus juxta Carniolam ortum, primum à Septentrione per confragosas valles, præcipientesque rupes in occasum hybernum tanto cum impetu provolvitur ut ad c xx. stad. nec pedibus nec jumento transitum patiatur; dein perpetuo crescens stadia fere xl. per vallem Plitianam conficit, post eodem amplius spatio per asperrimas fauces ad Carporetum fertur, ubi pons eximius uno arcu lx. ped. transitum jungit: hinc vallem Caporetinam lxxx. paulo minus stadiorum emetitur multo lenior, adeo ut ubique transmittere commodè liceat: porro circa finem hujus longissimæ convallis apud Tulminum, amnem Tulminam excipit & non procul inde insignem fluvium Hydram, ubi argenti vivi metalla sunt: deinceps lxxx. fere stadiis per vallem Sontii quam vocant Roncinam ad pontem trium arcuum labitur, juxta quem superioribus annis turrem struxit Goritjanus Comes: hinc vero per angustas confragosasque valles è regione Goritiæ, quas sublimis pons tribus

pilis

CH
pilis l
xl. pa
dum V
recepto
mare fl
Veru
montes
dein à
verla;it
nomen
crevit
fundat
pue N
loco à
que per
ponte j
bus lxx
Atini,
secus N
Soffim
Alpes i
rit, &
Vapocu
fu per
bus Do
cium: a
civitas
nosii:
reperi
sta cor
disca &

CHOROGRAPH. DESCR. 67

pilis lapideis innixus jungit; lenis dein
x l. paulo amplius stadia defluit usque
dum Vipanum amnem colligat; quo
recepto navigabilis efficitur usque ad
mare stadiis c xl.

Vetus Forum Iulium civitas inter
montes sita, primum à Theodorico,
dein à Cancano Pannoniorum R. e-
versa; instaurata dein Civitatis Austriæ
nomen accepit. Et deinceps perpetuo
crevit & nunc inquit Leander multis
fundatissimis ornatur familiis, præci-
pue Nordita. Iacet in faucibus Italia
loco à natura munitissimo; mediam-
que percurrit Natiso; nobili lapideo
ponte junctus. Sequuntur in monti-
bus Læva civitatis, Cucum, Prætecta,
Atini, Cernium & Cuconicum. Dein
secus Natisonem oppidum eversum est
Soffimbergum: Secundum eum ad
Alpes incedenti Savornianum occur-
rit, & propter fontem quo nascitur,
Vapocum in Alpibus, tumque descen-
su per amnem rursus in altis monti-
bus Dorium. Dextra civitatis Rosa-
cium; altiusque subter Alpes Cormona
civitas; mox oppidum D. Martini Cir-
nosii: Læva Sontii ripa, propugnacula
reperiuntur bina à Venetis 1472. situ-
ta contra Turcarum incursum; Gra-
disca & Foliata; quorum Gradisca

adhuc incolitur, altero deserto, sed ab Archiduc. Austriæ possidetur.

Amne transito ad oram maris, nobile, frequens & opulentum oppidum præcelso & difficili in monte cernitur Mons Falconis. Sequitur ad oram Timenus amnis, (quem Leander Timavum opinatur) qui minor vulgo dicitur ad differentiam majoris qui in Tergestinum sinum modico hinc intervallo illabitur, propter ædem D. Ioannis Chersicini, ubi mæscatus annuo tempore magna hominum frequentia celebratur. Hic limes Fori Iulii & Istriæ principium; sed Tergestinus primum sinus edisserendus, qui hic incipit. A monte Falconis juxta littus in edito jugo munitissimum sequitur castellum Duinum; & mox in minore colle Mocolanum, dein Pucinum perlantum itidem oppidum, vinoque nobile. Succedit circa littus civitas Tergeste, Colonia Romanorum quam Henricus Dandulus Venet. Dux tributariam fecit una cum Mugila: post sub Austriæ Ducum Imperio fuit ad annum 1507. qua à Venetis recepta Duce Alviano, biennio sub illis mansit, dein ad Maximil. Imper. ditionem rediit & nunc (inquit Leander) ab Archiducib. Austriæ possidetur.

Cætera

C
C
Domin
consul
autem
nequa
Palmæ
facta, d
Ven
Turcis
tuende
tione l
gitare
juto L
tatione
vornia
dem id
Lisenti
Palma
clusam
omnia
placuit
Srasol
versus:
passibus
Foro-lu
cum lu
qui po
re dili
loco u
se, eiq
forma

Cætera oppida quandoquidem ad
Dominium Venetum non pertinent
consulto hic omittimus. Antequam
autem à Foro-Julienſi patria abeamus,
nequaquam omittenda novæ urbis
Palmæ conditio anno 1593. à Venetis
facta, de qua ita Thuanus lib. c. iv.

Veneti consilium jam diu captum,
Turcis alibi occupatis, resumunt & ad
tuendum Fori-Julii limitem de muni-
tione loco idoneo exstruenda serio co-
gitare cœperunt: designatus à Bonad-
juto Lorinio Florent. locus, consuli-
tatione prius habita cum Mario Sa-
vorniano Comite seniore, qui jam pri-
dem id consilii Senatui dederat, citra
Lisentiam amnem muniendus, inter
Palmadam, Laurentii fanum & Ron-
clusam pagos, x. ab Utrina, quam ante
omnia novis munitionibus firmari
placuit, milliaribus, à Marano viii, à
Straßoldo i. i. ab Aquileia iv. ortum
versus: ad occasum haut amplius 10.
passibus à ditione Austriaca, missi in
Foro-Julienſem agrum à Senatu ad lo-
cum lustrandum Marinus Grimanus,
qui postea Reipubl. Princeps fuit, &c.
re diligenter perpensa, eo quo dixi
loco urbs strui cepta Septembri men-
se, eique Palmæ nomen impositum,
forma fere rotunda & i. x. propugna-

culis amplissimis distincta cum profunda fossa & vallo circumducto; in medio arx constructa V. propugnaculis firmata, in qua Venetus præfectus habitat. Opus summa provincialium undiq; accurrentum & tanquam pro communi salute laborantium alacritate festinatum & ad defensionem intra paucos menses perductum est, ac magna tormentorum vi instructum, effosso à Caortii & Marani lacunis canali, per quem navigia ad novam urbem appellerent.

De Istria Civitatibus & oppidis.

Istriae terminos supra explicuimus; illius ad oram initio statim occurrit Civitas Iustinopolis quæ vulgo Cabo d'Istria dicitur: parvam insulam occupat, longam pass. m. modice latam, modicoque intervallo à continenti divisam, quod tamen versatilibus pontibus sternitur, quibus ex urbe in continentem transitur: arcem in medio habet quatuor turribus munitam, Castellum Leoninum vocant. In Venetorum ditione jamdudum fuit. Ager ejus haud ignobili vino oleoque fecundus, etiam salis copia abundat.

Sequitur ad oram quinto fere lapide insula castellum iisdem pene temporibus

CH
ribus
cōtinen
Succed
cessuq;
Simon
ranum
collum
bens, q
ster La
nia flu
frequen
alterun
V. quo
caturq;
propem
nacum
cumfusi
arvis ar
tus ad
sunt m
D. Ioan
ad D. I.
mox ad
postque
hæc loc
nia loc
Quieti
batur.
Portus
modici
nuntur

CHOROGRAPH. DESCR. 71

ribus quo urbs condita; lapideo ponte
cōtinenti annectitur, unde illi nomen.
Succedit Castellerium cum portu re-
cessuque maris. Id. hinc pass. ad D.
Simonem pervenitur: inde mill. v. Pi-
ranum abest, oppidum luculentum ad
collum montis, utrimque sinum ha-
bens, quorum dexter Salvorius, sini-
ster *Largone* dicitur, in quem Draco-
nia flu. illabitur, circa cujus ostium
frequentes Salinæ sunt. A Pirano ad
alterum Largonis cornu mill. fere sunt
V. quo Tergestinus sinus finitur, vo-
caturque vulgo *Punta de Moschee*. Pari
propemodum intervallo succedit Vi-
nacum in scopulo marinis undis cir-
cumfusum, agro fere ubique plano, &
arvis atque silvis juxta divite. Hinc lit-
tus ad meridiem se flectit. Ab Vinaco
sunt mill. 11. ad D. Pegrinum: hinc ad
D. Ioannem Cornetanum pass. mille;
ad D. Laurentium Dailanum totidem:
mox ad alterum lapidem ipsa Daila;
postque tertiò Civitas nova, (omnia
hæc loca importuosa sunt.) in Amo-
niæ locum ædificata, mill. pass. ab ostio
Quietæ amnis, qui olim Labutus dice-
batur. post Quietæ ostium, millia 111.
Portus Cernerius: hinc in mari aliquot
modici scopuli, dein Episcopuli cer-
nuntur (vulgo Vesconelli) unde mill.

pass. 14. Parentium civitas jacet in peninsula, mari pene tota circumfusa, mœnibusque ac turribus eximie munita; Portum habet maximis quibusque navibus capiendis idoneum, & objectu Insulæ D. Nicolai tutum, in qua cœnobium & turris rotunda, è qua olim lumen navigantibus accendebatur. Sequitur oppidum Vrserium in monte positum, ditionis Parentinæ. post alterum milliar. Lemi amnis fauces succedunt, qui Euripus magis videtur quam fluvius, licet inter altos montes rapide fluat, salsusque est usque ad Tabernam, unde quondam usque ad Castellum Geminum (vulgo *due Castelli*) videtur accessisse. Os Lemi latum est pass. mille, longum VIII. mill. usque ad Tabernam, altitudine quæ nec modicis navibus conveniat. Circa oram aliquot sunt scopuli, Convereria & insula Ficariola: deinde Rovinium est oppidum in Insula, quæ 14. circiter pass. ambitu complectitur, & lapideo ponte continenti jungitur: portus habet duos, unus vallis Boreæ dicitur: alter in Austrum Africumque conversus, quem tres Insulæ D. Catharinæ, D. Andreae, & D. Ioannis Pelagici efficiunt. In Roviniensi agro marmor cæditur quantivis in Italia pretii.

Hinc

CH
Hinc
denti c
Serori
Portul
toriar
millia
donian
num.
succed
rit, la
Breon
men i
longie
circu
minu
trum i
cifixi v
niam,
ejus æ
alit p
diffici
perven
nitur:
urbe e
habuit
tur, ub
viis ac
præte
ta, in
ampli
Zadru

CHOROGRAPH. DESCR. 73

Hinc juxta oram à D. Andrea procedenti occurrunt duæ modicæ Insulæ, Seroriæ dictæ: de cætero Columnæ, Portulus, Muralium, & mox promontorium Cisanum; Muratio Phasianam millia sunt III; hinc ad vallem Bandoniam II. totidemque ad Marcodainum. Tertio inde lapide Polæ portus succedit, qui in mare M. P. XI. procurrit, latitudine octo stadiorum, objectu Breoniæ insulæ pene clausus, quæ tamen intervallo M. V. disjuncta est, & longitudinem V. mill. latitudinem IV. circuitum XXX. habet. Portus hic geminum in mare protendit cornu, dextrum in aditu Campatris, lævum Crucifixi vocatur. Sunt inter ea & Breoniam, D. Hieronymi insulæ duæ cum ejus æde & cœnobio: intus in portu aliæ perexiguæ sex. Porro in alto ac difficili monte qui portui imminet, perverusta & munita civitas Pola cernitur; hujus montis cacumen media urbe elatum permunitam quondam habuit arcem, ut nunc ruinæ testantur; ubi etiamnum ingens cisterna pluviis aquis servandis superest. Plurima præterea in ea antiquitatis monumenta, inter alia Amphitheatrum, & aliud amplissimum ædificium, quod nunc Zadrum vocant. A Pola ad Brancor-

sum milliaria sunt iv. inde totidem ad Insulam D. Mariæ gratiarum ad Verudam xv. ad Vlmum i. ad Vlmulum i i. ad quatuor promontoria (quæ insulæ sunt modicæ) v. à promontoriis ad Merlettas insulas v i.

A promontorio Compatriis incipit sinus qui usque ad ostium Arsiæ fl. diffunditur, Plinio Fanaticus dictus, Melæ Polarius, nunc Carnarius appellatur ob marinorum fluctuum violentiam, qua frequenter hic naufragia sunt.

In mediterraneis Istriæ plura sunt oppida sed ignobilia, quare illa hic omitemus.

De locis quæ Veneti possident in Dalmatia.

PRÆTEREA Veneta Respublica dominatur pene toti oræ maritimæ Dalmatiæ & insulis eidem objectis; oppida autem duo præclara ibidem possidet Zaram & Catharum. Zara munitissimum oppidum cum præclaro admodum portu. Catharum autem in intimo Rizonici sinus recessu positum est à mari quod ad Orientem sese intorquet, placide allinitur: tota autem regio apricis cultisque collibus perantænâ conspicitur; sed Catharum montes ad

CHOROGRAPH. DESCR. 75
ad dextram obstantes ita opacum red-
dunt, ut incolæ sub brumæ tempus
brevissimis solibus uti soleant.

*De Insulis quas in mari Ionio
possident.*

C Orcyra hodie Corfu dicta vix mil-
liare unum ab Albanæ continen-
te discreta, patet in longitudinem lx.
mill. in latitudinem x x iv. ambitu
vero suo c xx. complectitur, ut anno-
tat Boterus; arcus formam repræsen-
tat obversum ad Orientem; Montosa
est insula versus Meridiem, plana qua
Septentriones adspicit: solo haud adeo
fecundo, quippe saxoso & aquarum
indigo; venti autem Australes hic ut
plurimum messem corrumpunt, unde
incolæ potius vineta & oliveta, alia-
que pomaria conferunt, fructus au-
tem quos terra producit longe optimi
sunt in suo genere: abundat itaque vi-
no, cera, melle, oleo, citreis aurantiis-
que malis aliisque fructibus; simplici-
bus quoque raris. Ad Occidentalem
plagam sedet S. Angeli castellum mu-
nitissimum, & quod Turcorum impe-
tus non raro elusit: ad Orientalem di-
versi sunt sinus, portusq; cum duabus
peninsulis, in quarum una est Pagio-
polis, altera per exiguo freto à majore
insula

insula divisa est: è regione ad radicem montis sita est urbs Corsu cum duobus castellis, (quæ illi imminet,) egregie munitis; quibus & tertium nuper accessit maximi sane momenti: ad dextram urbis promontorium eminet, ubi præclarus fons visitur, quem vulgo vocant Cardacchio. Portus hujus urbis capacissimus est & satis adversus incerta ventorum munitus.

Cephalonia forma est triangulari, capit ambitu suo c. lxx. mill. pass. plures habet stationes, quarum præcipua est Argostolica, cujusvis classis capax; altera pone promontorium quod vulgo Cap. Guiscardo vocant, ubi multa vestigia visuntur palatiorum & aliorum ædificiorum; & plurima numismata effodiuntur aliæque notæ antiquitatis. Ager tritici, oleique fœcundus; pecorum quoque dives, melle quoque abundat mannaque & uvis passis; sed aquarum nonnihil indiga est. Continet circiter xix. millia animarum ut observat Boterus.

Zacinthus hodie Zante, ambitu suo gyrat lxx. mill. montosa atque aspera versus ortum, sed amœna atque pulchra versus Septentriones. Terræ motibus obnoxia est, & dignorum inops: opulentia illius consistit in oleo, vino, & uvis

CHOC
& uvis
uberes
tritici in
cultura v
habet
cum ca
quadrage

CRet
ris
vocat
quinge
biens: s
ristotele
ut mar
Syria co
ab Agy
bania
promon
inter e
Capo S
illud ad
pertinet
Drepan
poMele
Zephy
tur. S
tum e
insult
contine

& uvis passis, è quibus per commercia
uberes quæstus faciunt incolæ; sed
tritici inopia laborat, quia arva omnia
cultæ vinetis occupantur. Oppidum
habet ejusdem cum Insula nominis;
cum castello in edito colle & circiter
quadraginta septem pagos.

De Creta Insula.

Creta nobilissima mediterranei ma-
ris insula, (quam hodie Candiam
vocant) longa CC LXX. lata L. millia:
quingenta autem & nonaginta am-
biens: situ tam opportuno jacet, ut A-
ristoteles à natura ita positam dixerit,
ut maris imperio potiretur: abest à
Syriæ continenti 10. mill. totidemque
ab Agypto; à Caramania, Cypro, Al-
bania CCC. ora illius variis sinibus &
promontoriis lacinatur; principalia
inter ea sunt quæ hodie Capo Spada &
Capo Salomone appellantur, quorum
illud ad Occidentem, hoc ad ortum
pertinet, intermedio autem spatio
Drepanum se exferit, quod hodie Ca-
po Melecca vocatur: & promontorium
Zephyrium, quod hodie Altelico dici-
tur. Solum qua Orientem aspicit edi-
tum est & asperius quam reliqua parte
insulæ; cæterum montosa est insula &
continuis pene jugis per medium
secundum

secundum longitudinem divisa; inter montes autem eminet Ida. Olim centum urbibus hanc insulam habitatam ferunt; nunc (inquit Boterus) vix tres numerat alicujus momenti, etque omnes ad plagam Septentrionalem: Candia nimirum (quam alii Candidam aut Candacem vocant) quæ circiter x. millia animarum continet: Canea quæ olim Cydona sive Gnafos dicta fuit) quæ septem millia; & Rhetinum quæ totidem. Sunt præter has urbes alicujus quoque nominis Sitia sexcentorum focorum oppidum; cætera sunt municipia, & vici circiter nongenti, in quibus haud supra ducenta millia capitum censentur. Passim autem ingentes ruinae & rudera antiquissimarum urbium visuntur. Pars insulae quæ Meridiem respicit ab Australibus vêtis misere infestatur. Fœcunditas Insulae præcipua consistit in pascuis vallibus, ubi ingens numerus animalium pascitur; & in planis quibusdam arvis, quæ triticum quidem ferunt, sed non tanta copia ut omnibus anni mensibus sufficiat: vino vero excellentissimo & toti orbi notissimo supra fidem abundat: nec mellis copia defuit, cujus bona pars Alexandriam deportatur. Nulla est in orbe regio quæ tam proceris tamque præstantibus ab-

undet

CH
under
diocria
Spina l
cujus a
te peti
bores q
inlicere
fuere ju
ingenio
vera ab
chanic
alex in
incolæ
dediti l
Impera
cius Mo
dem Ve
la aute
lionesq
qui om
advers
quippe
loniam
Sudæ P
vere; &
portum
Portus
tum si
quia n
ibidem
Botero

undet Cupressis. Flumina habet mediocria tantum; Istoniam, qui x. ab Spina longa milliar. in mare decurrit, cujus aquæ quidem limpidæ, sed æstate periculosa, ob Rhododaphnes arbores quæ ripas illius vestiunt, & aquas inficere creduntur. Cretenses jam olim fuere iudicati, improbo & perverso esse ingenio, impostores & malefici: & revera abhorrent à labore & artibus mechanicis; & ut plurimum otio atque alexæ indulgēt: Canæ tamen Rethimi; incolæ ingenio sunt meliore & magis dediti labori quam cæteri. Paruere diu Imperatoribus Orientis; dein Bonifacius Montisferratenfis illa potitus, eandem Venetis vendidit ann. 1194. Incolæ autem post varias seditiones, rebellionesque nunc quiete Venetis parent; qui omnem dant operam ut insulam adversus Turcarum arma permuniant: quippe præter Candiam, ipsorum Coloniam; & Caneam; nuper admodum Sudæ portum duabus arcibus munivere; & alia insuper loca ubi hosti opportunum foret in terram exscendere. Portum Spinæ longæ, licet Sudæ multum similis sit, negligere videntur, quia neque aquandi neque lignandi ibidem est opportunitas. Hactenus è Botero.

Hæc Insula difficile vi oppugnari potest: nam cum ad eam nullus sit aditus nisi per mare & incommodos habeat portus, nisi qui oppidis munitis aut castellis cincti sunt, nullus tunc hostibus ad illam pater accessus.

Sunt in hac insula præter urbes supra dictas aliquot castella: Volisineni castrum (inquit Bellonius) olim Panormus dictum, adhuc integrum est, inter Cytiam & Candiam ad litus maris in edito loco situm, ad cuius latus sinistrum horrenda est maris vorago. Cytia olim Cyteum, quartum est Cretæ propugnaculum: nam oppidum pusillum est, populosum tamen, ad infimam insulæ, cuiusdem è regione Rhodi, ut centum duntaxat mill. pass. distantia sit. Duo sunt præterea castella in summo capite insulæ: unum mare Ægeum spectans ad Septentrionem Chysamo nunc appellatum, omnino fere dirutum, cuius tamē veteres muri adhuc integri manent, humili loco situm est, teli jactu à litore. Ex adverso Chysami, insula transversum dimensa, aliud est castellum in colle situm juxta mare, nomine Selino. Aliud est præterea oppidum Spachia nominatum, muris minime cinctum, sed ædificiis hinc inde sparsis magnum quendam pagum

CH
pagu
monti
ces in d
arx ædi
ratas,
dam ha
lonio.
Sndæ
Hisor.
curus a
nitissim
qui por
tiffima
perstru
idem) a
portuni
nitatem
frequen
les regn
& mag
à Venet

CHOROGRAPH. DESCR. 81

pagum efficit ad celsissimorum Leuci montium (*de la Spachia* hodie) radices in declivi situm: ubi parva tantum arx ædificata, per fugium adversus piratas, in qua præfectus vix commodam habitationem habet. Hæc è Belonio.

Sidæ portus (inquit Paruta lib. ix. *Histor. Venetæ*) capacissimus est & securus admodum, & iam quoque munitissimus postquam Veneti, scopulo, qui portus ostio objacet, arcem munitissimam & pene inexpugnabilem superstruxerunt. Canea civitas (inquit idem) antiquitus Cidonia dicta, & opportunitate & pulchritudine, ob amœnitatem agri & vicinitatem portus, & frequentia incolarum, inter principales regni civitates semper fuit habitata; & magno labore nec minori industria à Venetis permunita.

CASP. CONTARENI

Patricii Veneti

De

R E P V B L I C A

V E N E T O R V M .

LIBER PRIMVS.

SEPVNVERO animad-
verti complures advenas,
prudentes homines, nec
bonarum artium ignaros:
quum primum Venetias
venissent, ac amplitudinem ejus urbis
contemplati essent, adeo sunt admira-
tione & veluti stupore quodam per-
culsi, ut nihil mirandum magis, aut il-
lustrius se unquam vidisse præ se tuler-
int, ac totius oris significatione osten-
derint. Non tamen omnes admiratio
ejusdem rei capiebat. nam quibuidam
mira quædam res, ac prorsus incredi-
bilis esse videbatur, tam magnam mer-
cium omnium copiam, ex omnibus
terrarum oris ac regionibus, perpetuo
quodam ac constanti renore, in hanc
unam civitatem invehì indeq; in longe
diversissimas gentes terra mariq; dedu-
ci. At alios detinebat urbis frequentia,
&

& omnium propemodum gentium
 conventus, ac si commune orbis em-
 porium, Veneta civitas esset. Nonnulli
 mirabantur magnitudinem imperii, la-
 tamque & terra & mari ditionem. At
 plerique omnes politioris & acrioris
 ingenii homines, hanc novam situs ur-
 bis rationem, atque adeo ad omnia o-
 portunam ut deorum immortalium
 potius, quam hominum opus atque in-
 ventum fuisse putare soliti sint, ac ob
 hanc potissimum causam Venetam ur-
 bem omnibus aliis præstare, quæ us-
 quam gentium sunt, aut unquam fue-
 runt. Ac nimirum, si superiora perspe-
 xeris, etiam hac tempestate nonnullas
 urbes invenire facile poteris, quas cum
 hac nostra conferas. Non paucas vero
 seculis retroactis, quæ & imperii magni-
 tudine, & frequentia populi, rerumque
 omnium copia & magnificentia urbi
 Venetæ longe præstiterunt. Verum post
 hominum memoriam, nulla unquam
 gentium civitas extitit, quæ tam opor-
 tuno, tam tuto, ac tandem tam alieno
 ab hominum fide, situ condita fuerit.
 Plerique in condenda civitate satis se-
 fecisse arbitrati sunt si locum delegis-
 sent, ad quem difficilis & incommodus
 hostibus accessus esset ad invadendam
 obsidendamque urbem. inde evenit, ut

complures civitates conditæ sint, aut in montium salebris, aspero difficilique accessu, aut locis palustribus. diversa quadam ratione nonnulli nihil præferendum censuere commodo oportunoq; situi ad importanda exportandaque omnia, sine quibus sufficere civitas sibi nequeat. cum ad necessitatem, tum ad molliorem quendam vitæ luxum. Qui vero utrique rei studuerint, paucos admodum invenias, pauciores vero qui id præstiterint, nullos autem quos sciam, qui omni ex parte id fuerint assequuti. At Veneriarum situs divino potius quodam cōsilio, quam humana industria præter fidem eorū omnium, qui eam civitatem non videre, & ab omni impetu terra marique tutissimus est, nec nō etiam aptissimus omnium, ad cujusque rei copiam, sive ex mari, sive ex continente civibus suggerendam, atq; ad commercia omnis generis mercium, cum omnibus penè nationibus habenda. Nam in recessu penetralique Adriatici pelagi est sita, ubi qua mare attinet ad continentem terram, magna æstuaria panduntur, miro artificio naturæ munita. Nam xii. milibus passuum à continente mare incipit esse vadofum, intra vada brevique litus assurgit veluti agger quidam. Hæc

fluctibus

fluctibus fremituique marino obstitentia, universam eam stationē internam, longe lateque fusam adeo tutam reddunt, ut non tantum maris impetus, quum assurgit etiam valida tēpestate, ad interiora non nisi fractus penetrare possit, verum etiam neque navibus advētantibus liber aditus pateat. Quin potius opus est, nisi leves admodū fuerint, ut his in locis, ubi venientibus occurrunt vada, in anchoris consistent: nactę deinde tranquillam tempestatem à peritisque gubernatoribus, seu potius vadorum exploratoribus circumactę angusta quadam & implicata via, qua scilicet altior est unda, (hęc vero singulis fere diebus æstu maris mutatur & variat, tandem ad urbem perveniant. Littus illud quod assurgit post vada, sexaginta ferme milib. passuum extenditur, atq; interiora æstuaria concludit. Non ita tamen continuum est, quin septem locis disruptum mari aditum ad internam stationem præbeat. Distat autem à continente sex millibus passuum. Hac ergo ratione Venetę urbis æstuaria partim continente terra, partim littore ac vadis conclusa sunt. in quibus mediis, ea regione quę Rivoaltus dicta à majoribus, in hunc usque diem nomen servavit, condita fuit

urbs Veneta: quo tempore Hunni duce
 Attila totam oram Venetam, in signem
 Italiae provinciam, quæ hisce æstuariis
 finitima est, igne ac cædibus devasta-
 bant. In qua calamitate Patavii, Aque-
 leia, Opitergii, Concordia atque Altini
 illustrium Venetiae urbium cives, qui &
 nobilitate, & divitiis aliis præstiterent,
 primum se cum familiis recepere in
 nonnullas insulas, seu potius tumulos,
 qui in æstuariis iisce paululum è mari
 eminebant: ibidemq; oppida extruxe-
 re in quibus tanquam in tutissimo por-
 tu turbulentiſſimam illam Attilæ tem-
 pestatem effugerent. nec non eodem
 tempore in littore (de quo supra me-
 minimus) nonnulla oppida fuere, eo
 cōvenientibus ejusdem oræ incolis, qui
 primas item sedes reliquerant, ab Hun-
 nis direptas, ac dirutas: tutumque lo-
 cum quæsierant uxoribus, liberisque,
 ac (ut ita dicam) diis penatibus. Post-
 modum Caroli Pipinique regum tem-
 poribus communi consilio omnes in
 Rivoaltum convenere, veluti in locum
 omnium tutissimum, & maxime com-
 modum: sicque eo loci convenientibus
 omnibus, quicumque vexationem &
 devastationem cum Italiae illatam ab
 omni barbarorum illuvie effugere po-
 tuerunt, in eam magnitudinem quam
 nunc

DE
 nunc ce
 Urbis ig
 rum est
 ipsa rat
 quum i
 qui eam
 fugere:
 in tanti
 post ea
 civitati
 bis orig
 mille se
 temper
 veravit
 ditissim
 omnium
 bis regio
 potueri
 sentire
 tione V
 stare ce
 est in ha
 præstati
 cumque
 tantum
 sed exist
 ordinat
 vendit
 forma
 contin
 illud ac

nunc cernimus excreverunt Venetiæ. Urbis igitur Venetæ situm maxime tutum esse liquere omnibus potest, vel ex ipsa ratione ejus urbis constituendæ, quum sibi homines illam condiderint, qui eam Italię cladem atrocissimam effugere: ibique incolumes cum familiis in tantis calamitatibus persistere. quin post ea tempora (quod nulli unquam civitati legimus contigisse) à prima urbis origine ad hæc usque tempora per mille fere ac centum annos immunis temper ab hostili vi urbs Veneta perseveravit, quum tamen opulentissima ditissimaque auri argentique ac rerum omnium civitas ab extremis etiam orbis regionibus barbaros ad prædam potuerit invitare. Quo fit, ut non male sentire existimem eos, qui una hac ratione Venetias cæteris civitatibus præstare censuere. Verum aliud quiddam est in hac civitate, quod longe omnium præstantissimum censuerim ego: mecumque omnes, qui civitatem, non tantum mœnia ac domos esse putant, sed existimant civium conventum ac ordinem potissimum hoc sibi nomen vindicare: reipublicæ scilicet ratio & forma, ex qua beata vita hominibus contingit. hoc ego reor esse eximium illud ac præclarum, quo Venetiæ maxime

eniteant, atque omnem antiquitatem superare videantur. nam etſi comper-
tum eſt, nonnullas republ. extitiſſe,
quæ imperio, ditione, necnon militiæ
ac bellorum gloria reipublicæ Venetæ
longe præſtiterint, nulla tamen inſti-
tutione ac legibus ad bene beateq; vi-
vendum idoneis, cum hac noſtra con-
ferri poteſt: quo effectum eſſe perſpici-
mus, ut neque adeo diuturna ulla un-
quam perſtiterit. Quam rem cum me-
cum ipſe conſidero, magnopere mirari
ſoleo majorum noſtrorum ſapientiam,
induſtriam, excellentem animi virtu-
tem, atque adeo incredibilem erga pa-
triam charitatem. Fuere Athenis, Lace-
dæmone ac Romæ nonnulli cives, vitæ
probitate, atque in rempublicam inſi-
gnes pietate viri: ſed adeo pauci, ut
multitudine obruti non multum rei
patriæ profuerint. At majores noſtri, à
quibus tam præclaram republ. ac-
cepimus, omnes ad unum conſenſere
in ſtudio patriæ rei formandæ, & am-
plificandæ, nulla prope privati com-
modi & honoris habita ratione. Hu-
juſce rei conjecturam facere quivis fa-
cile poterit, minime inquam ambitio-
ſos fuiſſe Venetos homines, ſed patriæ
commodo tantum ſtudiuiſſe: quod nul-
la, aut admodum pauca, antiquorum
monu-

DE V
monum
domi
minum
riti fuer
ſtres ſta
xilla ab
præliis
gentilis
exempl
graviffi
loſiffim
præſſe
magnit
ſervavi
ma clac
uorum,
cit. con
que rep
teſtam
quod a
templ
ducis i
gerent
nomen
ejuſ m
berit
ment
tiſſim
eſſe, r
majo
patriæ

monumenta Venetiis extant, alioquin
 domi forisque præclarissimorum ho-
 minum, & qui de republica bene me-
 riti fuerint, non sepulchra, non eque-
 stres statuae, non rostra navium, aut ve-
 xilla ab hostibus direpta, ingentibus
 præliis superatis. Vnum ex innumeris
 gentilis mei Andreae Contareni Ducis
 exemplum adferam. Genuensi bello
 gravissimo ac longe omnium pericu-
 losissimo, cum dux hic nostræ Reipub.
 præflet, incredibili sapientia animique
 magnitudine singulari rem patriam
 servavit, hostesque jam victores maxi-
 ma clade illata profligavit: omnesq; ad
 unum, aut trucidavit, aut captivos fe-
 cit. conservata patria re, aucta firmata-
 que republ. diem extremum clausit, ac
 testamento cavit, ne ejus sepulchro,
 quod ad hunc usque diem visitur juxta
 templum divo Stephano dicatum, ulla
 ducis insignia, ullave gentis nostræ affi-
 gerentur. quin neque tam magni ducis
 nomen inscriptum ibidem videas: quin
 ejus modestia effectum est, ut viri cele-
 berrimi illustrissimiq; principis monu-
 mentum pleriq; omnes ignorent. cer-
 tissimum hoc reor ego argumentum,
 esse, non ambitionis ventosæque famæ
 majores nostros studiosos fuisse, sed
 patriæ tantum bono, communiq; utili-

tati cōsuluisse. hae ergo incredibili virtute animi majores nostri hanc rem publicam instituere, qualem post hominum memoriam nullam extitisse, si quis hanc nostram cum celeberrimis antiquorum conferat, meridiana luce clarius intueor: quum adserere ausim, neque monumentis insignium philosophorum, qui pro animi voto formas reipublicae effinxere, tam recte formam atque effectam ullam contineri. Quamobrem putavi ego exteris hominibus rem minime ingratham me facturum, si tam praeclarae reipublicae institutionem literis mandarem, quum praesertim nullum iisce temporibus videam, ex quamplurimis doctissimis viris, qui multum valent ingenio, eruditione rerum omnium, ac eloquentia, hanc rem literis illustravisse. Cui licet nihil luminis ex oratione nostra afferri posse certo sciam, per se tamē est adeo illustris, ut non tantum sibi, verum etiam orationi alioquin tenui multum splendoris & dignitatis sit allatura. Quamobrem cum de hac nostra republica scribere instituerim, ut quilibet facile dignoscere queat, rectene an perperam se habeat, hinc mihi potissimum exordium sumendum reor. Hominem scilicet à natura civile animal effectum esse,

DE V
esse, so
sed nec
na neces
plane ob
principi
civilem
rasse, ut
est, ut
summu
tur, qu
lem har
etiam t
nis co
fieri que
potes. A
tis prae
sophis p
certissim
evident
in mur
ctionib
bellica,
cessaria
libertate
dignitate
beat;
homin
bus ca
inprim
perene
vilia m

esse, solum vero nedum recte vivere, sed nec vivere posse: id quod quotidiana necessitas ac victus vestitusque ratio plane ostendit: ac ob eam causam, & à principio homines convenisse in hanc civilem societatem, ac deinde perseverasse, ut bene beateque viverent, hoc est, ut mutuo adjumento ac operam summum hominis bonum assequerentur, quoad fieri potest, donec mortalem hanc vitam degimus. Quamobrem etiam universa ratio civilis institutionis co pertinet, ut qua faciliiori via id fieri queat, cives faciat felices vitæ compotes. At felix beataque via usu virtutis præcipue contineri à summis philosophis perhibetur, quod etiam probant certissimis rationibus & argumentis evidentissimis. Verum usus virtutis & in muneribus bellicis elucet, & in functionibus pacis. Atqui quamvis laus bellica, totaque militaris ratio tum necessaria sit civitatibus pro conservanda libertate, ac finibus tuendis, tum etiam dignitatis & splendoris plurimum habeat; nihilominus respuit communis hominum sensus, officia bellica, quibus cædes ac mortalium detrimenta inprimis procurantur, esse per se expetenda, atque ad ea cætera omnia civilia munera esse referenda, ac quidem

crudelis ingenii, quin potius ab humanitate abhorrentis hominis esset, optare praelia, caedes, incendia, hac duntaxat de causa, ut in re militari clarus sit, adde etiam si libeat, ut summi imperatoris laudem consequatur. Quare omnes philosophi insignioris notæ in hanc sententiam consensere, bellum propter pacem expetendum esse, omnemque functionem virtutis militaris atq; universam laudem bellicam ad pacis officia esse referendam. Quamobrem is reipublicæ institutor, qui laude dignus haberi, & ut dici solet, omne punctum tulisse videri vult, eam moderationem adhibeat, ac cum ordinem tueatur, ut ad virtutem accommodata tota reipublicæ institutio videatur: ad idque, ut ad pacis functiones magis quam ad bellicamunia spectare existimetur, bellicis interrim & militaribus non neglectis. Nam plerunque & finibus tuendis & propagandis (dummodo id sine injuria fiat) necessaria est militaris virtus. Ceterum iis quæ diximus, constitutis, illud statim in controversiam revocari solet, gubernationi civitatis unus rectiusne, an pauci præfideant, an potius universa multitudo: qualem plerique effingunt statum illius, quæ proprie respubl. vocari debeat. At quidem egregie statutum,

DB
tum, san
let, homi
homini
nius ali
istud in
test ex
gregem
equoru
quasve
longe e
animar
brutis
tissimu
minem
piam h
ex anim
cum in
cipiunt
lius ac
varius
diver
quippe
munio
modo
Et int
moder
est in
confe
doris
homi
publ,

tum, sapienterq; dictum mihi videri solet, hominū gubernationem perperam homini cuiquam demandari, sed divinius aliquid esse oportere, cui officium istud incūbat: quod cognosci facile potest ex plerisq; generibus animantium. gregem, enim ovium ovis nō regit, nec equorum aut boum armentum bos equusve aliquis moderatur, sed animal longe eximium tuetur, ac regit brutas animantes: homo inquam, qui quantū brutis antecellat, est omnibus comperitissimum Itaq; non diversa ratione hominem moderari ac regere debet quipiam homine præstantius & divinius, si ex animi sentētia res successura sit. Sed cum in mundanis rebus, quæ sensu percipiuntur, inveniri minime possit melius ac præstantius homine, ac homo varium quoddam sit animal, & longe diversis partibus constet: inferioribus quippe animi viribus cum belluis communionē habet, ac supremis quodammodo deos immortales attingit; id recte inter homines gubernatoris atque moderatoris locum tenere debet, quod est in homine divinū. id vero omnium consensu est mens, divini tanquā splendoris radius quidam à natura insitus hominum animis. Non ergo satis reipubl, consultum erit, si gubernatio homini

mini committatur, quem brutæ illæ vires sæpe perturbant, atque à recta semita revocant rationis, sed menti puræ ac motionum animi immuni, id munus conferendum est. Quamobrem divino quodam consilio eum alia ratione id fieri non posset, inventis legibus hoc assequutum humanum genus videtur, ut menti tantum ac rationi nullis perturbationibus obnoxia hoc regendi hominum cœtus officium demandatum sit. Quod sane Deorum munus, nescio an ullo inferius existimari debeat, si quis accurate secum putet legum commoda. Primo namque in sancendis, plurimi sapientes viri conveniunt, qui multarum rerum experientia docti inventis aliorum, exemplisque veterum collatis, tandem post diuturnam consultationem decernunt id quod optimum visum fuerit: neque odio tunc, aut amicitia, aliave animi perturbatione à virtute deduci possunt, quum nullius privati causa agatur in legibus constituendis, quemadmodum in forensibus judiciis sæper accidit. Post vero leges sancitas, si quis contra eas fecisse deprehendatur, isque pœnas dederit, quas leges jusserint, jure nullum habere odio poterit. Proindeque metuendum non erit,

DE
erit, nu
cives co
losum
tra pler
vi legu
inimici
est prop
in eum
attuleri
ra om
majus
legum i
immor
secrata.
deatur,
cile prin
mundo
Regem
similem
ter anti
instituta
gni phil
hac reru
lex in ci
quibus d
quit esse
diceret
lis affect
bus effi
maxim
esse, qu

erit, ne qua seditio aut simultas inter
 cives contrahatur, maxima & pericu-
 losissima rerumpublicar. labes. Con-
 tra plerunque in judiciis hominum, ni-
 vi legum quispiam plectitur, discordiæ
 inimicitieque graves proveniunt. Nam
 est prope impossibile quin male affecti
 in eum simus, qui nobis detrimentum
 attulerit. quo fit ut nesciam, an à natu-
 ra omnium parente hominum generi
 majus quippiam concessum fuerit hac
 legum inventione, quæ etiam jure diis
 immortalibus fuit ab antiquitate con-
 secrata. quin quod magis mirum vi-
 deatur, Aristoteles philosophorum fa-
 cile princeps in eo libello, quem De
 mundo ad Alexandrum Macedonum
 Regem scripsit, nil aliud reperit, cui
 similem Deum optimum faceret, præ-
 ter antiquam legem in civitate recte
 instituta: ut id propemodum tam ma-
 gni philosophi sententia sit: Deus in
 hac rerum universitate, quod antiqua
 lex in civili societate. Ac in libris in
 quibus de republica tractat, legem in-
 quit esse mentem sine appetitu: ac si
 diceret mentem puram, lucidam, nul-
 lis affectuum morbis infectam. ex qui-
 bus effici illud, quod superius diximus
 maxime opportunum atq; optimum
 esse, quilibet perspiciat homo etiam
 tardio-

tardioris ingenii, ut scilicet divinius quippiam homine cæteris hominum moderetur ac regat. Quod si huic gubernationis muneri præficiatur homo, quum rari admodum sint & prudentia & probitate præditi, hique plerunque ob affectuum animi viam cum in iudicando errent, tum maxime à recta animi sententia dimoveantur, non sine turbatione magna ingentique periculo res processura sit. quod etiam si fieri posset, ut hominem inveniremus, adeo sapientem atque probum, atque adeo propositi tenacem, ut nulla animi perturbatione ab officio revocaretur: utique hac conditione minime optandus esset pro legum principatu hominis dominatus, qui mortali fragilique natura præditus, diutius eo munere fungi nequiret, quum leges æternitatem (ut ita dixerim) æquare possint. Ex his jam persuasum esse reor, summam imperii commendandam esse legibus, non homini: quam paucissima vero, quando legibus comprehendi non possunt, hominis arbitrio permittenda. Verum necesse est, ut custos quispiam ac veluti vicarius & minister legibus constituatur, qui pro legis imperio rempublicam regat, & quoniam neque legibus comprehendi

quæ-

quæcunque possunt. quæ in iudicium
veniunt, tum quæ consultanda sunt, ar-
bitratur sit huiusmodi omnium. Rursus
quæ eadem controversia redit, quæ ex
legum sanctione soluta esse alicui vide-
ri potuisset: an scilicet unus melius, an
pauci, an potius multitudo tuendis
legibus, & his dijudicandis ad quæ sa-
tis esse levis non possunt, præferenda
sit. At quævis multorum sententia
regius dominatus aliis habeatur præ-
stantior, crediderim tamen ego, ta-
met si unius principatus, qui vere re-
giam dignitatem ac jure merito ven-
dicaret sibi, si res per se consideretur,
optimus omnium est: nihilominus
propter sæpius in deteriorem partem
labile ingenium hominis ac vitæ brevi-
tatem, optimum omnium statum mi-
nime esse sub regio principatu, sed mul-
titudinis gubernationem civili socie-
tati magis convenire: quod experientia
rerum omnium magistra luculenter
docet. Nam nullum regium principa-
tum apud veteres extitisse unquam
legimus, neque nostra tempestate con-
speximus, qui non brevi in tyranni-
dem lapsus sit. Contra plurimas repu-
blicas multis seculis perdurasse ac pace
& bello floruisse. At quidem multitu-
do omnis gubernationi per se inepta.

est, nisi in unum quodammodo coalescat: quandoquidem neque multitudine ulla esse queat, nisi unitate aliqua contineatur. Qua de re civilis quoque societas dissipabitur, quæ unitate quadam constat, nisi quapiam ratione multitudo unum efficiatur. Quo fit ut præclari philosophi, qui de reipublicæ institutione præclare accurateque scripserunt, temperandam rempublicam censeant ex optimatum & populari statu, eo adhibito temperamento, ut incommoda utriusque gubernationis vitentur, commoda vero comparentur. Quocirca rempublicam Lacedæmoniorum summo opere laudant, in qua reges & Ephori effecerint mixtionem quandam, ut bene dignosci nequeat, sub quanam gubernationis specie fuerit ea Respublica collocanda. Id tamen reprehendunt, quod duntaxat ad belli munera instituta fuerit, nulla interim habita ratione officiorum pacis, atque ocii: indeque effectum esse, ut quamprimum in ocio esse cœperunt, respublica illa insignis in deterius labi cœperit: quod etiam Romanis accidisse eadem prope causa compertum est, nec eventurum latuit præcipuos Romanos Senatores. ex quibus Nasica censuit, Carthaginem, tametsi Romani

nominis

nominis æmulam, quin potius inimi-
 cam senipiternam, minime diruendam
 esse: ut semper Romanus hostem ha-
 beret, cum quo agendum armis esset:
 ne inimico atq; æmulo sublato, ea Res-
 publica instituta ad bellum juventus-
 que in armis educta in sese arma con-
 verteret. Quod Nasicæ consilium,
 quamvis à Senatu tunc repudiatum
 fuerit contraque ejus sententiam de-
 cretum, rerum tamen ipsarum eventus
 prudentissimum fuisse ostendit. nam
 eversa Carthagine continuo fere bella
 civilia exarsere, quibus tandem floren-
 tissima ac potentissima omnium quæ
 unquam fuerunt respubl. concidit, ac
 demum in Barbarorum prædam cessit
 opulentissima, seu potius rerum domi-
 na civitas. Sed ut aliquando ad insti-
 tutum opus veniamus, majores nostri
 qui Venetam rempublicam institue-
 runt, mira quadam sapientia atque
 egregia probitate præditi extitere, à
 quibus nihil prætermissum sit, quod
 facere videri potuerit ad rectam reipu-
 blicæ institutionem. Primum namque
 ad usum muneraque virtutis instituē-
 re omnem vitam functionemque suo-
 rum civium, semperque iis fuisse po-
 tiora studia pacis quam belli. Et in eam
 curam incubuere, ne qua ratione con-

cordia civilis solvi posset, non neglectis interea officiis bellicis, his inquam quæ nostræ civitati maxime convenirent. nam is est urbis situs, qui valde idoneus sit maritimæ militiæ, terrestri vero satis ineptus. Neque enim huic urbi aliquo pacto accommodari queunt, aut equitum turmæ, aut peditum acies, ut ex his quæ supra de urbis situ à nobis accurate descripto diximus, perspicue conjici potest. Enimvero hac in re temperiem adhibuere, eamque mixtionem omnium statuum, qui recti sunt, ut hæc una respublica, & regium principatum & optimatum gubernationem, & civile item regimen referat: adeo ut omnium formas pari quodam libramento commiscuisse videantur, quod clare ex operis processu liquebit. Verum ut tandem reipublicæ Venetæ institutionem aggrediamur, illi, apud quos summa est totius civitatis auctoritas, & ex cujus decretis ac legibus pendet, tum senatus, tum etiam omnium magistratuum auctoritas, consilium illud est, in quo nobiles cives omnes conveniunt, qui annum xxv, excessere, aut plerique alii qui nondum id ætatis habent quum tamen annum xx. peregerint, quod jus sortis beneficio adipiscuntur: de cujus rei universa

ratione

DE
ratione
nobis
maioribus
plebs ac
civium
publica
tia facta
tiorē g
faculta
ri cons
uti ple
piunt e
civium
hi hom
qui int
habend
vium n
bus eni
non m
demur
nullus
nam ci
mnes se
vel publi
plices e
ri debet
natura
tandem
constit
multa
sunt,

ratione inferius dicemus. Nunc à nobis ejus ratio est explicanda, probe à maioribus nostris cautum fuisse, ne plebs admitteretur ad conventum hunc civium, in quo est summa potestas rei publicæ. Deinde non minore prudentia factam fuisse civium hanc diffinitionem generis nobilitate potius quam facultatum centum, quemadmodum fieri consueverat in prius rebus publicis, uti plerique veteres philosophi præcipiunt esse faciendum. Civitas namque civium societas est: nec tamen omnes hi homines, quibus indiget civitas, aut qui intra mœnia urbis habitant, sunt habendi pro civibus, neque jure in civium numero sunt collocandi. Opificibus enim cuilibet civitati est opus, nec non mercenariis plurimis, ac privatis demum servis, qui operam locant: at nullus horum civis vere dici potest. nam civis liber est homo: hi vero omnes servitutem serviunt, vel privatam, vel publicam. Mercenarii namque & opifices omnes veluti servi publici haberi debent. Etenim non dissimili modo à natura constitutum fuisse animal putandum est, ac civitatem ab hominibus constitui oportere. In animante verò multæ sunt partes, quæ animatæ non sunt, illis tamen indiget animal, ut

vivat: sic in civium cœtu multis hominibus est opus, qui tamen minime partes civitatis aut esse aut haberi debeant, nec in civium numero collocari. Quamobrem sapienter à majoribus nostris cautum est, ne universus populus summam potestatem habeat in hac republica, quam longe optimam voluerunt. Summa namque turbatio popularisque tumultus frequenter concitantur in illis civitatibus, in quibus summa rerum est apud populû: quod etiam à quibusdam rebuspublicis observatum fuisse legimus, & à nonnullis philosophis præceptum. hoc tamen recte se posse assequi arbitrati sunt, si jus hoc administrandæ reipub. definiretur censu atque copia rei familiaris. verum in maximas difficultates nec mediocria incommoda incidere. nam frequenter evenit, ut infimæ plebis homines comparent sibi ingentes facultates: quippe qui plerunque sordidis artibus ac officiis minime liberalibus dant operam, augendæ rei causâ, neque unquam sibi parcunt, quin potius genus fraudant, ut opes accumularent. Contra ingenui cives ac liberaliter educati pauperes fiunt, seu adversa fortuna (ut frequenter accidit) seu quod liberalibus studiis addicti universam

hanc

DE V
hanc au
neglig
homine
lucrum
tes sun
pellant
ducaci
jure civ
sedition
bari nec
sapienti
ca quan
deret, h
generis
censuer
sus: ea t
tum sup
haberent
tentia
iam qu
les. Ita
biles ex
de repu
jus civi
si post
qui ext
strenu
nimiru
strand
& tem
nonnu

hanc augendæ rei familiaris operam negligunt. qua ratione fit, ut sordidi homines, qui nil aliud sapiunt quam lucrum, bonarum vero artium expertes sunt, paulatim rempublicam capeſſant: ingenui vero ac liberaliter educati opibus ſenſim deficientibus à jure civium decidant. Inde maximas ſeditiones oriri ac rempublicam turbari neceſſum eſt. Ideo majores noſtri ſapientiſſimi homines ne ſua reſpublica quandoque in has calamitates incideret, hanc definitionem publici juris, generis nobilitate longe melius fieri cenſuerunt, quam magnitudine cenſus: ea tamen temperatione, ne tantum ſupremæ nobilitatis viri hoc jus haberent (illud enim paucorum potentiaſſe fuiſſet, non reipublicæ) ſed etiam quicumque alii cives non ignobiles. Itaque omnes qui aut genere nobiles extitere, aut virtute inſignes, aut de reſpublica bene meriti, principio hoc jus civitatis regedæ adepti ſunt. Quod ſi poſt eum primum conventum aliqui extiterint, qui tum opibus, tum ſtrenuis geſtis rempublicam auxerint, nimirum illis omnibus jus adminiſtrandæ reipubl. conceſſum fuit, quod & temporibus noſtris vidimus. nam nonnulli etiam advenæ externique ho-

mines in hunc numerum civium asciti sunt, vel ob eam causam, quod nobilissimi, vel quod officiosi erga rempublicam fuerint, eamq; insigni quopiam facinore honestarint. Univerſus ergo hic civium conventus, seu (ut dicitur) magnum hoc consilium penes quod summum totius reipublicæ jus est, à quo etiam senatus magistratuumque omnium autoritas, in republica vicem refert popularis status. Dux vero qui præfinitum imperandi tempus nō habeat, sed dum vixerit, præſideat, regiam præ se fert potestatem, præsertim cum regiam speciem habeat, ac gravitatem dignitatemque regis ſervet. Reliqui vero cives regia veneratione ducem prosequuntur, omniaque decreta & leges, tum etiam publicæ literæ, sub ducis nomine prodeunt. At senatus, decemviri, seniorumque seu præconsulorum collegium, qui apud nos vulgo sapientes solent dici eorum inquam qui præconsulant, ac de republica ad Senatū referunt, ostendunt quandam optimatium speciem. Quæ cum sint præcipuæ reipublicæ hujus partes, antequam ad inferiores magistratus deveniamus, de iis primo sigillatim dicendum est. Majus ergo consilium est, à quo universa pendet respublica.

Omnes

DE
Omni
xx. an
qui vu
dunt:
mand
cum p
rit, au
si utro
hibitis
proba
patren
matrin
nesta
hæc v
elle ex
tione, a
de pate
genero
utro, q
do alle
celliste

Eadem

A Cce
ver
men &
tervati
gnifica
res vo
tum in

Omnes ordinis patricii juvenes, qui
 xx. annum exegere, ad magistratum,
 qui vulgo Advocatorius dicitur, acce-
 dunt: cui præcipue legum tutela de-
 mandata est. coram quo constituti
 cum patre, aut matre, si pater decesse-
 rit, aut proximioris generis cognato,
 si utroque parente orbatu fuerint, ad-
 hibitis duobus testibus honestis viris,
 probant se natos ex eo parente, quem
 patrem profitentur, non spurios, sed
 matrimonio, legibus, & ex matre ho-
 nestâ muliere natos. Testes vero in
 hæc verba jurant, sibi id compertum
 esse ex omnium quos novere attesta-
 tione, atque ex omnium assensu. Dein-
 de pater seu mater vel consanguineus
 genere proximius, si fuerit is juvenis
 utroque parente orbatus, jurejuran-
 do attulerit adolescentem. xx. annos ex-
 cessisse.

*Eadem plenius & planius explican-
 tur in hunc modum.*

A Ccedere possunt ad hoc Patricii ju-
 venes annos viginti nati, certis ta-
 men & constitutis quibusdam legibus
 servatis. Deferri enim oportet ac si-
 gnificari Trium-viris, quos Advocato-
 res vocant, nuptias legitimas paren-
 tum intra mensem, posteaquam tra-

G 5 ducta

ducta uxor fuerit; quod si contingat unum aliquem ex Trium viris esse affinem, aut agnatum, ejus in locum ad eam causam cognoscendam sufficitur Consiliarius ex superioribus. Sponsum jurare oportet, & matrimonium legitimum esse contractum, & eam feminam quam ipse duxerit esse honestam, nullaue insignem nota. Conjurare item oportet quatuor testes, qui nuptiis praesentes affuerint, quibusque mulieris status sit cognitus, cujus nomen & parentes debent profiteri: quo possint ee nuptiae (quod attinet ad nobilitatem) rejici, quae cum foeminae impudice, aut servilis abjectaeve alias conditionis constitissent. Deferri quoque, & in publicis tabulis describi opus est natalem diem, statim atque editus puer in lucem fuerit, aut certe intra proximus mensem, coram Trium-viris, nemine eorum absente; alioqui in ta delatio censeatur explicandi utramque infantis nomen, ejusque parentis utriusque. Ad haec duo, qui sanguinis necessitudine infantem proxime attingant, sacramento verba sancientes testari coguntur infantem integris natalibus esse, idque omnium opinione approbat: sibiue matris ejus pudicitiam optime cognitam. Quorum quidem
nata-

DE
natali
publicis
praestitu
prius T
forte al
tur pri
nec, ni
monii d
scribun
delation
rentes,
ptione
gnover
rari del
anni, qu
modi po
aut nota
quos Pa
sunt; qu
irrita &
omnib
ter cand
ter, aut
juvenem
tes, ut i
cooptet
voce leg
rentum
lege sta
tum ad
strissimi

natalium attestations non possunt publicis monumentis consignari, nisi præstituto tempore, matrimonium prius Trium-viris innotuerit. Quod ne forte aliquando negligatur proferuntur prius matrimoniorum Catalogi, nec, nisi agnita quo de agitur matrimonii delatione, infantis natalia describuntur: Series autem utriusque delationis hoc est nuptiarum inter parentes, ortusque liberorum, subscriptione Trium-virorum, qui de eis cognoverunt intra dies quindecim roborari debet cum præscriptione diei & anni, quo eas muniri contigerit. Hujusmodi porro acta à nullis tabellionibus aut notariis, præterquam à duobus, quos Primarios appellant, scribi possunt. quod si scribantur, abiogata fide, irrita & nulla pronuntiantur, quibus omnibus ad anuissim observatis præter candidati, si vivus est, alioqui mater, aut duo ex conjunctissimis sistunt juvenem coram Trium-viris, poscentes, ut inter magni Consilii procures cooptetur. Primarius deinde intenta voce legit juvenis ortum, ejusque parentum matrimonium, temporibus à lege statutis, professum atque delatum, tum ad Trium-viros conversus; Illusterrimi Patres, inquit, Pater, aut

Mater,

Mater, aut cognati proximi sistunt vobis hunc nobilem juvenem (illum digito ostendēt) & juris-jurandi religione affirmabunt illum ipsum esse cujus modo natalis dies à me vobis pronuntiatus est, idque: absque fūco & fraude dolove malo. Quæ cum rite à scriba Primario Magistratus illius in codicem fuerint relata diem quartam mensis Decembris aperiuntur: eademque die omnium horum adolescentum nomina, qui nondum sortis beneficio jus civis adepti sunt, & xx. annum excesserunt, in urnam committuntur, & ad principem deferuntur: ibique coram consiliariis constituitur. Penes quam est & altera, in qua tot sunt pilulæ seu globuli, quot nomina in priori fuerint suis quæque notata syngraphis. Pilularum quinta pars aurea est, reliquæ omnes argenteæ. Extrahit princeps ex priori urna nomen, mox & ex altera pilulam: quæ si aurea fuerit, juvenis is cujus nomen exierat, confestim publicæ potestatis jus habet, & in majus consilium admittitur: sin argentea, sorte decidit, ac insequentis anni sortem operitur, nisi eo temporis spacio xxv. annum exegerit. nam quicumque patricius ad id ætatis pervenerit, continuo jus habet civis, publicæque

potesta-

DE
potesta
tione q
rum qu
fragili
si accid
atque a
tes fuer
quam h
eorum
relata in
tricio
scripta
neve qu
pat in h
luerunt
magistra
cerni fec
rentibus
agnition
tettibus
causa co
vius dec
cium ad
pam imp
cium aud
nobilitat
prius ad
ros aure
si ille de
nostroru
bilibium i

potestatis est particeps. Hac igitur ratione quinta pars Candidatorum juvenum quoquo anno recipitur ad jus suffragii ferendi cum aliis civibus. Quod si accadat ut cuiuspiam patricii pater, atque avus, vel propterea quod absentes fuerint, vel ob aliam causam nunquam hoc iure suffragii ferendi sint usi, eorumque nomina nunquam fuerint, relata in publicos codices, in quibus patriciorum omnium nomina sunt descripta: ne qua fraus confici posset, neve quispiam degener furtim obrepatur in hunc nobilitatis cœtum: noluerunt arbitrio tantum Advocatorii magistratus eam rem constitui ac decerni sed lege cautum est, ut hi referentibus Advocatoribus ad xxxx-viros agnitionem patritiam probent, atque testibus & scripturis publicis: sicque causa cognita disceptantibus xxxx-viris decernitur, an ad ordinem patricium admittendus sit. Ne autem quispiam impune tentare huiusmodi iudicium audeat, iidem quicunque referre de nobilitate sua voluerit ad eos iudices, prius ad magistratum deferat quingentos aureos: qui in ærarium referuntur, si ille deciderit à causa. Ea fuit maiorum nostrorum diligentia, ne qua labe nobilium hic cœtus inficeretur. qua de causa

causa etiam illi cives, qui vigesimum quintum annum exceſſerunt, non prius adipiscuntur jus suffragii ferendi, quam coram Advocatoribus constituti iurejurando patris seu matris aut proximioris consanguinei probaverint, se ad id ætatis advenisse, ac duobus item testibus, se ex eo patricio genitos quem parentem profitentur, non spurios nec matre pudenda. Postquam omnis fere ratio à nobis exposita est, qua civibus ad jus publicæ potestatis aditus fiat, illud animadvertendum existimo, majores nostros sensisse plurimum ad amicitiam & unionem civium conciliandam & conservandam conferre, si sæpius in unum convenirent: quare veteri consuetudine inolevit mos ille, ut octavo fere quolibet die, interdum etiam frequentius, consilium magnum cogeretur. Hujus præcipuum munus est, ut omnes magistratus creet, tum eos, qui in urbe jus dicunt & aliis rei publicæ muneribus funguntur, Senatū quoque & decem viros, tum etiam prætores, præfectos, quæstoresque oppidorum atque urbium quæ in societatem Veneti imperii sunt ascitæ, nec non custodes arcium, classis imperatorem, legatos item classis triremium præfides, ac demum (ut uno com-

plectar

DE
plectar
vel for
tis. Leg
tutione
consilii
præcip
terregn
nondum
rius de
tiorum
ponetu
fere die
sub amp
ceat app
sunt sed
longitud
cives om
nerit, sel
nulli nar
terquam
qui com
consiliar
res, qui
que soli
gnum cō
rè subfell
parietes
que sedib
que dece
que long
subsellia

plectar verbo) quoscunque qui domi vel foris jus habeant publicæ potestatis. Leges item omnes quæ ad constitutionem reipublicæ pertinent, hujus consilii autoritate sanciantur. quod præcipue fieri consuevit tempore interregni, cum scilicet mortuo duce nondum alius ei suffectus sit. sed inferius de interregno. Nunc omnis comitiorum habendorum ratio à nobis exponetur. Circa meridiem, quibusque fere diebus festis consilium hoc agitur, sub amplo spatiosoque tecto, quod liceat appellare comitium. in eo decem sunt sedilia longissima, utpote quæ longitudinem comitii pene æquent. cives omnes, ut quisque eo loci pervenerit, sessum eunt, ut cuique libuerit. nulli namque statutus est locus, præterquam quibusdam magistratibus, qui comitiis præsunt. ij vero sunt dux, consilarii, & xxxv-virorum præsides, qui in clariori suggestu sedent, atque soli jus habent referendi ad magnum cōsiliū. Post hos in mediis ferè subsellis, quæ paulo elatiora sunt ad parietes comitii posita, certis statutisque sedibus, Advocatores sedent, tresque decem-virum præsides, ac demumque longissime à suggestu Ducis sunt subsellia Auditorum, veterum ac recentium.

centium. de quibus omnibus magistratibus à nobis infra dicetur. cæteri vero cives omnes (ut dicebam) promiscue pro animi arbitrio sedent. statuta deinde hora fores comitii clauduntur, ferunturq; claves & ad suggestum principis, & ad ejus pedes locantur. tunc scriba primus, qui honos est non patriciorum, maximæ tamen dignitatis, assurgit, atq; elatiore loco constitutus voce magna pronunciat magistratus, quibus sunt eo die habenda comitia. pronuntiatis magistratibus, continuo ex eo loco confert se ad suggestum in quo est princeps, altaque voce citat magistratus, præsides comitiorum quos supra memoravimus, ut ad principem & consiliarios accedant. iussu confestim accedunt, ibiq; iurejurando interposito pollicentur operam se daturus ut leges comitiorum serventur, non pronunciaturos civem eum, qui contra decreta aliquid egerit, sed poena legibus constituta punituros. His peractis ad sua quisq; loca revertitur. præter unum ex Advocatoribus, ac unum ex præfectis decemvirum, qui ad extremam partem atrii se conferunt adversam principis suggestum, ibique destinatis sedibus confident. reliqui vero Advocatores in dextro latere comitii, duo vero reliqui decemvirum

DE VI
virum p
neAdvoca
mili ratio
mo loco
gissime di
positis lat
quam ac f
stratum
mni ex pa
deantur, u
gere possi
decreta. M
dispositis
gestum sar
tur globuli
do disposita
ex utroque
rum utraq
aurei, inn
media urn
duntur, qu
genzei vero
rei omnes g
vis inscripti
te educunt
Locatis ur
præ ceteris
extremam
urnas sessi
singulis c
actis & di

virum præfides sinistro latere è regione Advocatorum se item locant. Consimili ratione veteres & recentes extremo loco comitii, quem dicimus longissime distare à suggestu principis, oppositis lateribus confident, dextro inquam ac sinistro: ut hujusmodi magistratuum universo civium consilio omni ex parte oppositi custodes esse videantur, ne quis impune quippiam agere possit, contra leges & comitiorum decreta. Magistratibus hunc in modum dispositis tres urnæ juxta principis suggestum sarciantur, in quibus conduntur globuli aurei argenteiq; hocq; modo dispositæ, ut in medio suggestu una, ex utroque latere itidem una, in quarum utraque xxx. tantum sunt globuli aurei, innumeri vero argentei. ast in media urna lx. tantum globuli conduntur, quorum triginta sex aurei, argentei vero viginti quatuor: suntq; aurei omnes globuli, certis literarum notis inscripti, quas singulis comitiis sorte educunt, ne qua posset subesse fraus. Locatis urnis tres consiliarii juniores præ ceteris è suis sedibus surgunt, ac ad extremam partem suggestus juxta tres urnas sessum eunt, ea ratione ut singuli singulis consiliariis assideant. iis ita actis & dispositis sortes ducuntur, ac

is ordo civium, cuius fors exierit, consurgit ex utroque comitii latere. Per atrium namque quod longum est, decem sunt sedilium ordines dispositi, in quibus pro cuiusque arbitrio considerare cives supra diximus, unaque tantum fors duobus ordinibus inservit, his scilicet qui ex utroque latere comitii sibi respondent. is itaque ordo cuius fors exierit, magna præconis voce citatur, & ex utroque latere comitii, eo etiam ordine quo sorti libuerit, consurgitur, civesque eo quo sederint ordine, ad eas se urnas conferunt, quibus juxta suggestum principis constitutis consiliarii assident: ac manu imposita quisque globulum unum educit. qui si argenteus sit, diverso itinere ad sedile, unde surrexerat, revertitur. at qui aureum eduxerit, confestim consiliario, qui urnæ illi præest, conspiciendum tradit. ille diligenter notam agnoscit. illa notæ inscriptio ea ratione est inventa, ne quisquam afferre domo secum possit aureum, quem manu furtim impositum videretur ex urna eduxisse, sicque per fraudem elector fieret. Is ergo cui fors aurei obtigerit, continuo ad mediam urnam se confert, indeque globulum extrahit. qui si argenteus fuerit, inops voti ad suum ordinem revertitur:

DE VE
eritur: sin
tum ascen
estinato lo
adem forte
e recipit, ac
eps cæteri
qui optimu
sunt, ac ita
et solius æ
a nullius r
ad minim
pi sortis b
tatim alta
olere, adeo
implius fac
onsanguine
udine conj
ua elector
ibus quam
acer ad ord
na prudent
e, ut scilicet
amilias hoc
publicumq;
teat inter civ
si ex una fan
gat, qua pul
es efficiant
nostræ diver
lo electorib
fuerit, con

vertitur: sin vero aureus fuerit, suggestum ascendit, ac è regione principis destinato loco sessum it. Secundus qui eadem sorte usus fuerit, eodem etiam se recipit, ac item tertius: sicque deinceps cæteri, quousque novem fuerint. qui optimum electorum ordinem cõplent, ac ita eo in ordine disponuntur, ut solius ætatis ratio habeatur, præterea nullius rei. Hoc loco institutum illud minime prætereundum est, illos qui sortis beneficio electores sunt facti, statim alta voce à scriba pronunciari solere, adeo ut omnes audiant: neque amplius facultatem esse cuipiam ejus consanguineo, aut affini arcta necessitudine conjuncto, tentandi sortem, qua elector fieri queat: neq; etiam pluribus quam duobus gentibus aditus patet ad ordines electorum. quod summa prudentia majores nostri instituerent, ut scilicet ad plures agnationes ac familias hoc munus eligendi perveniat, publicumq; hoc beneficium latius pateat inter cives: satis enim esse debet, si ex una familia fors duobus contingat, qua publicæ authoritatis compotes efficiantur. Sed eo revertatur unde nostræ divertit oratio. Primus hic ordo electorius evestigio ut completus fuerit, comitio egreditur, simulque

novem illi se in certum conclave recipiunt. Hic scriba unus à secretis reipublicæ adest: primum electoribus nunciat ea quæ legibus præscripta sunt, & quæ in magistratibus eligendis servari debeant. leguntur item senatusconsulta, quibus cavetur, ne pecunia corrupti electores, seu quapiam mala arte & fraude eligant, vel, ut rectius dixerim, nuncupent eos, qui competitores futuri sunt, ac consilii proponendi iudicio disponuntur. Deinde novem illi electores, prout cujusque ætas fuerit, seniores scilicet, digniori loco ac patrio sedent. nullum namq; aliud discrimen præterquam ætatis inter cives Veneti esse volunt, quod nullius simultatis causa fuerit: neque à summis Philosophis, Aristotele inquam in Politicis, & Zenone in Cyri Persarum regis institutione opere longe celeberrimo, est prætermisum. Electoribus eo ordine dispositis, novem item globuli in urnam conjiciuntur, numeris quisque notati, ab uno ad novenarium. In pagina vero paululum longiore inscripti sunt magistratus, quorum habentur comitia suo ordine. Maximus natus electorum ex urna sortem educit. numerus sorti inscriptus inspicitur, ac quotus fuerit numero descriptus, pronun-

ciandi

DE V
ciandi o
Idem co
& sic de
quæque
magistra
tis sit pro
dum is,
tigerit,
voluerit
ctoribus
rit elect
eo magi
men in
in qua
habentur
si paucio
quod ra
eodem
dem ra
& sic d
ponatu
rum jud
secundo
tur, que
gulos n
gerit. I
clavi a
fortiunt
termi
prout
de glob

ciandi quem voluerit civem jus habet. Idem contingit secundo, idem tertio, & sic de cæteris, ut scilicet ducta sorte quisque electorum privati ac proprii magistratus beneficio & arbitrio sortis sic pronuntiator effectus. Postmodum is, cui primi magistratus sors obtigerit, eum civem pronuntiat quem voluerit. Itur in suffragia à novem electoribus. si sex suffragia vel plura tulerit electus ab eo electorum ordine, in eo magistratu renunciatur, ac ejus nomen in pagina ea oblonga inscribitur, in qua magistratus omnes, quorum habentur comitia, sunt inscripti. quod si pauciora quam sex suffragia tulerit, quod rarissime evenit, iterum alius ab eodem electore proponitur. Ad eandem rationem res deinde peragitur, & sic deinceps quousque aliquis proponatur, qui approbetur sex electorum judicio. Idem eligendi modus in secundo, tertio, omnibusque aliis servatur, quoad ille electorum ordo in singulos magistratus singulos cives elegerit. Interim vero dum hæc in conclavi aguntur, reliqui cives ordinem sortium in comitio cæptum non intermittunt, sed ad urnas se conferunt, prout cuique ordini sors contingit: deinde globulos educunt, donec novem alii

sortem utramque auream ex urna extraxerint. & hi complent secundum electorum ordinem, qui habita (ut dictum est) ætatis ratione, & ipsi in conclave destinatum seorsum secedunt: quo in loco adest & alius scriba à secretis, qui ratione in nullo dispari à prioribus, tum decreta ac senatusconsultum quæ servanda illis sunt, recitat palam, tum suo quemque loco collocat: paginamque defert eisdem magistratibus, eademque serie, qua prior illa, quam in conclavi primi electorum ordinis delatam fuisse supra diximus. Itidem sortes ab electoribus educuntur: ut quisque suam educit, à singulis pronuntiantur cives singuli in magistratibus quorum comitia sunt, prout cujusque electoris fors tulerit. ac eodem ferme modo post hos tertii novem eadem ratione tertium ordinem complentes, in privatum quoque conclave secedunt, in quo eadem ad amussim observantur. Sic etiam quarti novem in suum: atque hoc pacto explent numerum triginta sex civium; totidem namque fuerant globuli aurei in urna medio suggestu constituta. Quamobrem ex sexaginta civibus quibus ex primis urnis sexaginta pilulæ aureæ contigere, triginta sex electores sunt, in quatuor classes

DE V
classes
ginti,
genteos
guntur
perquan
veterum
mota li
culpam
parum
iam mi
memor
eriam a
queat. N
est orat
gistratu
tia, à cla
tuor ite
inquan
unum
dinibu
terdun
que m
petitori
dignitat
tibus de
duæ na
jus ha
comp
gistrat
jure su
tuum

classes distributi: quatuor vero & vi-
 ginti, qui ex media urna globulos ar-
 genteos eduxerunt, spe frustrati redi-
 guntur in ordinem. Non me laret,
 perquam arduum esse minuta hæc à
 veterum Romanorum usu longe re-
 mota literis illustrare, sed potius inepti
 culpam mihi censeo subeundam, quam
 parum diligentis. ideo quæcunque et-
 iam minutiora, accurate sane à nobis
 memorabuntur, adeo ut nihil amplius
 etiam ab homine diligenti desiderari
 queat. Nunc revertamur unde digressa
 est oratio. Cum ergo in quolibet ma-
 gistratu, cujus eo die habentur comi-
 tia, à classibus quatuor electorum qua-
 tuor item cives electi sunt, à singulis
 inquam singuli, nisi forte contingat
 unum aliquem à duobus aut tribus or-
 dinibus electorum renunciari, quod in-
 terdum accidit, sed plerunque cujus-
 que magistratus quatuor sunt com-
 petitores: in nonnullis tamen parvæ
 dignitatis ac inferioris notæ magistra-
 tibus duo tantum sunt competitores:
 duæ namque priores electorum classes
 jus habent eligendi, ac pronuntiandi
 competitores, in illis minoribus ma-
 gistratibus, cum posteriores classes eo
 jure sunt privatae. Postquam magistra-
 tuum omnium cōpetitores electi fue-

rint, ea quam supra exposuimus ratione, confestim electores dimituntur, neq; suffragari ea die cuiquam possunt, nec etiam comitiis interessè ac scriba magnus, qui (ut dixi) patricius honos non est, maximæ æstimationis, ex gestu magna voce pronuntiat competitorum primi magistratus: ac sigillatim recitat, quis & à quo electorum ordine electus sit, nec non quo electorum authore, & in quo ordine unusquisque competitorum electorū fuerint. Quo mihi in loco illud nequaquam prætereundum existimo, legibus sancitum esse, ut elector ille, quo auctore quisque competitorū pronuntiatus ac electus sit, veluti fideiussor ejus habeatur: ut si contingat pronuntiatum civem superatis competitoribus voti compositionem magistratum eum adipisci quem petebat, ac in eo magistratu pecuniæ publicæ quippiam averterit ac damnatus fuerit peculatus, nec solvendo sit, is elector, quo autore pronuntiatus est, in ærarios referatur. Competitoribus igitur elata voce à magno scriba pronuntiatis, primi magistratus continuo pronuntiati, si adfuerint, cum gentilibus quisque suis ac maxime necessariis cognatis è comitio egrediuntur, & in conclave destinatum se conferunt,

DE
ferunt
magistr
item m
divinis
quem
omniu
li simu
compe
cet ele
in suff
nes to
ordini
dam n
coagm
interio
rectæ:
liceat
dimitt
adit
queat
calcul
sed pi
ration
nam fa
in utr
nam
inter
fieren
deder
essent
urnis

ferunt, ibique operiuntur donec illius magistratus habeantur comitia. Post id item magnus scriba omnes admonet: divinis atque humanis legibus unumquemque teneri, ut ei suffragetur, qui omnium optimus ac reipublicæ utilissimus fore videatur: deinde primum competitorum nominat, à primo scilicet electorum ordine electum, pro quo in suffragia eundum sit. continuo juvenes tot exurgunt, ut unicuique sedilium ordini bini interserviant. Hi urnas quasdam manibus gestant, miro artificio coagmentatas: exterior pars est viridis, interior alba, unico fornice superius rectæ: in quem cum manum injeceris, liceat tibi in utrum volueris suffragium dimittere: cum tamen nullus, etiamsi adsit ac diligenter inspiciat, dignoscere queat in utram urnam suffragium sive calculum jeceris. nec fabis suffragantur, sed pilulis quibusdam linteis, ne quæ ratione ex sono, quam cadentes in urnam fabæ facturæ erant, dignosci possit in utram urnam calculus sit jactus. nam majores nostri maxime reipubl. interesse existimare, si libera judicia fierent: idcircoque summam operam dedere, ut suffragia quam occultissima essent. Juvenes ergo illi cum suis quisque urnis invicem coagmentatis ad sedile

concedunt, ac cuique civium eo quo
 sederunt ordine, urnas offerunt. quili-
 bet vero civis palam ostenso calculo
 manum in fornicem imponit, ac in
 utram voluerit urnam eum dimittit:
 si suffragari velit, in interiorē albā:
 si vero refragari, in exteriorē viri-
 dem. simul in unoquoque sedilium hac
 ratione eo quo diximus modo in suf-
 fragia itur. Quo fit ut brevi admodum
 temporis spatio ab universo conventu
 civium suffragatum sit. tunc urnæ de-
 feruntur ad suggestum principis, ibi-
 que collecta suffragia effunduntur in
 duo vasa patula: ea videlicet quæ fue-
 runt in urnis albis, in vas candidum;
 at quæ in viridibus urnis collecta sunt
 suffragia, in eadem in viride vas conji-
 ciuntur. Deinde ad consiliarios nume-
 randa deferuntur, inter quos medius
 sedet princeps. candidi vasis suffragia
 competitori faventia ab eis consiliariis
 numerantur, qui dextro principis late-
 re assident. At collecta in vase viridi,
 quæ scilicet refragantur, ab his qui ad
 levam principis sederint, recognoscun-
 tur. scribæ publici consiliariis adstant,
 statimque scriptis mandant numerata
 suffragia. Interea dum primi suffragia
 recensentur, eadem ferme ratione pro
 secundo in suffragia itur, qui à secunda
 electo-

DE
 electo-
 runtur
 numer
 dant in
 mum
 petitor
 suffragi
 modo
 electus
 omnium
 silium
 magist
 suffragi
 rit, pra
 fertur
 Post pri
 pronun
 cundo:
 res cur
 qui co
 gentile
 recedun
 spari a p
 tragia p
 competi
 à conti
 suffrag
 plura
 deinceps
 omni
 Post co

electorum classe fuerit electus. defer-
 runtur itidem suffragia ad consiliarios.
 numerant illi, ac numerum scribæ man-
 dant in scriptis. sic pro tertio ac de-
 mum pro quarto si tot fuerint com-
 petitores, ad suffragia itur. Numeratis
 suffragiis, is qui plurima tulerit, dum-
 modo dimidia excedant, pronuntiatur
 electus à magno scriba, quum peractis
 omnium magistratuum comitiis con-
 siliium dimittendum est. Sin autem ejus
 magistratus competitorum nullus plura
 suffragia quam dimidia omnium tulerit,
 præteriti hi omnes habentur, dif-
 ferturque electio ad altera comitia.
 Post primi magistratus comitia peracta
 pronunciant nomina electorum in se-
 cundo: recedunt è concilio competi-
 tores cum gentilibus ac cognatis. At illi
 qui conclusi erant, primorum scilicet
 gentiles atque cognati, in comitium
 recedunt. Eadem ratione in nullo di-
 spari à priori, eodem ordine itur in suf-
 fragia pro secundi hujusce magistratus
 competitoribus. ac item numerantur
 à consiliariis, is electus habetur qui
 suffragiis alios superavit. dummodo
 plura dimidiis sint. sic pro tertio, item
 deinceps pro quarto, hoc demum in
 omnibus aliis magistratibus servatur.
 Post completa comitia electorum no-
 mina

mina magna voce pronūciantur à scriba magno, postea di mittitur cōsiliū: non tamen ultra solis occasum protrahi comitia queunt. Quod si ea solis occasus interceperit, statim renunciantur, qui ad eam horam fuerint electi: eorum, qui restant, nulla ratio haberi potest. Itaque beneficio, quod eis cum fors tum electorum classes attulerant, spe frustrati, minime frui queunt. fuitque hoc summa ratione decretū. nam facile admodum esset si res in noctem protraheretur, ne tam magna civium multitudo à magistratib⁹, qui comitiis præfati sunt, in officio contineri possit, quin tenebris faventibus aliquid cōtra leges agant. iccirco majores nostri sapientissimi viri. qui eximia prudentia & animi solertia omnia prospexisse videntur, statuere ultra solis occasum comitia protrahi non posse, neque aliquo pacto lucernam ullam in atrium illud inferri, dum comitia habentur. Hæc est omnis comitiorum ratio, in qua minime est prætereundum, ita inter cives distribui magistratus, ut tamen duo ejusdem gentis, aut etiam cōtanguinei maxime necessarii in eodem magistratu esse non possint. Quemadmodum neque iisdem comitiis duo gentiles, aut agnati maxime necessarii, sortis benefi-

cio

DE
cio el
ostendi
tione ita
potestas
tem ad
rios, n
positene
turbare
res fuz
ut hi pl
rebus r
publ. di
est, qu
quod p
potestas
æquifin
cives, ex
non dū
quendi
Græci o
tuunt, q
paucos
publica
ves distri
omnes f
sint par
quivis,
tate &
admini
tungan
lare qu

cio electores esse nequeunt, ut supra ostendimus. quod summa quidem ratione statutū est, ut scilicet jus publicæ potestatis ad plures pertineat, non autem ad paucos contrahatur necessarios, nam hi potestatem adepti facile possent aliquid moliri, ac rempubl. turbare. præterea quum plurimi expertes fuerint honorum, necesse etiam est, ut hi plurimi eam rempubl. oderint, ac rebus novis studeant. Eam vero rempubl. diutius consistere fere impossibile est, quam multi civium nolunt. adde quod proprium reipubl. est, publicam potestatem ad plures pertinere: idque æquissimum sit, ut consimiles inter se cives, ex quibus respubl. constare solet, non dispares sint in honoribus consequendis. paucorum vero statum, quem Græci *ὀλιγαρχίαν* dicunt, facile constituunt, qui jus publicum contrahunt ad paucos necessarios. Quamobrem in republica Veneta ita magistratus inter cives distribuuntur, ut quoad fieri possit omnes familiæ agnationesq; honorum sint participes: ea tamen ratione, ut nō quivis, sed hi tantum viri qui & probitate & prudentia excellunt, rempubl. administrent, ac muneribus publicis fungantur. Prior illa institutio populare quiddam capit: altera vero optimatium

matium gubernationem. quare luce clarius intueri licet, omnes rectas gubernationes civitatum in hac una republica esse commistas. nam quamvis hoc magnum consilium speciem quandam referat popularis status, nihilominus in eo perspicitur commixtam esse rationem optimatium gubernationis cum populari. nam forte eligi magistratus populare est. in eo etenim statu civitatis iustum atque æquum æqualitate arithmetica meriuntur: ac reputant, quum unusquisque populi unus sit civis, & liber, ac paribus paria debeantur, unumquemque ex populo pari jure ac commodò frui debere in republica, ut magistratus consequi possit & quum omnes simul nequeant imperare, sed per vices, existimant, æquam hanc esse diffinitionem, inter cives forte fieri debere, ut hi imperent, quibus fors faverit. Contra in paucorum potentia, quæ aberrat à republica optimatium, arbitrantur æquum, cum imparibus imparia debeantur, divitesque superent alios cives copia rei familiaris, eis quoque supremos honores deberi. In qua existimatione utrique longe à vero ratione recedunt, licet verisimili nitantur. nam quod inquirunt, paribus paria, aut imparibus imparia deberi,

DE
deber
paritate
posterio
merian
gie fall
res sum
omnin
non or
sed alio
Verum
vender
men ho
præstan
rioribus
publica
tute ac
honores
matium
uti tort
ita est o
præstari
fuerit, e
pulsam i
sint. Qu
hac com
ne com
cie opti
temperi
tium, s
nam so
tuendis

deberi, recte statuunt. In eo vero quod
 paritatem priores numero tantum, ac
 posteriores imparitatem solum divitiis
 metiantur, hi nimirum utrique egre-
 gie falluntur. Etenim qui numero pa-
 res sunt, aliqua in parte pares sunt, non
 omnino pares. Et qui divitiis impares,
 non omnino impares censendi sunt,
 sed aliqua tantum ratione impares.
 Verum cum civilis societas ad bene vi-
 vendum sit instituta, virtus sola discrimen hoc efficit. his ergo qui virtute
 præstant, tanquam imparibus ac po-
 tioribus supremi etiam honores in re-
 publica debentur: æqualibus vero vir-
 tute ac civili industria æquales etiam
 honores. hic modus hæc norma opti-
 matium est. Sicuti ergo popolare est,
 uti sorte in electoribus constituendis:
 ita est optimatium, ut is qui virtute
 præstare iudicio consilii existimatus
 fuerit, potior habeatur, ac reliqui re-
 pulsam ferant, qui indigniores habiti
 sint. Qua ex re facile perspici reor, in
 hac comitiorum habendorum ratio-
 ne commixtam esse cum populari spe-
 cie optimatum formam: eo tamen
 temperamento, ut id quod est optima-
 rium, superet rationem popularem.
 nam fors in electoribus tantum consti-
 tuendis dominatur: cujus potestaris
 nequam

nequam etiam homines reipubl. absque detrimento compotes esse queunt, parque jus habere cum optimis civibus. at in adipiscendis honoribus nil sortis est, totum in electione & estimatione positum est. Quo in loco non omittendum censeo illud institutum, in comitiis magistratuum, qui exigunt viros præcipua quadam bonitate, ac solertia præditos, quatuor ordinibus electorum, de quibus supra memini, senatum velut quintum ordinem exple-
re. nam dum ordines illi in conclavi-
bus ad hoc munus destinatis eos pro-
nunciant, quos voluerint competitor-
es, si fiant comitia cujuscumque horum,
quos dixi, magistratuum, cogitur sena-
tus in minus atrium: ibique unicuique
senatori licet eum quem voluerit in
certis illis magistratibus nominare, pro
quibus in suffragia itur. at is, qui plura
attulerit, pronunciatur electus senatus
scrutinio, fitque quintus competitor.
quamobrem evidentissimum est, præ-
stantiorem esse in nostra republica le-
gem reipubl. optimatum, ea quæ est
popularis status. Cæterum hujuscemo-
di comitiorum modus ac ratio satis
hactenus diligenter à nobis exposita
est. Accedamus ad eam reipublicæ par-
tem, quæ veluti in fidibus ad consti-
tuendam

DE
tuenda
vox gra
respon
gia par
mum i
reipubl
bus coa

R

L

N

ratione
tus civi
formam
rei ipsu
men no
nobis a
ducti m
mi hor
blic pr

tuendam *Ἀναπαύων* consonantiam, vox gravis acutæ proportionem quadam respondet, sic etiam specie quadam regia parti populari respondeat, ac demum in unum concentum optimæ reipublicæ injectis mediis magistratibus coalescat.

CASP. CONTARENI

Patricii Veneti

De

R E P U B L I C A

V E N E T O R U M .

LIBER SECVNDVS.

NVLVS est, qui ignoret Principem in urbe Veneta personam regis ac speciem regis gubernationis præ se ferre. ideo non absque ratione postquam is à nobis conventus civium est descriptus, qui populi formam habeat, etsi non satis pro rei ipsius dignitate, pro tenuitate tamen nostra non indiligeret: nunc à nobis aggrediendum est, qua ratione ducti majores optimi atque sapientissimi homines principem unum reipublicæ præesse voluerunt: necnon cri-

dicendum quibus temporibus ac qualis fuerit hujus principis præficiendi origo. Neminem puto latere, id quod à nobis sæpius hoc opusculo est repetendum, civitatem civilem quandam societatem esse, quæ per se sufficiat ad bene beateq; vivendum. Omnem vero societatem unitate quadam contineri, quis ambigat? contra autem distractione dissolvi. Quo effectum est, ut discordia civilique dissidio, maximæ & opulentissimæ civitates brevi corruerint, funditusque everse sint. unitas vero commodo contineri non potest, nisi ab uno, qui multitudini civium ac universis magistratibus, quibus privatæ quædam functiones sint demandatæ, præsit, atque multitudinem quodammodo diffluentem colligat, ac in unum conciliet. quod philosophi tummi ac præcipui naturæ indagatores, cum in universi constitutione, tum etiam in microcosmo, id est animali, animadvertere. Nam prospexerunt, in hac rerum universitate multos ac diffformes, prout scilicet uniuscujusq; natura fert, motus ab uno, cœlesti inquam, contineri, ac diuturno: omnes etiam causas ab una prima omnium causa: demum in uno animali plurima ac longe diversa membra, quorum functiones

varia

DE
varia
anima
cer, co
quand
ration
legibus
præside
omniun
dæ cur
cujusq
stratu
ultimu
referri
potest
distract
culpa au
lorum
primum
necessa
num n
Cape re
tissimu
ut eoru
pia ex o
urbem,
hoc for
ciet. Na
pulche
ratione
plurim
que be

variae difformesque sint: una tamen anima & unico membro, corde scilicet, comprehendi, atque in unitatem quandam colligi: pari propemodum ratione multitudo civium, ita fuerit legibus instituta, ut unum quempiam praesidem velit, cui bonum commune omnium ac unionis civilis conservandae cura praecipue incumbat, quo uniuscujusque civis tum privati, tum magistratu fungentis actiones tanquam ad ultimum finem & praecipuum finem referri debent: nimirum diutius non potest conservari, sed in diversas partes distracta decider. quod ut nullius civis culpa aut injuria contingat, ex singulorum quidem sedulitate circa proprium privatumque munus accidere necessarium erit, quum commune bonum nulli praecipue sit demandatum. Cape rei frumentariae praefectos, hi potissimum in hanc curam incumbent, ut eorum opera magna frumenti copia ex omnibus partibus invehatur in urbem, sitque tritici annona vilis. At hoc fortasse publicis vestigalibus officiet. Navalis quoque rei praesides, quod pulcherrimum habemus, non dissimili ratione maxime studebunt, ut quamplurimas triremes aedificent, omnibusque bellicis & nauticis instrumentis

exornent egregie, atq; pecunias publicas undique coactas in eum usum expendant: ex qua forsitan sedulitate reliqui reditus publici, & reficiendis arcium & oppidorum mœnibus & custodiis regionum satis esse non poterunt. quamobrem solutis compagibus respublica distracta dilabitur, non culpa, sed studio civium, dum quisq; perquam egregie munus suum obire studet. quod si hisce incômodis effici videtur, ut operæ precium sit boni communis curam alicui præcipue demandare, cujus officium nullum privatum sit, sed solum moderetur ac dirigat cuiusque functionem ad commune bonum, & ad reipubl. unionem: pluribus atque hoc negotium cômitti non reor esse civitatis esse. Etenim id quod pariter plures curant, omnes pariter negligunt (quod inquit Aristoteles) dum nulli præ aliis fraudi dari potest, si quid perperam agatur: ut interim omittant simulationem ac similitatem, quæ inter pares plerumque esse solent. sin vero unus huic rei præficiatur, qui temporaneum hunc magistratum gerat, ut puta annum aut semestrem, non autem quoad vixerit: hic nimirum bene secum agi putabit, si tantisper respublica feliciter agat, donec defunctus fuerit

magi-

DE
magi
sit ever
Quare
res cec
mente
ritque
gubern
rit us u
sapien
repub
cies re
tempe
pericu
postem
modo,
solet, a
tur, q
temp
præli
ceps e
nomi
præf
nis ha
vineri
prola
priva
verla
hic c
etian
bet
tion

DE VENET. REP. LIB. II. 13

magistratū, securus quid postmodum sit eventurum, ac quo res calura sit. Quare contingit, ut male plerumque res cedat. Id quod certissimo experimento compertum esse potest, à ple-ritque rebus publicis sumptu, quæ hoc gubernationis genere nostris tempo-ribus usæ sunt. Ideo à nostra civitate sapientissime institutum fuit, ut in hac republica constitueretur quædam spe-cies regis gubernationis, adeo legibus temperata, ut quovis incommodo ac periculo, quæ reipublicæ imminere possent, amoris, utilitate vero & com-modo, quod regia gubernatio habere solet, accito, nihil relictum esse videretur, quod sit desiderandum, ac simul rempublicam liberrimam, & regem præsidem haberemus. Vnus ergo prin-ceps eligitur, qui etiam habeat ducis nomen. is quoad vixerit, reipublicæ præest, præcipue curam boni commu-nis habet, quo maxime civitates con-tineri superius à nobis efficaci ratione probatum esse reor. Hujus nulla est privata functio, nulla etiam est in uni-versa republ., cujus experts esse debeat. hic cum unumquemque privatum, tum etiam quoscunque magistratus ita de-bet in officio continere, atque ea ra-tione moderari, ut veluti quadam har-

monia omnia consonent communi bono, atque ad unionem civilem referantur: ne qua scilicet functio sive nimia sedulitate magis quam opus sit intenta, aut negligentia remissa utilitati communi officiat. hoc igitur est principis munus, ut tanquam in quadam reipublicæ specula positus conspicietur, quid unusquisque rerum agat, eorum præsertim qui fuerint præditi publica authoritate: ac si quem perspiciat qui officio suo desit, accersitum coram universo collegio verbis primum castiget, ac, si res ita tulerit, adhibitis Advocatoribus, seu decem-virum præfatis, mandet culpam ejus dignosci, ac de consilii sententia puniri. Ipse quoque dux si velit, cum Advocatoris tum præfati decem-virum authoritate uti potest, atque de cujusque crimine & de multa infligenda ad consilium referre. id quo more fieri soleat, infra docebimus, quum de judiciis criminum agemus. Eam enim princeps obtinet potestatem, ut in quovis civium collegio sese adungere collegam magistratui præfati, parque cum aliis præfatis jus habeat: ut hac potissimum ratione omnibus consulere queat. verum potestas hæc adeo est legibus contracta, ut nihil solus possit, aliis magistratibus

DE V
stratib
ritatis o
rum, c
Quine
modica
mus qu
alicujus
de cons
luculen
consilio
unus u
in maj
omniu
stratum
consan
potest.
cum or
to que
Vener
pram
di, & p
diatur
suetudi
ad hæc
inolevi
nus ur
princ
unqu
Veru
res ac
abiqu

stratibus adjunctis non amplius auctoritatis obtineat, quam quivis unus eorum, qui eo magistratu funguntur. Quinetiam magistratum jus adeo modicum est, ut nullus tamen si summus quicquam statuere possit, quod alicujus momenti haberi debeat nisi de consilii sententia, sed de his suo loco luculenter dicitur. In quovis præterea consilio princeps tanquam illorum unus unius tantum suffragii jus habet. in magno item consilio in conventu omnium civium dum comitia magistratum fiunt, neque gentili, neque consanguineo competitori suffragari potest. verum eodem parique jure cum omnibus utitur. Ex his igitur puto quemcunque facile intellegendum, Venetorum principi omnem ademptam esse facultatē principatu abutendi, & pro tyranno se gerendi. Quæ res diuturna, quin potius vetustissima consuetudine, vel à primis originibus urbis ad hæc usque tempora perducta adeo inolevit, ac confirmata est, ut nihil minus urbi Venetæ timendum sit, quam principem reipublicæ libertati ullum unquam negotium facessere posse. Verum enimvero cum maximos labores ac ingentem sollicitudinem animi absque mercede ulla universi rejecturi

essent, potestatis dispendium principi repensum est adhibitis honore, dignitate, ac specie regia. Nam ornatus corporis regis est. purpurea enim veste, aut auro semper utitur. Capite gestat, velamen lineum pro regio Diademate, supra quod & gestat capitium purpureum limbo aureo ornatum, cujus pars quæ occiput tegit, in cornu formam allungit. Sedem in suggestu habet veluti regiam omnes cives cum privati tum magistratum gerentes detecto capite ac stantes sedentem principem alloquuntur: honoris id hac tempestate præcipuum signum. Nulli princeps assurgit. Cunctæ epistolæ reipubl. sub nomine ipsius prodeunt obsignanturque. Orator quivis, prætor, præfectus, aut quilibet alius qui ad senatum scribere voluerit literas, ad principem destinat: decretorum, legum, ac senatusconsultorum promulgationes nomine principis fiunt. Nunimi omnes tam aurei quam argentei cum nomine ac figura principis excuduntur. Tandem ut paucis absolvam, ubique regis speciem intueri possis, potestatem vero nusquam; sapientissime & hoc quidem in republica Veneta, ut cætera omnia, constitutum fuisse, nullus sanæ mentis inficiari ausit. Nam hac honoris mercede laborio-

DE
borio
pendere
esse vul
phi pro
Ethiis
sanctem
aliorum
ratione
se, præte
lant. Pr
princip
& casti
& in un
perficia
consilia
divisa est
singulis
magistr
principi
audiunt
nisi ex
rum, qu
scribunt
sed illis q
scripieri
servant.
quaqua
litteras,
sed iusti
data su
momen

boriosum alioquin principis munus re-
 pendere, quod solum virtutis premium
 esse vulgus predicat, & summi philoso-
 phi prodidere. Ex quibus Aristoteles in
 Ethicis inquit: Quum hi qui recte &
 sancte magistratum gerant, non sue sed
 aliorum utilitati consulant, nulla alia
 ratione equum eis premium tribui pos-
 se, preterquam ut honore alios antecel-
 lant. Præterea magnopere facit hujusce
 principis dignitas, ut quicumque civis
 & castigatione ejus maxime vereatur,
 & in uncta munera majori sedulitate
 perficiat. Adjuncti sunt principi sex
 consilarii, ex sexis tribubus in quas
 divisa est universa civitas, delecti, ex
 singulis scilicet singuli. hi cœlestrem
 magistratum gerunt, perpetuoque
 principi assident, omnia cum principe
 audiunt, nullæ literæ publicæ exeunt,
 nisi ex sententia quatuor consiliario-
 rum, qui etiam nomina sua literis a-
 scribunt: non his tamen quæ prodeunt,
 sed illis quas scribæ reipublicæ primum
 scripserunt, atque post exempla ed ta
 servant. In qua quidem re illud haud-
 quaquam est prætereundum, hæc
 literas, quæ non ex decreto consilii,
 sed jussu principis & consiliorum
 datæ sunt ad quempiam, ut res parvi
 momenti & modicæ esse autoritatis.

Illud namque sæpius est nobis repetendum, omne jus omnemque potestatem consiliis esse duntaxat attributam: nullum vero magistratum per se amplam potestatem obtinere. sed de consiliariis infra dicetur. Nunc ad principem, seu ducem malueris appellare, oratio redeat. Hac igitur specie regia principi adfixa, cum plerumq; privatæ opes latius futuræ non essent ad tuendam eam dignitatem atque ad eum locum honestandum, ex publico ærario constituta sunt in singulos annos duci tria millia & quingenti aureorum nummum. ac ne fortasse quisquam paulo avarior in rem familiarem, neglecta dignitate atque utilitate publica, eam pecuniæ summam converteret, injecta sunt illi munera quædam, quæ suis impensis obeat, quibus & dignitati ipsius & reipublicæ usui consuleretur. quæ si ut pecuniis parcat, negligat, hæreditibus adeo ingens pecuniæ multa est imposita, ut dum rei familiari augendæ princeps studere voluerit, & hæreditibus prodesse, magnam ejus jacturam facturus sit, si ob avaritiam dignitati suæ defuerit: præterquam quod hæreditariam quandam ignominiam & dedecus posteris relicturus est. Complures stipatores alit, inermes tamen,

sericis

sericis vestibus semper utitur. domum
 habitat aulæis mirifice instructam, su-
 pellectilis argentæ copiam habet: cæ-
 teraq; id genus, quæ principi viro con-
 veniunt. Singulis annis quater pran-
 dium parat, sexaginta & amplius civi-
 bus, laute atque opipare instructum.
 qua in re pervetustum Lacedæmonio-
 rum morem atque Cretensium (quo-
 rum republ. illustres fuere) modera-
 tum tamen majores nostri in hanc no-
 stram rempubl. transtulere. Nam cum
 sum mopere faceret ad benevolentiam
 civium conciliandam conventus ci-
 vium frequens, convivia quædam pu-
 blica impensis ærarii fieri statuerunt
 tum Lacedæmouii tum Cretenses. ad
 quæ cum cives convenirent, & unus-
 quisque facile quemcumque dignoscere
 poterat, & necessitudine quadam ar-
 ctiori ex consuetudine illa communi
 invicem vincebantur. verum cum o-
 mnes promiscue convenirent, necesse
 erat plerunque in conviviis illis tumultus
 & turbationes suscitari: quumque
 ii quorum ea cura erat, pro se quisque
 cives laute excipere vellet, pecuniæ
 publicæ magnam jacturam faciebant.
 Quapropter castigatione & modo ad-
 hibito vetus illud institutum & ad Ve-
 netos deductum est, omneque id nego-
 tium

tium principi demandatum. Quater ergo singulis annis cives à principe adhibentur, lautis sane sed non invidiosis epulis. nec unusquisque promiscue accedit, sed hi tantum quos princeps asciverit, præter consiliarios & Advocatores præfectos quadraginta-virum ac decem-virum præsides, qui jure quodam eorum magistratuum semper convivii principum intersunt. cæteri cives omnes invitati accedunt. Hac autem ratione quatuor hæc convivia distributa sunt, ut seniores dignioresque cives invitati, circa brumam die divo Stephano protomartyri dicato summo mane conveniant in ædes publicas, habitationi principum destinatas, ac solenni pompa domo principem deducant in ædem divi Marci: simulque ibi sacris intersunt, quibus peractis ad ædes suas principem reducunt, ibique simul epulantur. Aprili etiam mense die Marci Evangelistæ, cujus numen Veneti præcipuum habent, & quem patronum sibi aciverunt, posteaquam ejus reliquæ ex Alexandria Ægypti civitate illustri Venetias delatæ sunt, cives ætate & dignitate minoris invitati à principe eodem more ac pompa celebrati sacris ad principis prandium se conferunt. Ascensionis quoque festo,

quo

no die nu
ntur à pri
m attigeru
educunt de
unt navem
lus constru
ntaurum v
m primu
are intueri
am benefic
ro rebus q
egie contr
iani holte
ant, prince
care inquit,
ignum veri
ulo mare c
ab urbis præ
quibus per
divo Nicla
& quæ in li
ze ab æthi
mysteria cele
tus conscen
verfi princip
mulque co
pertinent
d. cimo Ca
& Modest
pa cum pr
accedant,

quo die nundinae Venetiis fiunt, adhi-
 bentur à principe hi, qui virilem æta-
 tem attigerunt. Hi item summo mane
 deducunt domo ducem, simul conscē-
 dunt navem quam ornatissime ad hos
 usus constructam, (quam Veneti Bu-
 centaurum vocant) æstuariumq; egressi
 cum primum liberum apertumque
 mare intueri licet, antiquorum Pontifi-
 cum beneficio, qui hanc rem publicam
 pro rebus quamplurimis fortiter & e-
 gregie contra cōmunes nominis Chri-
 stiani hostes gestis honestare volue-
 runt, princeps jacto annulo aureo in
 mare inquit, totidem fere verbis, se in
 signum veri perpetuiq; imperii eo an-
 nulo mare desponsare. his adduntur
 ab urbis præfule cærimonie quædam,
 quibus peractis descendunt in ædem
 divo Nicolao dicatam, vetustam sane,
 & quæ in littore conlita est, quod ma-
 re ab æstuariis determinat. ibi sacra-
 mysteria celebrantur: quibus rite pera-
 ctis conscensa rursus navi Venetias re-
 versi principem domum reducunt, si-
 mulque convivantur. Quarto epule
 pertinent ad juvenes cives, qui duo-
 decimo Calendas Iulias die dicata Vito
 & Modesto martyribus, solenni pom-
 pa cum principe ad eorum templum
 accedunt, quod quidem templum
 ultra

ultra rivum magnum, qui urbem mediam dividit, est situm, qui quidem rivus jungitur ponte supra triremes ædificato, pro temporis ratione, ne immenso fere circuitu iter illud conficiendum foret. Templum igitur invitant, sacris interfunt, ac demum à principe domum reducto lauto sane excipiuntur convivio. Atque convivio frequenter adhibentur & saltatores & mimi, necnon cantores egregii, qui convivas oblectant: intermifcentur interdum ludi nonnulli, qui mirifice capiant spectatores. sic igitur vetus illud institutum in Venetam rempublicam concessit, moderatum tamen. nam hac ratione cujuscunque fere ordinis cives, pares tamen cum paribus ad epulas accersuntur. sicque cum dignitate principis, tum etiam maxime conciliandis invicem civibus egregie consultum esse videtur. Cæterum quoniam patricii singulo quoque anno hisce epulis honestari non queunt, ne ullus præteritus videatur, veteri instituto ac lege constitutum est, ut hyeme unicuique civi, qui in majori consilio suffragandi jus habeat, à principe mittantur quinque marinæ anates, veluti convivii quædam publici portio, quod etiam ad conciliandos cives Duci non parum facere

facere censei potest. hisce impensis infumitur magna pecuniæ pars, quæ ex ærario principi quotannis numeratur. Quo fit, ut etiamsi velit dux avarus, nequeat tamen ullis avaritiæ sordibus fœdare dignitatem atque amplitudinem loci quem tenet. Hoc loco quoniam fere omnis potestas atque auctoritas principis est à nobis explicata, referre operæ precium est, quo initio quibusve temporibus ducis hujusce creandi Venetiis consilium initum fuerit: ac demum, quænam sit ratio comitiorum in duce eligendo. A prima statim urbis origine cum quique nobilissimi Venetæ provinciæ cives, Aquileia, Altino, Concordia, Opitergio, Paravio ac plerisque aliis civitatibus amplissimis atque opulentissimis Hunnorum impetu everfis, qui rege Attila duce maximam Italiæ cladem attulere, in ea æstuarium matris Adriatici cõvenissent, in quibus postea Veneta urbs condita est, ac in vicinioribus locis patriæ, quam liquerant, unusquisque sedes suas posuissent. ædificata fuere circiter duo & viginti oppida, partim in littore, quod interiora æstuarium claudit, partim in tamulis quibusdam, qui ex æstuariis eminebant. ac primis initiis cum ea oppida neque per se satis munita

nita essent, neque navigiorum copia alicui oppido tanta suppeteret, ut piratis ac prædonibus pro se quisque obistere posset, optimum fore censuere, si de omnibus in communi consulerent, cum omnium eadem etiam fortuna esset: ac communi consilio prospicerent, cum annonæ, tritici, vini, frugumque omnium, quæ victui necessariæ sunt, tum maxime propriorum larium securitati: ne quam injuriam, seu detrimentum acciperent à piratis, quibus oppidis nondum satis munitis expositi erant. Quamobrem cum prius unumquodque oppidum præfectum ac præsidem sibi ex suis civibus delegisset, quem tribunum vocabant, constitutum est inter omnes, ut certis diebus tribuni hi convenirent, ac de re communi decernerent. Paulo post experientia compertum est, cum nulli ex aliis præcipue cura hæc incumberet, ac propterea multa incommoda paterentur, commodissimam & utilissimam rem omnibus fore, si uni cupiam præ cæteris communis boni procuratio demandaretur, quem omnes alii uti principem agnoscerent. Itaque decretum est omnium oppidorum consensu, ut dux seu princeps unus eligeretur: huic principio constituta est sedes in oppido

Heraclæa

Heraclea nuncupato. situm id erat in
 intimis æstuariis, in insula quadam ju-
 xta Planis fluminis ostium, quæ nostris
 temporibus alluvione fluvii continenti
 conjuncta est. Postmodum vero cum
 locus is non satis idoneus videretur:
 nam cum in recessu eo esset, sæpenume-
 ro priusquam mali fama eo pervenis-
 set, piratæ jam intra æstuaria penetra-
 rant, ac vel imprudentes oppidanos
 oppresserant, vel navigia diripuerant:
 idcirco statuerunt, satius fore, principè
 relicta Heraclea Melamocum conce-
 dere, oppidum in medio littore situm,
 ex quo dux facile præsentire poterat, si
 quid insidiarum à piratis strueretur, ac
 parvo negotio adesse ubicunque opus
 fuisset. Demum quo tempore Pipinus
 cladem & servitutem clementis illis
 Venetæ urbis minaretur, omnesque
 Rivoaltum, ex quibuscunque oppidis
 concessissent, principis etiam sedes eo
 loci translata est: quo cunctis oppida-
 nis convenientibus in eam amplitudi-
 nem quam cernimus Venetæ excre-
 vere sic igitur perpetuo quodam te-
 nore à primis statim urbis originibus
 unus princeps reipublicæ Venetæ præ-
 fuit. primi illi aliquam majoris autho-
 ritatis fuere. postea vero usu docente
 paulatim institutis ac legibus po-

testas principis ad hanc quam cernimus temperationem deducta fuit. Ratio vero eligendi ducis, qui priori vita functo successurus sit, primum quidem simplex fuit. nam cum majores nostri singulari quadam bonitate praediti fuerint, atque ab ambitione penitus alieni, unusquisque pro se eam sollicitudinem recusabat. quapropter acclamatione populi, is qui omnium optimus ac prudentissimus haberetur, princeps renunciabatur. Post prima ea tempora, aucta civitate & populo ampliore effecto, inutile fore reipublicae visum est, si temeritati atque auro populari res tam magna commissa esset. decretum itaque est, ut eligerentur undecem viri omnium probatissimi, qui creandi ducis potestatem haberent. demum quum aliquantum simul cum imperio etiam ambitio excrevisset, instituta sunt singularia quaedam comitia, ac perplexa quaedam ducis eligendi ratio inventa. hanc nos ne quid incepto operi desit, paucis exponemus. Defuncto principe ac justis actis pie honorificeque, consiliarii qui interregni illius tempore se in sedes publicas habitationi principis destinatas continuo post principis obitum receperunt, Magnum consilium vocant. in eo primo post

post interitum ducis, conventu ea ratione comitiorum, quam supra narravimus, quinque cives creantur, qui defuncti principis res gestas diligenter scrutari debeant, ac de consilii sententia, si quid ab eo contra leges ac decreta sit factum, rescindant. si à quopiam etiam munus acceperit, ac statutæ perpercerit impensæ. ea hisce referentibus irrogatur hæredibus à consilio multa quam leges jussierint. Pecuniaria ea est, eaque summa æris de hæreditate principis publicatur, atque in ærarium refertur. Eisdem comitiis eliguntur quinque alii cives, qui eodem momento quo renunciati sunt, recipiunt se in conclave comitio adjunctum: neque inde discedunt, antequam inter eos reconsultata, quid ipsis in potestate principis immutandū, tollendum, aut addendum videatur. Re inter eos discussa iterum cogitur consilium, quo coacto egrediuntur illi è conclavi (nam prius non licet) ac suam quisque sententiam ad consilium refert de principis jure: ac universis civibus disceptantibus suffragiis decernitur, id quod maxime reipublicæ usui fore vitum fuerit. Id decretum inter leges, quas principes servare debeant, statim constituta principis potestate reponitur. Postridie initur

perplexa illa comitiorum ratio, quibus princeps creari solet. conveniunt itaque cives omnes, qui triginta annos excesserint. nam juniores eaque ætate minores veteri rei publicæ instituto ad ea comitia non admittuntur. numerantur deinde universi cives, ac totidem globuli in urnam conjiciuntur, quot cives fuerint. ex his triginta sunt aurei, cæteri omnes argentei. ea urna statuitur ante suggestum comitii ubi consiliarii resident. astat urnæ puerulus educendis sortibus: subsellia civium vocantur. ad eam urnam accedunt omnes, eo quo sederunt ordine. nullus autem, quod tamen in aliis comitiis fieri consuevit, in urnam manū imponit, sed puer qui astat pro singulo quoque globulum unum educit. si quibus argenteus obtigerit, statim egrediuntur comitium. at is cui sors faverit, educto aureo globulo, à scriba alta voce pronunciatur. Continuo ille in certum conclave recedit: ejus vero gentiles & consanguinei omnes arcta necessitudine conjuncti ex suo quisque loco assurgit: confidentque in partem atrii universi. numerantur ibidem, ac totidem globuli argentei ex urna extrahuntur: exceduntque hi ex comitio. hoc pacto triginta, quibus sortis bene-

ficio

DE V
ficio au
ur ex
acto co
omnes
egrediu
nuo lon
novem
fiant, c
secedun
que sol
nec mi
eos alle
possum
elegerin
electus,
ur quat
ctus pro
quadra
intern
public
ciunt
gio con
de ince
vocat
riam c
ex com
sunt c
mus a
nunci
horum
num

scio aureus globulus obtigerit, deligū-
 tur ex universo civium cœtu. quo per-
 acto consilium dimittitur. Postquam
 omnes discessere, triginta illi è conclavi
 egrediuntur, ac coram consiliariis de-
 nuo sortem lubeunt, ac ex triginta iisce
 novem quibus sors faverit electores
 fiunt, cæterisque dimissis in conclave
 sededunt, huic muneri destinatum: ibi-
 que soli concluduntur, nullo prorsus,
 nec ministro admissio: nulli copia fit
 eos alloquendi, neque inde discedere
 possunt, priusquam quadraginta-viros
 elegerint: nullusq; referri potest ab eis
 electus, nisi sex suffragia tulerit, quo fit,
 ut quatuor refragantibus nullus ele-
 ctus pronūciari queat, quum primum
 quadraginta hosce viros elegerint, per
 inter nuncium custodem ac janitorem
 publicum certiores consiliarios fa-
 ciunt, se munus suum obisse. evesti-
 gio consilarii, nisi hora dici fuerit val-
 de intempestiva, consilium magnum
 vocant. Postquam cives omnes in cu-
 riam convenere, profertur syngrapha
 ex conclavi, in qua nomina descripta
 sunt civium electorum. Ac terribi pri-
 mus ascenso suggestu magna voce pro-
 nunciat quadraginta designatos cives
 horum quisque si interfuerit, cum pri-
 mum audierit se pronūciari, à loco ubi

confederat, surgit, & ad suggestum consiliarium concedit, indeque in conclave destinatum. sin autem eorum quispiam absens fuerit, confestim à consiliario uno ac item ab uno quadraginta-virum præfecto vel per totam urbem conquiritur. Inventus ab iisdem magistratibus primum in comitium, ac deinde in conclave ad collegas deducitur, nulla interius præstita facultate aliquem conveniendi aut alloquendi, ne ulla ambitioni occasio, aut aditus in his comitiis concedatur, quæ sanctissima omnium maiores nostri esse voluerunt. hac ratione quadraginta cives designati improvisi conveniunt, cum primumque id faciunt, e vestigio dimittitur cōsiliū. tunc quadraginta hi egrediuntur conclave, ac in atrium comitii amplissimum consiliarios adeunt: ibique eodem sortium modo quem supra retulimus, duodecim ex ipsis decernuntur: viginti & octo qui supersunt ex quadraginta-viris repudiatis. hi xii. viginti quinque viros eligunt, quorum quisque necesse ut octo suffragia ferat, paucioribus namque nullus eligi potest. re expedita consiliarios per internuncium admonent. hi si tempestiva hora fuerit, consilium cogunt, modoque in nullo à

supra

DE V
superior
guntur a
nere sor
reliqui
ginta q
giis, qu
scriba p
cogunt
redigunt
quadra
tenator
nuncia
destina
cultate
eiusdem
ne con
sem ad
petuus
magist
tiplice
major
mi ho
multit
statu d
elector
vibus
cuere
electi
que
ris o
post

superiori dispari xxv. illi improvisi coguntur ac dimisso consilio eodem genere sortis novem eliguntur, sex decem reliqui descendunt. novem hi quadraginta quinque creant, sex item suffragiis, qui pari pacto coacto consilio à scriba pronuntiantur, & in conclave coguntur. ii sortis ejusdem beneficio rediguntur ad undecim, qui eligunt quadraginta unum viros ex primariis senatoribus. qui continuo quum pronuntiati fuerint, secedunt in atrium destinatum: hique ducis deligendi facultatem obtinent. non tamen duos ejusdem familiæ aut arcta necessitudine conjunctos in hanc electorum classem admitti leges sinunt, qui mos perpetuus est apud Venetos in omnibus magistratibus. tam perplexam & multiplicem eorum comitiorum rationem majores nostri sapientissimi atq; optimi homines esse voluerunt, ne civium multitudo omnino expers esset potestatis ducis creandi. Nam primi ordinis electores sorte fiunt, quæ omnibus civibus par est: post eum ordinem miscuere sortis electionem, ita tamen ut electio sortem antecelleret. nulli namque favere fors potest, nisi judicio prioris ordinis fuerit comprobatus. at in postremo ordine nihil sortis esse scive-

runt: non enim putavere omnes qui principem electuri essent, sortium temeritati esse committendos. ideoque neq; multitudo omnino expers est huiusce autoritatis, neque etiam omnino jus hoc tributum est multitudini imperitæ, apud quam plerunque inanis quædam aura plus potest, quam optimorum ac sapientissimorum iudicium. Præterea cum nulli certi sint principis electores, sed res omnis ex eorum sententia pendeat, qui sortis beneficio usi sint, nullus ambitioni est locus. nam fieri facile potest ut hi nullum jus sint habituri, quos tu egregie ambieris. Nunc ad rem redeo. Peracta tandem ratione comitiorum, quum jam creati fuerint quadraginta unus viri principis electores, statim omnes nullo interea civium salutato, nedum compellato conveniunt in eam curiam, in qua cogi Senatus solet. ibi primum omnium sancte ac pie divina mysteria celebrantur, universiq; tactis altaribus iurejurando Deo opt. ac respublicæ pollicentur, eum sese ducem electuros, quem sanctitate, in patriam charitate, solertia, ac prudentia aliis præstantiorem esse duxerint. amotis deinde sacerdotibus soli in curia concluduntur, neque famulo, neq; quopiam alio ministro

mistro accito. tunc tres, qui ceteros æ-
 tate antecesserint, veluti præfecti resi-
 dent ad paratam mensam quandam
 ad hoc munus: super qua urna quædam
 est constituta, ac unusquisque elector no-
 tat in syngrapha nomen ejus quem du-
 cem pronunciat, ac notatam syngra-
 pham in urnam jacet. injectis omnium
 syngraphis una educitur, quæ sorte in
 manū venerat extrahentis. lecta à præ-
 fectis syngrapha, is cujus nomen exie-
 rit, si præsens fuerit, ut plerunque con-
 tingit, cōtinuo egreditur curiam. tunc
 si quis eorum existimaverit eum civem
 minus idoneum, qui tam magnam di-
 gnitatem sustineat, aut ob quampiam
 aliam causam, non forte è republ. cum
 ducem esse, consurgit: ac primo mo-
 deste præfatus ingenue præfert, quid
 de eo cive sentiat, & quamobrem pu-
 tet non esse in rem patriæ, eum ducem
 fieri. cum finem is fecerit, præfecti nun-
 cupatum adhibent: ac statim à senio-
 re ei omnia repetuntur, quæ ei ob-
 jecta fuerint, auctore tamen suppresso.
 nam sacramento antea omnes perpe-
 tuo se obstrinxere silentio, refellit ille
 objecta ut libuerit. Deinde iterum re-
 cedit è curia. quod si prior aut alius
 quispiam novis rationib⁹ adhuc argue-
 re & accusare hominē velit, potestatem

habet. novis criminationibus rursus accersitus ille respondet, sicque vicissim res tractatur, donec accusatoribus nihil amplius relictum sit. tum demum in suffragia itur. ante hæc tempora, si is vigintiquinque suffragia tulisset, nulla amplius aliorum ratio habebatur, sed statim ille dux renunciabatur. nostra tempestate in comitiis, quibus Andreas Gritus amplissimus senator creatus est dux, hæc ratio immutata est. nam licet nullus electus princeps habeatur, nisi suffragia vigintiquinque tulerit, nihilominus non sistunt in eo qui primus eum numerum suffragiorum explicaverit, ut antea fieri solebat: sed progrediuntur ad alios, ut si quispiam eum numerum suffragiorum excesserit, non prior, sed hic dux renunciatur. Postquam itum est in suffragia pro primo cujus nomen exierat, alia item syngrapha ex urna educitur, ac omnia pari procedunt passu, quo in priori servata sunt. sic in tertio, quarto, ac omnibus deinceps. quod si nullus ad eam summam suffragiorum pervenerit, nisi hora diei fuerit intempestiva, iterum eadem ratione comitia repetuntur. ac ut paucis res omnis expediatur, electoribus inde haudquam exire licet, neque etiam ullam

DE V
copias
quendi
que con
venerit
consilia
mnium
ac vene
vagatur
dentes
Deo op
blica fi
ac con
perant,
tempor
cam fac
tur om
est. inte
dem o
descen
ei loca
templ
Deum
nerant
delapic
Electo
facit,
eis, e
lumi
panca
turum
princi

copiam habent conveniendi, aut allo-
 quendi extraneum, donec vigintiquin-
 que eorum in principe eligendo con-
 venerint. quo renunciato confestim
 consiliarii in curiam vocantur: hi o-
 mnium primi novum ducem salutant,
 ac venerantur. Post id fama per urbem
 vagatur, ubique discurritur, cives gau-
 dentes conspicias: omnes supplices à
 Deo optimo maximo petunt, ut reipu-
 blicæ felix faustumque id sit; familiares
 ac consanguinei ducis in curiam pro-
 perant, novo duci gratulantur. eodem
 temporis vestigio nummi cuduntur,
 eam facie ac nomine principis: paran-
 tur omnia quibus ad pompam opus
 est. interea dux electoresque omnes ibi-
 dem operiuntur. instructis omnibus
 descendunt è curia, ædemq; divi Marci
 ei loco propinquam adeunt, augustum
 templum magnisque opibus ornatum:
 Deum optimum maximum primo ve-
 nerantur, & suggestum ex porphyriti-
 de lapide confectum omnes ascendunt.
 Electorum senior verba ad populum
 facit, denunciat creationem novi du-
 cis, eumque modeste laudat. Post il-
 lum item dux orationem habet, ac
 patetica de se prudenter præfatus, serva-
 turum se pollicetur omnia que bona
 principem deceant, bonoq; reipublicæ.
 nullius

nullius privati commodi habita ratio-
 ne consulturum: ac imprimis iustitiani
 curaturum, daturumque operam, ut
 æquum jus omnibus sit. non rei fami-
 liari, non labori ulli, non denique vitæ
 parciturum, si reipub. usui suis incom-
 modis prospici possit. demum Deum
 optimum maximum, divum Marcum
 (sub cuius numine civitas Veneta est)
 atque divas omnes precatur, ut sibi fa-
 veant aspirentque læti, in tam magni
 muneris functione. Verba ducis uni-
 versus populus magno plausu excipit.
 Postquam dux peroravit, descendunt
 omnes ex eo suggestu, ducemque ad a-
 ram maximam templi statuunt: ibique
 tactis evangeliiis jurejurando diis im-
 mortalibus ac reip. fidem suam astringit,
 se nil eorum omisurum, quæ legi-
 bus dux Venetus præstare teneatur.
 His actis electores, qui catenus cum
 duce perstiterunt, discedunt omnes: at
 ipse ligneum pulpitum conscendit, ad-
 scito consanguineo quoque imprimis
 charo. Nautæ qui in precio habentur,
 pulpitum humeris atcollunt, magno-
 que plausu insidentem ducem per to-
 tum forum divi Marci deferunt. Dux
 vero ex pulpito pecuniam suo nomine
 excusam jactat: summa nulla statuta est,
 sed pensatur rei familiaris copia, an-
 gustiave.

gustiae. ac novi ducis liberalitate jam plebs studiose colligit. tandem circumacto foro cum ad scalas ædium publicarum principis ventum est, pulpitum sistunt, è quo descendit princeps. mos invaluit, ut vestes quibus dux est indutus, vasque argenteum, in quo populo effundenda pecunia congesta fuerat, nautis qui pulpitum humeris sublatum gestaverunt concedantur. Dux scalis ascensis excipitur à consiliariis, qui ibidem operiebantur, & capitio, quod principis insigne supra esse diximus, coronatur. hæc series est totius pompæ. Postridie senatu in curiam coacto dux orationem habet, Deo ac patribus gratias agit, quod ad id munus evectus fuerit, simulque operam suam pollicetur nullo reipubl. commodo defuturam. ejusmodi fere orationem habet coram universis civibus, primis statim comitiis, quæ post se creatum ducem fiunt. Hæcenus de principe seu duce reipubl. nostræ dictum sit. Illud proximum est, ut de consiliariis pauca perstringamus, quæ tamen satis exploratam facient omnem illius magistratus auctoritatem. Assident principi consilarii sex, quod up. a quoque diximus, singuli æquam ex unaquaque urbis regione. in lex etenim regiones

sive tribus divisa est universa civitas. harum tres sunt citra magnum rivum, qui mediam urbem dividit, tres vero aliae ultra. ex unaquaque urbis regione consiliarius unus eligitur, ea comitiorum ratione qua omnes magistratus creari supra abunde satis explicuimus. magistratus iste octimestris: simulque cum principe omnium quæ ad rempublicam rerum spectant curam habet. verum veteri admodum instituto universa comitiorum ratio consiliariis potissimum incumbit. si qua etiam de re ad magnum consilium referendum sit, ejusque autoritate sanciendum sit, res tota consiliariis referentibus decernitur, utpote qui soli id juris obtineant. his tamen interdum adiunguntur quadraginta-virum præfecti, quibus tamen solis referendi jus non esset. nulli præterea magistratui, dempto duce quem semper excipio, concessa est ea potestas. possunt etiam si eis libeat de re omni & ad senatum & ad decem-viros referre. Cæterum præconsultoribus ea præcipue cura demanda est, ut & senatum cogant & ad senatum referant: quemadmodum & decem-virum præfectorum officium est & decem-viros cogendi & ad eos referendi: de quibus à nobis infra tractabitur.

DE V
stabit
ritate su
par jus
bus, &
illius co
duci affi
tur quoc
mentes i
sunt qu
graviores
que dec
bus suo
postqua
pularem
ferr, &
nam geri
men dili
tum op
quis pa
referam
re præse
bernatio
cile præ
cto annu

stabitur. At consiliarii ampliore auctoritate sunt præditi, utpote qui in senatu par jus habeant cum præconsultoribus, & in collegio decem-virum cum illius collegii præfests. Octo mensibus duci assident, eoque munere funguntur quod jam explicui. Quatuor vero menses intersunt, quin potius præfests sunt quadraginta-viris quibus capitis graviores causæ sunt demandatæ, ætque decernentibus judicantur, de quibus suo quoque loco dicitur. Nunc postquam de magno consilio quod popularem statum in hac republica refert, & de principe qui regiam personam gerit, si non eleganter satis, tamen diligenter tractatum est: institutum opus poscere videtur ut de reliquis partibus hujusce gubernationis referamus, quæ optimatum regimen repræsentant. hujusmodi namque gubernatio in Veneta civitate cæteris facile præstat, quam sequenti volumine deo annuente integre explicabimus.

CASP. CONTARENT

Patricii Veneti

De

R E P V B L I C A
V E N E T O R V M .

L I B E R T E R T I V S .

O M N I S hominum institutio, ni præpostera futura sit, naturam optimam rerum omnium parentem imitari debet. quæ cum ita totius mundi ordinem disposuerit, ut res sensus intellectusque expertes, ab his quæ mente præditæ sunt, gubernentur, ac in hominum hoc cœtu, quem civitatem appellamus, seniores junioribus prudentia antecellant, utpote qui neque perturbationibus animi ita obnoxii sunt ut juvenes, rerumque plurimarum quas in longiori vita experti sunt peritiores existant: ideo, quod Aristoteles in Politicis ait, in unaquaque republica quæ naturæ solertiam & sapientiam æmulari voluerit, senes præficiendi sunt summæ rerum: juvenum vero officium esse debet, ea facere quæcunque jussérint senes. neque quando hoc institutum maxime

secun-

DE VEN

ecundum

um junio

b hanc ren

are, quoni

tas facit, n

aque que el

em juniore

oribus vice

em in rebu

ue alicujus

ubernatio

nnium pul

um prælec

am a senior

parte adduc

nientium ac

um & Laco

plurimarum

notior esse

comprobat

in nostra re

us ac dece

tate, cupis

aut ex regi

itatu, retere

media que

partes, ita

consilium

nam gerit

quit Plato

ta, terram

secundum naturam est, seniorum imperium juniores detrectare possunt, aut ob hanc rem seditionem ullam concitare, quoniam in discrimine hoc quod ætas facit, nullus invidiæ locus est, nullaque querela esse potest, quandoquidem juniores certo sperent sibi à minoribus vicem repentum iri. Quamobrem in rebus publ. omnibus quæcunque alicujus nominis unquam fuerunt, gubernationi civitatis, rerumque omnium publicarum, seniorum consilium præfectum est, quem senatum etiam à senioribus nominarunt. hac in parte adducerem Romanorum Atheniensium ac reipublicæ Carthaginensium & Lacedæmoniorum, nec non plurimarum civitatum leges, ni res notior esset, quam ut ullius testimonio comprobari egeat. Pari igitur ratione in nostra republ. institutus fuit senatus ac decem-viri: qui in Veneta civitate, cujus rempublicam mixtam esse dixi ex regio, populari & optimatum statu, referunt optimatum statum: ac media quædam sunt, quibus extremæ partes, status scilicet popularis, magnū consilium, ac particeps qui regis personam gerit, invicem vinciuntur. Sic inquit Plato in Timæo extrema elementa, terram ac ignem, mediis elementis

vinciri: sic in diapason consonantia extremę voces mediis diatessaron ac diapente vocibus invicem nectuntur. Ut ergo cœptum iter peragamus, Senatus Venetus centum & viginti legitimos senatores habet, multi tamen præterea magistratus obtinent jus senatorium, adeo ut nostra tempestate ducenti & viginti & amplius jus habeant ferendi suffragium in senatu. Senatores legitimi singulis annis ab universo civium cœtu (quem magnum consilium nominari sæpius est repetitum) creantur. Nec tamen hic honos vacationem ullam habet, quemadmodum omnes alii magistratus. sed iidem si ita fors tulerit, & magno consilio libuerit, quod plerumque fit, singulis quibusque annis in eo munere versari queunt. Modus & ratio electionis supra à nobis exposita est, cum formam omnem comitiorum explicaremus. Eo igitur pacto Augusto ac Septēbri singulis comitiis sex senatores eliguntur, quæ decies repetita summam sexaginta electorum explent. sexaginta reliqui adjuncti, seu adscripti sunt prioribus, omnesque hi simul propriis quibusdam comitiis eliguntur. Nam ad tertium Calendas Octobris cogitur senatus. Vnusquisque senatorum & quivis alius, cui suffragii
jus

jus est, in senatu unum civem nuncupat. Postridie vero illius diei mane ad horam diei tertiam conveniunt universi cives in comitiis: prælectisq; à scriba magno omnium civium nominibus, quos pridie senatores nominaverint, conjecta in urnam omnium nomina sorte educuntur. At in suffragia pro unoquoque itur ex omnibus his sexaginta: qui plura suffragia tulerunt quam cæteri. dummodo etiam dimidia excesserint, eo anno adscripti senatori sunt, ea tamen lege, ne plures quam duo gentiles in eorum numero sint: sicque tres tantum ejusdem gentis in numero legitimorum senatorum esse queunt, præterea nullus, qua lege optime consultum fuisse rei publicæ existimari debet. nam nulla perniciosior pestis in rempublicam obrepserit, quam si quæpiam ejus pars cæteris prævaluerit. sic namque quoniam æquum jus non servatur, impossibile est societatem inter cives consistere: quod usu evenire solet ubicunq; plura in unum conveniunt. sic solvitur mixtum, si quodpiam elementorum, ex quibus corpus constat, alia superaverit: sic omnis consonantia dissonans fit, si fidem unam seu vocem plus intenderis quam par sit. Non impari ratione, si

civitatem aut rempublicam constare
 volueris, necesse est id imprimis serva-
 ri, ne qua pars aliis efficiatur potentior,
 sed omnes quoad fieri possit, publicæ
 potestatis participes sint. Quocirca
 perquam egregie majores nostri sanc-
 tum esse voluere, perpetuum hoc jus in
 republ. nostra, non tantum in senatu,
 sed neq; in aliis magistratibus pluribus
 gentilibus locum esse, quam ad servan-
 dam æqualitatem opus esse videatur.
 Nec minus prudens institutio eligendi
 senatus habenda est, ut scilicet sexagin-
 ta senatores more comitiorum solito,
 sorte inquam electioni ac iudicio admi-
 xta eligerentur: sexaginta vero adjun-
 cti ratione diversa, in qua scilicet nil
 esset sortis. Etenim si in omnibus par
 sorti locus esset, facile accidere posset,
 ut aliquando præcipuorum civium ra-
 tio non haberetur, atq; in eligendo se-
 natu præterirentur non sine reipub. de-
 trimento. Idcirco sexaginta patres a-
 scriptos nulla sorte singulis tamen an-
 nis eligi placuit. Senatus igitur primum
 ex iisce centum ac viginti constat, quo-
 rum sexaginta proprio vocabulo sena-
 tores appellantur, at reliqui adjuncti,
 quorum comitiis integra dies consu-
 mitur. præter hos centum & viginti
 legitimos senatores pari jure in senatu
 cum

cum senatoribus vivunt (ut ducem &
 consiliarios prætereant) decem-viri,
 quadraginta-viri, iudices capitalium,
 causarum & criminum graviorum, sa-
 lis & annonæ frumentariæ præfecti, di-
 vi Marci procuratores, multique præ-
 terea magistratus, adeo ut nostris tem-
 poribus summa omnium ducentos ac
 viginti excedat. hi jure senatorum fun-
 guntur, universa gubernandæ repu-
 blicæ ratio ad senatum pertinet. quic-
 quid senatus autoritate decretum fue-
 rit, id sanctum & ratum habetur. co-
 disceprante & decernente & paces fiunt
 & bella suscipiuntur. pecunia etiam om-
 nis reipublicæ ejus jussu exigitur &
 impenditur. si res postulat, nova et-
 iam tributa & decimæ, tamen ex de-
 creto senatus, tum imponuntur civi-
 bus, tum etiam exiguntur. si quando
 etiam contingat è republica esse ut no-
 vus quipiam magistratus pro tempore
 instituatur, is à senatu eligitur. Præter-
 ea senatus quibuscunque temporibus
 perpetuum jus obtinuit eligendi ora-
 tores, qui ad principes externos à repu-
 blica destinantur, necnon etiam crean-
 di collegium eorum, qui jus habent &
 cogendi senatum & ad ipsum referendi.
 hos Aristoteles præconsultores nomi-
 nat, nostrates vero Sapientes vocant,

arrogantioris vocabulo usi: quo interdum nobis quoque utendum esse duximus, ne à communi loquendi usu penitus abhorrere videamur. Comititia tamen hæc senatus, quibus & oratores & præconsultores eliguntur, minus habent sortis, quam ea quæ supra descripsi, magni scilicet consilii universique civium cœtus. unusquisque enim senatorum nominat quem voluerit, deinde pro singulis in suffragia itur: isque cui plura contigerint quam reliquis, dummodo dimidium totius, summa excedant, electus renunciatur. Quod si quandoque necessitas & usus reipubl. poposcerit ut invito cuiquam munus aliquod publicum injungatur, unusquisque senatorum clam in syngrapha ejus nomen notat, quem maxime idoneum duxerit: deinde in urnam ad id paratam schedulam eam jactat. inde à scriba extrahuntur, palamque leguntur omnes. ac demum pro quolibet itur in suffragia: isque pronunciat electus cui plures suffragati fuerint, dummodo etiam sint plures dimidiis. Hic schedularum modus inventus est, ne quispiam veritus inimicitias sive alterius civis odium comparare, qui maxime ei muneri fungendo aptus sit, nolit tamen, absteineat ab eo nominando:

DE VENE
ando: sicque
es publica de
s est à nobis
enatus cons
anciat quæ fa
modo senatu
int. Non lat
ar. usquisq; sen
ferre ad sena
cere posset,
primum nulli
in senatu run
ita usu comp
mnes pariter
riter negligan
autum est, ut
gantur, quo
maxime omni
pientes appe
rati, eò quod
bus consule
sulcores mer
jus habent &
senatum refe
meltris est.
tres ordines
simo interv
primo enim
primarii civ
rientia tum
tione alios

nando: sicque privati commodi gratia
 respublica detrimento afficiatur. Nunc
 is est à nobis recensendus modus quo
 senatus consulatur, eaque decernat &
 sanciat quæ facienda sunt: aut quonam
 modo senatusconsulta fieri consueve-
 rint. Non latuit majores nostros, si
 unusquisq; senator promiscue tum re-
 ferre ad senatum tum sententiam di-
 cere posset, atque hoc officium pro-
 prium nullius esset, magnam semper
 in senatuurbationem fore. Præterea
 ita usu compertum esse, ut id quod om-
 nes pariter curant, omnes etiam pa-
 riter negligant. Ideo legibus nostris sta-
 tutum est, ut à senatu sedecim cives eli-
 gantur, quos vulgus propterea quod
 maxime omnium sapere videantur, Sa-
 pientes appellat. nos Aristotelem imi-
 tati, eò quod præconsultant illa de qui-
 bus consulendus est senatus, præcon-
 sultores merito appellare possumus. hi
 jus habent & cogendi senatum, & ad
 senatum referendi. magistratus hic se-
 mestris est. Cæterum hi Sapientes in
 tres ordines sunt distributi, qui longis-
 simo intervallo inter se differunt. In
 primo enim ordine sex sunt senatores
 primarii cives, qui cum rerum expe-
 rientia tum dignitate atque æstima-
 tione alios facile antecellunt. his præ-

cipue id muneris incumbit, ut de adminiſtranda republica, de bello, de pace, atque aliis majoribus, præconſultent atq; ſenatum conſulant. In ſecundo autem ordine quicunq; ſunt cives, qui tamenſi parem authoritatem referendi ad ſenatum habeant de omnibus, cum illis qui ſunt primi ordinis, nihilominus ſunt dignitate atque æſtimatione ſuperioribus longe inferiores. Officium horum præcipuum eſt, cura militum qui rei publicæ ſtipendio aluntur & merent ſub Veneto imperatore. Tertiū quoque ordinis quinq; ſunt quibus demandata eſt rei maritimæ cura, neque præterea de quacunq; re jus habent ad ſenatum referendi. hic ordo apud majores noſtros in precio habebatur, quo tempore apud Venetos res maritimæ florebant. Verum re maritima diminuta, noſtrorumque ſtudiis ad continentis imperium converſis, cepit hic quoque magiſtratus in parvo precio haberi: adeo ut ætate noſtra adoleſcentes ac primæ lanuginis homines ad eum ordinem eligantur. hi ergo cives ſedecim quorum conventus apud Venetos proprio vocabulo collegium appellari conſuevit, ſummo mane conveniunt cum principe ac conſiliariis: primumque ad tertiam uſque diei

DE VEN
diei horan
quibus aliq
ca, aut cum
cauſas dece
ita res poſe
de illis refer
ram omnes
tur, conſeſti
qui a ſecretis
mues epiſto
modum, niſi
pis, qui ad d
velit, aut a
ri negocio, c
d ſecuri poſſi
hi Sapientes
certum conc
cis negociis
& conſeder
eſt (nam p
ptenus præ
haber) rem
lum inveni
tentiam rog
primæ claſſi
ves, primi et
dicantque p
in ſecundo
ſtremi, ſi e
ſententiam
conſultores

diei horam privatos homines audiunt, quibus aliquid rei est, aut cum republica, aut cum quopiam magistratu: easq; causas decernunt omnes simul, vel si ita res poscere videatur, ad senatum de illis referunt. sub tertiam diei horam omnes privati è curia dimittuntur, confestimque ab aliquo scribarum qui à secretis reipublice sit, leguntur omnes epistolæ ad senatum missæ. Postmodum, nisi ab oratore alicujus principis, qui ad ducem & collegium admitti velit, aut à quopiam majoris momenti negotio, quam ut ad aliud tempus, differri possit, interpelletur, secedunt hi Sapientes sive præconsultores, in certum conclave consultaturi de publicis negociis. Postquam conventum est, & confederunt omnes, is qui præfectus est (nam per vices eorum quilibet septenus præ cæteris agendorum curam habet) rem proponit, de qua sit consilium incundum. Deinde singulos sententiam rogat, eo servato ordine, ut primæ classis consultores primarii cives, primi etiam sententiam rogentur: dicantque post eos, quinque illi quos in secundo ordine constituimus. Postremo, si res proposita maritima sit, sententiam dicunt tertiæ classis præconsultores, quibus earum rerum cure

demandata est. Quod si res proposita ad maritimum negotium non spectet, hi postremi silent. in unaquaque vero classe primus sententiam dicit, qui septem proximis diebus præsuit. Deinde maxime senex, deinceps alii prout ætate præstiterint. Postremus omnium, qui alios rogat, remque deliberandam proposuit, quique per eos septem dies præfectus fuerit, sententiam suam adfert. Re tandem inter ipsos prope discussa ac deliberata, siue omnes in eandem sententiam convenerint, siue in duas aut tres, prout diversa sunt hominum ingenia, divisi fuerint, principem & consiliarios conveniunt, priusquam senatum cogant. Ibi que omnium sententiæ recitantur, quibus si princeps aut consiliarius quispiam adhærere voluerint, suæque autoritate favere, aut aliam novam invenerint, re iterum inter eos tractata, tandem omnium sententiæ scriptis mandantur. Id muneris est scribarum, qui sunt à secretis senatus. sic negotiis, quæ senatus autoritate decernenda sunt, consultatis, senatum cogunt, coram quo primum recitantur omnes literæ, quæ alicujus sint momenti, quæve post dimissum proximum senatum principi & præconsultoribus redditæ fuerint. postea

ar. his rebu
corum delibe
rentiæ legu
sint, siue in
pacto quo Pl
ses rogatione
Nullus vero
Sapientes vo
ad senatum
tentiam illi
firmandi &
consiliarios
fectos, de qu
pio. Lectis i
tiis præfectus
git. sin minu
cui dicere vo
elationemque
conscendens
rationes on
suam adstru
in medium
graviter, ut
debet. qui p
git præconsu
sentiat, suam
firmat, prio
que, si quæ
à sua discre
si tot senten
diam adduc

in his rebus, quæ à collegio præcon-
 sultorum deliberatæ fuerint, primum sen-
 tentiæ leguntur, siue illæ concordēs
 sint, siue inter se diversæ, eodem fere
 pacto quo Plato innuit apud Athenien-
 ses rogationes populi fieri solitas fuisse.
 Nullus vero præter eos, quos à Venetis
 Sapientes vocari admonui, referendi
 ad senatum jus habet, suamque sen-
 tentiam illius ordinis autoritate con-
 firmandi & sancienti: semper ducem,
 consiliarios & quadraginta-virum præ-
 fectos, de quibus infra dicemus, exci-
 pio. Lectis in senatu omnium senti-
 tiis præfectus collegii (si voluerit: sur-
 git. sin minus, maxime senex, aut is
 cui dicere volenti, alii concesserint.
 elatioremque suggestum ad id factum
 conscendens verba ad senatum facit:
 rationes omnes quibus sententiam
 suam adstruat, dissidentesque refellat,
 in medium affert: modeste tamen &
 graviter, ut senatorii ordinis virum
 decet. qui postquam peroraverit, sur-
 git præconsultor alius, qui à priori dis-
 sentiat, suamque ipse sententiam con-
 firmat, priorem vero confutat, alias-
 que, si quæ sunt præter priorem, quæ
 à sua discrepant. surgit deinde tertius,
 si tot sententiæ fuerint, eaque in me-
 dium adducit, quæ secum facere vi-
 dentur;

dentur: sicque deinceps res inter eos
 discutitur, quoad nullus eorum sit, qui
 verba facere velit: nulli namque senatori
 locus dicendi datur, quousque præcon-
 sultores omnes qui id muneris subire
 voluerint, dicendi finem fecerint. sed
 postquam ultro citroque quantum li-
 buerit, & orationibus & argumentis
 hi contenderint, aliis quoque senatori-
 bus dicendi facultas datur. quod si se-
 natorum aliquis cuiquam ex dictis sen-
 tentiis contradicere, aut earum quam-
 piam astruere sive etiam novam adfer-
 re velit, dicendi copiam habet. nullus
 tamen senatorum de nova sententia,
 quam ipse invenerit, & ad senatum
 proposuerit, jus ad senatum referendi
 habet: sed plerunque contingit, si con-
 siliū ejus senatoris è republ. esse vi-
 deatur, ut aliquis ex collegio sive con-
 siliarius sive quadraginta-virum præfe-
 ctus de ea sententia ad senatum refe-
 rat. Hoc ergo pacto re bene discussa &
 deliberata, suffragiis universis senatus
 decernit, quamnam sententiam po-
 tissimum probet. non tamen pedibus
 in sententiam eunt, aut recedunt,
 quem morem Romanos servasse me-
 morie proditum est, neque palam senten-
 tiam dicunt: sed urnis ac suffragiis re-
 decernunt, non dissimili ratione ab ea
 quam

DE
 quam
 mus. Se
 ferunt t
 tentie,
 namqu
 excipia
 dant. I
 quam j
 bus non
 rem sen
 nam de
 probave
 viridem
 queat, a
 Consilia
 pro de
 dimidi
 quod si
 summa
 tur, cui
 petunt
 tentiis: e
 per reject
 citur, qua
 dimidi
 tus consu
 ciatur. R
 tur, nisi
 idemq; m
 caruspian
 bliam Va

quam in comitiis servari supra docuimus. Scribæ qui sunt à secretis senatus, ferunt totidem urnas quot fuerint sententiæ, de quibus consulitur senatus: unamque viridem, quæ eorum suffragia excipiat, qui sententiæ eas omnes repudiant. Præterea unam rubei coloris, in quam jaciunt suffragia senatores, quibus nondum liqueat. unusquisque autem senatorum suffragium in ejus urnam demittit cujus sententiæ præ aliis probaverit: si vero omnes rejiciat, in viridem urnam. quod si nondum liqueat, ac dubiter, urna rubea præsto est. Consiliarii suffragia numerant. Id vero pro decreto habetur. cui plures quam dimidii senatores fuerint suffragati. quod si nullius sententiæ dimidium summæ excesserit, primum ea rejicitur, cui paucissimi fuerint assensu, repetunturque suffragia pro cæteris sententiis: eodemque modo postrema semper rejecta, controversia ad duas deducitur, quarum altera necesse est ut plura dimidiis suffragia ferat, in quam senatus consultum factum fuisse pronuncietur. Re una expedita de aliis refertur, nisi hora diei intempestiva fuerit: idemque modus in aliis servatur. Si vero cujuscumque principis orator ad rempublicam Venetam accesserit, à principe, consi-

consiliariis, universo collegio excipitur, auditurque ab eis. deinde consultandi tempus petunt, quo dimisso, reque à præconsultoribus eo quem supra diximus modo deliberata, senatus consulti- tur. princeps primum senatui narrat, quæ petierit orator. deinde omnium qui jus referendi ad senatum habent sententiæ leguntur. eadem ratione fit senatusconsultum, quo petitioni ora- toris respondetur. quo accito legitur ei senatus decretum, sicque dimittitur. Hæc fere summa eorum quæ tum ad senatusconsulta tum ad universam ra- tionem atque ordinem consulendi se- natum pertinere videantur. Nunc & temporis & loci videtur esse, ea de de- cem-viris paucis recensere, quæ facere ad institutum opus videri possunt. de- cem-virum hoc collegium apud Vene- tos summæ est authoritatis, & à quo non immerito quis asserat reipublicæ incolumitatem præstari: cujus origo, ut ejus magistratus ratio omnis faci- lius intelligi possit, longius à nobis est repetenda. Divina quadam animi pru- dentia majores nostri perspexere, quemadmodum in corpore humano putrescente humore quopiam innu- meri ac periculosissimi plerunq; morbi accidunt, qui sæpe etiam interitum

adse-

DE
adferre
surgere
negocii
tius præ
gibus p
regnan
gravati
metuer
les Ro
Syllam
Cæsare
publica
rum et
stribus
ditos ex
Nostris
est omni
liz quæ
matium
piam su
venisse.
majores
pulcherr
misque le
hujusmo
nim ma
runt, qu
vium in
cum ani
cedremo
thoritati

adferunt: ita etiam in rebuspublicis insurgere interdum improbos cives, qui negocium reipubl. facessant, dum potius prave imperare volunt, quam legibus parere, sive adducti ambitione ac regnandi cupiditate, sive ære alieno gravati, seu etiam scelerum conscii, ac metuentes ne pœnas daturi sint: quales Romæ legimus fuisse, Catilinam, Syllam, Marium, ac demum Iulium Cæsarem, qui tyrannide potitus reipublicam penitus evertit. In Græcorum etiam rebuspublicis alioqui illustribus nonnullis ejusmodi cives præditos extitisse memoriæ proditum est. Nostris vero temporibus compertum est omnibus, omnes fere civitates Italiæ quæ populari statu aut etiam optimatum utebantur, tandem in cuiuspiam suorum civium tyrannidem devenisse. Quamobrem omnibus viribus majores nostri nitendum statuere, ne pulcherrime instituta respublica optimisque legibus confirmata, à quopiam hujusmodi monstro vexaretur. Nil enim magis sibi metuendum esse duxerunt, quam intestinum hostem & civium inter se simultatem. Cæterum cum animadvertissent, in republica Lacedæmoniorum Ephoros summæ auctoritatis fuisse, Romæq; decemviros, qui

qui etiam leges condiderunt: opera-
 precium se quoque facturos credide-
 runt, si horum exemplum imitati, in
 dispari tamen causa magistratum sum-
 mæ potestatis in hac nostra civitate in-
 stituerent, cui providendi præcipue cu-
 ra esset, ne qua inter cives discordia,
 quæ seditionem faciat, oriatur: ne qua
 factio, aut ne quis perniciosus civis rei-
 publ. insidias molitur. quod si quis-
 piam huiusmodi morbus malo fato in
 civitatem obreperet furtim, summam
 haberet auctoritatem in eos animad-
 vertendi, ac procurandi ne respublica
 quippiam detrimenti patiatur: tam-
 magna vero potestas, neque paucissi-
 mis committi poterat sine periculo:
 neque formidabilis si multis commit-
 teretur, futura erat. quocirca ut ab u-
 troque incommodo caverent, institue-
 runt hoc decem-virale collegium. an-
 nuum hi gerunt magistratum, eamque
 vacationem habent, ut is qui vel per
 diem in eo magistratu fuerit, non tan-
 tum eo anno sed futuro etiam jus mu-
 neris vacationem habeat, neque fas sit
 de eo in comitiis decemviralibus men-
 tionem haberi. quibus decem-viris
 principem quoque & consiliarios ad-
 iunxere, ut universum collegium sum-
 mam decem & septem civium exple-
 ret,

DE V
 ret, qui
 fit. ex
 tres di
 gerit, q
 que ma
 rum ap
 cogend
 bent, r
 conclau
 veniun
 bent, ja
 res, ad
 sellia cu
 adeunt
 cem-vir
 ad coll
 ad idem
 natus ill
 his prin
 quam h
 referre
 tuor con
 ne quid
 immutar
 si quippi
 rogare v
 retur, ni
 te esse
 vant, ne
 tui sint,
 cognatur

ret, quibus hæc summa potestas tributa sit. ex decem-viris, singulis mensibus tres dicuntur ab illis quibus sors obtigerit, qui principes collegii sunt, quique materna lingua capita decemvirum appellari consueverunt: & hi jus cogendi decem-virale collegium habent, referendique ad illud privatum conclave habent, in quod quotidie conveniunt: privatos etiam ministros habent, janitores, apparitores ac stipatores, adeo ut nullius magistratus subsellia cum majori observantia adeas. adeunt vero omnes illi quibus cum decem-viris negotium est. literas quoque ad collegium scriptas legunt, & de illis ad idem referunt. ne tamen temere senatus ille consulatur, unus tantum ex his principibus referendi jus nequaquam habet, sed duo sint opus est, qui referre de eadem re velint, seu quatuor consilarii. ob eam etiam causam ne quid temere à paucissimis civibus immutari possit, illud institutum est, ne si quippiam quod jam sancitum sit abrogare voluerint, decretum id haberetur, nisi dux collegii partes suffragatæ essent. Hunc quoque morem observant, ne reum cum de eo iudicium laturi sint, in iudicium admittant, neque cognatum aut oratorem quempiam,

M

qui

qui ejus causam agat: quod tamen jus
 reis concessum est, cum apud quem-
 cunque alium magistratum causam di-
 xerint. Verum hujusmodi institutum
 in judiciis servant. à principibus colle-
 gii reus auditur, ejusque dicta omnia
 scriptis mandantur. Cum autem causa
 ad collegium deferretur, ipsi collegii
 principes alique judices qui intersunt,
 & accusatoris & rei vicem agunt: res-
 que maxima semper adhibita judicii
 ratione decernitur. Initio decem-viri
 huic tantum rei operam impēdebant,
 ne scilicet reipublicæ civili concordia
 quicquam officeret. Postea vero gra-
 vissima quædam crimina & enormia
 facinora hujusce judicii severitati ac
 censuræ commissa fuere, ut hi qui rei
 facti essent quod nummos adulterinos
 curdissent, vel quod venere mascula usi
 essent. sed nostris temporibus decem-
 virum autoritas longius serpsit. nam
 jam nonnulla maxime arcana, quæ ad
 reipublicæ gubernationem attinent, ad
 decem-viros deferuntur: licet nihil
 majoris sit momenti, nil è sententia to-
 tius senatus decernant. sed & jam ple-
 ræque pecuniariæ res ab ipsis admini-
 strantur. Quocirca ne in tot tamque
 arduis negociis paucissimis jus esset ci-
 vibus, accersiti sunt in hoc collegium

Sapient-

DE
 Sapient
 vocato
 Marci,
 neratio
 collegi
 juncto
 men h
 tantum
 res, &
 omnes
 fragan
 bus neg
 juncti
 comiti
 sed dece
 ter, qui
 consue
 les eoru
 conjun
 mitis
 mam e
 Venera
 rientia
 hinc de
 Martia
 dem m
 turbati
 nuo de
 dentia
 sceleris
 collegio

Sapientes primi ac secundi ordinis, Advocatores quoq; & Procuratores sancti Marci, qui magistratus summæ est venerationis: suntque præter hos huic collegio quindecim senatores, quos adjunctos vocant, ascripti. universi tamen hi jus suffragii non habent, sed tantummodo decem & septem priores, & quindecim his adjuncti, adeo ut omnes summam expleant xxxiii. suffragantium. Cæteri hoc jure etsi omnibus negotiis interfint privati sunt. adjuncti quindecim neque à senatu neq; comitiis magni consilii eligi solebant: sed decem-viri quos voluissent senatores, quindecim collegas sibi adjungere consueverant, qui tamen neque gentiles eorum, neque arcta necessitudine conjuncti fuissent. Nunc vero hi comitiis magni consilii eliguntur. Maximam ex decem-virali collegio reipubl. Venetæ utilitatem extitisse, ipsa experientia expertum est. nam anno ab hinc decimo supra ducentesimo, Martinus Phaletrus dux, qui tyrannidem moliebatur magnamque reipubl. turbationem allaturus fuerat, continuo decem-virum autoritate ac prudentia oppressus, temeritatis simul & sceleris pœnas dedit: disceptanteq; hoc collegio capite truncatus est, una cum

plerisque nobilissimis civibus, qui cum
 eo in perniciem libertatis conspirave-
 rant, perpetuaque ignominia nota fuit
 affectus. Eo enim in loco, in quo ima-
 gines omnium principū depictæ sunt,
 cum elogiis rerum quas optime pro
 republ. gesserint, Martini Phaletri se-
 des imagine vacua, versiculis quibus-
 dam inscripta est, quibus legentibus si-
 gnificatur eum ducem pro criminibus
 (ut nihil immutem) securi percussū
 fuisse. Perniciosissima certe, & quæ fa-
 cile perniciem & exitum reipublicæ al-
 latura fuerat conspiratio, ni decemvi-
 ralis collegii authoritate oppressa fuis-
 set. Nonnulli quoque cives, qui ambi-
 tione ducti periculosas quasdam leges
 promulgaverant, ut auram popularem
 aucuparentur, continuo decem-virū
 authoritate compressi reipublicæ pœ-
 nas temeritatis ac immodicæ ambitio-
 nis dederunt. Qua ratione effectum est
 Deo optimo favente, ut nullus hujus-
 modi morbus in hac civitate nostra
 hoc pacto collegii hujus authoritate
 confirmata invalescere possit. Iam præ-
 cipue reipublicæ Venetæ partes, qui-
 bus universa fere gubernatio contine-
 tur, à nobis expositæ sunt. Verum ut
 omni ex parte institutum à nobis opus
 perfectum sit, de reliquis quoque ma-
 gistra-

gistratibus docebimus, à quibus tum jura dicuntur, tum pecuniæ publicæ administrantur: necnon de gubernationibus civitatum, quæ sub Veneta ditione sunt, deq; classium, exercituumque præfectis. Postremo nonnulla instituta exponam quibus optime meo quidem judicio cautum est, ne populus & plebs minutior ægre ferat nullam sibi in hac republ. gubernationis partem esse. Docebimus item haudquamquam omissam fuisse, ut pleriq; existimant publicam ad rempubl. juventutis institutionem. Verum antequam ad hanc rerum institutionem explicandam veniam, non ab re esse existimo, si lectorem admonuero, in ea ratione, qua supra dixi Senatum consuli solere, necnon & decem virum collegium apparere perspicue mixtionem quandam legum popularis status, & reipubl. optimatum. Nam quod nihil possit senatus decernere nisi prius de eo ad ipsum senatum à præconsultoris us relatum sit, status optimatum est. Quod vero præconsultores nullam habeant potestatem, nisi cōsulant senatum, eorumq; sententia illis autoritate confirmata sit, est utique popularis gubernationis institutum. Itaque non tantum in universa hac nostra republica, verum

182 CASP. CONTARENI

etiam in quacunque ejus parte, qui recte
 perpendet, inveniet hanc quam dixi,
 mixtionem & temperiem, cum qua
 rectæ illæ gubernadi rationes, in unam
 formam atque speciem reipublicæ no-
 stræ coaluerint. sed nostra unde egressa
 est revertatur oratio. Omnium ergo
 prima nobis ea pars sit exponenda,
 quæ ad jus pertinet. Univerſum igitur
 jus, quod à magistratibus reddi solet,
 bifariam diviſum est. Nam aut in ſup-
 pliciis, quæ ſumenda ſunt de homini-
 bus facinorosis, qui patriam aut civem
 aliquem inſigni injuria affecerint, vel
 in deos immortales impii extiterint,
 conſtitutum eſt. Aut poſitum eſt in
 cauſis forenſibus judicandis. Idcirco
 etiam Venetiis duo genera judicium
 ſunt, horum alterum cauſis forenſi-
 bus, alterum vero judiciiſ rerum capi-
 talium præſicitur. Primum itaque de
 criminoforum hominibus judicibus,
 mox de forenſibus dicemus. Delictor-
 um quædam minutiora, vel ſuapte
 natura vel peccantium hominum con-
 ditione habentur. Nonnulla graviora
 & majoris momenti, aut genere ipſo
 peccati aut peccantium nobilitate. qua
 de re duplices quoque ſunt capitalium
 rerum magistratus inſtituti. ad horum
 alteros graviores cauſæ & inſigniora
 faci-

DE
 facino
 levior
 verſa
 gregie
 poſitum
 ſubino
 quæ d
 eſſe ſe
 crimin
 colleg
 rante
 tui his
 crimin
 qui cr
 minale
 Advoc
 poribu
 credibi
 cipu
 aliqua
 tur. C
 in co
 tercede
 apud F
 bant: ſ
 plebis
 gum t
 tribun
 ne per
 damu
 muni

facinora deferuntur, ad alteros vero leviora. Hac ergo ratione judicia universa in republica Veneta perquam egregie divisa atque constituta videri possunt: nos de insignioribus primo, subinde de aliis dicemus. Præter delicta quæ decem-virum censuræ commissa esse supra diximus, graviora omnia crimina Advocatoribus referentibus collegioq; quadragesimo-virali disceptante discerni solent: pœnaque constitui his qui in eis deprehensi fuerint pro criminis qualitate. quadraginta hi viri, qui criminum causis præfecti sunt, criminales vulgo appellari consueverunt. Advocatorius magistratus priscis temporibus magnæ fuit authoritatis incredibilisque existimationis: cujus præcipuum munus est, legum custodia, ne aliqua scilicet in parte legibus officiat. Quamobrem quilibet eorum, qui in eo sunt magistratu, eam prope intercedendi potestatem habet, quam apud Romanos tribuni plebis obtinebant: sed illi ut tuerentur libertatem plebis Romanæ, nostri vero ut vim legum tueantur: quare non immerito tribuni legum vocari possent. Nos vero ne perspicuitate, cui præcipue operam damus, ulla in parte officiamus, à communi usitatoque vocabulo non reced-

demus. Illi ad populum seu plebem referrebant, nostri vero Advocatores ad quadraginta-viros de levioribus causis referunt. De majoribus autem ad senatum, & de maximis interdum, si ita eis visum fuerit, ad majus consilium referunt. Quamobrem antiquitus magna erat hujus magistratus autoritas. Nunc vero quoniam decem-virum autoritas latius evagata est, ideo Advocatorum existimatio obscurata est, eorum autoritate imminuta. Cæterum quum is magistratus tam amplam obtineat intercedendi potestatem in omnibus, legumq; custodia ad eum potissimum pertineat: atq; hi qui facinus aliquod perpetrarint, maxime contra leges fecisse videantur; præcipue illustres cives quorum interest præter alios reipublicæ conservandæ operam dare: idcirco peculiari quodam modo hujusmodi delicta censura Advocatorum visa sunt esse corrigenda, licet ipsi nullam habeant potestatem quippiam contra reos statuendi, præterquam in parvis quibusdam causis. cætera omnia de consilii sententia statuuntur. Hoc in loco non ab re futurum duco, si omnem judiciorum capitalium rationem explicuero, quæ Advocatoribus referentibus fiunt: quandoquidem nullibi
quod

DE
quod
simulq;
faciem
beat h
Quum
delatur
eorum
bus vel
ei mun
reus es
tum si
tur de
quod
ferit,
xxx
capitali
Ibiq; cau
decerni
jiciendu
potius
Post id
tur reus
ribus Ad
sive solu
coerimin
uin que
dantur,
faciunt.
dicem p
scriptis
stituitur

quod sciam modus hic servari soleat: simulque (ut arbitror) satis perspicuum faciemus, quamnam auctoritatem habeat hic Advocatorius magistratus. Quum crimen aliquod ad Advocatores delatum fuerit, si res digna censeatur eorum censura, confestim vel ab omnibus vel etiam ab uno tantum, nam tres ei muneri præfæcti sunt, interdicitur, & reus efficitur ille, cujus nomen delatum sit. Deinde ab intercessore refertur de eo crimine ad consilium illud quod maluerit Advocator qui intercesserit, quamvis plerunque consulatur xxxv. virale collegium, quod iudicii capitalium criminum præfectum est. Ibiq; causa recitata, de consilii sententia decernitur, an reus sit in carcerem conjiciendus, & quæstioni adhibendus, an potius solutus causam dicere debeat. Post id juxta decretum consilii accersitur reus, vel clam capitur ab apparitoribus Advocatorum magistratus: ibiq; siue solutus siue in vinculis coactus de eo crimine rogatur, responderet, testes utrinque citantur, omnia scriptis mandantur, siue pro reo siue contra eum faciunt. Hac ratione tota causa in codicem publicum relata, omnium quæ scriptis mandata sunt reo fit copia: constituiturq; tempus, quo docere causam

possit advocatos atque oratores, quos sibi adhibuerit, illique possint omnia diligenter perspicere, quæ reo patrocinentur, necnon etiam cogitare, quo pacto objectum crimen testimoniaque reo adversantia diluere possint. tandem causa incipit agitari. Hac in parte non est reticendus mos majorum ad nostra usq; tempora perductus. si enim forte quispiam reus factus tã tenui re familiari fuerit, ut sumptum facere nequeat in conducendis advocatis, qui partes suas tueantur; orator, qui conductus reipubl. stipendio est, id munus habet, suscipit inopis illius rei partes tuendas. si enim lege cautum est, ne ullus indicta causa puniatur. Postquam vero satis factum fuisse reo videtur, neque ad sui defensionem quippiam amplius desiderandum fuerit, Advocatores consilium indicunt, diemque reo constituunt, quo causam dicturus sit. Consilio coacto magistratus hic Advocatorius accusatoris vice fungitur: eosque qui in eo sunt magistratu maxime decet, ut accusatores acerrimos agant, qualis (dummodo id assequi possint) fuit Cicero in Verrem, in M. Antonium, dum tamen illi maledicere parcant, neque extra causam maledicendo vagentur. Nam is qui maledictis indulget,

DE
dulg
officiu
agere
netos
apud
civis al
quam
ces. Ve
munus
lege of
gistrat
rum in
civium
deri sol
niam q
maxim
ideoqu
debet,
legibus
pœnas
eniti de
illatas
reo con
tus civi
sibi sum
credibil
qua re
cives: a
perquan
hoc acc
mandat

dulget, potius inimici & pravi hominis officium facere, quam reipub. causam agere videtur. Hac enim parte apud Venetos longe secus res se habet, quam apud Romanos. Olim Romæ quivis civis alteri diem dicere poterat, eumque quam acerrime accusabat apud iudices. Venetiis vero nemo privatus hoc munus obire potest, sed ex reipublicæ lege officium illud est Advocatorii magistratus. Qua in re magis naturam rerum imitati, sapientiusque concordie civium consuluisse majores nostri videri solent quam Romani. Nam quoniam qui facinus aliquod perpetravit, maxime leges & rempublicam læsit, ideoque præcipue reipubl. pœnas dare debet, jure magistratus is qui tuendis legibus præest, à facinoroso homine pœnas pœscere, atque ad id omni studio eniti debet. Contra privati officium est illatas sibi injurias oblivisci, facileque reo concedere. Præterea nullus privatus civis potest accusatoris personam sibi sumere absque maxima invidia & incredibili odio ejus, cui diem dixerit: ex qua re facile seditiones oriuntur inter cives: atque id incommodum à nostris perquam egregie vitatum est, universo hoc accusandi munere magistratui demando, qui non privata similitate

ductus,

ductus, sed ex legis instituto id agat: quo effectum est, ut nunquam fere auditum sit Advocatorum cuipiam vicio datum fuisse, quod vehementius in reum sit investus, aut nimis acrem accusatorem se gesserit. imo qui acriter in hoc officio versatur, magnam sibi laudem cōparat apud universos cives. Sed ad inceptam iudiciorum rationē redeamus. Agit ergo coacto consilio Advocator partes accusatoris, orationemq; in reum habet acerrimam. crimina & facinora objicit primum, deinde testibus obiecta confirmat ac verisimilibus conjecturis astruit. Postquam dicendi finem fecerit, agitur causa rei ab eo patrono, quem sibi asciverit. deinde si Advocatorum quispiam antequā iudices sententias rogentur, dicere voluerit, locum dicendi habet: similiter advocati rei respondendi & obiecta crimina diluendi facultatem habent: ea jure ratione causā utrinque agitur, donec alter eorum, sive reus sive Advocator, cui dicendi locus, succumbens se amplius dicere nolle pronunciaverit. Perorata causā reus ejusque patroni discedunt ē curia iudicum: cum iudicibus clauduntur in conclavi Advocatores eorumque scribæ, præterea nullus, Advocatores primum de puniendo reo ad iudices

DE
iudices
punien
huc con
rem At
nis nar
ces fere
rent an
inde, si
constitu
tis apu
cet. Co
prope p
tur igit
de cond
gia eunt
Veneros
nunt. t
una rem
tur pen
guntur
dum lie
Prima d
bi color
viridis, t
cum, sy
viris (ut
cōsulatu
ribusqu
ad mag
ribus re
dit, gray

judices referunt, sententiasq; rogant, an puniendus videatur, nulla tamen adhuc constituta certa pœna, quem morem Athenienses fere servabant. Athenis namque judices sententias duplices ferebant. primas an reum absolverent an condemnarent. secunda deinde, si priore condemnaretur, pœna constituebatur, ut ex Apologia Socratis apud Platonem perspicue intueri licet. Consimili judiciorum ordine & prope pari mos utitur ratione. Referatur igitur primum ab Advocatoribus, de condemnando reo; iudices in suffragia eunt. omnia namque consilia apud Venetos res omnes suffragiis decernunt. tres urnæ deferuntur, quarum una reus condemnatur, altera absolvi-
 tur penitus absque mulcta, tertia colliguntur suffragia eorum quibus nondum liquet utrum sit statuendum. Prima urna qua condemnatur reus albi coloris est, secunda qua absolvi-
 tur viridis, tertia rubei. unusquisque iudicum, siue causa disceptantibus xxxviris (ut plerunq;) agatur: siue Senatus cōsuletur, quod raro accidit, in gravioribusque causis tantum fieri solet: si vero ad magnum consilium ab Advocatoribus relatum sit, quod rarissime accidit, gravissimiq; in causis fieri consuevit,

vit, clam, ne quis videatur, suffragium suum dimittit, seu pilulam lintheam in eam urnam, quam maluerit. Postea à præfæctis consilii suffragia numerantur. Quod si plures dimidiis reum absolverint, confestim pronunciatur absolutus: estque Advocatorum rogatio repudiata. Sin vero plures dimidiis damnaverint, illico pronunciant damnatum. At si neutri dimidium excedant, puta quod multi sint iudicum quibus nondum liqueat, pronunciant reum comperendinatum fuisse, iudicesque causam amplius discuti velle. si absolvitur, nihil amplius negotii habet, sed e vestigio liber dimittitur. si comperendinatur, iudicibus & reo dies statuitur, qua denuo causa Advocatoribus accusantibus patronisque objecta crimina diluentibus agatur. Post dictam & peroratam causam iudicum suffragia repetuntur. Quod si ex numero suffragiorum, qui in neutram venerant partem, dimidium summæ non excedant, nihilque decretum sit, iterum pronunciant reum comperendinatum, & tertio consilium dicitur. Constituta die, qua tertio quoque causa eodem modo repetatur, demum in suffragia itur, nec tamen amplius ratio ulla eorum habetur, quibus nondum liqueat. Idcirco

DE
nisi p
reum v
vatur,
essie. si
decern
madve
runt. i
collegi
Advoc
quæpr
bissima
cium el
Alii lev
verunt
ut clem
catores
gistratu
sententi
tur per
quo sup
fieri sole
tæ vari
loco rep
dio affic
haberi p
est, eam
ciari, q
suffragia
deor non
ta anno
ibus not

nisi paria fuerint suffragia, necesse est reum vel damnari vel absolvi. si absolvatur, jam dici nihil amplius ei negotii esse. sin vero pronunciaturn damnatus, decernit quam pœna in eum sit animadvertendum. de genere pœnæ referunt. tum Advocatores, tum præfecti collegio judicum. mos tamen est, ut Advocatores eam pœnam proponant, quæ pro genere criminis videatur acerbissima. etenim hujus magistratus officium est, ut ad severitatem inclinet. Alii leviores pœnas proponere consueverunt, nisi crimen fuerit adeo atrox ut clementiæ nullus sit locus, seu advocates lenius egerint quam eum magistratum deceat. propositis omnium sententiis eodem ferme modo decernitur pœna qua reus ille sit afficiendus, quo supra diximus senatusconsultum fieri solere ubi præconsultorum sententiæ variant. quam rationem si hoc in loco repetere vellem, importuneq; tædio afficere lectorem, merito ineptus haberi possem. hoc tamen dixisse satis est, eam sententiam judicum pronuciari, quæ rejectis aliis plura dimidiis suffragia tulerit. Hoc in loco mihi videor non ab re facturus, si bina instituta annotavero prudentissime à majoribus nobis tradita. Primum est quod nullius

nullius rei seu iudicii quempiam magi-
 stratum nedum civem sine provoca-
 tione arbitrum esse voluerunt, sed om-
 ni in re summum jus atq; arbitrium
 esse consiliis seu collegiis tributum. Al-
 terum vero non minus utile superiori,
 quod voluere iudices non ore senten-
 tias dicere aut palam statuere quidnam
 sentiant, sed clam suffragiis discernere
 quod maluerunt. utrumque sane meo
 iudicio prudentissime institutum. nam
 quod summa authoritas nulli magi-
 stratui concessa sit, recte se habet. et-
 enim tum periculum est paucis civibus
 summam cuiusque rei concedi & com-
 mitti: tum illud cavetur, ne si forte res
 deliberata male cesserit, civitas de pau-
 cis civibus queri posset. Quod vero
 clam decreta iudiciaque fiant, non mi-
 nore prudentia sancitum est. nam &
 iudices liberius iudicant. quod si pa-
 lam sententiam dicerent, interdum vel
 ambitione abducerentur ab æquitate
 iudicii, vel amici ac bene meriti de se
 cuius offensionem vererentur, & quan-
 doque potentioris indignationem ex-
 timescerent. Illud quoque provisum
 est ut quisque iudicium iudicio suo ni-
 tatur, nec ab alterius iudicis autori-
 tate pendeat: quod facile accidere pos-
 set si ille qui prior dixisset sententiam
 pru-

DE
 pruden-
 retur.
 tissimis
 rum or-
 Postqu-
 bis exp-
 farum
 stituerat
 à civita-
 Advoc-
 ferant: e-
 tur. Ide-
 ubi exia-
 partem
 res sena-
 capitales
 virale co-
 tentia ra-
 est provo-
 stratu o-
 menses e-
 iudicand-
 publica
 iudicibus
 sis iudica-
 quo agit-
 tributa
 magistra-
 dices, ipsi
 que xi-
 sufficiunt

prudentissimus ac scientissimus haberetur. quocirca nec etiam ab excellentissimis philosophis genus hoc iudiciorum omissum est. sed ad rem redeo. Postquam omnis iudiciorum ratio à nobis exposita est, ad XL. capitalium causarum iudices de quibus dicendum institueram revertar. Horum collegium à civitate nostra creatum est, ad quod Advocatores de causis capitalibus referant: eoq; deliberantes sententias puniuntur. Ideoq; non nisi causis gravissimis, ubi etiam reipublicæ inter sit in utramque partem iudicium cesserit, Advocatores senatum consulunt. Verum omnes capitales causæ ad hoc quadraginta virale collegium deferuntur: cuius sententia rata est nullusque ab ea amplius est provocationi locus. gerunt hi magistratū octimestrem, postquam sedecim menses expleverint in forensibus causis iudicandis. Tria namque collegia in republica Veneta sunt, quodlibet ex XL. iudicibus constat. duo forensibus causis iudicandis præfecta sunt, tertium de quo agitur capitalibus. hac tamen distributa ratione sunt, ut quamprimum magistratu functi sunt capitales hi iudices, ipsi in ordinem redigantur, alique XL. viri magni consilii comitiis sufficiuntur. Non tamen hi sufficere

confestim ad judicandas capitales causas accedunt, sed collegium illud xxxx-virale quod urbanis causis decernendis octimestri eo temporis spatio præfectum fuit, subit in locum capitalium qui jam defuncti sunt magistratu. his vero forensibus atq; urbanis iudicibus tertii xxxx-viri, qui item eo octimestri intervallo externorum causas iudicârunt, in eorumque locum illi nuper suffecti subeunt. sicque per vices iidem iudices & de forensibus causis tum urbanis tū exteris & de capitalibus decernunt, ac totum biennium in iudiciis iis versantur. Tria hæc collegia iudicum proprias habet appellationes Primum, ad quod extæræ causæ deferuntur, novum nominatur. Secundum, quod urbanis præficitur, verus dicitur. Tertium, quod de capite fontium iudicat, criminale à criminibus dicitur. hi quadraginta-viri criminales nūcupati præterquam quod in causis criminalibus sive capitalibus summam iudiciorum habent. admittuntur etiam in senatum & jus suffragii in eo ordine continent. Habent præterea trium-viros ex suo ordine, qui singuli quibusq; binis mensibus sorte educuntur, ac per vices semper assident duci & consiliariis, parentique cum illis auctoritatem ad sena-

tum

DE
tum re
haben
lium,
gi. nec
res vir
nes est
natura
lore te
hi teni
ge pau
loris ve
parere
doq; in
sarium
thorita
publicæ
inferior
videri p
qui qua
quo or
majores
his xxx
busque
tum ex
est. Ideo
ves hun
si petie
egenis
bus faci
sus. Qu
rum civi

tum referēdi de quacunq; re voluerint
 habent, nec non ad magnum consi-
 lium, eo tamen modo quo supra teti-
 gi. nec absque ratione xxx. hi junio-
 res viri-senatoribus, qui plerunque se-
 nes esse solent, admixti sunt, ut scilicet
 naturalis senum frigiditas juvenum ca-
 lore temperetur. Non tamen juniores
 hi senibus numero pares sunt, sed lon-
 ge pauciores, tot tamen ut aliquod ca-
 loris vestigium in senatusconsultis ap-
 parere atque inesse queat: quod quan-
 doq; in rebus agendis perquam neces-
 sarium est. necnon etiam senatoria au-
 thoritate xxx. his viris concessa rei-
 publicæ administratio, aliqua in parte
 inferioris notæ civibus communicata
 videri potest, quales plerunque hi sunt
 qui quadraginta-viratum gerunt, in
 quo ordine populari quadam lege
 majores nostri usi sunt. Nam tribus
 his xxx-vi. ūm collegiis singulis qui-
 busque diebus quibus conveniunt cer-
 tum ex ærario stipendium constitutū
 est. Ideoque raro admodum divites ci-
 ves hunc magistratum petunt, facileq;
 si petierint repulsam ferunt. verum
 egenis civibus, probis tamen homini-
 bus facilis est ad hunc honorem acces-
 sus. Qua ratione tum inopiæ proborū
 civium aliqua in parte consulitur:

tum etiam reipubl. administratio non tantum divitibus & insignioribus civibus, quod optimatum est status & paucorum potentia, commissa est: verum etiam aliqua in patre, mediocritamen, cives inferioris ordinis ad rempublicam accessum habent: qui mos pertinet ad popularem statum. Ex his compertum cuilibet esse potest, in omni parte reipubl. Venetæ temperationem illam apparere, quam in exordio opusculi hujus jampridem diximus majores nostros plurimum studuisse, ut scilicet popularis status ratio optimatum gubernationi permixta esset: eo tamen temperamento adhibito, ut plures optimatum partes essent. satis itaque jam à nobis cum de Advocatoribus tum de XL-viris dictum arbitror qui criminales judices dicuntur: & qui instituti sunt ut in crimina seu genera peccati seu peccantium insigniora animadverterent. Nunc tempus postulat ut de nonnullis inferioribus magistratibus qui ulciscendis delictis & maleficiis præsentunt minutioribus & genere ipso peccati & personæ fortuna, pauca quædam perstringamus. Hi quoque duplices sunt. nam quidam jus capitatis habent. unus vero omnium minimus de capite judicium ferre non potest.

test: sed in vilissimos homines atque meretrices animadvertit, atque id genus hominum vel virgis cædi jubet vel in carcerem conjici, prout quemque peccasse constiterit. Prior vero magistratus qui capitis judicium ferre potest, bipartitus est. Nam non iidem judices quærunt de crimine & quæstioni reum adhibent ac sententiam ferunt, sed priores noctis præfecti totam prius causam reorum agitant ac scriptis mandant quæ testes dixerint quæque vel sponte vel coacti tormentis rei confessi fuerint. Deinum omnem causam ad judices proprietatum deferunt. Diversus à priori hic est magistratus, hique sententiam ferunt, ubi de causa capitis agitur. quod si levius fuerit delictum, ut tantum virgis cædendus aut carcere aliquot mentes coercendus reus esse videatur, noctis præfecti totam causam expediunt, neque collegium XL-virale consulunt, sive conjicere quempiam in carcerem voluerint, sive quæstioni adhibere: qui tamen Advocatorius magistratus jus minime habet. verum opus est, ut prius collegium consulat, auctoritateque illius decreti collegii nitatur. neque sine magna ratione hoc ita institutum fuisse videtur. Nam si pro quolibet crimine

etiam reis hominibus qui nihili sunt
 consilium consulendum esset, incredi-
 bile negocium reipublicæ administra-
 tioni faceflerent: fontibus etiam viris
 major peccandi licentia tributa esset,
 majori impunitatis spe proposita. Ut
 ergo judicia hujusmodi expeditiora es-
 sent, Præfeti noctis eam auctoritatem
 qua Advocatores privati sunt obtinēt.
 Præfeti noctis sex sunt: sex item in mi-
 nimo eo magistratu cui in infimos tan-
 tum homines levibusque criminibus
 jus est. Capita tribuum civitatis appel-
 lantur, hi qui eum magistratum ge-
 runt: quoniam ex unaquaque tribu, in
 sex enim tribus tota civitas divisa est,
 tum eos præfectos noctis, tum caput,
 tribus eligunt: quo more etiam in con-
 siliariis eligendis uti solemus, quod su-
 perius à nobis minime omissum fuit.
 Vtriusque præterea magistratus offi-
 cium est, ut vicissim modo præfectus
 noctis, modo caput tribus, suam tri-
 bum circumeant ad gallicinium usque,
 cum publicis stipatoribus & apparito-
 ribus armatis, provideantque ne per
 nocturnas tenebras quæ majorem li-
 centiam præstare hominibus scelestis
 solent, cuiquam fiat injuria: neve fur
 clam domum quampiam fodiat, aut
 ne latro ullas per vias grassetur in
 quem.

DE V
 quem
 riginil
 gnæ ast
 junctis
 prout r
 exigeba
 tas est c
 ad nov
 quæda
 in eoru
 de mag
 decernu
 bas in

R

L

ret: sec
 rum &
 cūc vol

quemquam. Inprimis Venetæ urbis originibus uterque hic magistratus magnæ æstimationis erat. Postmodum adjunctis novis reipublicæ magistratibus, prout ratio temporum & commoditas exigebat, horum dignitas & auctoritas est obscurata: summaque potestate ad novos magistratus translata parva quedam & viliora negocia veluti fœces in eorum subscelliis residere. Hactenus de magistratibus qui capitales causas decernunt dixisse sufficiat. De forensibus in sequenti volumine dicitur.

CASP. CONTARENI
Patricii Veneti

De

REPUBLICA
VENETORVM.

LIBER QVARTVS.

MOs ille in republica Veneta perpetuus semper fuit ne quisquam magistratus in maioribus causis summam auctoritatem haberet: sed summum illud jus collegiorum & cōsiliorum ut uisitatius loquar cœcè voluerunt. Ideo in forensibus quoq;

causis, quæ summam quinquaginta-
 quinque nummorum aureorum exce-
 serint, nullus magistratus est à quo non
 sit provocatio ad auditores urbana-
 rum causarum, qui lingua vernacula
 Veteres appellantur, & ad collegia qua-
 draginta-virum de quibus supra me-
 minimus. At ut perspicue tota hæc ju-
 diciorum forensium ratio intelligatur,
 ab auditoribus, qui quidem duplices
 sunt, ordiemur. novi etenim sive recen-
 tes atque veteres sunt. Veteres à vetu-
 state nomen sortiti, quod hic magistra-
 tus apud Venetos multo vetustior sit
 quam alter, qui non prius in hanc rem-
 publicam inductus est quam continen-
 tis imperium habuerit, multis seculis
 post urbem conditam. Veteres hi audi-
 tores eandem fere auctoritatem obti-
 nent in judiciis causarum forensium,
 quæ urbanis iudicibus disceptantibus
 dijudicatur, quam Advocatores in ple-
 risque omnibus rebus, si qua in parte
 viderentur officere legibus, interceden-
 di inquam. cum ergo à iudicibus urba-
 nis contra aliquem sententia lata fuerit,
 licet illi ab eorum iudicio ad auditores
 provocare. Causa ad eorum subsellia
 deducta, & ultro citroq; agitata ab his
 inter quos controversia fuerit, nisi sum-
 mam excedat quinquaginta aureorum
 num-

DE
 numm
 senten
 absq; q
 decern
 vel eo
 interce
 numm
 quo u
 tresqu
 minor
 si univ
 debar,
 terat ac
 res ded
 te sent
 de equ
 esset. N
 est, qu
 priores
 ciaverin
 quamvi
 rit, poss
 collegiu
 torum a
 ra, quan
 tercedun
 nendam
 ses oper
 cessio v
 tur esse.
 ribus iud

nummum, omnesque judices in eandem sententiam convenerint, possunt ipsi absque quadraginta-virum collegio rem decernere. quod si inter se dissenserint. vel eorum unus auctoritatem habet intercedendi, causaque illa apud minimum quoddam collegium agitur, in quo uterque auditorum magistratus tresque alii judices conveniunt: ibique minores hæ causæ dijudicantur. Quod si universa causa eam summam excedat, ante nostram ætatem non poterat ad quadraginta-virum collegium res deduci, nisi aliquis auditorum lata sententiæ à iudicibus intercessisset, de eaque ad quadraginta-viros retulisset. Nostra vero tempestate lata lex est, qua conceditur illi contra quem priores judices sententiam pronunciaverint, ut post tres exactos menses quamvis nullus auditorum intercesserit, possit diem adversario dicere, & ad collegium provocare. qua lege auditorum auctoritas valde est imminuta, quamvis ejus magistratus cum intercedunt nonnihil ad causam obtinendam valeat. Nam neque tres menses operiri oportet, eorumque intercessio velut prærogativa iudicii videatur esse. Si auditor intercesserit, prioribus iudicibus diem dieit, collegium

quadraginta-virūm aditur. Ante nostram ætatem uterq; magistratus orabat coram collegio, sententiamque uterq; suam tuebatur. sensim vero per seignitiem iudicum in desuetudinem abiit, ut priores iudices quorum sententiæ intercessum sit intersint quum apud quadraginta-viros causa agitur, ne dum orent: sed die eis per tabellionem dicto respondent jus fieri debere. Mos vero ille ut auditores primum referrent ad collegium de causa cui intercessissent, orationemque haberent, ad nostra usque tempora deductus est. Nunc vero penitus intercidit, sed patroni tantum eorum inter quos controversia fuerit, hoc munere defunguntur, tuenturq; suorum clientum causas: quibus rebus effectum est, ut dignitas auditorii magistratus, quæ diu illustris erat, nostris temporibus obscura admodum & imminuta sit. Quadraginta hi urbanarum causarum iudices eundem fere morem servant in iudicando, quem à iudicibus quadraginta capitalium causarum servari solere diximus. hoc tantum discrimen est, quod in causis in quibus de capite agitur & fortunis rerum; nullum certum orandi tempus statutum est. In his vero urbanis litibus præscriptum est

DE V
est tem
oratione
est, hor
oranti c
lis caus
sententi
malueri
dis pœm
solere su
refertur
tentia cō
ganda. c
dior qu
fuerit in
re causa
præfecti
non de ab
sententia
omnes in
æ defert
quo relat
tur. rubea
nondū li
plari. nifi
plures qua
approbav
nondum
iudicium
pronuncia
dem fere
dem die ju

est temporis intervallum ultra quod orationem protendere non possunt: id est, hora cum dimidia tantum cuilibet oranti concessa est. neq; in forensibus iis causis judicandis variæ referuntur sententiæ ut eam collegium eligat quæ maluerit, quemadmodum in sumendis pœnis à nequam hominibus fieri solere superius dictum est: sed tantum refertur an; lata prius à iudicibus sententia cõfirmanda sit vel potius abroganda. de abrogatione refertur, si auditor quis intercesserit. quod si non fuerit intercessum, sed sine intercessore causa ad collegium fuerit deducta, præfecti collegii perorata utrinq; causa non de abroganda sed de confirmanda sententia lata referunt. Iurati iudices omnes in suffragia eunt. Tres item urnæ deferuntur. viridi abrogatur id de quo relatum fuerit. candida approbatur. rubea vero eis destinata est quibus nondû liqueat, sed velint causam ampliari. nihilque decretum habetur nisi plures quam dimidii abrogaverint aut approbaverint. quod si tot iudicibus nondum liqueat, ut in neutram partem iudicium factum sit, causa ampliata pronuntiatur ad alteram diem, qua eadem fere repetuntur. quod si etiam eadem die iudicium pendeat, tertio cogitur

gitur collegium, causa repetitur. quæ perorata utrinque itur in suffragia, neque amplius ulla eorum iudicium quibus nondum liqueat habetur ratio. quare nisi paria fuerint suffragia, in alteram partem fit decretum, siue de abroganda siue de confirmanda sententia lata. Abrogata sententia nequaquam adimitur potestas actori, quin de eadem re iudicium repetere possit. Nihil enim abrogatione statuitur, sed tantum lata sententia antiquatur. Confirmatione vero & approbatione rata fit sententia quam priores iudices pronuntiaverunt, neque amplius provocatio ni est locus, neque iudicium repeti potest super eadem re, nisi causæ quippiam novi accedat. Atque satis hætenus de auditoribus veteribus dictum sit: nunc pauca de recentioribus perstringamus. Illic magistratus in nostra republ. non fuit prius institutus, quam in continente æstuariis iisce finitima Venetum imperium extendi cœpit. Ad hos à prætorum iudiciis provocatio est, aliorumve magistratuum qui extra urbem populi qui in nostram venerunt societatem jus dicunt. Veteres enim auditores utrisque, urbanis scilicet & exteris causis, haudquaquam satisfacere poterant. Quamobrem eam appellationem etiam

DE V
etiam sc
centium
tam rem
extendi
quæ ad
dam poss
Etenim u
mus, nob
netæ barb
totius det
nostra æst
hanc opul
etiam nom
titudinis
stis esset
netæ regio
nisse. legi
netum cre
naudqua
exteris cau
novus hic
draginta. vi
quoque, q
eunt sit, ad
atque hoc
te omnes
tur. eadem
modus hu
quem mo
& collegio
eum causam

etiam sortitus est, ut novorum sive recentium diceretur. Nam post constitutam rempublicam imperium Venetura extendi incœpit in Venetiam oram, quæ ad veteres dominos veluti quoddam postliminio volens ac libes rediit. Etenim ut in exordio operis ostendimus, nobilissimi quique provinciæ Venetæ barbarorum impetum Italiæque totius devastationem fugientes se in nostra æstuarium receperunt, urbemque hanc opulentissimam condidère. Cui etiam nomen Venetiæ indiderunt multitudinis numero: ut significatum posteris esset eo omnium civitatum Venetiæ regionis nobilitatis florem covenisse. Igitur cum brevi imperium Venetum crevissset in immensum, unus naudquaquam magistratus urbanis & exteris causis satis esse poterat. Idcirco novus hic institutus est, novumque quadraginta-virale collegium. Provocatio quoque, quæ ab aliis qui extra jus dicunt fit, ad horum subsellia deferitur. atque hoc demum collegio disceptante omnes ejusmodi causæ discernuntur. eadem in omnibus ratio est, parque modus hujus magistratus & collegii, quem modo ab auditoribus veteribus & collegio quadraginta-virali urbanarum causarum judice servari solere

docui.

docuimus. illud tantum jus auditoribus recentibus additum est, quod in causis quæ summā quadraginta numerorum aureorum non excesserint latam sententiam, à qua ad eos sit provocatum, moderari queunt, ejusque partem si ita ipsis videatur, abrogare, partem vero comprobare, dum modo omnes in eandem sententiam conveniant. quod ea de causâ institutum, ne exteris hominibus & advenis, quorum præcipue rationem haberi debere summi philosophi tradidere, majus negocium fieret, sed sine magno rei familiaris dispendio litium exitum inveniret. Hoc jure veteres privati sunt, necesse enim illis est ut aut totam sententiam approbent, vel totam rescindant, atque irritam faciant. Sic novi hi intercedendo reliquis omissis parti intercedere possunt: at veteres contra. aut enim toti intercedunt, aut universam integram dimittunt. Hocque pacto exterorum lites breviori spacio dirimuntur, quam causæ urbanæ: quamvis patronorum & jurisconsultorum versutia, quæ nihil etiam contra fas intactum relinquit, in inmensum quævis lites protrahuntur. quod ubique gentium fieri solet, ubi non temere sed statuto ordine judicia sunt. Explicata fere à nobis

DE VEN
nobis est
paucis per
qui primi
à quibus a
cationes fi
ginta viro
sunt suble
& persona
tes sunt de
gociaiores
& fundis q
aut de poss
terra contin
aliis contra
perionæ: qu
aut sunt cive
exteris: vel
habetur, aut
obitum mar
dis. ne ergo
rum judicium
abi impedit
sutura tuere
quantum fieri
ratione nego
gneret. qu
fundos intra
id est in rest
hæ omnes à
nominantur
etiam adeum

nobis est iudiciorum ratio, superest ut paucis perstringamus eos magistratus qui primi in causis urbanis jus dicunt, à quibus ad veteres auditores provocationes fiunt & ad collegium quadraginta virorum: quorum iudicium sex sunt subsellia pro qualitate causarum & personarum distributa. nam aut lites sunt de mercatura rebusque ad negotiatores spectantibus, vel de ædibus & fundis quæ intra æstuaria fuerint: aut de possessionibus & agris quæ in terra continenti sunt, aut de quibusvis aliis contractibus stipulationibusque: personæque quæ lites inter se conferunt, aut sunt cives, aut exteri, seu cives cum exteris: vel demum cum pupillis res habetur, aut agunt viduæ scæminæ post obitum mariti de dotibus recuperandis. ne ergo inter tot diversorum generum iudicia turbatio esset, neve aliud alii impedimentum afferret, plura instituta fuere iudicium subsellia: ita ut quantum fieri posset unusquisque pro ratione negotii & litis suos iudices cognosceret. quæ enim lites ad ædes sive fundos intra fines Venetiarum positos, id est in æstuariis existentes pertinent, hæc omnes à iudicibus qui proprietatû nominantur dijudicantur: quos etiam etiam adeunt viduæ dotes ab heredibus

marito-

208. **CASP. CONTARENI**

maritorum defunctorum repetere volentes. Hancque appellationem habuerunt quod maiores nostri ea tantum civium suorum propria existimarunt, quæ in æstuariis essent posita, utpote quæ ad alienos dominos non facile transferri possent. Cætera vero in continenti existentia, sive agri, sive domus fuissent, utpote quæ facile invito à dominis possent auferri, injuriæq; magis exposita essent, mobilia dici voluerunt. quod si de fundis continentis oræ controversia fuerit, iudices procuratorum sunt adeundi. iidem iudicibus cum pupillis, qui adhuc tutores habeant, contendas oportet. qua de re ii iudices id quoque nomen obtinuerunt. nam apud Venetos curatores & tutores, procuratores appellari consueverunt. Si item lis de mercimoniis interciderit & ad mercaturam spectet, subsellia iudicum adeuntur qui ex ea re iudices seu consules mercatorum nominantur. hi majori quodam compendio judicant quam alii forenses magistratus: quod ea ratione institutum est, ne longioribus litibus impedimentum morave fieret negotiis mercatorum, quæ assiduam quandam operam exigunt. At si inter externos homines lis fuerit, vel quispiam civium hospiti diem dixerit,

opus

DE V
opus est
nis nome
nes cause
bus quib
beri cont
dicibus v
cupantur
gerunt. S
dam, quib
iudices m
hos magi
ventum fu
aut nuper
ad privati
cum qui re
nit, omne
diudicat.
rum ration
damus, qu
busve pec
committit
esse videb
busq; univ
posse. Ver
inadverten
mam delig
ministran
fraus fieret
rio veluti
partibus s
seu immuni

opus est accedat iudices qui ab adven-
 nis nomen habent. Cæteræ vero om-
 nes causæ contractus ac stipulati, ex qui-
 bus quispiam ab alieno sibi aliquid de-
 beri contendat, idque iudicio petat, ju-
 dicibus veniunt qui petitionum nun-
 cupantur: hique prætoris urbani vicem
 gerunt. Sunt præterea minimæ qua-
 dam, quibus dijudicandis præfecti sunt
 iudices mobilium dicti. Est & præter
 hos magistratus alius, qui si quid in-
 ventum fuerit aut olim reconditum,
 aut nuper amissum, an ad ærarium aut
 ad privatum quempiam, an vero ad
 eum qui reperit, res ea pertineat, decer-
 nit, omnesq; huiusmodi controversias
 dijudicat. Expedita universa iudicio-
 rum ratione ad eos magistratus acce-
 damus, qui ærarii curam habent, qui-
 busve pecuniæ publicæ administratio
 commissâ est. Hi fortasse alicui plures
 esse videbuntur quam par sit, pauciori-
 busq; universæ rei pecuniariæ satis fieri
 posse. Verum hac in parte id est ani-
 madvertendum, patres nostros sum-
 mam diligentiam adhibuisse ne in ad-
 ministrandis pecuniis publicis aliqua
 fraus fieret. arbitrati enim sunt ex æra-
 rio veluti alimentum universis reipub.
 partibus suppeditari, quo deficiente
 seu imminuto deficere quoq; rempu-
 blicam

blicam aut minui opus esse. Quocirca legem etiam fecerunt, qua sancitum est, ut si quis civis peculatus damnatus fuerit, perpetua ignominie nota singulo quoque anno repetita inureretur. Majori enim consilio coacto in concione civium omnium statuta die ab Advocatore omnes illo crimine damnati pronunciantur: ut qui tantum scelus ausi sunt, perpetuæ ignominie poenas luant. Sed ne ab instituto longius digrediamur, magistratus qui ærarii curam habent, duorum veluti generum sunt. Qua ratione publicæ quoque pecuniæ divisæ sunt. nam vel ex publicis vel ex vestigalibus in ærarium conferuntur: vel interdum cum redditus reipubl. impensis minime satisfacere posse videatur, à civibus pro cuiusque censu solvitur. sæpe etenim id necessum mari aut terra ingruentibus bellis, quibus civitas nostra frequenter vexari solet: sive Turcis in nostram ditionem irruentibus, quorum impetum non sine maximo detrimento complures annos sustinimus, acerbissimumque hostem in universam rempubl. Christianam sævientem continuimus. Aut Christianis principibus quibus imperii Veneti amplitudo quandoque officit, in perniciem nostram conspirantibus: ut

DE V
anno ab
Christiani
dere in exi
rassent. se
tus omni
collapsa in
plex ergo
nus, dupli
sunt præse
ex censu ci
alii vero re
publicæ. V
ab his qua
in urbem
ex civitatib
rii Veneti
lia cum pre
copiam me
tum ob ing
dinem, qu
majora fun
suaverit. ne
varia sunt g
magistratus
commodum
dis exigend
sunt: quos
fastidio po
ex ea narra
sem allatur
qui tempor

anno ab hinc xv. cum omnes fere Christiani principes inito inter se foedere in exitium imperii nostri conspirassent. sed diis bene juvantibus impetus omnium sunt repressi, resque pene collapsa in integrum restituta est. Duplex ergo cum sit publicæ pecuniæ genus, duplices quoque magistratus ei rei sunt præferti. Quidam enim pecuniæ ex censu civium collatæ præficiuntur: alii vero redditibus & vectigalibus reipublicæ. Vectigalia quidem exiguntur ab his quæ exportantur ex urbe, aut in urbem importantur. Quædam vero ex civitatibus quæ in societatem imperii Veneti sunt adscitæ. Urbana vectigalia cum propter maximam mercium copiam mercatorumque conventum, tum ob ingentem hominum multitudinem, qui hanc civitatem incolunt, majora sunt quam quæ sibi quis persuaserit. mercium rerumque urbanarum varia sunt genera: ideo diversi quoque magistratus sunt instituti, prout scilicet commodum visum fuit, his qui locandis exigendis hisce vectigalibus præfunt: quos si singulatim enumerarem, fastidio potius afficerem quam quod ex ea narratione aliquid voluptatis essem allaturus. Illos etiam magistratus qui temporarii sunt, quod interdum:

222 . CASE. CONTARENT

temporum ratio ita poscere videatur,
prætermittendos esse ducō. In summa,
horum omnium magistratuum offi-
cium illud est, ut caveant ne per dolum
aliquid pecuniæ publicæ avertatur, aut
per inertiam pereat. Ipsi quoq; omnes
controversias quæ ad id genus pecuniæ
pertinent dijudicant. Omnis vero ea
pecunia quæ ab iis magistratibus exi-
gitur, continuo ad gubernatores redi-
tuum publicorum deferitur. Eam nam-
que appellationem is magistratus obti-
nuit qui huic summæ præfectus est.
Sed quoniam ea cura magni est mo-
menti, non nisi insignioribus civibus
deferri solet. qui ut libetius hoc munus
sibi peterent, aut ne demandatum re-
jicerent, magnum emolumentum oneri
alioquin gravi adjunctum est, authori-
tas quoque non contemnenda. hi et-
enim apparitores, viatores, lictores, o-
mneque id genus ministrorum reipub.
creant, quibus omnibus ex ære publico
stipendium persolvitur. id vero quod
reliquum fuerit, ad quæstores urbanos
deferitur. ad quem magistratum omnis
 tandem summa æris publici, à quibus-
 eumque quæstoribus exiterit sive ma-
 gistratibus allata, qui seu extra urbem
 seu in urbe pecuniæ publicæ exigendæ
 curam habent, pervenit. at urbani hi
 quæsto-

DE V
quæstores
decreto in
in codicib
runt & ex
quum ope
ideo civib
suevit qui
ris, cum in
scilicet ær
in rem pri
urbanis qu
datum, pro
vini senat
quæ in rei
civibus con
quæstores u
prios tamen
bet. Interd
censu pecu
consultum
neque de r
quo emolu
ex sua re pri
berint. Quo
consuevit:
semper nisi
senatus rei
ut privato
Promulga
pecunia ex
tempore qu

quæstores eam pecuniam ex senatus decreto in usus publicos impendunt, in codicibusve suis & acceptum referunt & expensum ferunt. quod munus quum operosum, laboris nõ exigui sit, ideo civibus junioribus committi consuevit: qui tamen tum nobilitate generis, tum innocentia vitæ clari sunt, ne scilicet ars publicum quapiam ratione in rem privatam avertatur. Quocirca urbanis quæstoribus jus senatorium datum, propemodum idem quod legitimi senatores habent. pecunia vero quæ in reipublicæ angustiis ex censu à civibus confertur, quamvis tandem ad quæstores urbanos omnis cõfluat, proprios tamen quosdam magistratus habet. Interdum enim de conferenda ex censu pecunia ea ratione fit senatusconsultum, ut nulla mentio habeatur neque de restituendo eo ære, nec de aliquo emolumento civibus erogando, qui ex sua re privata eam pecuniam contulerint. Quod tamen raro admodum fieri consuevit: nam plerunque imo potius semper nisi res contrarium postulet, senatus reipub. ita consultum esse vult ut privatorum res non negligantur. Promulgato igitur senatusconsulto de pecunia ex censu conferenda facto, temporeque quod commodum fuerit

visum constituto, unusquisque civium
 infra id tempus eam summam persol-
 vit, quam ex censu debet. exigunt au-
 tem gubernatores reddituum deferunt-
 que ad quæstores urbanos. sæpenume-
 ro tamen ea ratione fit senatusconsul-
 tum, de pecunia ex censu conferenda,
 ut post certum temporis spatium civi-
 bus, qui eam persolverint restitui inci-
 piat aliquo etiam emolumento adjun-
 cto: certa; in eam rem delegantur ve-
 stigalia. Interdum vero senatusconsul-
 tum de collatitia ex censu pecunia ante
 nostram tempestatem fieri solebat, ut
 de reddenda nulla fieret mentio, neque
 ullum certum tempus constitueretur
 nisi id commodum reipublicæ fuisset.
 sed magistratus qui præfectus mutuis
 dicebatur, quod nomen adhuc quoque
 retinet, acceptam ab unoquoque civium
 eam vim pecuniæ in codices referebat:
 interimque donec restitueretur singulo
 quoque anno quinque nummi aurei
 pro centum collatis, veluti in vicem
 redditus privatis civibus creditoribus
 numerabantur: in quem usum multa
 vestigalia erant quoque designata. Qua
 ratione priscis bellis facilis erat pecu-
 niæ exactio, quæ ex censu solvebatur.
 neque iniquum existimari debet, civi-
 bus qui rem familiarem in temporibus
 rei-

reipublicæ necessariis consumpserant, aut magna ex parte imminuerant, vicissim aliquid impendi ex redditibus publicis. Nam quemadmodum partes totius incolumitati consulere debent, ita natura comparatum est ut totum curam habeat ne partes magnum incommodum patiantur, sed pro viribus provideat ut incolumes perdurent, alimentaq; impartiantur quibus reficiantur & conserventur. Verum nostra ætate hoc æs alienum reipubl. adeo ingens erat, ut in eo emolumento quod diximus civibus erogari, trecenta fere nummorum aureorum millia singulis quibusque annis expenderebantur. Quorum solutio proximis annis propter angustissima reipubl. tempora quum intermissa fuisset, tandem quarto ab hinc anno, referentibus Dominico Trivisano senatore amplissimo, atque Andrea Gritto, cujus ducis auspiciis nunc respublica Veneta regitur, sapientissimo atq; integerrimo senatore, factum est senatusconsultum ut nulla amplius emolumenti erogandi mentio fieret, neq; in codicibus publicis post id tempus id æris acceptum à civibus referretur. verum ne omnino à republica fraudati esse viderentur capitis restitutione, necnon etiam emolumenti

quod ad eam diem eis debebatur, cum multa vestigalia designata sunt, tum reipublicæ possessiones omnes in agro Rodigiensi positæ sunt distributæ. Cujus muneris maxima parte nos functi sumus, qui illo tempore magistratum gerebamus, qui ante nostra tempora institutus præcipue fuerat ad hujusmodi æs alienum reipubl. minuendum, aut si fieri posset extinguendum: de quo pauca infra dicemus. sicq; magna pars ingentis ac incredibilis fere publici æris alieni imminuta fuit, necnon privatorum civium facultatibus satis cōmode consultum: ita tamen ut prior ac potior semper fuerit reipubl. ratio, quam privati commodi. quod institutum à majoribus nostris ad hæc usque tempora per manus deductum est. Ut ergo redeamus unde divertit oratio, Præfecti mutuis eam pecuniam exigunt, quæ à privatis ex censu in reipubl. usus necessarios confertur: acceptamque in suos codices referunt, ac demum urbanis quæstoribus numerant. iidemque præfecti curam habent exigendi à quæstoribus urbanis eam summam pecunie, quæ quotannis erogari solebat, in vicem redditus civibus privatis: eamque & acceptam & expensam in suos codices referebant. Pecunia vero quæ

ea lege ex senatusconsulto erogatur, à privatis ut certo tempore restitui debeat, à proprio quodam magistratu & exigi & restitui solebat. nunc universum hoc munus gubernatoribus redditus demandatum est. Alius etiam præter hos est pecuniarius magistratus minime prætereundus, qui in eam curam incumbit, ut cives ærarios factos, eosque qui constitutam non persolverunt pecuniam quam ex censu debent, investiget: eorumque bona publicet, & tandem sub hasta vendat. Nonnulli sunt præterea magistratus pecuniarii, à quibus ærarii cives investigantur: rationesque in publicis codicibus privatorum ac reipubl. diligenter inspiciuntur, ne qua fraus publicis redditibus atque ærario fieri possit: quos consulto prætereundos existimo, ne tædio lectorem afficiam. neque enim momenti quippiam habent ad eam quam potissimum hoc opere mihi exponendam reipubl. gubernationem institui. Præter hos magistratus nonnulli etiam sunt qui multa faciunt ad civitatis commodum, & ad bene beateque vivendum, ideoque à nobis minime sunt omittendi. Primi nobis se offerunt monete auree argenteæque præfides: qua maxime civium commercia continentur cum ex-

ternis hominibus, & secum vicissim.
 Dein annonæ triticæ præfetti itemq;
 salubritati Venetæ civitatis præfetti,
 sine quibus vita constare non potest.
 Necnon etiam præsides amplissimi na-
 valis. Aediles quoque, qui viarum, pon-
 tium & hujusmodi rerum refarcienda-
 rum curam habent, perquam necessa-
 riæ sunt. Ac demum amplissimus ma-
 gistratus, quem procuratorum Veneti
 appellant, maximæ est civitati nostræ
 oportunus. De præfettis monetæ nihil
 est quod amplius dicamus, nisi quod
 ejus magistratus interest providere, ne
 argentum aut aurum imperfectius aut
 impurius, quàm id quod lex statuit cudi
 debere, aliquo pacto cudatur: neve ex-
 cusi nummi pondere sint minores quàm
 lex jubeat. quod sanctissime apud nos
 observatum fuit. quamobrem maximo
 in precio apud omnes nationes barba-
 ras, necdum apud Christianos, Veneti
 nummi semper fuerunt, hodieq; sunt.
 Cæteri namque principes plerique om-
 nes impurius aliquanto argentum &
 aurum cuderunt, ut facilius impensis
 satisfacere possent. At nostri constan-
 tissime semper hac in parte dignitatem
 à majoribus acceptam retinere. Ma-
 gistratus vero, qui annonæ triticæ
 præfettus est, civitati Venetæ perquam
 necessa-

DE
 necessi
 pe frun
 gatur,
 riis am
 populo
 mentar
 quando
 jores no
 volueru
 boret, n
 matur. I
 præfetti
 tum ge
 videre
 inopia l
 tur, Prin
 adeunt,
 nunt qu
 randâ p
 doque e
 rio his c
 provinci
 xerint. In
 mercantu
 ceantur e
 tempore
 eiis se V
 præfettu
 Emitque
 vili vendi
 pia conti

necessarius est. etenim cum nulla pro-
 pe frumenti vis ex agro Veneto colli-
 gatur, quod omni ex parte urbs æstua-
 riis amplissimis ambiatur, civitasque
 populosissima existat, opus est rei fru-
 mentariæ magnam haberi curam: ne
 quando populus, cuius commodum ma-
 jores nostri maxime consultum esse
 voluerunt, rei frumentariæ inopia la-
 boret, nimiaque annonæ caritate pre-
 matur. Idcirco rei frumentariæ tres sunt
 præfecti, qui xvi. mensibus magistra-
 tum gerunt. horum est officium pro-
 videre ne civitas unquam frumenti
 inopia laboret. quæ si quando timea-
 tur, Principem Sapientumque collegium
 adeunt, reque inter eos discussâ decer-
 nunt quæ ad frumenti copiam compa-
 randâ præcipua esse videantur. Quan-
 doque etiam solet certa merces ex æra-
 rio his cõstitui, qui ex longinquiorebus
 provinciis frumentum Venetias adve-
 xerint. Interdum ære publico triticum
 mercantur à negotiatoribus, qui polli-
 ceantur certam vim frumenti statuto
 tempore ex destinatis etiam provin-
 ciis se Venetias delaturos: quod nisi
 præstent, pecuniaria multa taxantur.
 Emitque respublica magno precio, &
 vili vendit. ut commodum populi ac ino-
 piæ consulatur: qua in re magnam
 inter-

interdum jacturam ærarium facit. De re frumentaria præterea plurimæ sunt leges pulcherrimæque instituta: quæ si in præsentia recenserem, longius quam par sit ab instituto digrederer. sequitur magistratus is, cui urbis salubritas est curæ. hujus præcipuum munus est, providere ne aliquo pacto ex contagione tabes serpat in civitatem. quod si clam quandoq; obrepserit, ut nonnunquam solet accidere, sedulo operam dat, ne longius vagetur. Qua de re ædes publicæ amplissimæ sunt ædificatæ in æstuariis, intervallo trium millium passuum ab urbe: quibus finitimi sunt horti pulchre constituti: in quas si quis ex plebe eo morbo ægrotare cœperit, confestim cum tota familia defertur. hi vero qui cum ægrotante consuetudinem aliquam habuerant, opus est, ne alios inficiant, ut proprios lares deferant, concedantque ad alias ædes publicas, iidem extra urbem in cum usum cõditas, regione à prioribus longe diversa. ibique XL. dies detinentur, in quibus si sani perstiterint, civitati ac domesticis laribus restituantur. suppellectilis quoq; magna cura habetur, ne ejus contagione quispiam inficiatur. hic quoque magistratus providet ne quid putridum aut quod incolumi-

DE
rati civi
demum
luberrim
multo
præfeci
cum sa
borasse
doque p
ingruen
tem pro
tamen,
magistra
nere fa
hoc mo
terdum
diq; con
non pos
infecte
que ope
vagari n
navalis
certe nō
ornamen
reiq; pub
gnatam
opus est
Nam in
mari vie
commo
tres sinu
vatu: in

rati civitatis officere possit vendatur.
 demum id sedulo curat ut quam sa-
 luberrime Venetiis agatur. Nam non
 multo ante nostram tempestatem hoc
 præfectorum genus institutum fuit: &
 cum sæpius antea civitas pestilentia la-
 borasset, adeo ut pleriq; omnes quan-
 doque proprios deseruissent lares, ob
 ingruentem vim tabis, & in continen-
 tem proximam secessissent: nunquam
 tamen, postquam hæc cura novo huic
 magistratui demandata est, divino mu-
 nere favente civitas hæc hujusmodi
 hoc morbo vexata est gravius: licet in-
 terdum quod in magna hominum un-
 diq; convenientium frequentia evitari
 non potuit, nonnullæ domus fuerint
 infectæ: cura vero hujus magistratus at-
 que ope à Deo præstita malum: latius
 vagari non potuit. Nunc de amplissimi
 navalis præfectis dicendum est: quod
 certe nō solum Venetæ urbi magno est
 ornamento, sed etiam universæ Italiæ
 rei; publicæ nostræ non mediocrè di-
 gnitatem affert. immensum namque
 opus est & admiratione dignissimum.
 Nam in ea urbis regione quæ præ aliis
 mari vicina est, & præterea maxime
 commoda, navale ædificatum est, ac in
 tres sinus, seu si malueris recessus, exca-
 vatū: intra quos mare recipitur unico

tantum

tantum ostio tam lato ut etiam satis sit ad maximas triremes capiundas. Mun-
 nitum est ostium duabus turribus ex
 utraque parte, suntque hæ ponte publi-
 cio junctæ portisque cancellatis, quæ
 nunquam referantur nisi quum opus
 sit triremes educere, seu in navale in-
 ducere. nullibi etiam aditus ad interio-
 ra navalis patet, præterquam hoc uno
 ostio ingredientibus. Primus sinus oc-
 currit omnium minimus, amplius ta-
 men. hic undiq; circum tecta habet in
 fornicis modū ædificata contignatio-
 nibus ac tegulis tecta. sub hæc triremes
 è mari subducuntur, ibiq; ab omni ven-
 torum ac pluviarum injuria tutæ per-
 durant, quoad illis uti libeat. ea ratione
 multos annos incolumes & illæsæ per-
 manent. Novas item sub eisdem tectis
 ædificant, atque veteres subducunt &
 refarciunt: magnum sane opus, quod &
 maximo ornamento sit, & ad navium
 fabricam utilissimū. Post hunc sinum
 alius est interior amplissimus, circum
 omni ex parte ejusmodi tectis ut dixi
 instructus: nec ullum ex eis inspicias tri-
 remibus vacuum sed binis si tecta fue-
 rint latiora, aut singulis si angustiora.
 Tertius vero nō minor secundo, paulo
 ante nostram ætatem superioribus ad-
 ditus fuit, circumseptusque mœnibus
 pul-

DE
 pulch
 recta
 adhuc
 ma cu
 brice
 hi rec
 co m
 bus di
 excubi
 tam in
 dolo fa
 quopia
 accipia
 armam
 sæque
 cujuscu
 valem
 habent
 menta
 dem. sit
 eo ut ni
 cā facia
 ibidem v
 multitud
 nere sung
 atria ber
 morum
 telorum
 non mag
 armame
 quæque

pulcherrimis. in eo autem plura sunt
recta ædificata, quamvis non sint omni
adhuc ex parte perfecta: verum sum-
ma cum diligentia opera datur ut ei fa-
bricę extrema imponatur manus. Tres
hi recessus invicem sunt pervii, ac uni-
co muro ambiuntur nonnullis turri-
bus distincto, in quibus vigiles noctu
excubias agunt, ne quid detrimenti
tam insignie opus vi ignis injecti, sen
dolo facinorosi cujuspian, seu casu
quopiam, ut interdum evenire solet,
accipiat. Intraque mœnia tabernę sunt
armamentorum amplissimę, univer-
sęque nauticę supellectilis: ac fabri
cujuscunque generis quod ad rem na-
valem pertineat, suas officinas ibidem
habent. Ibi etiam æs funditur ad tor-
menta conficienda: magna quoq; ibi-
dem fit tormentarii pulveris copia, ad-
eo ut nihil quidem quod ad rem nauti-
cā faciat, in eo navali desiderari queat.
ibidem videre licet ingentem fabrorū
multitudinem, quorum quisq; suo mu-
nere fungitur. Sunt præterea nonnulla
atria bene ampla, in quibus ingens ar-
morum vis, tormentorum scilicet ac
telorum, ad usus bellicos servatur: nec
non magna velorum copia, remorum,
armamentorumque omnium, in suis
quęque cellis condita: ut cum senatus
arman-

armandam classem decreverit, omnia
 in promptu sint, quæ ad eam rem re-
 quiruntur. His rebus officiisque omni-
 bus, de quo dicere institueram, præ-
 fectus est: omniaque providet curat-
 que quæ in usum navalis fuerint. hic
 seligit fabros cum lignarios tum etiam
 ærarios ceterosque opifices qui ad o-
 pus faciendum admitti debeant: dili-
 gentem quoque impendit operam ne
 quispiam officio suo desit. Huic magi-
 stratui numeratur pecunia ex ærario in
 usus navalis, non prius tamen quàm col-
 legium consulatur, ac rationes à patri-
 bus illis videantur. Apud majores no-
 stros, penes quos res maritimæ magno
 in precio erant, hic honos magnus ha-
 bebatur: temporibus tamē nostris ma-
 gistratus hujus dignitas est imminuta,
 ac pene intercidit. quo fit ut si quan-
 do opus fuerit in ea re opera diligen-
 tiori, alios senatores primæ existima-
 tiones cives navali senatus præficiat,
 qui jus in priores habeant, eisque veluti
 ministris utantur. Postremo loco sunt
 à nobis recensendi divi Marci procu-
 ratores, amplissimus omnium præter
 ducem magistratus: quippe qui præfi-
 nitum tempus non habeat, sed cum
 vita perduret. Huic honori conjuncta
 est perpetua senatorii ordinis dignitas.

ac ius suffragii ferendi æquum cum legitimis senatoribus. illud enim præ aliis omnibus magistratibus obtinuerunt. nam cum cæteris non cedatur à senioribus civibus certisque locis certisque subselliis, procuratoribus ubique idem honor præstatur. quocunque enim loco sedeatur, illis semper ceditur, digniorique sede semper honestantur: non secus ac si quovis in loco magistratus eorum munere fungerentur. horum officium est tutelam pupillorum habere, quibus minori ætate existentibus nullus defuncto parente ex testamento tutor est institutus, veluti ergo publici quidam tutores à republ. sunt instituti. hi divi Marci procuratores dicuntur, quod munus cum egregiam fidem ac sanctitatem vitæ præcipuam exigat. hi cives huic officio deleguntur qui jam publicis fere omnibus muneribus defuncti sint, spectatq; sunt prohibitatis: in quo versantes tanquam milites emeriti perpetuam obtinent reip. administrationem. Præcis temporibus tam magna fuit non tantum Venetiis, verum etiam apud exterarum nationes, huius magistratus existimatio, ut plerique exteri homines, nedum indigenæ testamento suo hosce procuratores æqualem suorum tutores ac totius rei

domesticæ curatores instituerint: quorum fidei magna pecuniæ vis pauperibus eroganda commissa fuerit. adeo ut nostris quoque temporibus ingentes opes ab hoc magistratu administrantur, ac pro eorum arbitrio in usum pauperum distribuuntur. hic magistratus initio institutus fuit, ne hæreditates civium qui pro tuenda seu etiam pro amplificanda republica apud exteras nationes excederent, aut studio rei familiaris negotiis ac mercimoniis occupati peregre morerentur, nullove condito testamento, per fraudem quampiam ab hæredibus pupillis averterentur. Qua de causa effectum est, ut civibus illis publice ea cura demandata sit, de quorum probitate omnibus cõpertum sit. Principio tres fuere. deinde aucta civitate tres alii additi, hac tamen ratione distributi, ut veteres pupillorum, qui citra rivum magnũ qui urbem mediam interfluit habitant, curam habeant: tres item curent eos qui ultra rivum magnum proprios habent lares: ut dimidiam urbem alteri, item dimidiam posteriores curent. Tres vero præter hos patroni sunt amplissimi atque augustissimi templi, quod divo Marco Evangelistæ dicatum est, sub cuius nummiæ Veneta respublica bonis legi-

DE V
legibus a
crevit. al
bilibus
est, ut di
lentur.
præsent
deq; ma
frequen
lapide op
quo tam
templi co
pavimen
cum mul
fama per
stauratio
non facer
rationes p
civitatis
ni nostri
mus in e
qui præ
iudicio p
bent ad be
de monetæ
negligenda
cia civium
triticæ co
nec mino
cura habe
eunda fu
genus ad

legibus aucta est, ditionemque imperii crevit. ab his postremis tanquam à nobilioribus nomen in omnes deductum est, ut divi Marci procuratores appellentur. De structura hujus templi impresentiarum nihil dicere constitui, deq; marmorum copia, columnarum frequentia, ex porphyritide ac præsio lapide opere tessellato atque aurato, quo tamen laquearia forniceq; omnes templi confecti sunt, tum demum pavementum universum stratum: cum multi mortalium fereque omnes fama perceperint. Templi hujus instaurationi si qua in parte labascit, nec non sacerdotibus ipsius, hi tres procuratores præsunt, ac provident ut pro civitatis dignitate & illustrissimi patroni nostri Marci Evangelistæ Deus optimus in eo templo pie colatur. hi sunt qui præter cæteros magistratus meo iudicio per quam necessarii videri debent ad bene beateq; vivendum. Nani & monetæ cudendæ cura nequaquam negligenda est, qua omnium commercia civium contineantur, annonæque triticeæ copia sedulo procuranda est: nec minor bonæ valetudinis civium cura habenda est: minimeque prætercunda fuit viarum ac pontium idque genus ædificiorum instauration. hæc

communis cuique civitati. ista vero ad Venetias magis attinent, rei scilicet maritimæ procuratio ac pupillorum tutela, cum multi civium cum propter publica negocia, tum propter mercaturæ industriam peregre profecti diem obeant. idcirco magistratus qui his muneribus incumbant publice instituti sunt, ut nulla in parte majores nostri communi bono defuisse videantur, si quis diligenter omnem hujus reipublicæ institutionem animadvertat.

CASP. CONTARENI

Patricii Veneti

De

R E P U B L I C A
V E N E T O R U M .

LIBER QUINTVS.

POSTQVAM omnis fere ratio gubernationis reipublicæ à nobis exposita est, omnesque recensiti magistratus urbani, nō importunam a'ienamve ab opere rem facturus videbor, si de magistratibus exteris verba fecero: his scilicet quibus civi-

tates quæ in nostram venerunt societatem regi soleant: necnon de militaribus imperiis, ac demum de muneribus aliorum civium, qui patricii non sunt ordinis. His etenim expositis extrema manus cōmode operi instituto imposita videri poterit. Insignioribus civitatibus quæ sub ditione nostra sunt, quatuor magistratus præficiuntur. prætor unus omnibus jus dicit, & fœnes lites dijudicat, atque in fontes animadvertit. habet his prætor in judiciis proferēdis assessores homines jurisperitos, quorum consilio utitur. & licet apud prætorem sit omnis autoritas, præter hunc est præfectus, qui militibus præest, qui urbem vel agros urbis coluerint. in hos nullum est jus prætoris, sed præfectus tantū jus in eos habet. Arcis præterea, mœnium portarumq; cura præfecto est demandata, nec non vestigallium, ac reddituum omnium, tum urbis, tum agri totius. præter hos quæstor unus, aut duo. hic magistratus pecuniam publicam administrat, impendit & exigit, habetque codices rationum publicarum. nihil tamen fere agit nisi ex mandato præfecti, ac interdum utriusque, scilicet prætoris & præfecti. Ea enim ratio administrandæ utilior visa est, quam si penes eundē esset & autho-

ritas & administratio ærarii. facilius namque liceret per fraudem ærarium peculari. id vero pecuniæ quod reliquum fuerit ab impensis, Venetias ad quæstores urbanos deferitur, ad quos ut supra diximus undique pecuniæ publicæ conferuntur. Quartus qui in unaquaq; urbium magistratum obtineat, est custos arcium. alibi unus, alibi plures sunt: hique militibus præfident qui arcem tuentur, curamque habent armorum, commeatus, & tormentorum quæ ad munitionem contra hostes in arce posita sunt. Neque tamen custos ita præest arci, quin præfecti imperio subiectus sit: cui quidem omne jus omnisq; potestas in hujus generis rebus curandis tributum est. In minoribus vero civitatibus seu urbibus nullus est præfectus, sed prætor utriusque partes agit. in oppidis quoque quæ in agris majorum urbium frequentia sunt: solus prætor est qui jus oppidanis dicat, nullus præterea magistratus. nam quæstores ac præfecti principum urbium in universo quoque agro jus obtinent. A prætoribus omnibus ad auditores novos provocatio est. Advocatores etiam quandoque sententiis capitalibus prætorum intercedere solebant: sed quoniam usu plerumque evenire solitum

erat ut judicia protraherentur, neque fontes criminum ac scelerum pœnas darent: lata fuit lex à decem virùm collegio, minime id juris Advocatoribus amplius in sententiis esse, quæ à prætoribus assidentibus jurisperitis quos secum comites ducunt, ut supra dixi, pronunciatae essent. Et hæcenus quidem satis de magistratibus quibus respublica tum domi tum foris administratur. Verum quoniam non tantum pacis, sed etiam belli gerendi ratio habenda est, quam universam, qui neglexere, ut inquit Plato in Politico, nequam libertatem diutius tueri queunt: ideo qui recte reipublice institutionem posteris tradiderunt, illud inprimis admonitos esse voluerunt, ut cives instituantur ad utrumque munus: ut scilicet bello gerendo idonei sint, & in pace domi subiecti legibus institutisque patriis in præclara aliqua functione vivant: ita tamen virtutes artesque bellicæ referantur ad studia pacis, tanquam ad potiora. unaquæque etenim res eam habet à natura insitam vim, ut primum bonum sibi quisque conveniens appetat: deinde ut contrario obsistat, nitaturque quantum possit à se injuriam propulsare: quæ res in animante natura omnium perfectissima, dilucidius

dignoscuntur. Nam unicuique animali tributa est vis appetendi, qua prosequatur id quod naturæ suæ consentaneum fuerit. præter hanc unicuique adjecta fuit vis irascendi, quam Plato in corde atque in præcordiis collocavit, ut scilicet animal quodcumque, ejus virtutis stimulis actum, contrarium naturæque repugnans repelleret. Vtriusque igitur partis virtutes, quantum semina in animis hominum natura indidit, civilem virum fovere oportet, & ad frugem perducere, sicve & belli & pacis gerendæ rationem habere. Quæ ratio à majoribus nostris non fuit neglecta, ut quibusdam videri solet: sed quoniam initio in mari ædificata civitas, quæ multis annis imperium cōtempnit, continentis terrestris belli studiis detineri non potuit, universam se ad maritimum bellū convertit: in quo egregiam operam navavit, & pro tuenda libertate & in hostibus ulciscendis: multaque præclara Venetorū gesta priscis monumentis memoriæ prodita sunt, plurimique triumphus ex devictis hostibus & eorum classibus superatis reportati: ex quibus facile quivis intellexerit Venetos in re maritima longe aliis præstitisse. Victa tandem post longū tempus pertinacia precibus finitimorum populorū,

quo.

quorum quisq; sui reguli tyrannidem, quam diutius passus fuit, amplius tolerare non poterat, adhibuit animum senatus ad continentis imperium: universamq; Venerix regionem pulsus tyrannis, ac passim civibus deditionem facientibus veluti postliminio recuperavit: quæ libenti animo redibat ad veteres incolas, ejectis & tyrannis exteris, qui ex reliquiis barbarorum in tota regione confederant, durissimæq; servitute victos eos populos premebant. Pro lato igitur imperio in cōtinentem terram, præterquam quod bonis legibus, & pacis studiis ii populi erant recreandi, qui nuper venerant in nostram societatem, danda etiam opera fuit ut tueri libertatem possent in quam se assuerant. Cæterum Venetæ urbis situs utpote quæ condita est in mediis æstuariis, minime patiebatur nostros cives impensius operam dare bello terrestri, illiusve studio diutius detineri, sine magno periculo seditionis civilis. nam cives illos qui terrestris belli studiis addicti fuissent, majorem anni partem agere in continenti, ibique & equos alere, & terrestribus certaminibus se exercere: quin ut peritiores rei militaris fierent, opus fuerat ut si quando domi ocium ab armis fuisset,

externa bella adirent, in hisque animum pariter & corpora durarent, ut in ea functione cum laude versari possent & patriæ prodesse: secus autem si fuissent, propemodum non tantum imperatores, verum etiam milites futuri fuerant. Hæc vero frequens consuetudo continentis urbanæque intermissio factionem quandam civium facile paritura fuerat ab aliis civibus disjunctam. quapropter procul dubio res Veneta brevi ad factiones ac bella civilia deducta fuisset. Omitto interim quam magnos spiritus animi civium concepissent, cum plurimum armis potuissent, habuissentque frequentes adæctatores: ut hominum natura semper ad militiam pronior est. quæ res, ut ex priscorum monumentis facile intelligi potest, semper Romanam rempubl. vexavit, contumacesque non paucos Romanos cives reipublicæ legibus & senatus decretis reddidit, ac demum Iulium Cæsarem tyrannum Romani imperii fecit. Ne ergo huiusmodi quispian morbus in Veneram civitatem obreperet, satius majores nostri esse statuerunt, ut continentis imperium externo potius ac conducto milite quam Veneto defenderetur. stipendium vero illis statuit ex vectigalibus totius provincie.

vinciæ. æquum enim erat ejus regionis impensis militem vivere, qui ad eam tuendam accersitus fuerat. in quâ militiam plurimi cives ditionis nostræ socii adscripti sunt: quorum nonnulli ad summam imperii in nostro exercitu devenere, atq; ob res egregie gestas Veneta civitate patricioq; jure donati sunt. Viget adhuc nostra ætate nomen Bartholomæi Cожонci Bergomensis viri illustrissimi & summi imperatoris, qui multa præclara bella confecit, ac Venetam ditionem auxit: quapropter erecta illi equestri statua in celebri urbis loco à republ. honestatus fuit. Cives igitur Veneti ea de causa, quam retuli, terrestris militiæ honoribus privati sunt, omnesque ad externos delati, cum legum cautum erat, nullum patricium Venetum pluribus quam xxv. militibus præesse posse. hæc tamen lex nostra tempestate ob bella frequentia quibus vexati fuimus, in desuetudinem abiit. Cum tamen terrestre bellum ingruit, nonnulli patricii ordinis cives in exercitum mittuntur, qui dum bellum urget temporarium magistratum gerunt. quæstores ii sunt, item legati, qui imperatori exercitus externo homini semper adstant: neque ei quicquam aut facere aut decernere licet, nisi ex legatorum

con-

consilio. Bello finito utrique magistra-
tus domum revertuntur ac in ordi-
nem rediguntur, nec quicquam amplius
juris habent. hæcque est belli terrestri-
ve militiæ ratio apud Venetos. Bello
vero maritimo ac navali civitas nostra
magis idonea est natura, cujus studiis
semper Veneti studuere. nam in mari
urbs condita parum, timere poterat
terrestres copias, quæ ei negotium fa-
cesserent: ac non tantum iniquum, sed
etiam valde incommodum erat, com-
parare exercitum ex civibus, quem in
continentem trajicerent, ac finitimos
populos bello lacerarent. At à mari
timeri injuria poterat, tum etiam fa-
cile erat illatam ab exteris vindicare:
quamobrem universa civitas ad studia
rei maritimæ conversa est, atq; juven-
tutem legibus instituit, ac totius vitæ
consuetudine firmavit. hic enim mos
instituendi patritios homines semper
fuit, ut à teneris annis usque ad puber-
tatem sub pædagogi disciplina dege-
rent, ac latinis literis imbuerentur pro
cujusque captu. ab ea ætate, præter
paucos quosdam qui literarum studiis
se mancipant, genio naturaq; ducti,
omnes fere rei maritimæ ac familiari
operam darent. ac alii quidem navi-
gabant ad longinquas oras, ubi mer-
catuæ

eaturæ industria rem domesticam au-
 gebant, simulque efficiebantur periti
 morum ac consuetudinis legumque
 multorum hominum. plurimi conscē-
 debant triremes armatas atq; à teneris
 annis & corpus laboribus firmabant,
 & animum excolebant rei maritimæ
 disciplina, necnon navalis belli periti-
 a: quibus artibus semper Veneti excellue-
 re. Quin lege cautum fuit, quæ ad us-
 que nostra tempora pervenit, ut in
 unaquaq; triremi armata stipendium
 ex ære publico non exiguum daretur
 duobus adolescentibus patricii ordinis:
 quorum officium nullum aliud esset,
 præterquam imbui disciplina rei ma-
 ritimæ: ac ut id facilius assequerentur,
 exigua quædam munera eis incum-
 bunt, in quorum functione exercitan-
 tur ac proficiunt, sicq; idonei fiunt ad
 majora capeßenda. In gravibus vero
 triremibus seu ad classẽ & rem belli-
 cam instructæ fuerint, siue privatim ci-
 vibus locatæ ad mercaturam, octo ju-
 venes patricii quandoq; destinati sunt:
 nec mediocre eis stipendium constitu-
 tum, vel ex pecunia publica, vel ex ære
 privato. tunc ad mercationes locantur,
 qui nauticis ac bellicis studiis in eis as-
 suescat. Quin etiam privatorum navi-
 bus hoc onus legibus impositum est

ad publicam utilitatem, ut ex ære domini privati hominis uni seu duobus si navis major fuerit, patriciis adolescentibus stipendium solvatur, quorum aliud nullum officium sit præterquam exerceri muniis nauticis. Cōcessa quoque his adolescentibus facultas est, ut in triremibus onerariis, ac in navibus privatorum quibus adscripti sunt, ferre queant certam mercium summam nullo naulo soluto: quam si non habeant, jus hoc suum aliis concedunt ac locant. Qua lege consultum fuit non solum exercitationi juventutis, verum etiam utilitati tenuiorum civium, qui angustia rei familiaris premerentur. Qua de re facile intelligi potest à quocumque curam instituendæ juventutis minime à majoribus nostris præteritam fuisse, ut nonnullis videtur: imo in ea navium triremium copia ducenti & amplius nobiles adolescētes legis istius beneficio alienis impensis ad rem nauticam instruebantur: præterquam quod civili consuetudine ac more patrio quilibet patricius juvenis aut literis aut studiis rei maritimæ operam dabat: in qua exercitatione tum sibi plurimum, tum rei domesticæ nōnihil consulebat ac proderat. Hæ priscæ leges & hujusmodi instituta, etiam nostra tempestate per-

perdurant, licet plerique adolescentes ambitione aut luxu post ampliatum imperium corrupti patrias institutiones neglexerint: ac civium copia adeo crevit ut nostra ætate ingruentibus bellis ac rerum domesticarum stipendiis longe plures effecti sint pauperes, quàm quod satis consuli illis queat istius legis beneficio. Ita namq; natura comparatum est, ut nihil inter homines perpetuum esse possit: verum cuncta quamvis initio perfecte cōstituta esse videantur, post aliquot annos natura in deterius labente instauratione indigent: adeo ut quemadmodum corpus prandio saturatum diutius incolumitatem servare non potest nisi post aliquot horas cœna successerit: sic in unaquaque re opitulari oporteat naturæ ad interitum labenti, atque instaurationem adhibere. Huiusmodi rationem nos quoque Deo bene juvante imitabimur, ac aliquod remedium excogitabimus. quo sit ut hac etiam in parte nihil sit in nostra republica desiderandum. sed de his hætenus. Nunc à nobis recensendi sunt magistratus qui præficiuntur rei maritimæ. Vnaquæq; triremis ad bellum instructa præfectum habet virum patritium, qui in ea triremi omnium potestatem obtinet præter quam ultimi supplicii

supplicii inferendi. ac veluti in terrestri militia Centurio seu aciei præfectus eorum curam habent qui fuerint in sua acie. Hic triremis præfectus nautas cunctaque quæ in sua triremi sunt, & quæ ad ejus apparatus faciunt, diligenter curat. Quotannis quamvis nulla necessitas sit, Veneti aliquot triremes armant, quæ reddant mare tutum navigantibus, securamque navigationem compressis piratis præstent viris bonis qui res suas agunt sine alicujus injuria. Præter triremium præfides est totius classis legatus, qui imperium habet in universam classem, ac in cunctos triremium præfectos. hic veluti legatus exercitus, nisi adsit imperator, jus habet & capite mulctandi quos velit & dirigendi classem quo maluerit. hic quoque magistratus semper fere etiam pacis tempore creatur, præficiuntque his triremibus, quæ armatæ sunt. Quod si tempora reipubl. ita postulent ut magna classis paranda sit, tunc universæ classi præficiunt imperatorem, qui tum in classe tum in cunctis provinciis maritimis amplissimam potestatem habet, ac eam prope quam olim in Romana republica Dictator retinebat, nisi quod omnibus in rebus paret auctoritati senatus & reipublicæ decretis.

summum

summum tamen illi jus tributum est, cum in classem, præfectos, legatosve classis, tum in prætores ac magistratus omnes qui cum imperio sunt in locis insulisq; maritimis, ac munus publicum exercent: adeo ut cum classis imperator ad aliquam civitatem accesserit, continuo ei sacerdotum clerus obviam prodeat, claves portarum & arcium ei dentur, jura prætorum sileant, ab omnibus magistratibus ad imperatorem liceat provocare. Quin si ita ei libuerit, potest solus jus dicere, solus administrare pecuniam publicam, ac denique solus omnium potestatem habet. Nullus est apud Venetos magistratus majoris authoritatis, idcirco raro admodum classi imperator præficitur. Non enim temere nisi rerum necessitas ita exigat, alicui conceditur tam magna potestas, ut omnia ex unius civis arbitrio pendeant. Hoc in loco ea lex non est à nobis prætermittenda, imperatorem, legatum, præfectumve classis ullum, non posse cum triremibus armatis ingredi Venetam urbem, neque tunc cum in patriam redit: sed cum primum Istriam pervenerit, quæ provincia centum fere milibus passuum ab urbe distat, stipendium nautis ex legis decretis solvi debet, ibique omnes dimitti; deinde

Q

tri-

triremes à paucis Venetias deduci sole-
 bant, ac in navale subvehi sub testa in
 eum usum ædificata, ubi tutæ servan-
 tur à ventorum & pluviarum injuria.
 nunc lex hæc non ita omni ex parte
 servatur, quemadmodum patrum no-
 strorum temporibus servabatur. Re-
 censiti à nobis sunt omnes fere magi-
 stratus, quibus veluti coronam & api-
 cem majores nostri imposuere, eos
 quos vernacula lingua à Græca appel-
 latione educta, Syndicos dicere cōsue-
 vimus; nos eos appellamus recognito-
 res, novo fortasse vocabulo, sed satis
 idoneo ad idem munus explicandum.
 Hi post quatuor quinqueve annos cre-
 ari solent, ac mitti tum in continentis
 oram nostræ ditionis, tum in regiones
 maritimas ac insulas: recognoscuntq;
 gesta omnium prætorum atq; aliorum
 qui foris publicam potestatem habue-
 rint. In quos animadvertunt ea prope-
 modum autoritate quæ Advocatori-
 bus tributa est. Nam, ut sapienter Ari-
 stoteles inquit, hi qui in potestate sunt,
 nisi ex aliis pendeant, ægre in officio
 persistunt propter ingenitam cuique
 malitiam. Peregimus jam omnes pa-
 tritiorum hominum magistratus, qui-
 bus respubl. Veneta domi forisque ad-
 ministratur: reliquum est, ut ea ratio à
 nobis

nobis referatur, qua prudentissimi homines majores nostri semper in officio plebem ac universum populum continuerunt, rem certe supra omnium fidem, tot annos populum gubernationis publicæ expertem nunquam patriorum imperium detrectasse aut ægretulisse, nec quippiam unquam molitum esse ut mutata reipublicæ forma ipse quoque ad jus publicum admitteretur, imo semper amantissimum atque obsequentissimum nobilitatis se præstitisse. Verum si quis præter situs opportunitatem valde cōmodi ad rempublicam tuendam, moderationem nostram in regēdo animadverterit, comperiet populum non omnino repudiatum fuisse: sed ad ea munera fuisse admissum, quæ ei committi poterant absque rei communis detrimento. Ideoque facile perspicere poterit, id in hac repub. temperamentum extitisse, quod cæteris hominibus tum priscis tum junioribus semper defuit. Quamobrem evenisse etiam comperiet, ut in cunctis aliis tumultus populares frequenter fuerint excitati, qui tandem omnes respublicas everterint: e contra in nostra civitate ob eam causam nullum unquam tumultum popularem aut seditionem extitisse. necessarium namque fuerat,

ut in exordio operis dixi, si recte respublica instituenda erat, populum à gubernatione reipubl. excludi. qua in parte majores nostri non tantum auctoritatem summorum philosophorum ac rationem secuti sunt, verumetiam imitati sunt Sesostrim antiquissimum Aegyptiorum legislatorem. qui, ut in Politicis Aristoteles perhibet, genere distinctos voluit eos qui armis regionem tuerentur, quive de bono publico consultarent ac judicia exercerent, ab agricolis mechanicasque artes exercentibus, ac mercenariam operam locantibus. Verum institutum hoc facile evertere rempublicam poterat, nisi temperatio ea adhibita fuisset, quam majores nostri sapientissimi homines adhibuerunt. Primum ergo apud Veneros constantissime hoc observatum fuit, ut omnibus æquum jus esset, neque ulli impune liceret vel hominem ex infima plebe injuria afficere: patricium vero hominem cõtumeliam facere plebeio, pro sacrilegio ac scelere maximo semper habitum fuit. Quod si quis temerarius hujusmodi quippiam perpetrare ausus unquam fuit, nullus quoque ei fuit impunitatis locus: sed tanto graviores penas dedit, quanto majoris existimationis dignitatisque extitit. Præ-

terea diligenter à senatu cōsultitur tum
 annonæ triticæ, tum omnium rerum
 copiar, quæ faciunt ad victum civium
 & ad incolumitatem totius populi:
 adeo ut magna interdum dispendia fa-
 ciat publicū ærarium, ne civitas penu-
 ria laboret. quod exploratum cuilibet
 esse potest ex his quæ supra à nobis di-
 cta sunt, cum de præfectis annonæ tri-
 ticæ ac de curatoribus publicæ salubri-
 tatis ageremus. Ac populi quidem hæc
 duo potissimum requirunt à rectori-
 bus civitatum, ut scilicet commode vi-
 vant in rerum copia, neq; obnoxii sint
 injuriæ potentissimorum civium: quæ
 cum assecuti fuerint, res suas agunt cæ-
 terorum securi. Nihil vero à majoribus
 nostris omissum fuit, quod ad ea duo
 pertineret. quin potius multa præterea
 addita sunt, quibus mirifice consulitur
 populi commodo, atque eorum homi-
 num inopiæ qui in studiis honestis rei-
 publ. utilibus versantur, aut olim ver-
 sati sunt nec amplius per ætatem aut
 imbecillitatem valetudinis id muneris
 obire queunt. Nam Venetiis innumere
 domus edificatæ sunt, satis idoneæ aptæ-
 que rei domesticæ, quæ hominibus licet
 gratis conceduntur, in quibus cum fa-
 milia degant quoad vixerint sine rei
 familiaris dispendio. His adde, quod in

navali amplissimo, quod vicem oppidi
 obtinet, constitutum stipendium est
 non mediocri hominum multitudinis
 qui tamē nil agūt, seu propter senium,
 seu ob incommodum acceptum, cum
 tamen tunc cū in florenti ætate essent,
 suum munus in ædificandis triremibus
 aut in huiusmodi quopiam munere
 reipubl. utili obierint. Præterea veteri
 instituto in cōtractibus emptionis ven-
 ditionisque mercium preciosarum al-
 teruter, emptor scilicet aut venditor,
 certum quippiam solvunt pro summa
 mercium: quod pauperibus nautis im-
 partitur, qui amplius ei officio satisfac-
 ere minimē possint propter ætatem,
 quam tamen in ea functione consum-
 pserint. Cæterum hæc optimē instituta
 ad continendam plebē in officio. Reip.
 nonnullas alias leges recensēbimus, quæ
 sapientissime mihi à majoribus nostris
 inventæ videri solent, ut pro eorum
 hominum conditione satisfactum pul-
 cherrime sit ambitioni & honoris cu-
 piditati, quæ in cunctorum animis na-
 tura insita est, nec tamen propterea gu-
 bernatio nobilitatis ulla in parte per-
 turbetur. Universus populus in duo
 genera est distributus. nam quidam
 honestioris sunt generis, alii vero ex in-
 fama plebe, ut artifices, & id genus
 homi-

hominum, quod ab Aristotele in Politicis fervorum publicorum esse perhibetur; utrisque meo iudicio consultum est nec incommode nec inique. Nam plebejis hominibus qui suapte natura parum honori student, sed potius rei familiaris studio inserviunt, modica etiam jura concessa sunt, suiq; honores. in tot etenim classes distributi sunt, quot sunt artificia in quibus degunt, ac unicuique classi proprię quædam datæ sunt leges, sub quibus sua quisque exercet officia. His præficiuntur totius classis suffragiis ex eorum numero nonnulli, qui non incommode artificii illius præfecti appellari possunt. horum jussu multa præscribuntur, nonnullæq; leviores lites horum arbitrio dirimuntur. Quo fit ut plerique omnes artifices cum ejus honoris compotes fuerint facti, in eo munere sibi placeant, putentq; se non parum dignitatis esse assequutos, cum eo pervenerint, ut à sui ordinis hominibus ea præfectura digni habiti fuerint. Sunt præterea in unaquaque classe inferiores quidam præfectorum, qui tamen nonnullius estimationis sunt. hoc igitur modo magna in parte satisficit honoris cupiditati, quæ indita esse videtur animis etiam plebejorum hominum ac infimæ

plebis. Alterum populi genus honestius in Veneta civitate honoratiorem quoque locum habet, cui privata quædam ac propria munera sunt constituta decora atque honesta, quibus patritii ordinis viri privati sunt, nec ad ea ulla ratione accessum habent. quorum multa sunt, ut nec patricium hominem tum propter emolumentum tum honoris titulum eorum pœnitere possit. Scribarum ordo honestissimus est, qui magistratibus quibusq; assident. id munus plebis tantum hominibus datur, patricio nulli: quod quamvis illustre nō sit, est tamen honestum. horum namque fidei & solertiz codices scriptaque publica quibus res omnes privata & publica continetur, cōmissa sunt. cui provincie qui dignus habeatur, is jure optimo & probi viri & industrii nomen habet, ac existimationem sibi vindicaverit. atque id plerisq. omnibus stipendium constitutum est, ut rei domesticæ non tantum tuendæ sed etiam amplificandæ satis sit. Ad hoc hi omnes, qui sunt à secretis senatus, ex populo sunt, patricius nullus. Hic ordo superiore honestior est, ideo illi ex populo qui nobiliori genere orti sunt, eo munere fungi solent. redditus habent ex ære publico non mediocres, neque ullum tē-

natus .

natus cōsultum hos latet. semper namque intersunt & collegii ac senatus consultationibus, ex qua re in magno precio ab omnibus habentur. Ex his nonnulli seliguntur qui decem-viris ministrant, eorumque acta in codices referunt, ac consēti omnium sunt, quæ ab collegio aguntur. quo in honore perdurant quoad vixerint, non per vices, quemadmodū patricii viri in suis magistratibus, quorum nullus præter procuratorium perpetuus est. Horum qui à secretis senatus sunt, unus primas partes tener, ac Cancellarius Venetiarum nominatur, qui in maximo est honore. Nam à quovis patricio ei loco ceditur præterquam à procuratoribus. nullum is reipubl. ignorat arcanum: magni quoque sunt ei reditus ex ære reipublicæ constituti: ac cū diem obierit, funebri oratione honestatur: quæ dignitas nulli in Veneta civitate deferri consuevit, præterquam duci, aut cuipiam civi, qui sit extra aleam, ut dici solet, præterea nemini, quasi Cancellarius decem ex populo referat. hic unus creatur comitis magni consilii. Cæteri omnes qui à secretis sunt decem-viris eliguntur, atq; subduntur eorum censuræ, si quid in functione publica quam habent deliquerint. Omnes

etiam populares cœtus, ut artificum
 classēs & cuiusq; artificii præfecti, non-
 nullique alii de quibus infra dicemus,
 ex arbitrio decem-virum pendent ac
 eorum ditioni subiecti sunt: illiusque
 collegii authoritate & initio constituti
 fuere & nunc continentur. Sapiens cer-
 re institutum, ut is magistratus provi-
 deat, ne huiusmodi cœtus qui ad bo-
 num publicum sunt instituti, quando-
 que simulatione officii aliquid in rem-
 publicam molirentur: qui ad ejus mor-
 bi cautionem initio creatus fuit, ne qua
 scilicet malorum civium conspiratio
 faceretur negotium reipublicæ. Sunt
 præterea Venetiis quinq; societates ini-
 tæ sub divorum quorundam nomine
 & religione, innumeri homines sunt &
 plebei & patricii ordinis. Harum suas
 quæque vestes habet suaq; insignia, qui-
 bus tamen non semper ac passim utun-
 tur, sed cum simul coacti prodeunt, aut
 ad honestandum cuiuspiam funus, aut
 ad sacrum quodpiam munus. Festis
 diebus statutis cuncti fere in suam so-
 cietatem coguntur. ibi sacris primum
 interfunt. deinde invisunt templa deo-
 rum immortalium, deumq; optimum
 supplicationibus pompaq; solenni ve-
 nerantur. harum quæque societatum
 propriam ædem habet, in qua amplum

atrium ædificatum est, quo statutis diebus conveniunt, ut exhibeant officium religioni quod debent. Etenim celebrant quandoque sacra mysteria, interdum simul coacti templum cuiuspiam Divi invifunt, sæpius exequias ac funus fratris exornant, cum eorum quispiam diem extremum clauferit: cujus etiam delicta expiant sacrificio ac precibus identidem repetitis. Præter amplissima illa atria singulæ destinatû conclave habent, in quod coguntur societatum præfecti, qui magistratus est anauus, atque inter plebejos non mediocris dignitatis. hi simul congregati de agendis consultant, dantq; operam ne qua in parte desint bono societatis. eorum quoq; fidei magna vis pecuniæ pauperibus erogandæ cōmissa est. nam priscis temporibus tam ingentis fuerunt existimationis hæ societates, ut plurimi qui rem suam testamēto legaverant in usum pauperum distribuendam, hos potissimum tutores fecerint, quorum arbitrio ea pecunia erogaretur. quo effectum est ut harum societatum aliquæ copia facultatum quæ in hos usus erogandæ sunt, quotannis procuratoribus divi Mari concedant: qui magistratus patricius amplissimus est. Ad hunc honorem, præfecturam
scilicet

scilicet istam societatum, patriciis viris nullis est accessus, quamvis sint è numero fratrum: sed plebei tantum homines illius dignitatis compotes esse queunt, ut hac etiam in parte populus nobilitatem æmuleretur. hi namque societatum præfecti quodammodo in populo referunt procuratoriam dignitatem. Verum ne qua ratione huiusmodi societates atque hi præfecti reipub. officerent, omnes sub potestate decemvirum continentur, ut ne quid immutare queant, aut in unum cogi præter tempora statuta, nisi ex eorum arbitrio ac potestate à Decemviris impetrata. Huiusmodi honores in nostra republ. viris plebeiis utriusque ordinis constituti sunt, ut omnino expertes non essent juris publici ac civilium munerum, sed cupiditati honoris ambitionisve hac ratione satisfacerent, non sollicitato perturbatione statu nobilium. Quo gubernationis temperamento id est reipublica nostra consequuta, quod priscarum nulla alioquin illustrium. nam à primis initis usque ad hæc tempora mille ac ducentis annis tuta perseveravit, non tantum ab exterorum hominum dominatu, verumetiam à civili seditione quæ fuerit alicujus momenti, quod adepta est non vi ulla aut armatis

armatis satellitibus seu munita arce sed
 æqua ac temperata ratione regendi:
 adeo ut populus libenti animo pareat
 nobilitati: neque ullam mutationem
 rerum optet, quin potius egregie sit
 affectus nobilibus. Quæ res nostra tem-
 pestate potuit esse compertissima. Nam
 cum omnes Christiani principes con-
 spirassent in perniciem atque exitium
 nominis Veneti, fulusque noster, ex-
 ercitus fuisset à Ludovico Gallorum re-
 ge juxta Cassanum oppidum agri Cre-
 monensis ingenti clade accepta, immi-
 nerentque inde Germani, hinc Iulius
 Romanus pontifex, ac universa pene
 continentis ora ab imperio Veneto de-
 scivisset: ea rerum angustia perturba-
 tus Venetus populus, adeo nihil in no-
 bilitatem est molitus, ut lachrimantes
 omnes se suaque obtulerint ad reipub-
 defensionem, neque ipsa prælitterint.
 Nam Patavio urbe propter incolarum
 animum erga nos egregie propensum
 nullo negotio recuperata, cum Maxi-
 milianus Imperator undique contra-
 ctis auxiliis ingenti exercitu eam ur-
 bem obsedisset, quam plurimi non tan-
 tum patricii verum etiam plebei ordi-
 nis sponte cum militibus stipendio
 eorum privato conductis ad tuendam
 illam civitatem profecti sunt, egre-
 giam-

giamque in ea expeditione operam navarunt: adeo ut imperator coactus fuerit reducere exercitum expugnatione urbis non tentata. nec minori negotio aliarum quoque civitates recuperatae sunt, maximo populorum omnium favore ex alieno imperio ad Venetum veluti ad portum tutissimum confugientium. Evidens certe argumentum iustae dominationis cum volentibus imperatur. quod non absque ratione contigisse, si quis bene attenderit, facile comperiet. Cuique etiam civitati quae in societatem Veneti imperii venit, municipales leges relictae sunt, multisque honoribus cives in sua quaque civitate potiuntur. nonnulla oppida in agris urbium sita eorum ratione gubernantur. His adde quod praetoribus civitatum qui illustres sunt, assident cum ius populo dicant homines jurisperiti: quibuscum consultant antequam quippiam decernant. qui honos est non exiguus, nec modicum inde emolumentum ad eos venit. huius generis magistratibus fungi patricii Veneti non possunt, sed vel ex Veneto populo, vel, ut plerumque, ex sociis civitatibus deliguntur. Ex quibus facile quivis intelliget, eam adhibitam fuisse in hac republica moderationem, quae maxime videatur rerum

natu-

DE V
natural
corpore
que mu
reliqua
ris men
dendi ca
pacto ob
esse num
tur quan
que opti
& conse
in repub
bernatio
ta, velu
ignobilio
sique tar
pus Ven
oculi rei
universis
vero civ
habeant
oculis ve
publ. libe
si in quap
nerint civ
git, ut pe
velit ac
continue
celle est e
cives sibi
pero civit.

naturam imitari. Nam in animantis
 corpore videndi officium respiciendi-
 que munus solis oculis est attributum.
 reliqua vero munera ignobilia cæte-
 ris membris relicta sunt, quæ usu vi-
 dendi careant, sed pareant, nec aliquo
 pacto obaudiant his quæ ab oculis ita
 esse nunciata fuerint, neve alio feran-
 tur quam quo oculi ea direxerint: sic-
 que optime universum corpus consistit
 & conservatur. Non dissimili ratione
 in republica Veneta summa rerum gu-
 bernatio patritio ordini est demanda-
 ta, veluti quibusdam oculis civitatis,
 ignobilia officia cæteris ex populo:
 sicque tanquam bene compactum cor-
 pus Veneti felicissimè vivunt, cum
 oculi reipublicæ non sibi tantum sed
 universis membris prospiciunt: cæteræ
 vero civitatis partes non tantum sui
 habeant rationem, verum etiam hisce
 oculis veluti potioribus membris rei-
 publ. libentissime obtemperent. Quod
 si in quapiam republica eo insanitæ ve-
 nerint cives, quod in plerisque contin-
 git, ut populus videndi munere fungi
 velit ac oculorum officium usurpet,
 continuo universam rempublicam ne-
 cessè est everti. Quod si etiam patricii
 cives sibi tantum prospexerint, alia
 vero civitatis membra contempserint,

irritato

irritato populo ad perniciem nobilitatis procul dubio reipubl. male successerit. Nostri majores naturam imitati utrique incommodo providere, illamque præstiterè moderationem, ut nullus nisi invidus locum habeat obtrectandi tam legitimæ quam optimæ institutioni. Quam Deum optimum precamur diu servet incolumem. si enim quippiam boni à Deo immortali hominibus provenire est credibile, hoc præcipue divinitus Venetæ urbi obtigisse persuasissimum esse debet.

Viro Clarissimo

IOANNI FRANCISCO
CORNEANIO

matrueli suo,

BALTHASAR BONIFACIUS.

S. D.

REGES Lacedæmoniorum, apud quos ejus Reipublicæ militaris potestas erat, cum civile imperium penes Ephoros esset, duplicis suffragii jure utebantur, duosque calculos ponebat quisque excelleret Regia dignitate: quod ex Xenophonte, Plutarcho, Luciano, cæterisque præsertim historiæ scriptoribus satis constat. Idem
juris

juris habere Venetorum. Hegemona
 vulgo fama percrevit, quam veritati,
 rei; ipsi adversari inter peritos publi-
 cæ administrationis compertissimum
 est. Nam quemadmodum Lacedæmo-
 ne duo Reges creabantur, qui singuli
 binos calculos inferrent, imo tertium
 quoque si quid pro se decerni vellent,
 superadderent; rei que militari summo
 cum imperio præessent: Ita ex contra-
 rio Venetiis unus tantum Dux dici so-
 let, qui nihil bellicæ autoritatis, præ-
 ter nomén, habeat, quique non am-
 plius, quam Princeps senatus, priore
 loco sententiam dicat; unumque dun-
 taxat, idque primum, suffragium ferat.
 Ut pereleganter nescio quis dixerit,
 Venetorum Hegemona pompa & or-
 natu esse Regem, potestate senatorem,
 in Vrbe captivum, extra urbem reo
 proximum, ac tantum non hostem:
 neque enim licet illi, senatus injussu
 Vrbe excedere. Hæc ut in literas da-
 rem, ad tollendam, quæ temere incre-
 vit opinionem, Vir clarissime, præce-
 pisti. Sed & illud visum est tibi nostræ
 huic qualicunque diligentiae commit-
 tere, ut suffragandi modum, quo Pa-
 tres utuntur mansuris apud posteros
 monumentis consignarem. Quan-
 quam enim nostris omnium votis, no-

R

minum.

minumque communi iudicio, forsitan etiam Deorum immortalium fato Inclytæ Venetiæ, quam merito Urbem Aternam nominamus, non nisi cum rerum natura, & mundi machina perituræ videantur, æquum tamen est, ut pulcherrimi instituti ratio, atq; ingeniosissimi instrumenti longe utilior, quam operosa structura, cuius inventor perpetuum ducetorum aureorum stipendium ex ærario retulerit, exterarum nationes non lateat, quo vel exemplo juvari, vel admiratione oblectari possint. In Comitio maximo, cui majoris Consilii nomen est inditum, viginti subselliorum ordines recti, æquidistantes, & nusquam convenientes, tamquã parallelæ quædam lineæ, per longum producuntur, in quibus Patricii sedent suffragium daturi. Ordo item alius, qui superior vocatur, quod supra cæteros aliquantisper emineat, parietibus hærens, totum Comitii conclave circum ambit. Singulis autem ordinibus inserviunt aliquot pueri, impuberes fere, & quartum decimum annum non excedentes; ex tribus ephebiis, Pietatis, Incurabilem, Divorumque fratrum Pauli & Ioannis, ubi publice aluntur, evocati in hoc ministerium; terni fere, aut quaterni singulis Patriciorum

ciorum lineis ascripti, neque enim sunt plures quatuor & quinquaginta uniformi habitu induti, hoc est chlamide punicea tantisper infra genua, non tamen usque ad talos demissa; ad femur dextrum peris coriaceis accincti; è quibus suffragia singillatim producta singulis Patriciis singula dantur; simulque perriguntur cadisci, pyxides inquam, suffragatoriarum, in quas ab ipsis Patriciis suffragia conjiciantur. Porro hujusmodi suffragia non fabarum, aut lupini, non calculi, non tabellarum punctis insignes, aut lineis, non spondyli ænei, non conchæ, non testulæ, non ostræcia, non denique ossa ex porcinis cruribus, unde Græcis *χοιρινὰ, ἀπὸ τοῦ χοίρου*, suffragia latinis, à suffraginibus videntur nuncupata; sed globuli sunt, ad nucis avellanæ magnitudinem prope accedentes, ex scutis linteis confuti, ne scilicet in vasculum decidentes, strepitu prodant suffragatorem, sed leniter, & sine ullo sonitu delabantur. Cadiscus enim ea concinnatus compactusque industria est, ut, cum duas quasi cellulas conjunctim habeat, alteram viridem negantem, alteram candidam affirmantem, sitque superne contextus & concameratus, unumque tantummodo es proferat, in quod suffragato-

toris brachium inferatur, pervium
 cuique sit in utram velit cellulam suf-
 fragium occulte & clanculum ponere;
 nemine intelligente, utrum is legem
 rogaverit, an abrogaverit. In fronte
 vero hujus Curiae, seu Concilii mayo-
 ris, quæ quidem est pœcile, longe late-
 que amplissima atq; augustissima, con-
 spicuum omnibus extat Prætorium,
 sive Tribunal, in quo medius sedet Prin-
 ceps inter eos, qui Reipubl. præfunt.
 In utroque cornu editioris hujus sug-
 gestus capsulæ duæ statuuntur, rectan-
 gulæ non tamen quadratæ sed altero
 tanto latitudine longiores, non solum
 loco, sed etiam colore inter se distin-
 ctæ, ad dexteram candida, in qua quæ
 rogationi assentiuntur; ad lævam viri-
 dis, in qua quæ dissentiant suffragia
 numerantur. Fit vero ingentis numeri
 mira celeritate, certitudine, & facili-
 tate supputatio. Nam utraque capsula
 operculum habet, digituli spissitudine,
 superficie plana ac lævissima asserculis
 eminentibus circumquaque vallatum,
 instar cribri ordinate pertusum, du-
 centis foraminibus interstinctum, qui-
 bus toridem globuli sese inferunt, ma-
 nu tantum expansi, aut radiolo pro-
 trusi: sustinentur autem, ne decendant,
 neve per foramina dilabantur, tabella
 qua-

quapiam habili, supposititia, pertuso illi operculo subtus cohærente hinc ad latus capsulæ cardinibus affixa, hinc ad latus diversum obserata. Ubi vero foramina oppleta, & globuli reliqui, illic prius acervatim projecti, in acetabulum quoddam mobile & concavum, ad caput capsulæ binis ansulis vinctum, atque aptatum, radio sunt propulsi; cumque jam certum est globulos illos, foraminibus insertos, nec minus esse, nec plus, quam ducentos, compresso ferramento quodam, ultro, citroque instar ferræ Germanicæ commean- te, laxatur tabella illa inferior, quæ perforatam alteram occludebat, foraminaque hætenus obstructa, aperiuntur; tabella illa, quæ alteri substernebatur, inferius cedente; & globuli statim sponte sua in fundum capsæ præcipitant. Nec mora, adducto funiculo, asserculus ille inferior, perforatæ rursus tabulæ adhærens foramina obturat; nam pessulus, qui venienti concesserat, prætergressum intercipit. Mox versantur alii denuo calculi ex acetabulo, foraminibus includuntur; eoque, quem proxime declaravimus, modo numerantur. Tam admirabile artificium, nunquam post homines natos excogitatū, ab importuna sannionum

scurrilitate videtur, quasi à pistoribus
 mutuo acceptum, quorum artophora
 rotundis quibusdam, concavisque scu-
 tulis ita panes excipiunt, ut sine ullo
 enumerandi labore exploratissimum
 sit, quot uno quoque artophoro panes
 contineantur. Ac ita prorsus invenien-
 dorum Antipodum fertur ab invidis
 exprobrata facilitas Christophoro Co-
 lumbo. Quos ille per quam subtiliter
 elusus, sponcione conventa iussit
 eos ovum stans, ut erectum in mensa
 collocare. Quod cum illi frustra cona-
 rentur, tandemque factu impossibile
 pronunciaissent; ille ovum ad perpen-
 diculum allibratum, crebroque ad
 asperiores tabulam frictu aliquantif-
 per obtusum, statuit in mensa rectissi-
 mum: Tritum illud usurpans, facile
 esse aliena inventa reprehendere, ar-
 canaque hactenus esse arcana donec
 ignorantur: At, ubi rescieris, quæ
 difficillima videbantur, videri facilli-
 ma. Vale. Tarvisio, Die intercalari
 anni bisextilis, c l o l o c x x v i i i.

Amplif.

*Amplissimo Urbis Maxima
Senatori,*

DOMINICO MOLINO,

Hero suo beneficentissimo.

BALTHAS. BONIFACIUS

S. D.

NON tantum Adriaticum, &
Ionium, verum etiam Ægeum,
& Pamphylium, totumque adeo
Mediterraneum Venetorum classibus
velificatum, universasque opes, & om-
nem potentiam Italiæ principis populi
è mari haustum fuisse; & Urbem ur-
bium Venetias, Regnamque olim Pe-
loponnesi Lacedæmona diversis inter
se fatis usas, apud omnes constat. Hanc
euim tradit Philostratus, quandiu ter-
restribus negociis intenta fuit, ad cœ-
lum usque gloriam suam extulisse; post-
quam vero maritimis studiis sese dedit,
ad incitas redactam, & propemodum
extinctam, terræ pariter, atque maris
imperium amisisse. E converso Vene-
tias multo præclarius maritimis, quam
terrestribus studiis, atque artibus flo-
ruisse, & feliciorem mari, quam terra
fuisse liquet. Quippe quæ, ceu miracu-
lum quoddam, tota in æquoris super-

ficie fita, nihil solo debeat. Huic siquidem Urbium unicæ accepto ferimus quod Italia nostra neque Græcorum machinamentis, neque Barbarorum conatibus, neque Romanorum operibus quicquam inuideat. Nam, ut alia transeam, cum veteres Regis Persarum Cyri desidiā verius & ineptiam, quam laborem atque industriam suspiciant, qui Pyndem, Assyriæ fluvium, cujus vorticibus unus ex iis equis, qui trahere Regium currum albi solebant, fuerat abreptus, tam severe multavit, ut eum in trecentos sexaginta rivulos diduxerit; nos multo rationabilius Venetorum solertiam admiramur, qui urbem suam ita in mari medio collocarunt, ut mare ipsum, in quingentos, eoque amplius nilos, & canales mirifice divisum, omnibus sese tantæ Urbis anfractibus, & omnium fere domorum penetralibus insinuet. Sed & aliud quiddam non minus mirabiliter atque operose, quam magnifice & sapienter memoria nostra Veneti fecerunt. Herculis enim labores, Græcorum fabulis inclytos, pari animo, ac viribus æmulati, Eridanum, & Medoacum, amnium Italiæ non obscurissimos, impensa atque industria pene incredibili avertentes, alio detorserunt. Nimirum

mequen-

metuentes ne stagna maris fluminum
 influentium impetu oblimarentur.
 Nam & Herodotus asserit Acheloum,
 per Acarnaniam in Echinadum pela-
 gus influentem, eas insulas media ex
 parte fecisse continentem; & Diodo-
 rus memoriæ posteritatis mandavit,
 Aegyptum, cum mare olim esset, Nili
 inundationibus exaggeratam, paula-
 tim in siccam, & habitabilem terram
 evasisse. Quod si parva magnis con-
 ferre licet, maribus in euripos disper-
 titis, ac fluminibus in dioryges dissec-
 tis suffragatoriam pyxidem tres in par-
 tes bellissime divisam, libenter compa-
 raverim. De illa nunc loquimur pyxi-
 de, quam adhibent Venetorum magi-
 stratuum Collegia cum de fortunis,
 aut capite civium cognoscunt: nam de
 urna illa duplice, qua utuntur quoties
 munera atque honores distribuunt, sa-
 tis à nobis alio loco dictum putamus.
 Græcis iudicibus, suffragium daturis,
 duæ tantum urnæ apponebantur, alte-
 ra ἐλῆς, hoc est misericordiæ, quæ ab-
 solveret, altera θανάτου, hoc est mor-
 tis, quæ condemnaret. Romanis vero
 tres veluti schedulæ porrigebantur,
 quarum uni A. hoc est Absolvo, alteri
 C. hoc est Condemno, tertiæ N. L.

hoc est Non Liquet, inscriptum erat; ut illam quisque in vasculum poneret, qua sensum, voluntatemque suam significare se commode posse arbitraretur. Sed Veneri ex utriusque gentis institutis quod optimum erat decerpentes, subtiliter & prudenter unicam illam, eandemque triplicem pyxidem machinati sunt, quæ cum tres habeat cellulas, primam condemnantem, secundam dubitantem, tertiam absolventem, unico operculo affabre contextas, & unum duntaxat ostium, seu potius foramen exerat labrosum, ut exporrectum, manus in pugnum contractæ, & primoris lacerti capax; pronum & pervium cuique est aut condemnare, aut absolvere, aut neutrum facere. Ac, ut nemo divinare, sed ne suspicari quidem possit, quam in cellulam calculum injeceris, posteriore esse loco feliciorum voluerunt, quo scilicet oporteret manum tuam per alias minus prosperas cellulas transire, antequam ad meliorem perveniret; possetque facile, tam eunte manu, quam redeunte, calculus, summis digitis excussus, in peiorem urnam decidere. Hæc, mihi abs te, Domine. perhumaniter indicata, non tam tibi, quam seris olim nascituris nepotibus, si modo

scriptio.

scriptiones meæ genium habebunt, declaranda putavi; me de hominum genere bene aliquid mereri posse ratus, si pulcherrima patriæ nostræ instituta ad semotas quoque & disclusas ab Italia nationes transferenda curarem; quibus edoctæ, publicis aliquando rebus consulerent. Illis enim fortasse gratum fecero, qui Venetorum comitiis nunquam interfuerunt; præsertim cum de suffragiis nonnulla scripserit Contarenus, Reipubl. lib. ., . cap. quæ tempus hoc præsens insipientibus, partim supplenda, partim etiam corrigenda videantur. Vale.

Tarvisio pridie Nonarum Martii 1506.

III.

SYNOPSIS
REIPUBLICÆ
VENETÆ,

Auctore

IOANNE COTOVICO Ultrajecti-
no I. V. D. & Milite Hieroso-
lymitano.

CAP. I.

Reipublica Venetæ idea generalis.

ESPUBLICA VENETA
mixtionem omnium Sta-
tuum refert: videlicet,
Monarchiam, sive Re-
gium Principatum; qui
penes Ducem est.

Aristocratiam, sive Optimatum
gubernationem; quæ constat ex Sena-
tu, qui cxx. Senatores habet; decem-
viris, quorum Collegium xvii. Sena-
torum numerum; & Seniorum seu
Præconsultorum Collegio, quod è xvi.
constat Senatoribus.

Democratiam, seu Populare regi-
men. Idque ex universo civium con-
stat conventu, ac Venetorum Ma-
gnum Consilium constituit: à quo u-
niversa pendet respublica.

CAP.

SYNO

D V x
loc
Regia
Regia
tem digi
Vene
& holot
aureoqu
dida ulu
que ten
cinea in
cingit) fi
interetis
baque a
pulas ad
state pl
stat &
aureas
Sede
giam.
Præte
offiale
minibu
blico st
rum, c
quiten
lanum
nos, vu

CAP. II.

De Duce, ejusque munere.

DVX itaque primum in Republica
locum tenet.

Regiam præ se fert potestatem.

Regiam speciem habet, ac gravita-
tem dignitatemque Regis servat.

Venerabilis in eo est cultus: purpura
& holoserico in omni tēpore vestitur;
aureoque interdum pallio, ac stola can-
dida usus, in publicum prodit; caput-
que tenui vitæ obtectum habet, & coc-
cinea infula (quam limbus aureus præ-
cingit) fronte decore aptatur, ac retro
in teretis formam cornu attollitur; al-
bæque armellinorum pelles circū sca-
pulas ad medium usque demissæ maje-
state plenum conspectum reddunt. Ge-
stat & picturata sandalia, fibulasque
aureas, & balthæum gemmatum.

Sedem habet in suggestu veluti Re-
giam.

Præter publicos, peculiare etiam
officiales & ministros habet, variis no-
minibus titulisque insignitos, & è pu-
blico stipendiatos. Cancellarium nimi-
rum, quæ vulgo Inferiorem vocant: E-
quitem vulgo Ducis appellatum: Sacel-
lanum, Clericū, & Domicellos duode-
mos, vulgo *Donzellos* dictos: qui omnes
dum

270 IO'ANNIS COTOVICI
dum in publicum prodit, præcedunt
& honoris causa comitantur.

Omnes cives tum privati, tum magistratum tenentes, detecto capite, & stantes, sedentem alloquuntur: ipse vero nulli assurgit.

Cunctæ epistolæ Reipublicæ sub nomine ipsius prodeunt, obsignanturque sigillo plumbeo.

Decretorum, Legum, ac Senatus-consultorum promulgationes nomine ejus fiunt.

Nummi omnes, tam aurei quam argentei cum nomine ac figura ejus excuduntur.

Orator quivis, Prætor, Præfectus, aut quilibet aliud ad Senatum scribere quid volens, literas ad ipsum destinat.

Duci munus est, ut

Magno Consilio cæterisque Collegiis Optinatum dum vixerit præsideat:

Quoscunque magistratus in officio ita contineat, atque ea ratione moderetur, ut veluti quadam harmonia omnia consonent communi bono:

Singulis diebus Mercurii magistratus omnes adeat, eorumque subsellia visitet, sui muneris ut reminiscantur, privatorum causas ne negligant, neve negligentia publicæ utilitati officiant, admoneat:

Nulla

SYNOPS

Nulla pri

bique

eat, & ta

ecula po

taferim

eribus, ag

nquirat:

Si quem

eriat acce

egio verbi

ut si ita re

decem-vir

am ejus di

Omnibu

us, ac par

gium libere

Solus nil

magistrati

auctoritat

alius eoru

guntur:

In com

neque conl

fragari poss

Ex his fa

facultatem

abutendi.

& licet spe

nas, potes

fideses.

SYNOPSIS REIP. VENE

Nulla privata functione utatur
ubique boni communis cura
beat, & tanquam in alta Reip.
specula positus, quid unusquisque
præsertim qui publicis funguntur mu-
neribus, agant, diligenter inspiciat &
inquirat :

Si quempiam suo deesse officio com-
periat accersitum coram universo Col-
legio verbis primum acriter objurget;
aut si ita res ferat, Advocatoribus, seu
Decem-virorum præfectis mandet cul-
pam ejus dignosci :

Omnibus se adjungat magistrati-
bus, ac par cum singulis habere suffra-
gium libere possit :

Solus nihil efficere valeat: aliis vero
magistratibus adjunctus, non amplius
auctoritatis obtineat, quam quivis
alius eorum qui eo magistratus fun-
guntur :

In comitiis denique neque gentili,
neque consanguineo competitori suf-
fragari possit.

Ex his facile liquet, omnem Principi
facultatem esse adempnam Principatu
abutendi, aut pro tyranno se gerendi;
& licet speciem Regis in eo ubique cer-
nas, potestatem tamen nusquam con-
sideres.

IOANNIS COTOVIEI

C A P. III.

de Senatu, ejusque munere.

SENATUS centum viginti Senatores
habet. Ex iis sexaginta Ordinarii, sex-
aginta *Della gionta* appellati.

Sexaginta ordinarii singulis crean-
tur annis, publicis Magni Consilii sus-
fragiis, Augusto nempe & Septembre
mensibus; eo servato ordine, ut singu-
lis Comitibus sex eligantur Senatores,
quousque sexaginta electorum expleve-
rint numerum. Hic honos vacationem
non habet, ut cæteri magistratus: is
enim qui prius electus fuerit, potest
denuo eligi.

Sexaginta reliqui, vulgo *Della Gion-
ta* appellati, adscripti sūt prioribus, qui
ad tertium Kalend. Octob. coacto Se-
natus à singulis primi ordinis Senatori-
bus, eliguntur, & si post plura dimidiis,
aut saltem dimidia Magni Consilii sus-
fragia tulerint, eo anno adscripti Sena-
tui habentur; ea lege ne plures quàm duo
gentiles in eorum numero sint; cum
tres tantum ejusdem gentis in numero
Senatorum Ordinariorum esse queant.

His centum viginti Senatoribus pa-
ri jure adjunguntur; Dux, Consiliarii
sex Præcōsultores ac cæteri Prudentum
ordines, Decemviri, Quadraginta viri
Iudi.

SYNOPSIS VENET. REIP. 273

Iudices capitalium causarum. Salis & Annonæ frumentariæ præfecti, Salubritatis & Arsenatus seu rei navalis præfecti, D. Marci Procuratores; multi præterea alii Magistratus. Adeo summa omnium bis centum & viginti Senatores excedat. Hi

Vniuersæ gubernandæ Reipublicæ curam habent:

Paces & bella publico decreto suscipiunt:

Pecuniam omnem Reiplicæ exigijubent:

Nova tributa & decimas imponunt:

Eligendi Oratores, qui ad externos Principes mittantur, jus habent:

Collegium etiam Sapientum qui Senatū cogunt, & ad ipsos referunt, alioque præterea magistratus primarios creandi auctoritatem habent.

C A P. IV.

De Decem-viris, eorumque Collegio.

DECENVIRORVM Collegium septedecim Senatorum numerū explet. Ex his decem numero Magni Consilii suffragiis eliguntur, & ordinarii sunt; eamque vocationem habent, ut ei qui per diem in eo magistratu fuerit, fas non sit proximo biennio procurare, quod de se in decem-viralibus comitiis

S

men-

mentio habeatur. Ex horum numero singulis mensibus sorte eliguntur tres Senatores. Hi Principes Collegii sunt, vulgo *Capi de Dieci* dicti, & jus cogendi decem-virale collegium habent, referendique ad illud: conclave item privatum, in quo quotidie conveniunt, nec non privatos ministros, janitores, apparitores, stipitatores habent: Literas ad Collegium decem-virale scriptas legunt, & de illis ad idem referunt. Ne tamen temere cogatur collegium, duo sint, opus est qui referre velint de eadem re; seu quatuor Consilarii, qui etiam cogendi illud jus habeant.

Decem-viris enim hisce adjunguntur:

Princeps, de quo speciatim supra actum est; tum

Consilarii sex. Horum peculiare est, ut

Ex senis tribus seu regionibus (in quas universa civitas divisa est) singuli eligantur: hoc servato ordine, ut tres intra magnum Rivum, tres vero alii ultra, ex unaquaque Urbis regione assumantur:

Octo mensibus Duci assideant:

Quatuor vero mensibus Praefectos Quadraginta-viralis Consilii (cui capitulis graviores causae sunt demandatae) agant:

Simul cum Principe omnium quae
ad

S
ad R
habe
Pu
scriba
illis q
pferun
De
gnum
viris n
Ad
sultor
lium e
rendi
Pri
Consi
prema
Colleg
tatis,
Præci
Ne
fediti
Ne
sus civ
Ne
Ne
Ne
mina
mitta
Si
nam
haben

SYNOPSIS REIP. VENET. 275
ad Rempublicam spectant, curam
habeant:

Publicis literis quatuor saltem sub-
scribant; non his quæ prodeunt, sed
illis quas Scribæ publici primum scri-
pserunt, ac post edita exempla servant:

De rebus maximi momenti ad Ma-
gnum Consilium soli vel cum trium-
viris referant:

Ad Senatum quoque cum Præcon-
sultoribus, & ad Decem-virale consi-
lium cum ejus Consilii Præfedis refe-
rendi jus habeant.

Princeps itaque, Decem-viri & sex
Consiliarii simul *Decem-virale* seu se-
ptemdecim Senatorum constituunt
Collegium: quod summæ est auctori-
tatis, ad instar Dictatoris potestatis.
Præcipue nimirum curam habent,

Ne qua inter cives discordia, quæ
seditionem pariat, oriatur:

Ne qua factio, aut ne quis pernicio-
sus civis Reipublicæ insidias moliat:

Ne quis nummos adulterinos cudad:

Ne Venere mascula quispiam utatur:

Neve alia gravissima quælibet cri-
mina & enormia facinora quis com-
mittat:

Si qui contra faciant, in omnes sum-
mam auctoritatem animadvertendi
habent.

De Collegio Seniorum seu Praeconsultorum, &c.

SENIORVM seu PRAECONSULTORVM Collegium è sedecim constat Senatoribus & in tres ordines divisum est.

Primus sex continet Senatores, cives primarios, vulgo *Savis grandi* Sapientes magnos, appellatos: qui alios & dignitate & rerum experientia facile antecellunt, deque administranda Republica, de bello & pace, atque aliis maioribus rebus praconsultant, & ad Senatum referunt.

Secundus quinque cives habet, vulgo *Savi di terra firma*, Sapientes Continentis dictos: qui etsi parem auctoritatem referendi ad Senatum habeant, superioribus tamen & dignitate & aestimatione longe inferiores sunt. Curam vero praecipue habent militum, qui Reip. stipendio aluntur, & merent sub Veneto Imperat.

Tertius ex quinque constat civibus, iisque adolescentibus, ac primæ lanuginis hominibus, eruditioribus tamen & in literis versatis: qui cæteris inferiores sunt, & de rebus maritimis ad Senatum referunt; dicunturque vulgo *Savi di gl'ordini*.

Hiscæ

SYNOPSIS REIP. VENET. 277

Hiscæ præconsultoribus adjunguntur, Princeps, Consiliarii Sex, Triumviri Quadraginta-virum causarum criminalium Præfetti. Ita ut universum Collegium reapse ex xxvi. Senatoribus, seu Patritii ordinis civibus, constet.

Hujus Collegii consessio talis est. Sedet Princeps medio sublimis solio; juxtaque eum Consiliarii, ii qui ex senis tribus Urbis eliguntur; hoc pacto, ut tres dextrum, tres vero sinistram cingant latus, parique ratione & Præconsultores primæ & secundæ classis sequuntur. Tertii autem ordinis Sapientes, loco paulo inferiori confident.

Horum omnium officium est:

Singulis diebus (Dominicis festisque majoribus exceptis) in Ducario convenire:

Ad tertiam diem horam privatos audire homines, quibus aliquid rei est in Republica, aut cum quopiam magistratu, easque causas decernere, aut delegare, aut ad Senatum referre:

Postea Epistolas omnes quæ ad Senatum mittuntur (legente eas Scriba, qui à Secretis Reipublicæ est) audire:

Denum si Oratores fuerint Principum, qui audiri velint, auscultare.

Præconsultoribus tamen peculiare: ut

Semestrem magistratum gerant:

Singulis diebus privatorum causis, atque Oratorum Principum auditis petitionibus, in conclave consultaturi de negotiis publicis secedant, hoc servato ordine :

Præfectus septimanæ (nam per vices singulis hebdomadibus quilibet præ cæteris agendorum curam habet) rem proponit de qua Consilium sit adendum, singulosque sententiam rogat.

Primæ classis consultores, & ex iis qui proximis septem diebus præfuit, primo respondet ; deinde maxime senex, atque inde cæteri, prout ætate præstiterint. Postremi autem ordinis Consultores silent nisi de maritima re agatur. Ultimus omnium qui alios rogat, remque deliberandam proposuit, sententiæ suam adfert. Re discussâ, sive in eandem sententiam convenerint, sive in duas aut tres divisi fuerint, Principem conveniunt & Consiliarios. De novo re iterum tractata, omniumque sententiis recitatis; cui Princeps Consiliiq; adhæserint, scriptis mandatur. Postremo cogitur Senatus; coram quo quæ à Collegio Præconsultorum deliberata fuerint, primum tractantur; eorumq; sententiæ, quibus plures quam dimidia pars Senatorum fuerint suffragati, pro decreto habentur.

CAP. VI.

*De Scribis publicis, deque Magno
Cancellario.*

Singulis Optimatum Collegiis, quæ Aristocratiam in Republica Veneta repræsentare dictum est, *Scribæ Publici*, qui à Secretis Senatus sunt, atque ex populi honestioribus censentur, publicisq; decem-virum suffragiis eliguntur, assident. Hoc illis injuncto munere:

Ut semper Collegii & Senatus consultationibus intersint:

Nullum eos Senatusconsultū lateat:

Eorum fidei & solertiæ codices scriptaq; publica (quibus res omnis privata & publica cōtinetur) commissæ sint.

Stipendio hinc gaudent ad id cuiq; è publico constituto non mediocri.

Ex his rursus nonnulli seliguntur, qui Decem-viris ministrant, eorumque acta in codices referunt, ac conscii omnium sint, quæ in illo Collegio aguntur. Quo in honore perdurant quoad vixerint.

Ex his demum Magni Consilii suffragiis unus seligitur qui primas partes tenet ac vulgo *il Gran Cancellero* nominatur, id est, *Magnus Cancellarius Venetiarum*, & in maximo est honore & pretio:

280 IOANNIS COTOVICI

Nam Equestri dignitate insignitur:

A quovis Patricio ei loco ceditur,
præterquã à Procuratoribus D. Marci:

Nullum in republ. ignorat arcanũ:

Magni sunt ei reditus ex ære publico
constituti:

Cumque diem obierit, funebri ora-
tione honestatur: quæ dignitas nulli in
Veneta Civitate deferri consuevit præ-
terquam Duci.

Ita ut Cancellarius Ducem quasi ex
populo referre videatur.

C A P. VII.

De Consilio Magno.

MAGNUM CONSILIUM ex universo
Civium constat conventu: ab eo-
que universa pendet Respublica. Colle-
ctum est autem ex solis Patritii ordinis
civibus, qui vigesimum excedentes an-
num, postea quam ad Advocatorio
magistratu, nobili seu patritia se ortos
familia, non spurios, sed matrimonio
legitimo natos duobus testibus fide di-
gnis probaverint, patris insuper seu
matris, aut iis orbari, proximioris cõ-
sanguinei iurejurando vigesimum se
excessisse annum docuerint, sortis be-
neficio jus suffragii ferendi in Comitiiis
adipiscuntur. Vel quibus fors non fave-
rit, ubi vigesimum quintum annum
exce-

SYNOPSIS REIP. VENET. 281
exegerint, tandem publicæ potestatis
participes fiunt, atque in hunc nobili-
tatis cœtum admittuntur.

Hujus munus est,

Leges omnes quæ ad constitutionem
Reipublicæ pertinent sancire; quod In-
terregni plerumque tempore fieri con-
suevit.

Omnes item Magistratus, cum Vr-
banos, tum Exteros, seu eos qui foris
jus habent publicæ potestatis, com-
munibus suffragiis eligere.

C A P. VIII.

De Magistratibus in genere.

MAGISTRATUS omnes sunt vel Vr-
bani, vel Exteri.

Urbani pertinent ad

Ius, tam in cognitione criminalium
seu capitalium causarum, quam civi-
lium:

Administrationem publicarum pec-
uniarum, quæ vel ex publicis vectiga-
libus in ærarium conferuntur, vel, re-
ditibus reipubl. impensis non sufficien-
tibus, à civibus pro cujusque censu sol-
vuntur, & in publicum inferuntur:

Commodum & utilitatem Civita-
tis, & ad bene beateque vivendum, ac
decorem Reipublicæ.

Exteri Magistratus spectant ad Gu-

S f

berna-

282 IOANNIS COTOVICI
bernationem Civitatum & Oppido-
rum; aut Classium & exercituum.

Hiscæ non immerito addendi sunt
Magistratus cæteri extra ordinem
creari soliti: Syndici videlicet tres, Pro-
visor generalis Cretæ: &c.

Cæterum omnibus hisce magistra-
tibus certum limitatumque tempus
constitutum est. Sunt enim

Urbani, vel semestres, vel octime-
stres, vel annales:

Exteri Continenti duplo longiores
quam urbani:

Maritimi biennales, aliqui triennales:
Classium quinquennales.

C A P. IX.

*De Iudicibus Urbanis causarum Civi-
lium, prima instantia.*

IUs bifariam divisum est; in cognitio-
ne scilicet Criminalium, seu capita-
lium causarum, itemque Civilium.
Quocirca inter Magistratus Urbanos
duo sunt genera Iudicum: alii enim
Forensibus causis præfæcti sunt; alii
Criminalibus sive rerum capitalium
Iudiciis præfunt.

*Forensibus causis præfæcti, sunt etiam
duum generum:*

Iudices primæ instantiæ:

Iudices appellationis.

Iudi-

SYNOPSIS REIP. VENET. 28;

Iudices primæ instantiæ in plura di-
visi sunt subsellia.

Prima Iudicum Proprietatum qui de
litibus quæ ad ædes sive fundos intra
fines Venetiarum positos, id est, in æ-
stuariis existentes, pertinent, cognos-
cunt & dijudicant: quos item ad eunt
viduæ dotes ab hæredibus maritorum
defunctorum repetentes.

Secunda Iudicum Procuratorum. hi
si de fundis Continentis oræ contro-
versia sit, judicant, & de pupillorum
causis, deque dote assecuranda judi-
cium dicunt.

Tertialudicum seu Consulum Merca-
torum. qui si de mercimoniis quæstio
inciderit, aut de rebus mercaturam
spectantibus lis oriatur, adeundi sunt.

Quarta Iudicum Advenarum. hosce
si inter externos homines lis fuerit, vel
quispiam civium hospiti diem dixerit,
aut actione locati vel conducti con-
venire quempiam voluerit, accedat ne-
cessè est.

Quinta Iudicum Petitionum. apud
quos omnes causæ contractus ac stipu-
lati (ex quibus quispiam ab altero sibi
aliquid deberi contendat) agitantur.

Sexta Iudicum Mobilium. coram qui-
bus minimæ quædam causæ & minu-
tula lites ventilantur.

Septi-

284 IOANNIS COTOVICI

Septima *Iudicum* quos vulgus *Cata-
taueros*, quasi, Veritatis inquisitores,
nuncupat, qui si quid inventum fuerit,
aut clam reconditum, aut nuper amissum,
ad ærarium, an ad privatum
quempiam, an vero ad eum qui reper-
erit, res ea pertineat, decernunt.

Octava *Iudicum Publici*, vulgo *Piove-
gi* qui de validitate aut robore contra-
ctuum, ac stipulationum, utrum usura-
riæ sint nec ne, iudicium dant; curantq;
ne quis privatus ædificiis vias publicas
canalesve Urbis occupet aut impediatur;
litesque his de causis moras dijudicant.

Nona *Iudicum* quos vulgus *Sopra-
gastaldos* vocat. hi bona condemnato-
rum sub hasta vendunt; Publicæ ven-
ditioni prædiorum decretum interpo-
nunt: Lites super executione senten-
tiarum ab aliis Iudicibus latarum suo
iudicio dirimunt.

Decima *Iudicum* *examinatorum*. hi
testes ad futuram rei memoriam exa-
minant: de vèd' tionibus immobili-
um, an juxta formam legum peractæ fue-
runt, cognoscunt: Alienationes præ-
diorum ratas habent: instrumentis
donationum subscribunt: Sequestres
agunt: Legatorum condiciones, ne
quid contra voluntatem testatoris alic-
netur, in publicis codicibus describunt.

Vndeci-

SYNOPSIS REIP. VENET. 285

Vndecima *Iudicum Præsectorum* nomen, hi vulgo *civiles* dicti, ad differentiam aliorum, quos vulgus *Criminales* appellat, iudices sunt executionis sententiarum: Curia advenarum: Taxant expensas litium: In causis vertentibus inter famulos & ancillas, eorumque patronos patronasve, iudicium dant.

C A P. X.

De Iudicibus Appellationis, in causis Forensibus & appellationum ordo.

IUDICES Appellationis in quatuor divisi sunt classes.

Cum enim appellatur ad superiorem de causis levioribus,

Si sententiam dixerint Iudices primæ instantiæ non excedentem summam quinquaginta quinque aureorum, ad *Auditores veteres* pertinet causæ cognitio, maxime si ab Urbano magistratu sententia lata sit.

Si vero exteri iudices, Præfecti videlicet & Prætores urbium & oppidorum, sententiam tulerint, & ab ea provocetur; ad *Auditores novos* spectat appellatio: qui si omnes in eandem sententiam convenerint, possunt ipsi absque Collegiorum auctoritate rem decernere.

Si de minimis litigiis, nec summam viginti-

286 IOANNIS COTOVICI

vigintiquinque aureorum excedentibus provocetur, ad *Auditores novissimos* spectat causæ cognitio.

Si de sententiis Iudicum Executionis, quos vulgus *Sopragastaldos* indigitat, provocatū fuerit, ad *Indices* vulgo *Superiores* dictos deferitur appellatio.

His addi possunt bina collegia, quæ vulgus *Septem Sapientes*, itemque *Decem Sapientes*, nominat, quorum primi in causis appellationum locati & conducti iudicium dant; postremi cæterarum litium quinquaginta ducatorum summam non excedentium, in quibus *Rivo altini* Iudices sententiam debere, iudices existunt.

Verum si de maioribus litigiis, ad superiorem provocatur.

Quod si excedat lata sententia, sive Urbani sive Exteri magistratus, dictam summam, ascendatque ad trecentos aureos, datur provocatio ad *Duodecem-virale Collegium*.

Si vero major sit summa, & ad quingentos usque aureos extendatur, provoceturque ad superiorem, penes *Consilium Viginti-virale* est iudicium.

In reliquis maioris summæ causis *Consilium Quadraginta-virale* vetus iudicium dicit, si sententia ab Urbano magistratu lata sit:

Si

Si vero sententia à qua provocatum est, ab Extero magistratu lata sit, *Consilium Quadraginta-virale novum* cognoscit & iudicium fert.

Ordo Appellationum.

Ita tamen in omnibus Appellationum causis appellatio demum ad prædictorum aliquod Collegium devolvitur, si prius Auditorum Magistratus adeatur, apud quem ultro citroque causa appellationis prius agitari debet. Qui si de causa cognoverint, & vel omnes simul, vel unus eorum interceserit, causam ad Consilium sive Collegium introduxerit, prioribusque iudicibus diem dixerit, aut vel omnes intercessionem negaverint, tum demum Collegium, ad quod appellatio ipsa spectat, adire licet.

C A P. XL

De Iudicibus Urbani causarum Criminalium graviorum, seu insignioris facinoris.

INter Urbanos quo ad jus Magistratus, alios esse diximus Civilium causarum Iudices, alios Criminalium. de illis actum est Capitibus præcedentibus.

Criminalibus vero, sive rerum capitalium iudiciis qui præsunt, quoque bipar-

bipartiti sunt. Vel enim agitur de minutorib⁹ delictis & maleficiis; de quorum Iudicibus capite sequenti: vel de gravioribus causis & insignioribus facinoribus.

Horum cognitio ad majores Magistratus pertinet: videlicet,

Decem-virale Consilium. De hujus munere & auctoritate supra satis c. 4.

Quadragesima-virale Criminale Consilium.

Gerunt hi Quadragesima-viri magistratum octimestrē, postquam in Quadragesima-virali Consilio Novo & Veteri Iudicis munere functi fuerint: nec enim prius ad Quadragesima-virale Consilium Criminale admittuntur.

Suffragiis sententias dicunt, à Præfatisque Consilii suffragia numerantur. Quod si plures dimidiis reum absolverint, contestim pronunciatur absolutus: si vero plures dimidiis dānaverint, pronuntiatur damnatus. Quod si pœna locum habeat, decernitur demum quamnam pœna in reum animadvertendum sit. Advocatores pœnā acriorem, Præfati mitiorem proponunt. Initis suffragiis, eorum prævalet sententia, qui plura dimidiis suffragia tulerint.

Habent Trium-viros ex suo ordine, qui

SYNOPSIS REIP. VENET. 289

qui singulis binis quibusque mensibus
sorte educuntur, ac per vices semper
Duci & Consiliariis assident, parem-
que illis auctoritatem ad Senatum ac
Magnum Consilium referendi de qua-
cunq; re voluerint, habent. His adun-
guntur tres Consilarii Ducis, qui prae-
fectos Consilii agunt.

Advocatores Communis numero
tres. Hi ne legibus aliqua in parte offi-
ciatur, summopere procurant: ut vero
vim legum tueantur, ad Quadraginta-
virale Consilium de levioribus, de ma-
joribus ad Senatum, de maximis in-
terdum ad Magnum Consilium refe-
di jus habent.

In parvis causis contra reos statuen-
di auctoritatem habent:

Conclave privatum, itemque priva-
tos ministros, janitores, apparitores,
scribas habent.

Quilibet vero eorum intercedendi in
criminalibus potestatem habet. Crimi-
ne enim ad hos delato, vel ab omnibus,
vel ab uno eorum interceditur, & reus
efficitur ille cujus nomen delatum est.
Deinde ab intercessore refertur ad
Consilium Quadraginta-virale, vel ad
aliud quod voluerit; ibique causa reci-
tata, de Consilii sententia decernitur,
an reus in carcerem conjiciendus &

T

qua-

quæstioni adhibendus sit; an potius so-
 lutus causam dicere debeat. Post id vel
 accersitur reus, vel clam capitur ab ap-
 paritoribus; ibique sive solutus, sive in
 vinculis coactus, de quo crimine ro-
 gatur, respondet: testes utrimq; citan-
 tur: omnia scriptis mandantur, sive pro
 reo, sive contra reum faciunt. Hac ra-
 tione tota causa in codicem relata, o-
 mnium quæ scriptis mandata sunt, reo
 fit copia, constituiturque tempus quo
 causam dicere & consulere advocatum
 possit. Quod si reus tenuis fortunæ fue-
 rit, ut advocatum, qui suas partes tuea-
 tur, conducere suis sumptibus nequeat,
 Advocatus, qui conductus Reipublicæ
 stipendio est, inopis illius tuendas par-
 tes suscipit. Advocatores dein reo diem
 constituunt, quo causam dicturus sit
 Consilio coacto. Quia vero accusato-
 ris vice funguntur, quod nemini priva-
 to licet, orationem Advocatorius Ma-
 gistratus in reum acerrimam habet,
 crimina & facinora objicit, testibus
 confirmat, ac verisimilibus conjectu-
 ris adstruit. Postea agitur causa rei ab
 eo patrono, quem sibi adsciverit: re-
 plicandi & duplicandi utrique parti fa-
 cultas relinquitur. Causa utrimque agi-
 tata, & perorata, & reus, & patronus
 discedunt e Curia Iudicium. Cum Iudi-
 cibus

SYNOPSIS REIP. VENET. 291
cibus clauduntur in conclavi Advocato-
res eorumque scribæ, qui de punien-
do reo sententias rogant, an scilicet pu-
niendus videatur, nulla adhuc consti-
tuta pœna. Suffragia ineunt Iudices: si
plures dimidiis reum absolverint, decla-
ratur absolutus; si vero plures dimidiis
damnaverint, pronûciatur damnatus:
quo casu decernitur, quam pœna in
eum animadvertendum sit. Advocato-
res pœnam acriorem; Præfetti, ut dixi-
mus, mitiorem proponunt, Postea suf-
fragia ineunt; eorumque prævalet sen-
tentia quæ plura dimidiis suffragia tu-
lerit.

C A P. XII.

*De Iudicibus Vrbanis, ad quos spectant
Iudicia de minoribus delictis.*

MAGISTRATVVM inferiorum qui de
minutioribus delictis & maleficiis,
quæ vel ratione delicti, vel personæ, le-
viora sunt, cognoscunt, alii Præfetti
noctis, alii Capita tribuum dicuntur.

Præfetti noctis jus capitis habent: cau-
sas vero reorû agitant, ac scriptis man-
dant quæ testes dixerint, quæque vel
sponte vel coacti tormentis rei confessi
fuerint; atque ita totam causam expe-
diunt, & sententiam dicunt. Si capita-
le sit crimen, capite damnant: si levius

292 IOANNIS COTOVICI
fuerit delictum, vel virgis cædendum
reum, vel carcere coërcendum iubent,
aut ad remos damnant.

Capita Tribuum sex numero sunt. De
capite autem iudicium ferre non pos-
sunt, sed in vilissimos homines & mere-
trices animadvertunt: quos vel virgis
cædi iubent, vel in carcerem cōjiciunt,
aliasque pœnas corporales infligunt.

Præterea utriusque hujus magistra-
tus officium est, ut vicissim, modo Præ-
fectus noctis, modo caput tribus, suam
tribum (in sex siquidem tribus divisa
esse totam Civitatem diximus) ad gal-
licinium usque circumneant, cum pu-
blicis stipatoribus & apparitoribus ar-
matis.

C A P. XIII.

*De Magistratibus pene. quos publicarum
pecuniarum est administratio.*

Publicæ pecuniæ hisariam dividun-
tur. Nam vel ex publicis vestigalibus
in ærarium conferuntur; vel interdum,
cum reditus Reipublicæ impensis mi-
nime satisfacere possent videntur, à civi-
bus pro cuiusque censu solvuntur & in
publicum inferuntur.

Vestigali: publica vel exiguntur,
Ab his quæ exportantur: ex Urbe;
Ab iis quæ in Urbem importantur:

SYNOPSIS REIP. VENET. 293

Ex civitatibus, quæ in societatem Imperii Veneri sunt adscitæ.

Hic singulis diversi Magistratus pecuniarii præfati sunt: quibus varia vulgo indita sunt nomina, dicunturque: *Signori alla Dogana*, *Signori o Ufficio del dazio del vino*, *Signori della ternaria vecchia*, *Signori di Ragion nuove*, *Signori à i Dieci officii*, *Signori della Tavo'a dell' intrada*, *Signori della Tavola dell' uscita*, *Signori Extraordinarii*, *Signori sopra le camere*, *Signori della Messettaria*.

Quorum omnium officium illud est, ut.

Caveant ne per dolum fraudemve aliquid publicæ pecuniæ avertatur, aut per inertiam pereat:

Omnes controversias, quæ ad id genus pecuniæ pertinent, dijudicent.

Pecunias quas quisque exegerit, ad magistratus deferat, ad quos pecunia publica deferatur.

Magistratus ad quos publica pecunia deferatur, bini sunt numero.

Gubernatores reddituum, vulgo *Governadori dell' Intrade*.

Quæstores Vrbani, vulgo *Camerlini* hi.

Gubernatores Reduum sunt numero tres.

Magni momenti est magistratus &

emolumenti maximi; qui non nisi insignioribus & provectæ ætatis civibus conferri solet.

Creant Apparitores, Viatores, Liatores. omneque id genus ministrorum Reipublicæ.

Publicæ pecuniæ curam & custodiam habent, eamque in usus publicos impediunt ex supremi Collegii decreto.

Acceptum & expensum in publicis codicibus describunt.

Quæstores Urbani numero item tres,

Ius senatorium propemodum habent, & emolumenta maxima:

Publicam pecuniam ex Senatus decreto in usus publicos impendunt:

In codicibus suis & acceptum referunt; & expensum ferunt:

Quia vero operosum est officium, & laboris non exigui; junioribus plerumque, nec nisi nobilitate generis & vitæ innocentia claris Magistratus hic committi consuevit.

Magistratus pecuniis, quæ in necessitate Reip. à civibus pro cuiusq; censu solvuntur, exigendis diversi præficiuntur: qui vel à taxis vel à decimis nomen habent, aliisque variis nominibus insigniti sunt, dicti vulgo: *Li Casudi Dieci Savi Signori sopra iconi. Signori sopra*

SYNOPSIS REIP. VENET. 297

sopra le Camere di monti nuovi, novissimi, & del subsidio.

Quibus omnibus id muneris incumbit, ut

Pecunias à civibus colligant:

Bona eorum, si solutionem neglegant, sub hasta vendant.

De controversiis eas pecunias concernentibus cognoscant, & sententiam dicant:

Rationes in publicis codicibus diligenter inspiciant, ac ne qua fraus publicis redditibus atq; ærario fieri possit, summo opere curent:

Pecunias quas quisque exegerit, ad supra nominatos magistratus deferat.

C A P. XIV.

De Magistratibus variis pertinentibus ad commodum & utilitatem Civitatis, & ad bene beatque vivendum, ac decorem Reipublicæ.

Commodum & utilitas, decusque reipublicæ, & alia ad bene beateque vivendum facientia, cum varie considerentur, diversi in Republicam introducti sunt Magistratus. Potissimum autem hi:

Paci Præfecti quinque. Ili querelas eorum qui vel in ripa se invicem vulnerarunt, vel conviciis & injuriis lace-

rarunt, vel pugnīs concertarunt, aũ-
sultant, eisdemq; reconciliare, ac pa-
cem inter partes componere satagunt.

*Præfecti pannis auratis, vulgo. Si-
gnori di panni d'oro. Hi*

Textoribus sericariis, & polymita-
riis, præsumt:

Ne qua fraus in texendis sericis, au-
lais, polymitis, aliisque byssinis auro &
argento intertextis committatur, sum-
mopere curant:

Legum transgressores poena ad id
statuta mulctant.

*Farina Præfecti, vulgo Signori alla
farina. Hi*

Farinæ publicæ curam habent, eam-
que com meatus causa emtam in hor-
reis publicis recondunt:

Quandoque si res exigat, aut si fari-
nam rancidam futuram timeant, eam
revendunt, aliamque in locum vendi-
tæ, publico ære comparant.

*Salis annonæ Præfecti, vulgo Signo-
ri al Sale. Hi*

Omnem salis copiam ex publicis Sa-
linis Venetias advectam distrahunt, &
in publicis horreis reponunt: nulli
enim privato salem vendere licitum
est, nisi ab hoc magistratu cõparaverit:

In codicibus suis & acceptum refe-
runt, & expensum ferunt:

Lites ea de re occurrentes suo iudicio dirimunt.

Monetæ aureæ argenteæque Præfetti tres vulgo Trovicatori della Zeccha. Horum munus est,

Providere ne argentum aut aurum imperfectius aut impurius quàm lex cudi debere statuit, aliquo pacto cudatur:

Neve excusi nummi pondere sint minores quam lex jubeat.

Annonæ Triticæ Præfetti tres, vulgo Signori delleb au. His id muneris incumbit, ut

Cum nulla prope frumētī vis ex agro Veneto colligatur, quod omni ex parte urbs æstuariis amplissimis ambiatur, civitasq; populosissima existat, rei frumentariæ curam habeant, ne populus rei frumentariæ inopia laboret, nimiaque annonæ caritate prematur:

Si quandoque timeatur annonæ caritas, Principem, Sapientumq; Collegium ut adeant; req; inter eos discussa decernant, quæ ad frumenti copiam comparandā præcipua esse videantur:

Necessitate exigente triticum à mercatoribus comparent, qui polliceantur certam vini frumenti statuto tempore ex destinatis provinciis se Venetias delaturos: quod nisi præstent negotiatores, pecuniaria multa taxatur. Emunt

autem vel magno pretio; sed vendunt vili, ut commodo & inopie populi contulatur.

Salubritati Venetæ Urbis Præfetti tres vulgo *Signori alla sanità*. Horum præcipuum officium est,

Ne aliquo pacto ex contagione tabes serpat in Civitatem, providere:

Quod si clam quandoque obrepserit, sedulo operam dare ne longius vagetur:

Ne quid putridum, aut quod incolumitati Civitatis officere possit, vendatur; atque ut quam saluberrime Venetiis agatur, summo opere curare:

Quod si quempiam contagione infectum cognoscant, illico ad publicas quasdam ædes in æstuariis adficatas, trium millium passum spatio ab Urbe distantes deferri curare:

Si quis cū morboſo consuetudinem aliquam habuerit, ne alios inficiat, proprios deferere lares, & ad alias ædes publicas extra Urbem conditas migrare, ibique quadraginta continuis diebus permanere compellere: qui si sanus persistiterit, eo transacto tempore, domesticis laribus restitui jubere:

Nullas præterea naves nullasque merces aliunde adveſtas admittere ut terram capient, nisi publico testimonio se

ex.

SYNOPSIS REIP. VENET. 299
ex loco salubri, nec contagioni obno-
xio, solvisse doceant: quod si non præ-
stiterint, ad dictas publicas ædes ut se
conferant, ibique permaneant suo pro
arbitrio, imperare.

Ædiles Communis, seu *Provisores*
Urbani, tres, vulgo *Proveditori di com-*
mun. Hi

Præfunt Fraternitatibus minoribus,
trajectibus, bibliopolis, & librorum re-
cens impressorum precium edicunt:

Pontium, puteorum, viarum, alia-
rumque hujusmodi rerum publicarum
resarciendarum curam habent:

Ne naves nimio onere prægraven-
tur, diligenter curant:

In transgressores pœna statuta ani-
madvertunt.

Navalis, seu *Arsenalis*, publici Præ-
fecti tres. vulgo *Proveditori all' Arse-*
nal. Hi

Amplissimo Navali præfident, ejus-
que curam habent, atque omnia provi-
dent quæ in ejus usû necessaria fuerint:

Fabros cum lignarios, tum etiam
ætrarios, cæterosque opifices, qui ad
opus faciendum admitti debeant, seli-
gunt. diligentemque adhibent operam
ne quispiam officio suo desit, singulis
vero octiduis cuiq; promissum stipen-
dium ex publico ærario persolvunt.

Aquis

300 IOANNIS COTOVICI

Aquis Lacunisque publicis Perfecti, vulgo Signori all' acque. Horum officium est,

Providere ne quis publicis aquis rivisve noceat, aut detrimentum ullum adferat neve immunditias quis aquis immisceat, navigationemve impediat: in transgressores vero severe animadvertere: ea ratione quod aquæ Venetis pro muro sint, adeoque veluti mæniorum jus sortitæ sacrosanctæ habeantur:

Procurare ut Urbis lacunarumque rivi emundentur, excaventurque:

De navium statione decernere, ceteraque quæ ad aquas spectant negotia expedire.

Censores Hi

Ut leges Comitii ferventur, summo-
pere curant:

Si qui contra decreta quid egerint, pœna legibus constituta puniunt.

Ambicus etiam reos pœna pecuniaria mulctant:

In servos & ancillas. qui heris suis quid furati fuerint, animadvertunt:

De litibus occasione stipendii inter servum ancillamve & patronum cognoscunt.

Syndici. Hi

Scribarum publicorū magistratibus Urbanis inservientium acta recognoscunt

SYNOPSIS REIP. VENET. 301
scunt: in eosque, si quid contra leges
egerint, aut illicitam exegerint mercede-
dem, vel rite officio suo functi non fue-
rint, animadvertunt:

Leges stipendiorum magistratuum
oninium ministris præscribunt.

Lites iisdem de rebus iudicio suo di-
rimunt.

Archiconsules, vulgo *Sopraconsoli*. Hi

De causis mercatorum, qui vel cre-
ditoribus, vel foro cedunt, ac solum-
vertunt, cognoscunt:

Hos item à carceribus præservant,
ac com meatum concedunt:

Certum denique tempus, & ad sum-
mum bimestrem iisdem præfigunt, ut in-
terim cum creditoribus paciscantur:

Quod si creditores pacisci recusent,
aut se difficiles exhibeant, publica au-
ctoritate ad pacta eos inducunt.

Bona fugitivorum ad usum credito-
rum sub hasta vendunt:

Deposita ad usum jus habentium
custodiunt, dominisque ad quos spe-
ctant, ubi de dominio docuerint, re-
stituunt.

Mercatura Præfati, vulgo *Signori*
alla mercantia. Hi

Mechanicis salaria statuunt, eorum-
que lites, mercium seu operum occa-
sione motas, suo iudicio dirimunt:

De

De precio mercium cognoscunt,
easque moderantur:

Ne mechanicarum artium opifices
fraudem ullam in suis opificiis com-
mittant, summopere curant, & trans-
gressores pœna pecuniaria mulctant.

Adipatus Præfecti, vulgo Signori della graschia. Hi

Casæi, butyri, olei, carniû salitarû,
suminis & laridi institoribus præsent.

Precium his vendendis indicunt,
præscribuntque:

In transgressores pœna ad id statuta
animadvertunt.

*Rationi veteri Præfecti, vulgo Ragion
vecchie. Hi*

Expensas Principum occasione, eo-
rumve Oratorum in urbem advenien-
tium, Senatus decreto factas, in pu-
blicis codicibus describunt:

Id quoque summopere curant, ut
dum in urbe Principes morantur, quam
honorifice tractentur.

*Iustitiæ veteri Præfecti, vulgo Giusti-
tia vecchia*

Mensuris ponderibusque præsent,
curantque ut res venales quæ pondere
& mensura veneunt, iusto pondere &
mensura venundentur:

Fructibus, cæterisque edulis vena-
libus precium indicunt præscribuntque.

In

In transgressores ad legis præscriptum animadvertunt:

Mechanicarum item artium opificibus præsumt: quorum si quis novum insigne erigere, aut vetus mutare proponat, ab his veniam prius impetret oportet:

Si puerum quis aut famulum conduxerit, hos adeat, pacta denunciaret, necessum est: secus si fecerit, pacta inutilia sunt, nec stare quis cogitur.

In publicis codicibus post contrahentium denuntiationem pacta describunt.

Iustitia novæ præfecti, vulgo Guistitia nuova. Hi

Cauponis, ænopolis, ceterisque Urbis diversoriis præsumt:

Horum institoribus ut vectigalia debita solvant imperant:

Vinum ne mucidum aut acidum vendatur, summo opere curant:

Lites denique hisce de causis motas suo iudicio dirimunt.

Pompe Præfecti, seu Triumviri Sumtuarii, vulgo Signori sopra le pompe. Hi

Sumtuariarum sanctionum curam & custodiam habent, ideoque tumui immoderato vestium, epularum, & domesticæ supplicilis, aliarumque rerum quæ ad usum & victum quotidianum per-

pertinent, modum apponunt, immo-
dicæve impensas coërcent, ne civium
patrimonia nimia intemperantia abli-
gurantur & profundantur:

Legum transgressores pœna ad id
statuta mulctantur:

Lites ea de causa dijudicant.

Procuratores Divi Marci Hi

Summa & perpetua Senatorii ordi-
nis dignitate trahuntur, ac jus suffragii fe-
rendi cū legitimis Senatoribus habent:

Magistratū gerunt non tempore præ-
finitum, ut cæteri sed cum vita perdu-
rant, instar Ducis Cancellarii. Magni:

lique tantum cives huic officio dele-
gantur, qui jam publicis fere omnibus
muneribus defuncti, spectatę sunt pro-
bitatis; in quo versantes tanquam mili-
tes emeriti perpetuam obinent Rei-
publicę administrationem:

Summo itaque honore omnes eos
prosequuntur digniorique semper se-
de, quocunque loco sedeant, honestan-
tur; & ab omnibus etiam senioribus
ubique illis ceditur.

Tutelam pupillorum habent, qui-
bus parentum testamentis nullus tu-
tor est datus.

In tres classes (sive ut vocant) Procu-
ratias divisi; quorum singulis tres præ-
sunt Procuratores.

Primæ

SYNOPSIS REIP. VENET. 365

Primæ classis Procuratores Patroni sunt amplissimi & augustissimi Templi D. Marco dicati, unaque cum Duce ejusdem gubernacula tenent, reddituum omnium ad Templum spectantium, qui amplissimi sunt, administrationem habent: omnibus inibi ministrantibus, ac sacris addictis, menstrua solaria erogant; ceteraque omnia, quæ ad tantæ Basilicæ ornatum & splendorem spectant, quam diligenter curant.

Secundæ classis Procuratores, qui à prioribus nomen obtinent, licet Templi curam non habeant, Veteris (ut vocant) Procuratiæ administratores sunt, ac pupillorum omnium citra Rivum magnum (qui Urbem mediam interfuit) habitantium curam habent.

Tertiæ classis Procuratores idem nomen obtinent, & Novæ Procuratiæ præfunt, eorumque pupillorum hæreditates curant, qui ultra Rivum magnum proprios lares habent.

Singulæ hæc classes, cum eorum fidei magna pecuniæ vis pauperibus eroganda commissa fuerit, ingentes opes in usum pauperum, carceratorum, atque etiam pro redimendis captivis, & in misera servitute apud Turcas degentibus quotidie distribuunt.

C A P. XV.

*De Magistratibus Externi ad Civitatum
& oppidorum gubernationem spe-
stantibus.*

EXteri Magistratus spectant ad gu-
bernationem Civitatum & oppido-
rum: Classium & Exercituum.

*Civitatum & oppidorum ad Magi-
stratus quod attiner,*

Insignoribus urbibus iv. Magistratus
præficiuntur: nempe, Prætor; Præfe-
ctus; Quæstor, aut unus, aut duo quan-
doque Custos arcium, alibi unus, alibi
plures.

Minoribus urbibus seu oppidis uni-
cus præst Magistratus, nomine Prætor.

Insigniorum itaque urbium

Prætor, Omnibus civitatis incolis
jus dicit, & forenses lites dijudicat, &
in fontes animadvertit; habetq; assen-
sore Jurisperitos, non patritios, sed
exteros, quorum consilio utitur.

Præfectus, militibus præst qui ur-
bem vel agros coluerint, usq; jus dicit,
& in noxios animadvertit Arcis præte-
rea, mœnium, portarumque curam ha-
bet; necnon vectigalium & reddituum
omnium, cum urbis, tum agri totius.

Ab hisce in causis forensibus appella-
re licet vel ad Auditores Novos, vel ad

con-

SYNOPSIS REIP. VENET. 307
consilium Quadraginta-virale Novum,
aliaque Collegia quæ supra memora-
vimus; eo servato ordine, quem in ur-
banarum causarum litibus observari
diximus.

In criminalibus vero quandoque ad
Advocatores Communis datur appel-
latio: quod tamen raro contingit.

Questor, aut unus, aut duo quan-
doque. Hi pecuniam publicam admi-
nistrant, impendunt & exigunt, ha-
bentque codices publicarum rationum:
nihil tamen fere nisi ex mandato Præfe-
cti, ac interdum utriusque, puta Præ-
toris & Præfecti, expendere illis fas est.
In insulis etiam titulo Consiliariorum
gaudent, & in jure dicundo Præfectis
assident. Jurisdictionem tamen nullam
habent.

Custos arcium, alibi unus, alibi plu-
res. Hi militibus præsident qui arcem
tuentur, curamque habent armorum,
commearum, & tormentorum, quæ ad
munitionem contra hostes in arce po-
sita sunt. Non tamen ita quisquam
præest arci, quin Præfecti imperio sub-
jectus sit. Nullam itidem jurisdic-
tionem habet.

Minorum autem Urbium seu oppi-
dorum *Prætor* utriusque partes agit.
Nam & Præfecti & *Questoris* quoque

308 IOANNIS COTOVICI
munere fungitur: Oppidanis jus dicit,
& in fontes animadvertit; publicæque
pecuniæ administrationem habet. A
quo pari modo appellatur, idemque
servatur ordo quem supra recēsuimus.

C A P. XVI.

*De Magistratibus Exteri Classium
& Exercituum guber-
nationi præfectis.*

Magistratus Exteri qui ad guberna-
tionem classium & exercituum
spectant, duorum sunt generum.

Terrestres enim belli copiis præficiun-
tur, Summus Imperator Continentis;
Legati exercitus; Quæstores,

Classi, seu rei navali, vel bello mariti-
mo præsunt, Præfecti triremium, Præ-
sides triremium; Classis Legatus, Clas-
sis Imperator.

Imperator Summus Continentis non
ex ordine Patritiorum eligitur: sed ex-
terno Principi seu militi id munus tri-
buitur:

Amplum ex publicis vestigalibus sti-
pendium meret:

Nihil nisi ex Legatorum consilio (qui
patricii ordinis sunt cives) facit aut de-
cernit: nec ut quicquam solus decer-
nat, illi jus est.

*Legati Exercitus, Imperatori Exer-
citus,*

SYNOPSIS REIP. VENET. 359
citius, externo homini, semper adstant,
eumque consilio iuvant:

Stipendia militibus ut solvantur, curant,

In id denique summopere incumbunt, ut Reipubl. cōmodo consulatur.

Quæstores publicæ pecuniæ administrationem habent:

Militibus stipendia debita ex Legatorum & Imperatoris decreto exsolvunt:

In codicibus suis acceptum referunt, & expensum ferunt.

Præfeti Triremium, singuli in ea triremi cui præsumt (nam unaquæque triremis ad bellum instructa Præfectum habet) omnium potestatem habent, præterquam ultimi supplicii inferendi:

Nautas, remiges, cunctaque quæ in sua triremi sunt, & quæ ad ejus apparatus faciunt, diligenter curant.

Præsides Triremium singuli quinque aut quatuor triremibus præsumt:

Pacis tempore plerumque quatuor numero sunt:

In hoc maxime incumbunt. ut mare tutum navigantibus reddant:

Piratas comprimant, ac securam navigationē omnibus bonis præstent.

Classis Legatus imperium habet in universam Classē, ac in cunctos triremium Præfectos:

310 IOANNIS COTOVICI

Veluti Legatus exercitus, nisi adfit Imperator, & capite mulctandi quos velit, & dirigendi Classẽm quo maluerit, jus habet:

Semper & pacis & belli tempore creari solet.

Imperator Classis bello ingruente creatur, & univẽsque Classi præficitur:

In Classẽ atq; etiam in cunctis provinciis maritimis amplissimam potestatem habet instar dictatoriæ:

In omnibus tamen rebus parere debet auctoritati Senatus, & Reipublicæ decretis,

C A P. XVII.

De Magistratibus Exeteris extra ordinem creari solitis.

Magistratibus hisce non immerito addendi sunt Magistratus cæteri extra ordinem creari soliti. videlicet:

Syndici numero tres. Hi

Singulis quinquenniis creari solent, ac mitti cum in continentis orani Venetæ ditionis, tum in regiones maritimas, ac insulas Veneto imperio subiectas:

Gesta omnium Prætorum, cæterorumq; Magistratuum, qui foris publicam potestatem habent, recognoscunt:

Si quos contra leges quicquam perpetrasse

SYNOPSIS VENET. REIP. 311
petrasse comperiant, in hos animad-
vertunt, ea propemodum auctoritate
quæ Advocatoribus tributa est.

Provisior Generalis Cretæ. Hic

Reipublicæ necessitate exigente Se-
natus suffragiis creari & ad insulam
mitti solet:

Vniuersæ insulæ præest, ac supremæ
est auctoritatis, instar dictatoriæ:

Si ad aliquam civitatem arcemve ac-
cedat, claves portarum & arcium ei
offeruntur:

Solus jus dicere, solus administrare
publicam pecuniam, si ei ita libuerit,
potest; solus de omnium magistratuum
sententiis cognoscit; solus denique o-
mnium potestatem habet, nisi Senatus
obstiterit, aut aliter iusserit.

Provisior Generalis Continentis. Hic

Quoque senatus suffragiis (si res ita
ferat) extra ordinem creari solet:

Vniuersæ præest Continenti, sum-
ma cum auctoritate:

Summum in omnes militiæ Præfe-
ctos, Duces, Magistratusque cæteros
Continentis Veneti imperii jus habet:

Nihil tamen quod alicujus momenti
sit, absque Senatus consilio statuit aut
decernit.

Proconsules Mercatorum Syriæ &
Ægypti. Hi

312 IOANNIS COTOVICI

Senatus suffragiis creantur, & triennio in magistratu perdurant:

In Alapia seu Alepo Syriæ urbe, vel in Cayro Aegypti regia, toto Magistratus tempore domicilium habent:

De litigantium causis, maxime Venetorum in singulis provinciis degentium, cognoscunt:

Apud Bassas Reipublicæ nomine Oratorum munere funguntur.

Oratores. Hi ordinarii, vel Extraordinarii.

Ordinarii ex Præconsultorum Collegio Senatus suffragiis creantur:

Reipublicæ nomine ad externos Principes singulis trienniis mittuntur:

Solent autem ad Papam, Imperatorem, Reges Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, Ungariæ, nec non Ducem Sabaudia, & Turcarum Principem ablegari.

Extraordinarii pari modo lisdemque suffragiis extra ordinem creantur;

Officii tantum causa ad Principes externos, cum vel congratulandi vel condolendi occasio se offert, Reipublicæ nomine mittuntur:

Senioribus, nec nisi plurimis personis legationibus, id munus demandatur:

IV.

RELATIO

De

SERENISSIMA
REPUBLICA
VENETORVM,*Deque illius Imperio & Populo-
rum meritis.*

Crispisti ad me, Vir illu-
strissime, cum tibi diversas
præteritis diebus Veneto-
rum Legatorum Relatio-
nes, quæ ad Principes, eo-
rumque ditiones & opes pertinebant,
mirabili eloquio conscriptas miserim,
cupere te vehementer, ut Venetorum
Imperium ob oculos tibi ponam.
Quamobrem obsequii causa hanc tibi
descriptionem hujusce Reipubl. mitto,
in tria divisam capita. Primum Venetæ
ditionis terminos terra marique, redi-
tus, expensas, civitatum dotes, præfer-
tim quas in continenti possident, mo-
res, opes, paupertatem populorum ex-
plicabit. Alterum docebit, quot na-
vium numerum possint instruere, unde
eas apparent, quo pacto triremes ar-
mentur, & comparata trieminibus cæ-

V s.

terorum

terorum Principum quid præsent. Po-
stremo, quibus legum institutus præla-
rissi ni illi viri Rempublicam suam gu-
bernent, populos iudicent, cujusmodi
sint Consilia, tribunalia, mores, deni-
que omnia : quæcunque relatu digna
mihi visa sunt, intelliges.

Venetæ, ut omnibus patet, civitas
est in maris Adriatici æstuariis colloca-
ta, pulcherrima, ac singulari suo situ
admirabilis præ cæteris civitatib⁹; qui-
bus nulli cedit, siue spectetur magnifi-
centissimarū ædium eximia pulchritu-
do, siue incolentium splendor siue o-
pes publicæ ac privatæ siue templorum
ornamenta, inter quæ Sancti Marci fa-
num principatum obtinet; siue religio,
quæ Venetos cives supra cæteros exor-
nat, siue advenarum multitudo, qui
terra marique conueniunt, siue mer-
cium opulentia, quibus civitas mirum
in modum abundat. Veruntamen etsi
urbs illa pulchra est, dives, pomposa,
amœna, nihilominus ipsa quoque suis
vitiis, ut res humanæ sunt, carere non
potest: hoc autem non prætermittam,
canalium illorū alveos aliquando for-
dibus ita repleri, ut foetentissimam ex-
halent mephitim. Sunt Veneti aspectu
formosi: mulieres lascivæ sunt, Gratiis-
que debent plurimum; peregrinis de-
lectan.

lectantur, eorumque amorem pretio, aut officiis sibi studiose conciliant. Solent viduæ, virgines, ac meretrices per vias incedere nigris vestibus, facie o-
perta, item nigris velaminibus: sed uxoratae vestibus coloratis utuntur, apertamque faciem gerunt.

*De præcipuis Venetorum civitati-
bus in Continente.*

PADUA nobilissima civitas cunctas Se-
renissimæ hujus Reipublicæ civitates
amplitudine sua excedit: novem mil-
lium passuum circuitu ambitur, propu-
gnaculis, arcibusque, quæ ad eam de-
fendendam requiruntur, munitissima.
Bini illam regunt Senatores Præturæ
ac Præfecturæ nomine, qui cæteris ci-
vitatum Rectoribus dignitate præce-
dunt. Habet Padua celeberrimū Gym-
nasium, & cæteris in Italia præstantis-
simum, cum ob Iuristarum, Philoso-
phorumque excellentiam, tum etiam
ob adolescentium studiosorum multi-
tudinem, qui nonnunquam quater
mille numerantur. Frugum, vini, cæte-
rorumque fructuum affatim suppetit
copia, majorque suppeteret, nisi Vene-
tias vicinas haberet. In agro Patavino
castella permulta videntur, ac nullum
valde munitum, iisque patricii Veneti
guber-

gubernandis præfecti sunt. Patavini ci-
ves natura superbi habentur, & qui-
dam ex nobilioribus redditus possident
annuos xxv millium aureorum; pleri-
mi depauperati sunt, quia Veneti agros
ipsorum sibi vendicaverunt, & absque
studiosorum subsidio, qui pecuniam
afferunt, urbemque exornant, civitas
illa incommodius sese haberet. Pere-
grinos oderunt, & sine Gymnasio li-
bentius viverent, cum quia à studiosis
per sepe injurias patiuntur, tum potis-
simum quia perpetuo coguntur esse ze-
lotypī uxorum suarum, quæ eo man-
suetiores sunt, & benignæ erga amafios
suos, quo natura formosæ sunt ac pere-
legantes. Reditus, quos ex hac urbe Ve-
neti colligunt, sunt aurei 140000.

Viginti milliaribus Patavia distat Vi-
cētia, civitas etsi p. 5. a, tamen pulchra,
jucunda, prædives, sæcunda & civibus
multis exculta, sed nullis munita pro-
pugnaculis. Sunt Vicentini opulenti, fa-
ctiosi, homicidæ, neque peiores usquam
homines tellus ulla in Venetorum di-
tione progenerat: nulla iis fides: ipso-
rumque scelera atque homicidia fere impu-
nita remanent, quia urbis rectores, etsi
jussitæ assertores, nequeunt crimina-
les, ut ajunt, causas decernere absque
Consultatione quorundā ex præcipuis
Vincep-

REL
incen
ruuntur
Etz simu
judicet
nibus
tantamq
sibil sup
annis Re
Veron
ginta mi
omniun
tione qu
tatio. Ci
fossis, ar
amplius
arbor cast
torment
stra est,
magnus
antiquit
ampliche
Geo persi
perfecti
A duobu
adhibito
Vicentini
que inte
reginat
Castella
quod et
bet, & P

Vincentiæ civibus, qui hoc privilegio fruuntur antiquitus, ut criminalia delicta simul cum magistratu ipsi quoque dijudicent: qua de causa hæc gens criminibus patrandis adeo assuefacta est, tantamq; sibi arrogavit licentiam, ut nihil supra. Ex hac civitate colligit quotannis Respublica aureos 36000.

Verona abest ab urbe Vincentia triginta millibus passuum, pulcherrima omnium quæcunq; in Venetorum ditione quiescunt, & paulo minor est Patavio. Circa mœnia latissimis cingitur fossis, ante mœnibus, propugnaculis amplissimis solidissimisque. In media urbe castellum est munitum, & bellicis tormentis instructum: Civitas jucunde sita est, eamque præterfluit Athesis, magnus ac limpidus fluvius: multæ ibi antiquitates conspiciuntur, præsertim amphiædrium, quod Romano Colosseo persimile est. sed hoc pulchrius ac perfectius: ager sterilis ut plurimum est. A duobus gubernatur Venetis Patriciis, adhibito numero civium, qui instar Vicentinorum Consultationi, iudiciisque interfunt, sed ii majore judicant integritate. Habet Veronensis ager duo Castella præcipua; videlicet Liniacum, quod cū agro Mantuano terminos habet, & Pescheriâ, quæ cū Brixientiâ illud

ad

ad ripam Athesis positum', procul ab urbe milliaribus sexdecim, hoc ad Benacum lacum; Liviacum vero singularis est arx, & propugnaculum non solum Veronensis territorii, sed etiam Patavini, ac Vincentini. In utroque castello, titulo Provisorum, patricii sigillatim habentur, cum equitum pedumque cohortibus. Ex hac civitate Respublica annuum vestigal habet aureos 90000.

Brixia nobilissima Lombardiæ civitas quadraginta millibus passuum distat Verona, quæ sicuti pulchrior, sic hæc dirior est cunctis Venetorum civitatibus. Quinq; milliarium circuitum habet, solidissimis mœnibus, ac propugnaculis, fossisque profundissimis præcincta. Arx in colle sita civitati inminet, & quamvis ab arte munitissima esse videatur, tamen à vicinis qui prædominantur, montibus oppugnari potest: sic civitas domibus pulchris exornatur, sed palatiis & fanis exquisitum in modum ædificatis caret, cum cives ædium suarum magnificentiæ parum existent curiosi: Brixienſis ager amplissimus, & Veronenſi ac Patavino simul amplior est. Civitas, quantum domus capaces sunt, habitatur: artificibus abundat, potissimum qui arma parant, quo-

quorū copia per multas orbis terrarū
 partes distrahitur: ager plerisq; fluviis
 irrigatur, unde rivis mirabili arte de-
 ductis, fertilis redditur. Oppidis ma-
 gnis incolitur. ut Salodio, cujus terri-
 torium latum est non minus, quam
 Vicentinum territorium: situm est op-
 pidum hoc ad ripam Benaci sub monte
 quodā, unde præcipua loci amœnitas.
 Sunt etiam Asulę & Orcinovi arces: illa
 ad fines Mantuanorū visitur: hæc Me-
 diolanensium agro adjacet: & utrique
 imposi⁹ est Patricius Venetus nomine
 Generalis Provisoris, aliq; Gubernato-
 res cum delecto milite: Verum huc, &
 ad alia oppida ac municipia, Prætorum
 loco, mittuntur cives Brixienfes à suo
 Consilio electi; qui civilia & criminalia
 judicia exercent, & vitæ necisque po-
 testatem habent. Divites sunt & super-
 bi, multoque oblectantur famulatio,
 ipsique & mulieres suæ pompose ince-
 dunt: equis, curribus, ornamentis u-
 tuntur splendidis, & ante omnia con-
 vivantur opipare: armigeri sunt: viri
 formosi sunt: scæminæ pudicitia magis
 quam forma insignes. Duo urbem gu-
 bernant, ut alias, præfecti, sed melius
 quam alibi administratur justitia, quod
 Consultationem civium, ut Veronæ ac
 Vincentiæ, non habeant. Præter extra-
 ordinarie.

ordinaria subsidia pendent; hæc urbs reipublicæ aureos 1000450. subsidiis autē ejusmodi popul⁹ ille pæsepe gravatur.

Parum hinc distat Bergomum civitas genialis, paucis abhinc annis permutata, prout necessitudo postulare videbatur, cum ad fines imperii Veneti sita sit. Magno insignitur agro, sed sterilibus interstincto vallibus: fugibus minus abundat, neque vix pro semestri victum suppeditat: unde Bergomates per totum terrarum orbem dispersi adeo sua exacuunt ingenia, etsi loquelā rudem habent, ut quocunque vadant, divitias sibi comparent, & per hæc tēpora inveniuntur Bergomates palatio. rū immensarumq; optimi possesores, quorum parentes bajulabant. Continet Bergomum vivacia & excitata ingenia, præsertim in re poëtica. A binis præsidibus regitur, redditque Reipublicæ annuos aureos 60000.

In Foro julio possident Veneti celebrem urbem Vtinum, quæ tamen mutata nō est: adeo ut hostes ipsam aggredi ex tēpore & offendere queant absq; ulla repugnantia, & recta Tarvisum contendere, quæ civitas duodeviginti millarib⁹ abest Venetiis, de qua dicemus nonnihil inferius, Forum julium sterilis est, & pauperib⁹ incolis habitata regio:

RELAT
hi vero ing
didi, & in
rum morib
millimi. H
norum, Civ
præside tit
hac proyinc
nis aureos 3
Tarvisum
civitas, sed
Paravii, For
nobiles alit
quod ejus
multaque h
bundat, vin
à civibus Ve
natura avari
tantur liber
do abscede
reguntur, &
annuos 9
Hactenu
bes descript
rum jurisdi
bita. Crema
sima. Poles
stellis frequ
denaria, &
riū Atheli
innumera
quibus Pat

hi vero ingenio rudes, & natura sordidi, & inhonelli sunt, & Germanorum moribus quibus adjacent, fere simillimi. Habet multa castella, Prodonorum, Cividalem, & alia: regitur uno præside titulo Locumtenentis: & ex hac provincia colligit Respub. quotannis aureos 30000.

Tarvisium non admodum magna est civitas, sed munita valde, & inter fines Patavii, Foriulii, Venetiarum collocata: nobiles alit cives, satisque opulentos, quod ejus territorium latissimum sit, multaque habeat castella; frugibus abundat, vinoque, sed agri pars major à civibus Venetis possidetur. Tarvisinæ natura avari sunt, & imbelles, & pigritantur libenter, nunquam à patrio nido abscedentes, uno quoque Præside reguntur, & pendunt Reipub. aureos annuos 90000.

Hactenus præcipuas continentis urbes descripsi, oppidorum & separatarum jurisdictionum mentione posthabita. Crema arx est & civitas munitissima. Polesinum quoque præcipuis castellis frequentatur, ut Rhodigio, Lendenaria, & Badia, quod totum territorium Athesi irrigatur: prætermisi etiam innumera alia castella & municipia, quibus Patricii Veneti imperitant.

X

Omni-

Omnibus arcibus præficiuntur Patricii, & includuntur milites ad custodiam sufficientes, & ex ditionibus hisce militia terrestris, ac maritima non parvo numero deligi potest. Sforzia Palavicinus Dux est Generalis Reipublicæ, qui experientia, prudentia, virtute plurimum valet, post ipsum habet Respublica cataphractorum Duces: illi vero tres viritim equos in lustrationibus offerre tenentur,

De Provinciis maritimis.

AD provincias maritimas Venetis subjectas devenio. Catharum, & Ladram arces maximi momenti possident, & honestis exornatas ædificiis, atque civibus: ex tota Dalmatia decem millia aureorum exigunt. Possident præterea Corcyram atque Cretam insulas: quæ sumptum majorem, quam censum afferunt, siquidem ibi præsidia militum detinentur, salaria præsidibus ac ministris plurimis constituta sunt, ædificia, & mœnia constituuntur, ac reparantur, armamentaria & navalia sustentur: ob quæ & similia gravamina vix dimidiam fructuum partem Respublica inferre potest ærario publico.

Pars

Post hæc
tionem
rum civita
quarum on
pi habentur
instituuntur
tremes vo
narum rem
Hisce omni
Palatinis ta
operarios, n
duodecim m
tur, implem
tur in oppid
similiter à E
duodecim
& Slavonia
nopolis du
unam, Tra
nam, & C
præsides ci
tum ab ipsa
que præsidio
versatur, cu
tenditur, se
liberas, ap
dens, ut O
que custodi
Creta insul

Pars Secunda.

POST hæc de classe Venetorum Orationem instituam. Centum Venetiarum civitas triremes educere potest, quarum omnium remiges jam descripti habentur: L. à collegiis opificū urbis instruuntur: aliæ vero, quæ Palatinæ triremes vocantur, navicularum urbanarum remigibus armantur, aliisque. Hisce omnibus Patricii præficiuntur, Palatinis tamen præstantiores: nautas, operarios, milites urbs ipsa suppeditat: duodecim triremes, quæ Falitæ dicuntur, implentur hominibus, qui deliguntur in oppidis & pagis Continentis, & similiter à Patriciis reguntur. Iterum duodecim per Histriam, Dalmatiam & Slavoniam armantur, hoc est, Iustinopolis duas, Vegla unam, Spalatum unam, Tragarium unam, Curzola unam, & Catharum alteram: quarum præsides cives sunt earundem civitatum, ab ipsarū Consilio electi. Est quoque Provisor classis, qui semper in mari versatur, cujus imperium in omnes extenditur, sexque ducit secum triremes liberas, apud Corcyram perpetuo residens, ut Orientem versus excurrat, atque custodiat. Reliquas decem armat Creta insula, & liberis remigibus implentur,

324 PHILIPPI HONORII
plentur, quibus indigenæ cives præfi-
ciuntur. Est in sinu Adriatico magistra-
tus alius nomine Capitanei, cui in Pha-
ro insula residenti quatuor subsunt tri-
remes cum uno duce. Habent quoque
gubernatorem unum cum quatuor
triremibus. quæ ab invitis militibus
remigantur: hic apud Corcyram sta-
tionem habet sub vexillo Provisoris, &
apud Cretam hybernat, ut si verno
tempore bellum ingruerit, decem præ-
sto sint triremes: at pacis tempore
quatuor tantum armantur, quibus cum
ad Provisorium Corcyram versus rever-
nitur.

Præterea in finibus fere sinus Adria-
tici Capitaneum Fustarum, hoc est, mi-
norum triremium, detinet cum quin-
que fustis totidemque navigiis armatis
ad reprimendos insultus Vsuccorum,
quæ gens Signiam incolit, sub ditione
Regis Romanorum, plurimaque: damna
inferre consuevit. Triremes liberæ fe-
runt homines duos & quinquaginta:
coactæ totidem; & utræque bellicis
tormentis, aliisque necessariis muni-
mentis instructæ sunt, præfecti vero sa-
larium habent centum sexaginta au-
reos menstruos.

Ut dixi, omnes hi Præsides Ducesve à
Republica statuta loca, ubi resideant, &
excur-

RELAT
excurrant
mandata v
triremes o
gationibus
veiperas po
nostruiter fi
Præsides
Provisores
tuntur in p
fuiti, & f
que alia el
migrant, ta
humilesq
mari impe
nus progre
sece ædific
gum ordin
Venetiis
ta sunt tri
ta ad illas
stulante r
triremes e
sed quana
pecuniam
possident,
limu. m. l
fecturam
colligant
structura
Ve un
pollet lap

excurrant, habent, neque oportet eos mandata vel tantillum transgredi. Hæ triremes optime navigant, sed in navigationibus suis timidæ sunt, quia ante vespertas portum petunt, & nunquam noctu iter faciunt.

Præsides singularum triremium, & Provifores trienn o absunt, mox revertuntur in patriam magistratum deposituri, & successorem accipiunt, adque alia eliguntur munia. Et si bene remigant, tamen in velificando tardæ sunt, humilesque nimium, adeo ut ab irato mari impedimentum habeant, quo minus progredi possint: sed assabre, ac perfecte ædificatæ sunt, habentque remigum ordines sex & viginti.

Venetis visitur navale, in quo trecentæ sunt triremes, omniaque armamenta ad illas instruendas necessaria: & postulante necessitate Veneti, quolibet triremes omnis generis armare queunt: sed quanquam id efficere possunt, & pecuniam thesaurisque admirandos possident, eas tamen sustentare difficultimum illis esset, cum frugem, vix sustenturam Venetiis, in ditionibus suis colligant, nedum classium egessati satisfacturam.

Verum hæc Respublica ejusmodi pollet sapientia, ut pacem colat, & ami-

326 PHILIPPI HONORII

citiam tueatur omnium Principum, præsertim Christianorum: adeo ut ex Sicilia aliisque partibus comitatus defuturi non sint & milites ob celebrem stipendiorum promptitudinem libenter advolaturi: qua de causa classes eorum formidabiles esse oportet.

Pars Tertia & ultima.

Reliquum est, ut Politia consideretur. Totam Rempublicam quadraginta fere Senatores tractant. Hi sunt Procuratores Sancti Marci sex, qui gradus excepto Principe supremus est. Et nonnulli ad hanc dignitatem eliguntur, quod in minoribus magistratibus, & reipublicæ administrationibus honeste ac laudabiliter sese gesserint: alii magnam pecuniæ summam erogaverint, ut hoc gradu cohonestaretur. Sequuntur hos Consilarii sex, & Decem-viri: tres Sapientes, ut vocant, magni, tres continentis. Qui omnes magistratus, exceptis Procuratoribus qui perennes sunt, passim immutantur, suntque cæteris omnibus honestiores, utpote penes quos totum regendæ Reipubl. pondus recumbit.

Princeps autem etsi id nominis habet, tamē omni caret auctoritate: quia nihil sine Consiliariis efficere, & ne epistolam

REL
solam
octiduo
centum
ut liberi
familian
formam
res, excep
latere ac
Quoties
niversus
mo quid
egredi è
non lice
creatus
gentes
pora iue
Decem-
stant, qu
negotia
etur, ut
patricio
fini ca
Consili
Consilia
rariis.
Quic
nume
Consili
tidem
quadra
pientes

stola quidem aperire valet: quolibet
 octiduo, Mercurii die, salarium exigic
 centum zecchinorum: aulam non alit,
 ut liberi Principes, sed congruam solū
 familiam. Iisdem fere vestibus, quo ad
 formam, utitur, quibus dicti Senato-
 res excepto, quod pileum fert ab uno
 latere acutum, quasi in cornu desinat.
 Quoties terra marive progreditur, u-
 niversus cum Senatus comitatur, maxi-
 mo quidem cum decoro ac maiestate
 egredi ē civitate absque Senatus venia
 non licet. Primus Dux Venetiarum
 creatus fuit anno Christiano septin-
 gentesimo sexto, & ad hæc usque tem-
 pora fuere Duces octuaginta novem.
 Decem viri cæteris magistratibus præ-
 stant, quia coram iis graviora Reipubl.
 negotia agitantur, & delicta pleāun-
 ctur, ut falsæ monetæ, læsæ Maiestatis,
 patriciorum homicidia, aliique atrocis-
 simi casus. In hoc Decem-virorum
 Consilio interveniunt etiam Dux, &
 Consilarii cæteri cum supra nume-
 rariis.

Quicumque Collegium constituunt,
 numero sunt septem & viginti, hoc est,
 Consilarii sex, sapientes magni sex, to-
 tidem sapientes continentis, tria capita
 quadragesimi ordinis, & quinque sa-
 pientes ordinum. Verum cum aliquid

arcani tractandum est, capita decem-
virum vocantur, quæ tria sunt; quia
singulis mensibus capita creantur: qui
cum advenerint, jubentur egredi tria
capita quadragiesimi ordinis, & quin-
que capita ordinum: tuncque delibe-
rant inter se, quicquid necesse est.

In Consilio Rogatorum, hoc est, in
Senatu comprehenduntur urbani fere
omnes magistratus, & nonnullorum
tantum capita, seu limitatus numerus,
quorum plerique suffragii jure carent,
omnesque circiter centum quinquaginta
sunt. Leguntur in hoc Senatu
epistolæ, quæcunque ad eum scribuntur à
Principibus totius orbis terrarum, à
Legatis, à rectoribus urbium, aliisque suis
ministris, & politica negotia quælibet
tractantur, bellumque aut induciæ de-
cernuntur. Cuilibet Senatori licet in
materia, qua de agitur, disserere, suamque
interponere sententiam: sed per suffra-
gia concluditur, sicuti in cæteris Con-
siliis usitatum est. Ad hoc Consilium om-
nes omnium preces porriguntur, Du-
cum militum, aliorumque administro-
rum, qui benemeriti alicujus causa, vel
laudabili aliquo opere præmium pos-
cunt, vel justa aliqua ratione petunt ad-
mitteri ad se purgandum: & revera in exo-
randis precibus benignum est hoc Con-
siliū.

REL
filium.
Magni q
quæ age
epistolæ
Consilia
gistros, s
tione: qu
quæ à Se
merent p
Sunt e
causas c
determi
Horum
nirivæ su
catio: su
rus, que
puto. Ill
solere qu
gregari,
ætatis su
diuntur
marique
dusq; ju
distribui
gendas v
Quod G
majora
muntur,
nores ex
tates co
gulis tri

filium. Referunt in Senatum Sapientes Magni quolibet octiduo de omnibus, quæ agenda sunt, factisq; relationibus epistolæ tribuuntur necessariæ. Omnia Consilia suos habent epistolarum magistros, sed ii majore sunt in existimatione: qui Decem-viris inserviunt, hiq; à Senatu eliguntur, & stipendia merent gradibusque multis fruuntur.

Sunt etiam diversi magistratus, qui causas civiles & criminales separatim determinât, limitatis jurisdictionibus. Horum magistratuum sententiæ definitivæ sunt, neque ab iis datur provocatio: sunt quoque minores magistratus, quos enumerare supervacaneum puto. Illud tamen non prætermittam, solere quolibet Solis die Cōsiliū congregari, in quod omnes patricii omnis ætatis supra vigesimum annum ingrediuntur: in quo Consilio omnes terræ marique magistratus eliguntur: gradusq; juxta meritum proportionem distribuuntur: ad civitates autem regendas viri profectè mittuntur ætatis. Quod si laudabiliter se gesserint, ad majora promovêtur: sin minus, deprimuntur, adeo, ut nunquā amplius ad honores emergere queant: quod si iniquitates cōmiserint, severe puniuntur: singulis triennii aut quinquenniis cōluet

330 PHILIPPI HONORII

Respublica terra marique Syndicos expedit, quorum munus est in acta omnium rectorum inquirere, quicumque subditos gubernaverunt: aut gubernant. cumque redierint Venetias, in jus vocant reos, & causa tractatur, donec de jure terminetur. Revera hujus Reipublicæ leges, quæ tam pulchrum imperium tamdiu servarunt, summis laudibus efferendæ sunt. Fruuntur Veneti in præsens pace cū omnibus Principibus, & quia timidi sunt potius, quam militares, tranquillitatem pacis turbis anteponunt. Nullam tamen à quoquam injuriam tolerant, & à nemine præter Turcam se timere profitentur: qui Turca, quia omnibus Venetorum ditionibus maritimis imminet, ab iisdem omnia quæ vult extorquet: statim enim atque malum aliquem affectum iis ostendit, illi muneribus ipsum placare conantur. Et nihilominus si ab ipso vexarentur, possent adiunctis auxiliis Principum, ac præsertim Hispanorum, à tanto tyranno satis se & sua defendere.

Reditus Venetiarum in pluribus consistunt: ex vino sunt aureorum octuaginta millia. Ex oleo sex millia. Ex mercium portoriis centum millia. Ex ingressu mercium quadraginta millia.

RE
millia. E
lia. Ex
millia. E
lia. Ex
triginta
Ex lignis
millia. Ex
que fere
tus, præ
tibus coll

Collectio

Ex urbe P
Ex urbe V
E Verone
E Brixien
E Bergon
E Foro-le
E Tarvisi
E Dalmar
in ipsa ur
Sum

RELAT. DE REP. VENET. 331

millia. Ex tricesima quadraginta millia. Ex agressu mercium triginta octo millia. Ex tritici portorio viginti millia. Ex ferro decem millia. Ex carne triginta millia. Ex fructibus decem millia. Ex lignis octo millia. Ex Paneriis octo millia. Ex molendinis octo millia. Hi, que fere sunt omnes Reipublicæ reditus, præter eos, quos ex singulis civitatibus colligi retulimus.

*Collectio reddituum annuorum pro ut
supra annotantur.*

Ex urbe Patavina Aureor.	140000
Ex urbe Vincentina	36000
E Veronensi districtu	90000
E-Brixienti	100450
E Bergomensi	60000
E Foro-Julienti Patria	30000
E Tarvisina civitate	90000
E Dalmatia	10000
in ipsa urbe Venetiæ.	394000
Summa totalis	950450.

V.

D. E

POTENTIA ET ARARII

V E N E T O R V M

COPIA AUT INOPIA;

ex S^r. D. T. V. T. & aliis.

DOMINIUM Venetum
 quotannis ex omnibus sta-
 tibus eidem subiectis tem-
 pore pacis percipit duas
 millones aureorum in
 hunc modum.

Ex urbibus quas in Italia continen-
 te possidet octingenta coronatorum mil-
 lia; quarum Brixia & Bergomum fere
 trecenta millia pendunt. In ipsa autem
 Civitate Venetiarum è diversis portor-
 riis & vectigalibus aliisque tributis tep-
 ringenta millia coronatorum nam so-
 lum vectigal vini quotannis cxxx mil-
 lib. coronatorum redimitur.

Præterea è diversis decimis & taxis
 nobilitari & vulgo impositis in ipsa ci-
 vitate magna argenti vis percipitur;
 reliqua lxx. mill. è vectigalibus salis col-
 liguntur (cujus magna copia in locis
 maritimis conficitur) itemque è por-
 toriis & tributis urbium maritimarum.

Olim

Olim quæ
 ta millia
 pub. au-
 mam h
 per alio
 creditur.

Hi ergo
 tus annu-
 tum qua
 Christiati
 ditus sue
 pensas quæ
 sem, mu-
 rum, sal-
 impende-
 ab ipsa re
 in antiqui
 Neque ta-
 minus p
 nam pri-
 tiores ju-
 occasion
 ordinem
 tem Vene-
 dos & va-
 dicitur
 admodu
 gnatur f
 aut quai
 Classis ar
 pore, sed

Olim quoque è Regno Cypri quingenta millia Coronatorum percepisse Rempub. authores sunt idonei; quam summam hodieque ex aliis subditis suis, per alium modum, haurire vulgo creditur.

Hi ergo sunt Reipub. Venetæ reditus annui, cujus haud dissimile est factum quam aliorum principatuum in Christiano orbe, nimirum omnes reditus suos quotannis in ordinarias expensas quæ fiunt in præfidiarios, classem, munitiones urbium & castellarum, salaria magistratuum & similia, impendere. unde vulgo creditur nihil ab ipsa reponi, & si quid forte super est, in antiquis debitis absolvendis infumi. Neque tamen propterea Rempub. hanc minus potentem esse, credibile est, nam principes & Respubl. eo potentiores judicantur quo plures habent occasiones & modos pecunias extra ordinem è suis emungendi; Respubl. autem Veneta & longe habet plures modos & valde tutos neque est cur subditos suos in hac parte meruat, quemadmodum plerique alii principes coguntur facere. Nam bello ingruente, aut quando supra ordinarium modum Classis armanda est, (pacis quidem tempore, sed cum tamen ob magnos Tur-

carū apparatus merito sibi metuunt) ad extraordinarios ærarium suum augendi modos Respubl. se convertit, qui quidem varii sunt, sed ad tres fere species revocantur.

Prior est decimarum, quæ patritiis juxta & plebeis ratione bonorum soli & immobilium constitutæ sunt incrementum; nimirum ut quod semel quotannis pendere consueverant, id jam bis terue prout senatus decreverit, pendant. In eundem modum & vestigalia aut portoria mercium omnium, quæ à mercatoribus secundum valorem earundem solvuntur (quod vestigal plerumq; decimam partem lucri quod ex illis mercibus vulgo percipitur æquat) augent; idque perfacili negotio à nobilibus juxta & plebeis consequuntur.

Secundus modus est; ubi prior non sufficit necessitati Reipublicæ. Patritii magistratuum munera gratis obeunt aliquot annis; itemque pro re ipsos honores, quos pro meritis conferre solebant in patricos, pretio vendunt, non tamen in perpetuum neque iis semper qui plurimum offerunt: nam non raro eosdem potius minus offerentibus addicunt, quam ut indignos in iisdem propter opū abundantiam versari patiantur.

DE
tiantur.
Cameraco
pes in Ren
lam supra
in ærarium
cedit quod
to pretio
consilii adi
rum capae
Tertius
se urgente
mutuo acc
tro consen
pellestilem
renonnuq
tinacher te
se obligat
annos quib
serit, & mo
solvit, puta
tenario, qu
solvit; aut
centenario.
Preterea
per fontes
nonnumqu
in finitos
tum suppl
est interdum
ut possit
immetiaz si

tiantur. Hoc modo, cum ex fœdere Cameracensi pene omnes Europę principes in Rempubl. impetum facerent, illam supra quingenta millia aureorum in ærarium retulisse constat. Huic accedit quod per dispensationem & certo pretio nobiles adhuc minores ad consilii aditum admittant, & hono-
rum capaces declarent.

Tertius est, grandi aliqua necessitate urgente, à particularibus argentum mutuo accipere, vel ingratiis si non ultro consentiant, quem in finem & suppellectilem & bona immobilia vendere nonnunquam solent eorum qui pertinaciter reluctantur. Respub. autem se obligat ad restituendum intra certos annos quicquid in hunc modum sumserit, & modicas usuras quotannis persolvit, puta aut duo pro unoquoque centenatio, quo modo vetera debita absolvit; aut quinque pro unoquoque centenatio.

Præterea & bona certa immobilia per sortes à Repub. ad particulares nonnunquam transfulerunt. Denique infinitos habet hæc Respubl. ærarium suum supplendi modos, quibus & usa est interdum & ubi res exegerit adhuc uti possit; nam cum privato. nm opes immentæ sint, & Respub. leni suo im-
perio

336 S^r. D. T. V. V. DE AERAR. VEN.
perio omnium obsequium & amorem
sibi conciliaverit, nullo non tempore
publico ærario laboranti succurrere
perfacile erit. Neque facile ratio iniri
potest, quos quantosque Thesauros
Respubl. possideat. Hastenus ille.

Possemus hic quoque aliorum opi-
niones adjicere, sed quia in libello de
Principibus Italiæ jam illas attulimus,
supervacaneum existimamus hic de-
nuo easdem repetere.

VI. F. LEAN.

F. L.

INCRE

VEN

incrementum
ciorum, &
tini, quæ
rabitur. A
gistrat^{us}, de
nempe su
habuit; a
ctores con
fere cclx
dam cex
ccxx sub
duntant
temporib
crementa
multitud
Ticino, B
tia, Patat
cis huc ce
quam At

VI.

F. LEANDRI ALBERTI

-De

INCREMENTIS DOMINII

VENETI DIATRIBE.

RIMORDIO ac amplitudine civitatis hujus quam nunc est, dicta, consequitur ut formam reipublicæ dicamus; qua narratione simul

incrementa tum populi, tum ædificiorum, & imperii quoque tam maritimi, quam terreni species commemorabitur. Ab initio itaque Consulū magistrat⁹, dein Tribunorum, ut diximus, nempe sub imperii Romani nomine habuit; at quamdiu, nec satis inter auctores constat. Sabellicus scribit annos fere cclxxxii, ut aliqui voluerūt, quidam cxcvii, alii cxcvi, nec minus cccxx sub iis magistratib⁹ exactos tradunt; tanta hic authorum varietas. His temporibus autem maxima civitas incrementa sumpsit, accessione magnæ multitudinis quæ Roma, Mediolano, Ticino, Brixia, Mantua, Verona, Vicentia, Patavio, multisque præterea ex locis huc confluebat obitalem vastitatem, quam Athila, Gothi, Longobardi, aliique

338 VRB. VENET. INCREM.

que barbarę gentes effecerant, uti aperte Blondus & Sabellicus in historiis perſcribūt. Tribunis etiam poteſtatem urbis gerentibus cum Narſes eunuchus Imperatoris Juſtiniani legat⁹ in Italiam contra Gothos veniſſet, rege tunc illorum Totila, profeſtum ad hæc tum Venetę civitatis initia vehementer admiratū legitur ædificiorum in ſtagnis tam multorum tamq; magnificorum ſitum, & maximam item populi frequentiam; ideoque votum D. Theodoro D. que Geminiano nuncupaſſe, ſi victoria potiretur, iis hic templa conſtituendi; victoremq; ſubinde reverſum voti fidem perſolviſſe, ſtructis illorum Divorum templis ad pomarii caput. Auctu igitur ingenti circa hæc tempora crevit, quum aliarum Italię civitatum quas barbari indies vaſtabant coloni huic confluere, maximeque circa Rivum altum conſiderent. Aedificare tum quoque Patavini Caſtellam Olivolenſe, quod poſterioribus ſeculis Episcoporum Caſtelli qui nunc Patriarchę dicuntur, ſedes ac domicilium effectum eſt. Narſetem etiam Veneti cōtra Gothos magnis auxiliis navium aliisque belli ſubſidiis juvere, & aquis interrupta itinera munivere pontibus, quibus ab Tarviſio Ravenſiam exercitus

F. LE
tus Roma
uti à Proc
co memo
norum et
vique Ioan
Priſquam
ceditione
dam viſa t
intellectu
qua maxi
morabun
vitate au
Patriarch
nem Abb
Candiano
dignitate
mani jam
rant. Qu
Patriarch
quilienſi
denſis ve
xia in ſta
Veneti n
anno xiv
dorum r
ejus urbi
ria tanq
ex auct
mani a
inſigne
nomin

tus Romanus commode traduceretur, uti à Procopio, Blondoque ac Sabellico memoriae proditum est. Sub Tribunorum etiam potestate D. Martini Divique Ioannis Bragolani fana dedicata. Priusquam in magistratum serie successioneque procedamus, dicenda quædam visa sunt prius, quæ ad sequentium intellectum necessaria sunt, & à nobis qua maxima fieri possit brevitate memorabuntur. Circa decem à Christi natiuitate annum Gisulphus Dux Forijuli Patriarcham fecit veteris Aquileie Ioannem Abbatem, superstitem tum adhuc Candiano Novæ Aquileie Patriarcha: dignitatem enim illam Pontifices Romani jam tum ante Gradum transtulerant. Quinto igitur anno post, bini hi Patriarchæ depacti inter se sunt, ut Aquiliensis cõtinente potiretur, ad Gradensis vero diœcesim pertinerent omnia in stagnis loca quæ nunc Ducatus Veneti nomine complectuntur. Exin anno xiv quum Rhotaris Longobardorum rex Opitergium evertisset, & ejus urbis Episcopus Magnus in æstua-ria tanquam in tutum concessisset, ibi ex auctoritate, Severini Pontificis Romani ac Imperatoris Heraclii civitatem insignem condidit, Heracliamque denominavit in gratiam Cæsaris. Eodem

anno Paulus Altinatum antistes cum
 ea multitudine quæ deleta à Longo-
 bardis Altino superfuerat Torcellum
 commigravit, ibique sedem Episcopa-
 tus ex auctoritate quoq; Severini Pon-
 tificis Romani fixit, quæ in hodiernum
 usque diem ipso in loco manet. Præte-
 rea domicilium Præsulatus antistes et-
 iam Patavinus ad Methamaucum ejus-
 dem etiam Pontificis consensu trans-
 lit, Arrianæ hæresis contagium fugiens,
 quæ tū iis in locis indies gliscebatur. Hoc
 ipso quoque tempore stagnorum & pa-
 ludium incolæ ac eorum magistratus,
 cum regibus Longobardis pacto con-
 venerunt, ut universa regio Venetia,
 quæ continentem amplectitur, ab Ad-
 dua flumine usque ad ipsam oram & æ-
 stuaria Longobardiæ nomen caperet;
 quicquid autē in stagnis marinis situm
 erat, id Venetiæ retinerent. Ita Sabelli-
 cus. Dein anno post Christi nativitatem
 DCL. Constantinus Imperator Heraclii
 filius Romam cogitans, cum Torcel-
 lum venisset, primum ejus vicum à se
 Constantiacū vocari voluit. Circa hæc
 quoque tempora prægravans Hera-
 cliam multitudo laxiorum sedium cau-
 sa vicinam occupavit insulam, urbem-
 que novam in ea condidit Aquilium.
 Ita cum stagna hæc jam multitudine
 popu-

F. LEA
 populorum
 Consulatus
 stratus; na-
 bit, insula
 suum) habet
 xxxii. Blo-
 etsi quida
 nulli etiam
 omnium
 magistrat
 mam pul
 mutare v
 apud Hera
 sis sacerdo
 primarioru
 puli, Dux c
 tius Heracl
 tivitatem
 scribit de c
 cclxxx
 populoru
 mibus
 quanquan
 Tribunos
 Daces pro
 Longobard
 majori pla
 tulit. Die
 xxii. suc
 rael. anun
 puli conc

populorum frequentarentur, qui prius Consulum, deinde Tribunorum magistratus (nam ut Donatus lanottus scribit, insula quæque Tribunum creabat suum) habuere, nimirum annis fere cccxxxii. Blondo Sabellicoque auctoribus, etsi quidam cclxxxii. alii cccxvi. nonnulli etiam cclxxvi. dixerint; tandem omnium populorum consensu novum magistratum erigere, veteremque formam publicæ potestatis Duce creato mutare visum fuit. Itaque conventu apud Heracliam Patriarchæ Graden- sis sacerdotumque ac Tribunorum, primariorumque civium cujusque populi, Dux creatus Paulinus, seu Paulatius Heraclianus, anno post Christi nativitatem dccxvii. sed ut lanottus scribit dcciii. ab conditis Venetiis cclxxxii. Primus igitur ille Dux populorum consensu votisque communibus appellatus, imperio sumpto, quanquam nihilominus adhuc insulæ Tribunos legerent, ab iis quippe ad Duces provocatio erat, pacem cum Longobardis fecit, & Heraclix fines à majori planitie usq; ad minorem protulit. Diem functus anno principatus xxii. successorem accepit Vrsūm Heraclianum, quem septimo ante populi concursu cæsum Blondus auctor

est. Sabellicus aliter; Paulatium anno imperii vigesimo, mense septimo fati interceptum, successore habuisse Marcellum Heraclianum scribit, cui annis novem Ducatu potito subiectus sit Orleus Hipatus cognomento Vrsus, quem undecimo imperii anno populus occiderit. Apparet igitur horum auctorum non mediocris circa primos Duces varietas quippe quia Blondus unum praeterire videtur: consentiunt tamen Vrsi caso novum magistratum conditum, Ducisque nomen in Magistri militum qui Ducis plane potestatem haberet, commutatum, idque Sabellicus quadregesimo anno post Ducem primum creatum accidisse perhibet. Itaque primum Magistrum militum Veneti fecere Dominicum Leonem; cui post annalem magistratum mortuo populi suffragiis Felix Cornicula successus, Felici Theodatus Vrsi ducis intestati filius ab exilio revocatus, Theodato Iulianus Ceparius vel ut quidam volunt Hepates, post hunc Cians Fabricianus qui Magister militum quintus fuit, anno quinto scilicet post conditum magistratum, ut Sabellicus memorie prodidit. Blondus tamen quatuor tantum Magistros militum fuisse refert, Dominicum, Leonem, Felicem Corniculam,

I. I.
lam, I.
Fabricia
nomina
sedition
bas & a
dam no
mle scri
loco qu
spectabi
taq; de
multit
quiliog
conver
Ducun
est; sin
si Duc
sic Ma
ducto
te an
Theor
raclia
ibi ad
ret, ca
nidis &
no pri
tum e
gistra
Galla
tus s
tusq;
tus

lam, Iulianum Ceparium, & Ioannem
 Fabricianum quem Sabellicus Cianum
 nominat. Is magistratu inito populi
 seditione captus orbatuſque lumini-
 bus & ab imperio depoſitus eſt. Qui-
 dam hoc anno graviter inter ſe conſli-
 xiſſe ſcribunt Heraclianos & Ieſulinos
 loco qui nunc Canalis Arcus ab illa
 ſpectabili cruentaſque pugna dicitur;
 eaſque de cauſa tam magnam hominum
 multitudinem ex Heraclia, Ieſule, A-
 quilioſque migraviſſe. Poſt id certamen
 conventu apud Meduacum indiſto
 Ducum magistratum reſtituere viſum
 eſt; ſimulque Dux tum Theodatus Vr-
 ſi Ducis interfeſti filius appellatur, ut
 ſic Magiſtrorum Militum nomine in-
 ducto circa DCCXLII. à Chriſti nativita-
 te annum Ducaria poteſtas redierit.
 Theodatum qui ſedem Ducatus ab He-
 raclia Methamaucū tranſtulerat, cum
 ibi ad oſtium Meduaci arcem ædifica-
 ret, eaſque propter in ſuſpicionem tyran-
 nidis & vi retinēdi imperii veniſſet, an-
 no principatus XII. popul⁹ per tumult-
 um cepit, oculiſque ſpoliatum à ma-
 giſtratu depoſuit, ſubleſto in locū ejus
 Galla. Sed & is cum anno XIV. principa-
 tus ſeditione popularium captus orba-
 tuſque luminibus & ab imperio deſe-
 ctus fuiſſet, novum publicæ poteſtatis

institutum est formatum, Duce creato
 Dominico Monetario Methamauceno,
 & additis illi per suffragia populi Linis
 Tribunis, qui una rempublicam pari
 authoritate ac annuo magistratu ge-
 rerent. Vix tamen annum primum im-
 perii Dux ille implere potuit, quin mul-
 titudinis furore luminib⁹ orbat⁹ prin-
 cipatu detruderetur. Exin imperii po-
 testas iterum ad Heraclianos venit Du-
 ce creato Mauritio Galbio, qui exacto
 anno primo, ut filius sibi in principatu
 collega daretur effecit, pernicioso ad
 posteros exemplo. Hoc anno Adrianus
 primus Pontifex Romanus Obelatum
 Marinum Olivolensi Ecclesiæ primum
 Episcopū dedit; qui dein ædem D. Mo-
 sis condidit. Post hæc Castellum nomen
 accepit Olivolum, quod in urbis parte
 est; ubi insulæ quædam olim ipsi Oli-
 volo subiectæ. Mauritius Dux superbia
 magna fuit, adeo quidem ut Ioannem
 Patriarcham Gradensem verberibus gra-
 viter cæciderit, ex quibus paucos post
 dies mortem obiit: successorque Fortu-
 natus cum in ultionem necis ejus con-
 juravisset, populi impetu exactus in
 Franciam profugit. Dein autem Duca-
 tus patri filioque abrogatus est, Obele-
 rio tum Methamauci Tribuno suble-
 ct^o, qui post Christi natiuitatē MCCCLII.
 annus

F. LEANDRI ALBERTI. 345
annus fuit. In nondum expleto magi-
stratus anno primo, seditione multitu-
dinis pulsus Tarvisium se recepit, ibique
Dux iterum ab exulibus Venetiis crea-
tus, fratrem Beatum collegam sumpsit.
Circa hæc tempora, nempe post Chri-
sti nati vccc. annum, cum Pipinus Ca-
roli Magni filius Italiæ rex factus, For-
tunati Patriarchæ ac Obelerii Beatique
suasû bello Venetos peteret, ii non pro-
cul Tarvisio acie victi his conditioni-
bus pacem cum Carolo Pipinoque fe-
cerunt, ut Obelerius cum Beato fratre
in principatum restitueretur. Ita non-
nulli prodiderunt scriptis, adduntque,
post abitum Pipini casum cum uxore
Obelerium populi sedicione, Beatum-
que solum in Principatu relictum. Alii
scribunt utrumque relegatum ad Me-
thanaucum, nec unquam exin ad im-
perium reuersos; susceptumque populi
suffragiis. Valentinum eorum fratrem
natum minimum. Vtunque tamen, in-
quit Sabellicus hoc se habeat, quintum
eos annum principatus constat haud
excessisse. Eodem anno quo cum Pipino
depugnatum est, Heracliam Veneti
excidère: quamobrem magna tum in-
de nobilium hominum multitudo Ve-
netias traducta, non mediocri incre-
mento urbem auxit; quorum deinde

plurimi reipublicæ gubernacula tenuere, ac posterius in hodiernum usque diem regunt. hisdem temporibus & ex Aquileia multi huc domicilia sedesque transferunt; quorum accessione præter alios ex variis indies urbibus Venetias quoque se recipientes in tantum civitas auctum est, ut iterum hoc tempore condita posset dici. Accidit porro id Gallorum metu, qui illa tempestate Venetiam habebant infestam. Itaque Duce tum Angelo Patriciaco Heracliano, Tribunisque cum illo duobus reipublicam gerentibus, quia tam frequens circa Rivum altum concursus hominum fiebat, ut ibi simul consistere omnes haud possent, insulæ vicinæ pontibus connecti LX. coepere, quo laxius habitaretur. Deinde quia nobiliores potissimaque civitatis pars Rivum altum incolebat, isque majori dignitate locus, & magis reipublicæ gubernationi idoneus esse videbatur, sententia communi sedes Ducatus eo translata est. Sic igitur Angelus Dux huc commigravit, ædesque magnificas in loco extruxit, quarum in hodiernum usque diem reliquæ supersunt: qua occasione tum civitatis mutari nomen coepit, ut pro Veneriis Rivus altus diceretur, ut Blondus auctor est: pariterque templum

Olivo-

F. J.
Olivole
Castella
Angelu
eadem
temq;
quidem
tamen i
propter
nobium
ejus san
que tem
Episcop
gentiles
re D. S
Angelu
Ioanne
propter
imper
tionem
no sat
cio Co
curavi
Iustinia
Ioanne
recta co
Boniqu
tres in
multa
Circa
Bonu
cond

Olivolense ab Castello quod juxta erat, Castellatum vocatum. Triennio post Angelus Dux Heracliam refecit, at non eadem qua fuerat amplitudine, civitatemq; novam denominavit; quæ nunc quidem adhuc appellatio superest, nec tamen ideo quod locus incolatur, sed propter Episcopatum. Idem Dux cœnobium D. Zachariæ fundavit illatis ejus sancti viri ossibus. Circa hæc quoque tempora Castellanam ædem Vrsus Episcopus D. Petro dedicavit. ejusque gentiles templa duo binis insulis erexere D. Severo D. que Laurentio. Dein Angelus Dux collegam imperii sumpsit Ioannem filium natu minorem: quapropter cum Iustiniani majoris natu ab imper. Leone Bizantio reversi indignationem in se convertisset, quo ejus animo satisfaceret, Ioannem populi iudicio Constantinopolim exulatum mitti curavit, simulque in imperii societatem Iustinianum cum Angelo nepote ex Ioanne filio relegato sumpsit. Exin detecta conjuratione Ioannis Tornarici, Bonique Bragadini contra Duces eos tres inita, reis comprehensis & morte multatis, Duces periculo defuncti sunt. Circa hæc tempora gens Tornaricorū, Bonusq; Bragadinus ædem D. Danielis condidere. Mox anno à Christi nativi-

tate DCCCXXVII. fatis intercepto Angelo Duce, solus in principatu Iustinianus, filius superfuit, nec tamen supra bien-
nium. Ejus ultimo anno D. Marci E-
vangelistæ corpus ex Asia Venetias al-
latum traditur. Iustiniano diem functo
frater ejus Ioannes ab exilio revocatus
Bizantio, Duxque nominatus est. Is
ædis augustissimæ D. Marci quæ Curia
Ducali cohæret fundamenta jecit, ma-
gnaque cum religione sancta D. Marci
ossâ delubro intulit. Hoc tempore
Veneti maximis copiis in Methamau-
cenos missis Obelerium interfecere,
quem eum in locum relegaverant; ur-
bemque ipsam everterunt: quamob-
rem Dux tum in Franciam ad Regem
citatus eo ivit. Sabellicus tamen scripsit
ejectum conjuratione nobiliorum ali-
quot civium, principe conjurationis
Carosio Bonicis filio, eaque propter in
Galliam profugissè, Carosium vero
Ducatu præter auctoritatē populi oc-
cupato, mox Basilii Trasimundi, Ioannis
Martunii, ac Dominici Ortianici præ-
rereaque xxx. primariorū civium, quos
libertatis publicæ desiderium impelle-
bat conspiratione captum, & oculis a-
demptis in exilium actum, occiso prius
Theodato Aureo, Marino Patriciaco,
Dominico Monetario, aliisque ex fa-
ctione

F. L.
tione C
tum resp
rediret V
lioque T
nio est. A
inimicit
tractas in
& ornar
adempta
tus anno
ciam est,
premun
eem illi p
donicum
multu A
perat. Is
postulavi
mum M
stantino
liam inf
spatariu
secundu
sebatu h
ædificavi
Capitular
riscatu
porci die
num D.
Castella
Dux Pet
quum in

ctione Carosiana plurimis. Commis-
 tum respublica donec Ioannes è Gallia
 rediret Vrso Olivolenſi Episcopo, Baſi-
 lioque Traſimundo & Ioanni Martu-
 nio est. Reversus Ioannes non diu post
 inimicitias cum Maſtalicia familia con-
 tractas in æde Divi Petri circumventus,
 & ornamentis ducalibus ſpoliatus,
 adempta barba capilloque, magistra-
 tus anno octavo relegatus in Fran-
 ciam est, ubi ſacris inauguratus, vitæ ſu-
 premum diem cum merore finivit. Du-
 cem illi populus ſublegit Petrum Tra-
 donicum Polæ natum, qui Gallico tu-
 multu Aequilio pulſus Venetias ſe rece-
 perat. Is filium in principatu Collegam
 poſtulavit Ioannem, & claſſe lx. trire-
 mium Michaëlem imperatorem Con-
 ſtantinopolis adverſus Saracenos Apu-
 liam infeſtantes juvit, ideoque Proto-
 ſpatarius ab eo dictus, qui tum téporis
 ſecundus ab imperatore Græciæ cen-
 ſebatur honor, Dux hic D. Pauli ædem
 ædificavit. Quarto dein anno Sclavi
 Caprularum urbem delevere ſub Pon-
 tificatu Maximo Sergii, qui prius Os-
 porci dictus fuerat: eodemque anno fa-
 num D. Margaritæ Maurus Episcopus
 Caſtellanus cōdidit. Dein orbatu filio
 Dux Petrus, & rempubl. ſolus gerens,
 quum in reditu à D. Zachariæ domum,
 à con-

à conjuratis quibusdam anno principatus xxix. fuisse occisus, populi conventu Tres-viri creati Petrus antistes Aquilius, Ioannes Archidiaconus Gradenſis & Dominicus Maſſonius, qui de conjuratis & percuſſoribus haberent quæſtionem; ipſeque Dux in D. Zachariæ tumulatus anno poſt C. N. Dccc Lxiv. quemadmodum Blondus ſcribit. Subleſto tū Vrſo Patriciaco, ceſſi principis familia non prius ædes Ducales ut populo traderet adduci potuit, quam inſula ſibi Pipilia cū immunitate & conditionibus certis incolenda concederetur, ut Blondus auctor eſt. Sabellicus tamē aliter, quosdam ex principis interfecti domeſticis reos ejus cædis in exilium ejeſtos, quosdam ad quintum à Venetiis lapidem Pupiliam in inſulam relegatos ſcribit, qui eo cum uxoribus ac liberis proſecti tantis incremētis augeri cœperunt, ut frequentiſſimum id oppidum poſt evaſerit; quod deinde Genueſi bello deletum eſt. Locus nunc vulgo Poveia nominatur; antiqui Pupiliam, ut ait Sabellicus, dixere Dux Vrius an. principatus xiii. populi conſenſu Ioannem filium collegam aſſumpſit. Multa præclare contra Saracenos geſſit qui Anconem cremaverant; hoſtemq; ipſum ora maris Adriatici tota prope-

modum

F. LE
modum a
lirepta va
ut idem il
cum mul
eius, tan
ut ingenti
urſuſq; d
ſectum, ea
tantoq; ar
quam ocy
titit uſq;
ſus ejeſta
tam tuta
cum ab in
ſiſto Prote
ſet appella
exinvo m
tintinnab
N. ut Blo
Lxx. Prin
vulguſ ca
Maxima
inclytuſ
cipatuſ xv
pe-ſtite. N
ſimi patre
vennatib
ob val. t
voluntat
tuit, con
tinuit. Is

F. LEANDRI ALBERTI. 351

modum ab Hydrunte Anconam usque
direpta vastataq; ad sinum Tarentinum
ut idem ibi faceret conversum, magna
cum multitudine Christianorum perse-
cutus, tanta fortitudine virtuteq; petiit,
ut ingenti cum detrimento ejus fugaret;
rursusq; dein ad insulam Gradum pro-
fectum, eamque diripientem, tanta vi
tantoq; animo aggressus est, ut fugere
quam ocysime cogeret: nec insequi de-
stitit usq; dum ex Adriatico sinu pror-
sus ejecta peste, Italiam parte hac paca-
tam tutamq; reddidisset. Ilac de causa
cum ab Imp. Constantinopolitano Ba-
silio Protospatarius Apocritanorū fuis-
set appellatus, honoris illius gratiam
exinno munere XII. ingentium ex ære
tintinnabulorū rependit anno post C.
N. ut Blondus auctor perhibet DCCC-
LXX. Prima hæc omnino tintinnabula,
vulgus campanas vocat, Græcia vidit.
Maxima deinde gloria rerum gestarū
inclytus Vrsus vita cōcessit anno prin-
cipatus XVII. Ioanne filio solo Duce su-
perstite. Nihil & hic à vestigiis laudatis-
simi patris despectens, Comaclum Ra-
vennatibus ademit: at anno tertio post
ob valetudinem infirmam cum populi
voluntate fratrem sibi Petrum substi-
tuit, confirmatusque dein collegam re-
tinuit. Is æde DD. Cornelii & Cypriani

in

in Methamauceno littore condita
diem obiit. Tum Ioannes maiorem
fratrem Vrsū accepit collegam cum
populi voluntate: quo post dies pau-
cos imperio se abdicante, Ioannes
etiam dein idem valetudinis causa fe-
cit, sexto post obitum patris anno. Sic
cum ambo Duces magistratu ultro ces-
sissent, populus per comitia Ducem
legit Petrum Candianum prudentiæ
consiliique maximi virum, anno à
Christi nativitate DCCC LXXXVII. Hic
prælara classē Naretanos seu Sclavos
superavit, & iterum adversus eosdem
pugnans in conspectu cecidit quinto
mense principatus. Hujus ob mortem
turbatis vehementer populi animis Io-
annes Patriciacus quē abdicavisse ma-
gistratum modo diximus, gubernacula
Ducatus recepit ad tēpus, donec tran-
quillis comitiis Dux alius designaretur,
ui sexto post interitū Candiani mensē
contigit. Electo itaque tum Petro Tri-
buno, qui à Christi nativitate DCCCLX-
XXVIII. annus fuit, Ioannes novo Duci
magistratum cessit. His temporibus in
Italia duo reges caput efferre cœperunt
Francis spretis. Berengarius fuit Forojuli-
ensis, & Guido Spoletinus. Petrum Tri-
bunum Ducem Bizantinus Imperator
Protospatarium etiam appellavit. Is Ve-
netias

E. I.
netias n
usque ac
co magi
usq; ad
sit. Hoc
xerūt Hu
num usq
runt, &
bus repe
vam, For
geris dir
Berengar
matorum
affecti qu
pias illius
nem cæd
stem vi
animadu
cōversus
revertere
perhibet
calamita
Petrus T
clare gess
explevit
las Vrsu
dus scrib
Sabelier
summa
impera
pellatus.

metias nonnihil cinxit à Rivo Castelli
 usque ad D. Mariæ ludenicæ. quo in lo-
 co magnum canalemi ab æde ludenicæ
 usq; ad D. Gregorii catena ducta clau-
 sit. Hoc anno Italiam vehementer affli-
 xerūt Hungari, qui ab Tarvisio Mediola-
 num usq; ferro flammaq; cuncta vasta-
 runt, & stagna quoq; Venetorum navi-
 bus repente factis ingressi Civitatē no-
 vam, Fossamque Clodiam & Caput ag-
 geris diripuerant. Fusi tamen dein à
 Berengario qui exercitum xv. mill. ar-
 matorum contraxerat; verū non tam
 affecti quin iterum acie dimicantes co-
 pias illius propemodum ad internecio-
 nem cæderent: quamobrem cum ho-
 stem vi pelli haud posse Berengarius
 animadverteret, ad artes & munera
 cōversum largitione effecisse ut ad sua
 reverterentur, Blondus & Sabellicus
 perhibēt, qui copiose temporum horū
 calamitates monumentis prodidere.
 Petrus Tribunus Dux gloria rerū præ-
 clare gestarū insignis diem supremum
 explevit anno principatus xxiii. popu-
 lus Vrsūm Patriciatum suffecit ut Blon-
 dus scribit, sed Vrsūm Badoarium dicit
 Sabellicus. Is prudentia bonitateq; vir
 summa fuit, & Protospatarius etiam ab
 imperatore Constantinopolitano ap-
 pellatus. Circa hæc tempora Conradus

Germanus Imperii Romani gubernacula adeptus est: quamobrem turbatis passim Italiae rebus maximam ejus partem occupavere Saraceni. Dux Vrsus post gestam sapienter rempubl. annis fere xix. imperium populo restituit, & in D. Felicis Amiani cœnobio vitam reliquam instituto monastico sancte exegit. Successit illi Petrus Candianus qui & Sanutus; nam Candianorum gentem Sanutos postea dictos Sabellicus auctor est. Patrem is habuit Petrum Candianum Ducem, qui uti prædiximus in pugna cum Narentanis cecidit. Protospatarii quoque dignitate ornatus uti superiores. Duces ab Imperatore Bizantino est. Primus imperium Venetum in Liburniam Dalmatiamque provexit; tam enim eo seculo res Imperatorum afflictæ jacebant, ut quacunque vi facile ditionem suam occupari paterentur. Genua quoque tum à Saracenis direpta, cum ejus urbis maritimæ opes viresque labefactæ graviter ea clade fuissent, Veneti subinde mari potentes esse cœperunt, & ex in continuo processu ad tantum maritimæ fortunæ culmen everti sunt, ut hoc tempore non modo rem aliorum quamvis æquent, verum etiam plurimas excedant, quemadmodum exemplis documentisque frequenter

con-

F. B.
 titile B.
 tique p
 tro Du
 princip
 mum, f
 gis Petr
 frater su
 nio post
 tentis o
 doarius
 volunta
 insolent
 rat; ver
 tæ insti
 tantam
 summa
 læticia
 subleger
 Itaque
 trum fi
 consort
 feritaten
 potestata
 etiam in
 condemn
 impetra
 latum r
 patriam
 merent
 mo, vel
 a mige

titissè Blondus, Sabellicus, Platina, mul-
 tique præterea scriptores docent, Pe-
 tro Duci post annum alterum fere
 principatus, vel ut alii tradunt, septi-
 mum, fatis intercepto, populi suffra-
 giis Petrus Badoarius Vrsi olim Ducis
 frater successus est; cui quoque bien-
 nio post diem functo populi item sen-
 tentiis creatus successit Candianus Ba-
 doarius filius. Is à patre collega prius
 voluntate populi assumptus, propter
 insolentiam ab imperio depositus iue-
 rat; verum in melius dein mutato vi-
 tæ instituto, castigante mores ætate,
 tantam opinionem virtutis collegit, ut
 summa totius civitatis voluntate ac
 lætitia patri defuncto in principatu
 sublegeretur quo dejectus antea fuerat.
 Itaque Dux factus populi consensu Pe-
 trum filium natu minorem imperiæ
 consortem ascivit, qui post ob morum
 feritatem & insolentiam non solum
 potestate publica spoliatus, verum
 etiam in carcerem detrusus & capiti
 condemnatus est; Vitam tamen patris
 impetravere preces, ut Ravennam exu-
 latum mitteretur; ubi postea nullis in
 patriam injuriis abstinuit, ut ea propter
 mærens pater anno principatus septi-
 mo, vel ut alii volunt, undecimo de vi-
 sa migraret. Huic tamen per comitia

356 VAR. VENET. INCREM.

filium eundē qui carcerem & exilium
tulerat uti jam diximus, Petrum Can-
dianum civitas suffecit. Is anno xviii.
vel xix. Ducatus tyrannice gesti cum
per seditionem popularium circumfess-
us in Ducali domo fortiter inde cum
suis se tueretur, flammis in ædes ab
rumultuantibus injectis, ardente tecto
fugam capiens una cum filiolo crude-
liter obtruncatus est; incendioque illo
non solum curia Ducalis, sed etiam D.
Marci, D. Theodori, Divæque Mariæ
Iudenicæ templa, privata vero domus
supra ecc. conflagarūt. Blondus trium
Ducum qui hunc Petrum Candianum
ordine præcessere memoriam omittit,
nempe Petri Candiani primi, Candia-
ni & Petri Baduariorum; nonnullaque
sub hoc ultimo Petro Candiano com-
memorat, quæ sub primo contigere;
& rursus quædam primi tēporibus at-
tribuit, quæ sunt posterioris, ut hæc
tēpora liquido confundat, fortasse quia
non animadvertit geminum fuisse Pe-
trum Candianum Ducem. Creatus ex in-
pacata post interitum Petri Candiani
civitate Dux Petrus Vrseolus, qui pro-
vinciam oblatam magna constantia
recusavit, & vix tandem ut susceperet
precibus se amicorum summis sivit per-
moveri, maturus vir & sapiens. Inito
itaque

F. I.
itaque
basilica
gione
flammis
suum in
ditissim
auro m
ornata
lata tun
diem bi
mam ce
Mauro
nobium
in Aqu
profug
ta cepit
civitate
sapien
fusa. S
Petri t
cam ge
valetu
bium D
re de m
huc sup
barar
hinc p
pruden
ciurn
anno
dicare;

itaque licet invito magistratu, D. Marci basilicam refecit, magnaque cum reli-
gione sanctissimas ejus reliquias quæ
flammis ardente tēplo fuerant ereptæ,
suum in locū reposuit. Tabulam quoq;
ditissimā illam & artificiosissimam ex
auro mirabili nobilitate geminarum
ornatam, quæ ab Constantinopoli de-
lata tum erat, & in hodiernum usque
diem hic visitur, & aram templi sum-
mam collocavit. Hoc tempore Ioannes
Maurocenus monachus D. Georgii cœ-
nobium auxit. Dux haud diu post clam
in Aquitaniam anno imperii secundo
profugiens, monasticum institutum vi-
tæ cepit, in luctum & lachrymas cūcta
civitate merito propter amissum tanta
sapientia humanitateque Principem ef-
fusa. Sublatus illi Vitalis Candianus
Petri tertii filius; at non diu rempubli-
cam gessit: etenim anno altero causa
valetudinis abdicato Ducato, in cœno-
bium D. Hilarii se deferri voluit, ubi fa-
cto deinde concessit. Ejus ædis ruinæ ad-
huc supersunt ad Brentā in pago Gam-
bararum à Venetiis viii. lapide. Lectus
hinc per comitia Dux Tribun⁹ Memus,
prudentię singularis, sed admodum ta-
citurnus & verborum parvus vir. Hunc
anno xiv. principatus magistratum ab-
dicare, monasticamque vestem sumere

populus cœgit; cui injuriæ nec diu superfuit. Deposuit ab eo magistratum civitas paribus sententiis ad Petrum Vrseolum detulit, sub quo res Veneta non solum finitimis in locis, verum etiam extra stagna longe lateq; crevit: subjunxit quippe in ditionē Parentium & Polam, itemque Iaderam; dein & omnem oram Dalmatiæ quæ mari appositā domuit, etiam Belgrado Tragurioque Dalmaticis insulis cum Epetio parere coactis. Corcyram nigram insuper expugnavit, & vi quoque cepit Lesinam evertitque. Epidaurios in amicitiam accepit: Naretanis imperia dedit; breviter universum Dalmatiæ tractum circa mare cū insulis finitimis ab Istria usque ad extremos Illyrici fines ditionis effecit Venetæ. Cum hac insigni rerum gestarū gloria reversus, ex Senatusconsulto Dux Venetiarum, & Dalmatiæ dictus est, ita quidem ut hoc non inis ad posteriores exinde principes etiam cōmeari. Urbem quoq; Gradum instauravit, quam Pepo Aquileiensis Patriarcha fraude captam everterat: refecit ibidem etiam adē splendidissimam illatis summo cū honore DD. Fortunati Hermacoræ, Dionysii, Largi, & Hermogenæ ossibus. Domum quoq; nobiscum secessus causā sibi struxit Heraclia,

cuma

339 F.
cum su
ra Venet
Otho, c
aurei p
manis i
stabat. I
gam sib
Ioanne
gens no
cornob
monac
Dux an
anteioa
sepultu
Eus est
baudqu
Laureu
extrem
ritū ha
tico pr
dedera
dixim
quorum
tanden
Habon
us, a
exulat
macro
somp
lus P
num

cum summo templo. Circa hæc tempora Venetias Roma venit Imperat. Cæf. Otho, civitatemque munere liberavit aurei pallii, quod imperatoribus Romanis in annos singulos ex pacto præstabat. Posthæc voluntate populi collegam sibi Dux Petrus filium assumpsit Ioannem. His temporibus Galettorum gens nobilis ædem D. Benedicti cum cœnobio fundavit, additis ad alimenta monachorum fundis plurimis. Petrus Dux annis xi. principatu gesto cū jam anteloannes fili⁹ decessisset diem obiit; sepultus in atrio D. Zachariæ. Suble-ctus est Otho filius. Is virtuti paternæ haudquaquam impar Adrianos apud Lauretum tanta strage cæcidit, ut dies extremum urbis Adriæ fatum ac interitū habuisse visa sit, quæ mari Adriatico propter celebritatem olim nomen dederat, uti in Romanula transpadana diximus. Idem Dux Valerianos etiam quorum regio nunc Corvatia, devicit: tandem vero conjuratione Dominici Flabonici hominis nefarii circumventus, ademptaque barba in Græciam exulatum missus, ibi post diēs paucos moriens animam edidit, post V. fere sumpti Ducatus annum. Suffecit populus Petrum Centranicum vel Barbolanum, nam utrumque nomen ejus fa-

milia fuit. Sub hoc Duce Pont. R. Gra-
 densem Ecclesiam regionis Venetię cæ-
 terarum metropolitanam constituit.
 Quarto principatus anno seditione po-
 pularium, auctore Vrſo Gradēſe Patriar-
 cha Dux Petrus captus & barba spolia-
 tus cum habitu monastico in exilium
 iuit. Imperium mox Vrſo Patriarchæ
 commiſſum; donec Otho Vrſeolus fra-
 ter ab exilio revocatus adveniret: at
 poſtquam eum vita jam prius deceſſiſſe
 conſtitit, Vrſus Patriarcha Ducatus gu-
 bervationem apud populum depoſuit;
 quem mox Dominicus Vrſeolus præter
 auctoritatem civitatis capeſſere auſus,
 non ultra biduum potuit tenere: impe-
 tu enim multitudinis ad cædem quæ-
 ſitus, fuga Ravennam evaſit, ubi judi-
 catus exul poſt dies paucos mortem
 obiit. Eo itaq. fuga dilapſo Dominicus
 Flabonicus per comitia Dux creatur. Is
 & auctor prius fuerat ut Otho Vrſeolus
 in exilium truderetur, & principatum
 adeptus propter inimicitias odiumque
 quod cum Vrſeola gente privatum ex-
 ercebat, omnibus viribus contendit
 effecitque quo gens illa plebiſcito veta-
 retur ad Ducatum alioſve magistratus
 ac honores unquam aſpirare, juſque
 ſuffragiorum etiam in civitate dein-
 cept habere ullum. Legem vero & uti-
 liſſi-

F.
 liſſimam
 Ducibus
 quod ſu
 porro el
 gravis a
 horum
 deficit,
 rem Sab
 ſtenus e
 Flaboni
 Domini
 laderam
 pugnavit
 Patriarch
 tiſibi clad
 ſtatione g
 tarenus
 torci, ne
 fundavit
 magiſtra
 torci ſun
 in exequ
 Dux nov
 tiſ & ing
 minatur
 poribus
 po mort
 ricus, qu
 lanam i
 ad poſte
 vium ci

lissimam reipublicę rogavit, ne posteris Ducibus collegam in imperio sumere, quod superiores plerique fecerant, jus porro esset. Decimo principatus anno gravis ætate vitam finivit. Blondus in horum Ducum recensione plurimum deficit, uti & in sequentiꝝ; quamobrem Sabellicũ nos sequemur, quod hætenus etiam fere fecimus. Dominico Flabonico Duci vita defuncto populus Dominicum Contarenum suffecit. Hic laderam quæ ab imperio defecerat, expugnavit: intereaque Pepo Aquiliensis Patriarcha, Gradu iterum capto, majori ibi clade quam prius, incendio ac vastatione grassatus est. Dominicus Contarenus Dux cœnobium D. Nicolai litorci, nec procul hinc aliud D. Angeli fundavit. Animam edidit post annum magistratus xxvi. & ad D. Nicolai litorci funere publico elatus est. Ibi tum in exequiarum ejus solennibus repente Dux novus à populo communibus votis & ingenti totius civitatis lætitia nominatur Dominicus Sylvius. His temporibus Dominico Olivolensi Episcopo mortuo, Ducis filius suffectus Henricus, qui Olivolensem Ecclesiam Castellanam jussit vocari, quod nomen hinc ad posteritatem manavit. Ducem Sylvium cum in Normannos ad Dyrrachium

chium esset profectus, anno principatus XIII. male gesta re Venetias reversum populus ab imperio deposuit. Alii tamen anno XXIII. Principatus sato concessit, prodiderunt, & in D. Marci sepultum. Successit rite per comit. Vitalis Falerius, qui per legatos ab Imperat. Constantinopolitano Alexio, Dalmatiae Corvatiq; imperium obtinuit, primusque regionum illarum omnium Dux, uti in quibusdam annalibus legitur, appellatus est. Circa hæc tempora Venetias ab Tarvisio venit Imperator Henricus IV. qui admiratione summa propter situm loci ac descriptionem ædificiorum commotus, post multa de laudibus civitatis dicta, Regnum eam nuncupavit, quoniam regni formam tot insulæ confertæ testis habere videbantur. Hoc anno quoq; sacrum Divi Marci Evangelistæ corpus, quod diu abditum latuerat, repertum, & maximis populi honoribus affectum traditur, Marcus quoque Iulianus canonicum Virginis tum quod Charitatis dicitur, ædificavit. Deinde Laureti castellum quod ob antiquitatem pene conciderat, Dux Vitalis refecit, additis immunitatibus permultis quo frequentius incoleretur locus. Defuncto eo duodecimo Principatus anno, vel, ut alii,

T. L.
alii, de
populus
centarun
tempore
in Asia
quinto
Orlasus
Hierocly
mas con
cum, for
habere p
uoius a
ea in urbe
onuibus
additis pr
Hoc tempore
valliūm. u
recta mag
eten m a
vagata ha
polioh pr
regione r
to acta, e
lun. p. h
Domini s
rius. et an
gustini, b
vastavit.
major, al
qui ab æ
lam D. La

alii, decimo tertio, Vitalem Michaëlem
 populus Duccin dixit. Is classem du-
 centarum navium in Ioniam misit quo
 tempore Christiani ad bellum sacrum
 in Asiam ivere. Obiit anno Ducatus
 quinto; suscepitque civitatis suffragiis
 Orlasus Falerius, sub quo Balduinus rex
 Hierosolymarum Venetis ob res maxi-
 mas contra Saracenos gestas ædem, vi-
 cum, forum, aream, una cum Francis
 habere permisit apud Ptolemaidem,
 ubi jus arbitrio exercent suo; nec solum
 ea in urbe, sed in Hierosolymitani regni
 omnibus ubi vellent idem concessit,
 additis præterea multis præregativis.
 Hoc tempore quoque Venetiis incendium
 vastissimum est obortum, quo plurima
 tecta magnaque pars urbis conflagravit:
 etenim à domibus Henrici Zenonis e-
 vagata flamma usque ad ædem D. A-
 postoli processit: cremataque tota hac
 regione trans canalem magnum ven-
 to acta, etiam D. Cassani insulam ab-
 sumpsit: hinc intuper usque ad Matris
 Domini sanum omnia hausit & ulte-
 rius etiam D. Agathæ vicum, D. Au-
 gustini, Divique Stephani trans canalem
 vastavit. Ignem hunc alius est secutus
 major, altero vel paulo amplius men-
 se, qui ab ædificiis Zancanorum in insu-
 lam D. Laurentii processit; hinc evaga-

tus utrinque denas senas urbis insulas
 exedit cum parte Ducalis domus quæ
 ad ædem D. Bassi erat cōversa. Blondus
 auctor est plebanica templa fere vigin-
 ti arsisse. Eodem tempore Methamauc-
 um etiam incendio flagravìt, paucosq;
 post dies cum terremotibus, tum inun-
 datione deletum pene totum est: qui-
 bus casibus etiam Venetiæ tum magna
 ex parte conquassatæ. Mirum porro
 videri debet nemini, tanta his tempo-
 ribus incendia coorta neque solum Ve-
 netiis, verum etiam aliis in urbibus Ita-
 liæ, quemadmodum apud Bononienses
 atque Mediolanenses, uti in historiis
 Bononiæ scripsimus quippe quia tum
 domus plerumque materia constabant
 lignea, uti etiamnum in Gallia Germa-
 niaque; quamobrem accensus uno in
 loco ignis facili momento ventorum
 vi longe lateq; spargebatur. Hujus quo-
 que Ducis temporib⁹ Gradonici fanum
 D. Cypriani cū cœnobio condidere Mus-
 riani, quo virgines à Methamauceno
 D. Cypriano monasterio translatæ. Pa-
 riter & domus Hilarianæ; Methamau-
 centæ sodales ædem D. Sorboli incolen-
 dam acceperunt, Badoariiq; templum
 Sanctæ Crucis cum virginio funda-
 vere. Post hæc Ordelaſus Dux laderam
 recepit quæ à Venetis ad Hungariæ
 regem

regem dete-
 sus Hūgar-
 cæ perit a
 tialque del-
 magnia cu
 Comitibus in
 nicus Mich-
 sem co. nar
 stantes Ch
 misq; rebu
 cipiens apu
 Theodori c
 cum hono
 thonem eti
 viq; Tragur
 tempestate
 Pera delata
 sita sunt. D
 stratus xi. i
 remphi D. C
 rem illi pop
 generum. A
 in Veneran
 que Gattolo
 Xenolochie
 num extrux
 discordiaq;
 exorta. D
 cepit & E
 adversus R
 adjurit: ta

regem defecerat; ac dein bellum adversus Húgaros in Illyrico gerens, ictu lance perijt anno principatus xix. Venetiatque delatus sepulchrum in D. Marci magnis cum honoribus adeptus est. Comitibus inde protinus indictis Dominicus Michael Dux appellatur, qui classem cc. navium in Turcas Syriam instantes Christianis duxit auxilio; maximisq; rebus in Asia gestis domum se recipiens apud Chion insulam glorioso D. Theodori corpore potitus, id maximis cum honoribus Venetias attulit. Methonem etiam in Peloponneso domuit, viq; Tragurium & Eperium cepit. Hac tempestate D. Donati ossa Venetias à Pera delata, religioseq; in ejus æde posita sunt. Dominicus Dux anno magistratus xi. fatis interceptus in vestibulo templi D. Georgii sepultus est successorem illi populus dedit Petrum Polanum generum. Hujus sub principatu Fanum in Venetam ditionem venit, Petrusque Gatilofus ædem D. Clementis cum Xenodochio juxta Canalem orphanum extruxit; odia quoque gravissima discordiæque inter Venetos & Pisanos exortæ. Dux hic Corecyram insulam cepit & Emanuele imperatorem adversus Ruggerium Siciliæ regem adjuvit: tandem principatu annis.

xix. gesto vita concedens successorum
 habuit ex auctoritate populi Domini
 cum Maurocenum, qui urbes Istriae
 tributo devinxit. Sub hoc turris exi-
 mia D. Marci tintinnabulorum, Cam-
 panile vocant, ædificari cœpta, cujus
 fundamenta quæ latent plus operis ha-
 bere credo, quam ad auras extet, ait
 Sabellicus, & summum fastigium adeo
 sublime est, ut aurei recti fulgor in alto
 navigantibus ad cc. stad. veluti sidus
 appareat, ipsaq; ex turre naves ab Istria
 Liburniaq; solventes conspici queant.
 Sed antea satis multa hoc de opere di-
 ximus. Eodem tempore fanum D. Vir-
 ginis quod crucigerorū dicitur, condi-
 tum, item ædes D. Matthiæ Apostoli à
 Gausonibus, aream cōcedente Bernar-
 do Cornario. Supremum spiritum Dux
 Dominicus edidit anno fere principa-
 tus octavo; tumulatus honorifice in æ-
 de Cruceia. Populus subinde Ducem ap-
 pellavit Vitalem Michaëlem secundum,
 qui sumptis imperii solennibus pacem
 cum Pisānis fecit, Tragurium excidit,
 partem murorum Epidauri dejecit, in-
 sulam insuper Chion in ditionem sub-
 junxit. Tandem inelyta virtute homo
 principatus ann. xvii. circumventus
 inimicorum invidia trucidatusque est
 qua re intellecta populus comitiis co-
 ætis,

Ais, creatisque statim decem-viris, rem-
 pub. donec de summa rerum statuere-
 tur illis cōmendavit. Dein communi-
 bus sententiis Aureus Malipetra vir op-
 tim⁹ Dux appellatur; qui recusato prin-
 cipatu auctor populo fuit ut Sebastianū
 Cianum ingenii summi ac spectatæ vir-
 tutis hominem eo magistratu ornaret,
 quemadmodum etiam statim factū est.
 Hujus temporibus Venetias è Græcia
 navibus onerariis quas vulgo zattaras
 vocant, tres eximie magnitudinis colū-
 næ sunt advectæ. Quidam Constanti-
 nopoli delatas tradidere, nulla pene di-
 versitate, quoniam & illa Græciæ urbs
 censetur. Quum ex navibus in terram
 deponerentur, una molis vi fractis ar-
 tificum organis in aquas decidit, ubi
 etiamnum imo in fundo cerni potest:
 aliæ duæ circa fori Marciani caput lo-
 catæ modico inter se spatio, quemad-
 modum nunc conspiciuntur, de qui-
 bus supra mentionem fecimus. Artem
 qua tam vastæ moles erigi potuere Sa-
 bellicus præscriptâ se reperissè testatur,
 asperginem validissimorum rudetum,
 & funes novos aquis madefactos pau-
 latim se contrahentes; inventorem rei
 Longobardum fuisse, nec aliud indu-
 striæ postulassè præmium, quā ut alea-
 toribus hoc intercolumnio ludere vel
 dolo

docto malo impune liceret. Primus hic Dux pontem Riviali fecit Temporibus ejus Venetias accessere Pontifex Romanus Alexander III. & Imperator Cæsar Fridericus Anobarbus, quos in gratiam invicem restituit; quamobrem ut se gratū rursus Pontifex ostenderet, itemque Fridericus Imperator, præter dona multis eum etiam prærogativis ornarunt. Inter cætera dedere tubas argenteas octonas, umbraculum, facem candidam, jusque in plumbum signandi. Sub hoc etiam sapientissimo Duce D. Marci templum auctum est. Decessit. dein anno imperii septimo, vel ut alii scribunt octavo, gravis ac modum ætate; sepultus in D. Georgii. Tum comitiis coactis populus Quatuor-viros creavit deligendorum quadraginta virorum à quibus Dux diceretur. Ita Dux factus Aureus Malipetra qui prius imperium recusaverat. Is industria summa Pisanos ab Anconitanorum amicitia disjunctos in societatem Veneti nominis pertraxit; tandemque nono anno, vel decimo quarto vel vigesimo principatus, tanta quippe hic auctorum varietas, deposito magistratu vitam monasticam in cœnobio Sanctæ Crucis capessivit, ubi supremum edidit spiritum. Huic igitur imperium abdicanti ex ple-

biscito

F. I
biscito
bus Dux
lus. Is P
cepit, &
ce cum P
vium præ
belli inst
Turcas m
gnavit: u
Imperato
bus orba
nopolis
necato A
lio simul
lim cepit
rium Fran
rii quad
quemad
His ipsis
netis à B
zanti co
cto hoc
mulato,
creatus
Ducis fili
diversis
tas imp
tam ma
rone, G
Herina,
Sciato,

bisito de quadraginta-viris electori-
bus Dux suffectus est Henricus Danda-
lus. Is Polam à Pisanis occupatam re-
cepit, & mœnibus nudavit; deinde pa-
ce cum Pisanis facta classẽm ccxl. na-
vium præter Lx. triremes quas ab initio
belli instructas Veneti habuerant, in
Turcas misit: Iaderam quartum expu-
gnavit: una cum Francis Isaacum olim
Imperatorem ab Alexio fratre lumini-
bus orbatum in imperium Constanti-
nopolis reduxit Alexio pulso. Deinde
necato Alexio alterius Alexii Mirtili fi-
lio simul cum Francis Constantinopo-
lim cepit, quum sortibus ductis impe-
rium Francis, Patriarchatus cum impe-
rii quadrante Venetis ex pacto cessit,
quemadmodum nonnulli prodiderunt.
His ipsis temporibus insula Creta Ve-
netis à Balduino Gallo Imperatore Bi-
zantii condonata est. Diem postea fun-
cto hoc Duce, & in atrio D. Sophiæ tu-
mulato, sententiis xl. virorum Dux
creatus Petrus Cianus Sebastiani olim
Ducis filius; sub quo Venetis civibus
diversis loca hæc cõcessa, sic ut auctori-
tas imperii summa penes remp. Vene-
tam maneret, Coryra, Methone, Co-
rone, Gallipolis, Naxos, Paros, Melos,
Herina, Andros, Chalcis, Tenos, Mirina,
Sciatos, Philocalos & Lemnos. Conces-

370 VRB. VENET. INCREM.
fionis ea causa fuit quoniam ab ipsis
quibus cōcedebantur, in ditionem sub-
junctæ fuerant: diu vero deinceps in
Veneti nominis potestate constitere.
Deducta etiam hoc tempore colonia
est Candacem, uti olim vocabatur, quæ
Candia nunc, in Cretam: equites ex pa-
tricio ordine pedites è plebe dedu-
cti. Tabulam quoque sub hoc Duce an-
ream in D. Marci ara qua de supra me-
moravimus plurimū nobilissimis gem-
mis & margaritis uti nunc cernitur, or-
navit Angelus Falerius reip. procurator.
Dux jam ætate confectus ann. imperii
xxii. quum se porro negotiis curisq; rei-
publ. sufficere haud posse putaret, vi-
tamq; reliquam in otio sancte cuperet
exigere, deposito spōte magistratu cœ-
nobium D. Georgii ingressus nec diu
post vitam finit, illatus monumento
juxta patrem. Deinde xl. virorum suf-
fragiis Dux creatus est Jacobus Theupo-
lus. Hujus principatu Iadera quintum
à Venetis defecit; protinus tamen re-
cepta, concedente quoque Bela Hun-
garorum rege jus omne quod ad Hun-
garicum regnum ex ea urbe pertineret.
Jacobus annis xx. repub. gesta moriens,
sepulcro conditus est in DD. Ioannis
& Pauli æde quam Prædicatorum fa-
milia tenet, primusq; Ducum tumulo
hoc

F. L. E.
hoc fanu
Ducatu h
novo in
dit Sabell
Ducum
quis cogn
inveniet, c
summum
dentiam.
Commer
notto Fl
Dux anno
monume
nactus est
nerium Z
gna cum
ita, quem
lias mer
is obiit a
conditus
ctus Laur
cis filius
noniensis
na fractis,
eta ventu
in Bonon
legitur.
cum laud
cus mor
juxta pat
munibus

hoc fanum nobilitavit. Successorem in Ducatu habuit Marinum Maurocenū, novo instituto designatum, ut prodidit Sabellicus: condita namq; tunc alia Ducum creandorum ratio, quam si quis cognoscere velit, apud Sabellicum inveniet, qui libro hae de re composito summum ingenium summamq; prudentiam legis auctorum celebravit. Commemoratur etiam à Donato Iannotto Florentino. Decessit Marinus Dux anno imperii quarto, conditusque monumento in D. Marci. Successorem nactus est per electorum suffragia Raynerium Zenonem, cuius tempore magna cum Genuensibus mari bella gesta, quemadmodum Blondus & Sabellicus memoriae prodiderunt. Mortem is obiit an. principatus xvii. sepulcroq; conditus in DD. Ioan. & Pauli. Successor eius Laurentius Theupolus Iacobi Ducis filius, à quo praeliis aliquot cum Bononiensibus ad Primarium varia fortuna fractis, tandem ad cōditiones & pacta ventum, uti apud Blondum & item in Bononiensium annalibus perscriptū legitur. Is dein anno imperii summa cum laude ac gloria gesti sexto defunctus monumento DD. Ioannis & Pauli iuxta patrem illatus est. Electores communibus sententiis Iacobum Contra-

renum suffecere Sub hoc armis in potestatem retracti Iustinopolitani Istriæ qui defecerant, pugnaeque graves cum Anconitanis in mari factæ, cum quibus tamen & pax deinde composita. Confect⁹ ætate Iacobus imparque jam reipublicæ curis magistratum patribus restituit: nec diu post vita concedens in sodalium Minorum æde sepultus est, primus omnino Ducum eo illatus. Post ejus abdicationem communi consilio Dux electus absens Ioannes Dandalus, sub quo Ptolemaidem Saraceni ceperunt. Animam edidit anno principatus decimo, magnaue pompa funus ductum ad ædem DD. Ioannis & Pauli, ubi monumento majorum illatus. Peractis statim ejus exequiis seditio in civitate gravis oborta plebis, minaciter & acerbe de patritiorum ordine conquerentis, & Iacobum Theupolum virum gravem prudentemque Ducem postulantis; qui re cognita, studio reipub. libertatisque patriæ ductus plebi sapienter restitit; sed ut vi & furori multitudinis obviam iri haud posse videret, insequenti nocte clam ad Marocium cepit fugam; ibique tantisper latuit donec tumultus consideret. Dein ex instituto ac lege civitatis Dux creatus est Petrus Gradonicus, tum temporibus in Prætura Iustit.

F. Iustino
durante
victis; c
polus c
Badoari
rumq; p
causa; s
supplicio
runt. Ex
nis XII.
D. Cyp
fragiam
D. Do
observa
se princ
numen
jacet. I
rantius
anni la
premi
ci tem
patrit
cognos
patrit
bellicu
Scalig
regulo
stellur
pit. C
S. C.
lis pos

Iustinopolis absens. Hujus principatu
durante Veneti à Genuensibus classe
victi; conjuravitq; Baiamontes Theu-
polus cum Quirinis, Barociis, Doriis.
Badoariis, & Basiliis, in necē Ducis alio-
rumq; plurimorum imperii occupandi
causa; sed proditis eorum consiliis, rei
supplicio affecti. Iaderani sexto defece-
runt. Excessit Dux Petrus, imperio an-
nis XII. mensibus IX. gesto: sepultus in
D. Cypriani. Secutus per Electorū suf-
fragia Marin⁹ Georgius, qui cœnobium
D. Dominici fratrum Prædicatorum
observantię ut vocant, fundavit, & mē-
se principatus X. fatis interceptus, mo-
numento in DD. Ioannis & Pauli æde
jacet. Huic rite successit Ioannes Supe-
rantius, qui Ducatus sexto mense XVI.
anni Iaderanis in ditionem receptis su-
preum diem explevit, situs in D. Mar-
ci templo juxta Baptisterium. Subleſtus
patrum suffragiis Franciscus Dandalus
cognomento Canis ob pietatem erga
patriam insignem, ut Blondus & Sa-
bellicus in historiis perhibent. Is bello
Scaligeros petiit Veronæ Patavique
regulos, & Tarvisium, Bassianum, Ca-
stellum Baldi, aliaque multa oppida ce-
pit. Castellum Baldi tamē & Bassianum
S. C. Carriensibus Patavinorum regu-
lis postea condonata. Diem Franciscus

obiit anno principatus xi. successitque
 lege civitatis Bartholomæus Gradoni-
 cus Hoc Duce spatiofissimum illud co-
 mitium in Curia factum, ubi patriciorū
 ordo magistratibus tum urbanis tum
 provincialibus creandis coit, & non-
 nunquam diebus integris octo dū sen-
 tentiis variaretur, nec priusquam con-
 veniret abscedendi esset facultas, com-
 moratus est, uti Sabellicus tradidit. Co-
 mitium id summorum pictorum opera
 nobilitant, præcipueque Belinorum: &
 visuntur hic Iacobi Sannazarii, Petri
 Bembi Cardinalis & Andreæ Navagerii
 doctissimorum hominum expressæ ad
 vivum imagines. Sabellicus scribit tra-
 didisse quosdam, his temporibus pri-
 mū omnium ex urbe magistratus Me-
 thanaucum, Pupiliam, & Palestrinam
 missos. Bartholomæus Dux annū alte-
 rum, menses novē in principatu tantū
 vixit, monumento illatus magna cum
 pompa in D. Marci æde, Successit rite
 designatus Andreas Dandal⁹ ab insigni
 benignitate humanitateque, nec major
 annis xxxvi. mansuetissimus appella-
 tus. Literarum studiis admodum dedi-
 tus erat, & non inelegantes, ut Fran-
 ciscus Petrarcha testatur, historias scrip-
 sit nominatimque celeberrimas rerum
 Venetarum. Hac tempestate Iaderani
 septi-

P. 1.
 septim
 proxim
 Classen
 Sardin
 de prin
 duodec
 sisset, in
 mento
 rius Val
 ratus,
 absens.
 Paganu
 præfeci
 ctatam
 no exsū
 donicu
 pacem
 post m
 fato in
 latus a
 sepulcr
 Ioann
 anno q
 inque
 jacet. F
 sentem
 cum a
 domit
 aulpic
 Venet
 anno,

septimo defecerunt; sed armis & vi
 protinus in potestatem redire coacti.
 Classẽ quoque Genuensium apud
 Sardiniam Veneta devicit. Anno dein-
 de principatus magna cum laude gesti
 duodecimo, Andreas fato cum concess-
 sisset, in æde D. Marci conditus monu-
 mento est, Sublectus rite Marinus Fale-
 rius Vallis Marinæ Comes & Eques au-
 ratus, legatione ad Max. Pontificem
 absens. Hoc tempore classẽ Venetam
 Paganus Aurius Genuensium classis
 præfectus rupit. Dux Marinus ob affe-
 ctatam tyrannidem imperii mense no-
 no cæsus est, sublectusque Ioannes Gra-
 donicus cognomento Nafonus, qui
 pacem mox cum Genuensibus fecit, &
 post mensem imperii decimũ quartum
 fato intercepit, honorifico funere de-
 latus ad ædem Sodalium Minorum ibi
 sepultus est. Dux tum dictus absens
 Ioannes Delphinus, qui principatus
 anno quinto supremum diem clausit
 inque Divorum Ioannis & Pauli æde
 jacet. Patres Laurentium Celsum ab-
 sentem quoque tum suffecere, sub quo
 cum ab imperio defecissent Cretenses,
 domiti mox armis & bello sunt ductu
 auspiciisque Ludovici Vermii copiarum
 Veneti nominis præfecti. Tertio dehinc
 anno, mēse decimo principatus exacto

376 VRB. VENET. INCREM.

Laurentium fata rapuere, qui magna cum pompa sepultus apud Cælestinos. Successorem accepit Marcum Cornale-lem: cujus tēporibus cum iterum Cre-tenfes defecissent, armis in potestatem redacti sunt. Obiit post anni III. men-sem octavum, situs in D D. Ioannis & Pauli. Ducatus hinc ad Andream Con-tarenum rite delatus. Is accepto de se civitatis iudicio clam in agrum Patavi-num se subdlexerat: multis tamen con-junctorum amicorumque consiliis adactus, qui patrum mentem volunta-temq; certam esse docebant magistrat-um capere eum oportere; sin minus, exilio multatum tanquam patriæ ho-stem, domoq; direpta bona ejus in pu-blicum redigenda, suscepit quidem im-perium, at prorsus invitissime. Circa hæc tempora cum Tergestini defecis-sent, bello petiti atq; in ditionem retra-cti sunt. Pugnatū etiam cum Genuen-sibus frequenter, qui fortunam belli se-cuti maximis jam cladibus affecta re-
Veneta Fossam Clodiam usq; pervene-rant. Vicit tamen ad extremum Vene-ra classis, & exinde feliciter hostem per-secuta Fossam Clodiam decimo mense postquam à Genuensibus occupata fue-rat, recepit. Pax dein anni sexti mense quarto post inceptum bellum facta.

Coa-

F. Y.
 Conta
 fato ra
 tus est
 chaëli
 quartu
 Ioanni
 Succes
 lectoru
 tate se
 seuro
 stupru
 quam
 rat, n
 quibus
 sus, ut
 agere
 cule n
 ve. Vi
 Prince
 est in
 cesslor
 sub qu
 Veron
 Bellun
 dissau
 Diem
 hono
 rinz.
 ultim
 extin
 senter

Contarenius supra xiv. annū princeps
fato raptus, in D. Stephani æde sepul-
tus est. Patres insignia Ducatus Mi-
chaëli Mauroceno tradidere, qui post
quartū mensem vita decedens in D D.
Ioannis & Pauli sepulchrum habuit.
Successit Antonius Venerius absens e-
lectorum votis dictus. Is tanta integri-
tate severitateque fuit vir, ut filium ob-
scuro carcere necari voluerit propter
stuprum virgini oblatū civis filiū: quan-
quam & occidendum publice decreve-
rat, nisi patrum intercessissent preces,
quibus se permoveri hætenus est pas-
sus, ut in carcere supremum vitæ diem
agere eum pateretur, exemplum her-
cule nec impar gloriæ Bruti Torquati-
ve. Vita concessit tam justus ac severus
Princeps anno Ducatus xviii. delatusq;
est in ædem D D. Ioannis & Pauli. Suc-
cessorem accepit Michaëlem Stenum;
sub quo in Venetam venire ditionem
Verona, Vicentia, Colonia, Feltrium,
Bellunum, Patavium: Iaderamque La-
dislaus Hungariæ rex Venetis vendidit.
Diem functus anno principatus xiii.
honorifice delatus est in ædem D. Ma-
rinæ. Traditum à quibusdam scimus,
ultimum eum familiæ suæ, Stenorum
extinxisse nomen. Sublectus patrum
sententiis statim Thomas Mocenicus,

qui tam legationem ad Gabrinū Fontulum Cremonæ tyrannum obibat. Eo insignia Ducatus tenente Venerum in imperium venire Civitas Fori-Julii, Opitergium, totaque Fori-Julii regio: Basilica D. Marci incendio conflagravit, instauratæque Ducales ædes. Post decimum principatus annum, mensem tertium mortuus, in æde D D. Ioannis & Pauli monumento conditus est. Patres Franciscum Fuscaram suffecerunt, sub quo ad Veneti nominis auctoritatem se contulere Brixia, Bergomum, & Ravenna. Clades etiam ad Caravagiū à Francisco Sfortia Mediolanensium legato accepta; cum quo deinde cōtracta societas in imperium accepta Crema, rursusq; bellum gestum, tandem vero cum Dux Mediolani esset factus, amicitia denuo inita fœdusq; perculum. His temporibus Venerias venit Fridericus III. Imper. cum Eleonora Imperatrice, quibus haud diu ante Pontifex Max. Augustulem coronam Romæ imposuerat. Eos Dux & patres summis honoribus exceptos amplissimis quoque muneribus ornare. Ducem hunc dein annum ætatis xix. agentem prudentissime repub. gesta auctaque, quoniam ob decrepitam ætatem publicis amplius curis haud sufficere

F
cere
posue
qua r
xxxiv
tamen
dolore
que est
bitu in
in pon
ce cum
vestem
quod c
rum ex
Dux al
Sabellic
annum
vita cor
fitus. S
rus, qu
cem cu
operam
quo co
Sub hoc
vir Otho
cum co
que nov
ita, spir
mento
Nicolai
mum a
imagin

cere videbatur, patres ab imperio deposuere, subleſto Paſchale Malipetra: qua re ſenex intellecta, principatus an. xxxiv. quoniam in affecto corpore viſtamen animi vigeſbat, non diu poſt ex dolore mæroreque mortē obiit; delatusque eſt in eſdem ſodalium Minorum habitu inſignibuſque Ducalibuſ exornatus, in pompa funeris comitante novo Duce cum patribuſ magiſtratibuſque; urbiſ veſtem atram ac lugubrem indutiſ; quod omnino abſque temporū ſuperiorum exemplo contigſſe, nimirum ut Dux alter alteri funuſ duceret, etiam Sabellicuſ teſtatur. Paſchaliſ vero poſt annuſ quartuſ, menſem ſextū & ipſe vita conceſſit, in DD. Ioanniſ & Pauliſ. Succēſſit rite Chriſtophoruſ Mauruſ, qui Anconam ad Pium II. Pontificem cum triremibuſ aliquot proſectuſ, operam ſuam in belluſ Turcicuſ de quo conſilia tum erant inita, obtulit. Sub hoc Principe Chalcidē expugnauit Othomanuſ Turcaruſ rex. Adē cum cœnobio D. Iobiſ ſtruxit; annuſque novē, menſibuſ ſex republica geſta, ſpirituſ ſupremuſ edidit, monumento poſituſ in Divi Iobiſ eſde. Patreſ Nicolauſ Tronuſ ſuffecere, qui nummuſ argenteuſ percuffit cum ſua imagine, Tronoſ vocant, & poſt xx.

Duca.

Ducatus mensem excessit, situs in æde
 sodalium Minorum. Sublectus inde Ni-
 colaus Marcellus, qui nummum & ipse
 cum suæ gentis appellatione signavit,
 & vix xv. mense principatus exacto
 moriens sepulcrum habuit in D. Marina.
 Securūs est Dux rite designatus Petrus
 Mocenicus, à quo nūmus dictus gemi-
 ni Marcelli pretio Mocenicus. Fato con-
 cessit anni principatus secundi mense
 altero, in D D. Ioannis & Pauli situs.
 Ejus temporibus in Forum-Iulium in-
 curfarunt Turcæ, ferroque & incendio
 cuncta vastavere passim, ut Sabellicus
 in historia rerum Venetarum copiose
 perscripsit. Successit in Ducatu patrum
 sententiis Andreas Vendraminus, qui
 anno principatus altero diem supre-
 mum finivit, delatusque est funere in
 eodem Servorum. Excepit hunc Ioannes
 Mocenicus Petri olim Ducis frater; sub
 quo Scodram Turca cepit ob præfecti
 socordiam quem Venetus præsidio loci
 imposuerat; maximumque bellum ac
 diuturnum cum Hercule Atestino Fer-
 rariæ regulo gestum in quo totius pro-
 pemodum Italiæ principes adversus Ve-
 netos pugnare: sed cū ii de magnitu-
 dine animorum ac viribus nihil quic-
 quam demitterent, tandē pax hujusce-
 modi conditionibus facta est, ut Polici-
 nium

nium Rhodiginum apud ipsos relinquere-
 tur. Ducales etiam ædes hoc tem-
 pore conflagrarunt, refecitq; mox Ioan-
 nes. Eo dein principatus anno septimo
 diem functo, ac in DD. Ioannis & Pauli
 æde tumulato, Marcum Barbadicum
 patres Ducem appellarunt, qui fato ra-
 ptus ingenti cum civitatis dolore, quo-
 niam mirifice diligebatur, monumen-
 to illatus est in fanum Charitatis. Suc-
 cessorem habuit Augustinum Barbadi-
 cum fratrem. Is cum Ludovico Fran-
 ciæ rege fœdus icit de Ludovico Sfortia
 Mediolani imperio pellendo. Societatis
 erat perscriptum legibus ut Cremona
 & Soncinum eum tota Abduæ Glarea
 Venetis cederet, uti etiam evenit. Antea
 quoque Ferrandinus rex Neapolis bello
 Caroli octavi Francorum regis qui re-
 gnum Neapolitanum cepit, Brundu-
 sium, Monopolim, Hydruntū, & Man-
 fredoniam magna pecuniæ vi accepta
 Venetis oppignoraverat. Huius insuper
 Ducis temporibus Methonem & Coro-
 nem in Peloponneso, item Naupactum
 Bajazetes Othomanus Turcarum rex
 occupavit. Imperio dein annis xv. ge-
 sto fatis absumptus Augustinus in æ-
 de Charitatis monumento positus est.
 Successorem habuit Leonardum Lau-
 redanum, virum bonum ac sapientem,
 cujus

382 V.R.B. VENET. INCREM.

cujus tēporibus omnes propemodum
orbis Christiani principes societatem
contraxerant adversus Venetos; quos
cum Ludovicus XII. Franciæ rex in
Italiam exercitu adducto, memorabili
apud Ripaltam pugna cæcidisset impe-
rium eorum exuere, Bergomum, Bri-
xia, Cremona, Verona, Vicentia, Pata-
vium, cum maxima Forijulii parte,
Crema item & Soncinum, & alia pluri-
ma Lombardiæ Marchiæque Tarvisinæ
oppida, Romanulæ quoque Ravenna,
Cervia, Faventia, Ariminum, Apuliæ
Monopolis, Brundisium, Trinium, &
Hydruntum. Vidit tamē idem Princeps
receptū primo Patavium, deinde cum
Veneti Ludovicum regem ejusque suc-
cessorem Franciscū fœdere sibi conjun-
xissent, etiam, Bergomum, Brixiam,
Vicentiam, totumque Forumjulium.
Mortuus, annis xix. mensibus viii. die-
bus xx. sapientissime gesta republica,
post Christi nativitatem MDXXI. anno.
Fusus maxima pompa ductum ad DD.
Ioan. & Pauli ædem, ubi situs est. Pa-
tres Antonium Grimanum postridie
Nonas Iunii sublegere, senē admodum,
& ætatis annum LXXVI. mensē vi.
agentem. Is fortunæ ludum variis casu-
bus tulerat: nam cum olim ob rem in-
feliciter adversus Turcas mari gestam,
sum-

F. L.
summi
mationi
& centu
mis inde
so pene
Christi n
tus ab ex
tor erat
super app
stratu an
te MDXX
ad D. An
que sum
bara civi
nacta est,
corporis,
decoratu
ra, com
qui hom
humanu
ximam
exercitus
cæ tempo
verat, qu
tus amil
defatigat
vero cōn
sit qua si
mnes, la
deratequ
Christi n

F. LEANDRI ALBERTI. 383

summa sane cum dignitatis & existimationis iactura exulare in Creta uno & centum annis fuisset iustus, difficilissimis inde reipublicæ temporibus amissos pene toto continentis imperio post Christi nativitatem MDX. anno revocatus ab exilio, Divique Marci Procurator erat factus; ad extremum Dux insuper appellatur. Decessit in hoc magistratu anno secundo, à Christi nativitate MDXXIII. funere delatus honorifice ad D. Antonii Castellani sanum. Hoc itaque summi ingenii ac sapientiæ viro orbatam civitatem, Andreæ Grittum Ducem nata est, eximium hominem, & tam corporis, quam animi dotibus egregie decoratum: erat enim præclara statura, commodissimoque membrorum qui homini contingere queat habitu, humanus, facundus, & usu rerum maximarum pacis bellicque temporibus exercitus. Multos calamitosis reipublicæ temporibus pro patria labores obiverat, quum illa totius fere continentis amississet imperium; nec unquam defatigari se uila in re erat passus. Eadem vero commendatione principatum gessit qua superiores reipublicæ curas omnes, sapienter nimirum & iuste moderateque. Vita concessit anno post Christi nativitate millesimo quingentesimo

384 V.R.B. VENET. INCREM.
 tesimo, trigesimo octavo, mense De-
 cembri, magno sui apud mortales de-
 siderio relicto; sepulchroque conditus
 est in Divi Francisci Venialis, Patres
 insequenti mense M D XXXIX. anno
 Petrum Landum appellavere Ducem,
 qui consiliis optimis summaque pru-
 dentia rem inaritimam itemque con-
 tinentis rexerat, & maximam apud
 omnes virtutis opinionem erat con-
 secutus. Præstitit ad annum usque
 M D XIV. à Christi nativitate, quo
 mense Novembri fatis concessit. Fu-
 nus ductum in D. Antonii Castellani
 ædem, ubi monumentum vivus ipse
 sibi nobile, posuerat. Successorem ha-
 buit eodem anno ac mense designa-
 tum Franciscum Donatum, exploratæ
 notæque virtutis & summæ severitatis
 prudentiæque virum, qui nunc insi-
 gnia Ducatus gerit.

VII. SE-

V E

ET D

cor

An. Chry

597.

nos Resp
 let admi
 mens. vi

717.

clianus;

726.

undecim

à suis tri

Medoa

milium

qui magis

742. T

tertio de

cæcatus

755. C

no cum

oculis pr

VII.

SERIES DVCVVM

VENETORVM

ET BREVIS ANNOTATIO

eorum quæ sub ipsis memo-
rabilia contigerunt.

An. Christi

697.

AVLVTVS Anafestus
primus in Heraclia
Venetorum Dux,
cum antea per c c
xxx. & amplius an-

nos Respub. Tribunitia potestate fuis-
set administrata. præfuit ann. x x.
mens. vi.

717. Marcellus Tegalianus Hera-
clianus; præfuit ann. ix.

726. Vrsus Hypatus, anno Ducatus
undecimo ob insolentem Dominatum
à suis trucidatus.

Medoacum migratum, & Magister
militum in Ducis locum substitutus,
qui magistratus aliquot annis duravit.

742. Theodatus Hypatus Vrsi Fil.
tertio decimo Duc. anno à Galla ex-
cæcatus & dignitate per vim dejectus.

755. Galla secundo Ducatus sui an-
no cum potestate male uteretur & ipse
oculis privatus & in exilium actus.

B b

756. Do-

756. Dominicus Monegareus, quem ob ferociam ingenii & tyrannidem Resp. oculis & Ducatu privavit quinto Duc. sui anno.

764. Mauritius Galbajus Heraclienfis, hic ob Remp. bene gestam obtinuit, ut Ioannem filium sibi collegam in Ducatu cooptaret. Incidit lis & mox bellum cum Gradensi antistite, cui Pipinus Caroli F. subsidio venit; Ioannes nequaquam patriis artibus Rempub. administrans Gradensem antistitem nefario scelere occidit; præfuit autem Mauritius an. xxiii. Ioannes cum patre ix. totidemque post illius obitum, & cooptato filio Mauritio minore annos vii. obiit cum filio in exilio.

804. Obelerius Anthenorius, qui Beatum fratrem sibi collegam assumpsit, & mox Valentinum: hujus tempore, acerrime inter Gallos & Venetos belligeratum; de exitu trium horum Ducum varia & incerta traduntur; sed constat eorum principatum quintum annum non excessisse.

809. Angelus Particiatius, primus Dux in Rivoalto: is Iustinianum filium & Angelo ex eodem nepotem collegas sibi ascivit; & rebus præclare in Carnis gestis xviii. regiminis sui anno decessit.

SERIES ET GESTA. 387

827. Iustinianus Particiatius solus tantum duos annos Rempub. administravit.

828. Ioannes Particiatius Iustin. F. octavo Duc. an. à nobilibus Gradum relegatus & monastico habitu indutus.

836. Petrus Tradonicus, hic ex Pola oriundus Ioannem F. sibi collegam sumxit. Ingens clades in mari à Mauris accepta. Intestinaq; discordia inter nobiles familias laboratum. Ipse decimo nono Ducatus sui anno à conjuratis fœde trucidatus est.

864. Vrtus Particiatius, Ducatum satis prospere administravit & anno Duc. sui xvii. obiit.

881. Ioannes Particiatius. Comacium à Venetiis captum; hic ob adversam valetudinem vi. anno magistratu se abdicavit.

887. Petrus Candianus, quinto Ducatus sui mense in navalicum Narentanis pugna fortiter dimicans occubuit.

888. Petrus Tribunus; magna clades ab Hunnis accepta, qui tandem Italia excesserunt: obiit anno Duc. undevigesimo.

909. Vrsus Badoarius, anno decimo Ducatu se abdicavit & monasticam vitam est amplexus.

910. Petrus Candianus; hujus tempore Iustinopolitani sub Ventor. ditionem venisse dicuntur: occubuit anno Duc. VII.

939. Petrus Bادهarius duos tantum annos Reipub. præfuit.

941. Candianus Petri fil. Petrum F. in collegam assumpsit qui ob insolens ingenium in exilium actus. Pater undecimo ann. ob filii hostiles in patriam conatus ex mœrore animi diceffit.

951. Petrus Candianus ab exilio revocatus successit; in tyrannidem verus, cum parvulo filio à populo trucidatus est.

976. Petrus Vrseolus Dux creatus: Inclyta victoria de Saracenis parta: Dux omnibus insciis peregre profectus San-
ctæ in Aquitania vixit.

978. Vitalis Candianus Petri fil. uno anno in Ducatu exacto, magistratu se abdicavit & vitam monasticam est amplexus.

979. Tribunus Menius: intestinis dissidiis in urbe laboratum. Orho II. Imp. Veneris omni commercio interdixit, sed illius morte urbs gravi discrimine liberata. Dux anno XIV. magistratu abiit.

991. Petrus Vrseolus. Respub. mirum in modum aucta Narentanos compescuit;

scuit
aliè I
torum
quoqu
patroc
Beltra
se impe
in Ven
Narent
vi capt
tus.

100
stros &
ne pop
1028
sidiis ci
set, ma
1030
fuit an
1041
matie
diis agi
1069
cuni Ro
præfuit
1082
XII.

1092
rii mul
1102
Fil. in S

scuit; Parentium & Polla multæque alię Istriæ & Dalmatiæ urbes ad Venetorum imperium accesserunt: Iadera quoque quæ jam ante in Venetorum patrocínio erat, dominio se astrinxit. Belgradenses & Tragurini per legatos se imperio subjecerunt; Spalatum urbs in Venetorum fidem concessit. Lesina Narentanorum latronum domicilium vi capta: obiit anno xvi. principatus.

1009. Ottho Vrscolus Petri fil. Histros & Dalmatas perdomuit, seditione populari in Græcia exulare coactus.

1028. Petrus Centranicus, cum dissidiis civilibus componendis impar esset, magistratu abiit.

1030. Dominicus Flabanicus, præfuit annis x. & mens. iv.

1041. Dominicus Contareus, Dalmatiæ pacem restituit Zarensum dissidiis agitata, præfuit annis xxviii.

1069. Dominicus Sylvius, bellum cum Roberto Apuliæ infelicitè gessit præfuit ann. xiii.

1082. Vitalis Falerius, præfuit ann. xii.

1094. Vitalis Michael, limites imperii multum auxit. præfuit annis vi.

1102. Ordelaphus Falerius Vitalis fil. in Syria & Dalmatia prospere rem

gessit, & in Dalmatia anno xv. principatus pugnans interiit.

1117. Dominicus Michaël, bellum in Syria fortiter gerens, Tyrum cepit & Patriarchæ Hierosolymitano condonavit: anno xiiii. Principatus magistratu se abdicavit.

1130. Petrus Polanus, sapiens princeps, & arbiter inter Conradum & Emanuele Imperatores. Pisanos & Patavinos prælio superavit. obiit anno Principatus xviii.

1148. Dominicus Maurocenus, Polanos & Parentinos in Istria rebellantes compescuit. Anconitani in Venetorum societatem venerunt: cum Guilielmo Siciliæ R. fœdus percussum, multæque immunitates Venetis in Sicilia negotiantibus impetratæ. obiit anno Ducatus viii.

1156. Vitalis Michaël II. Bellum pro Pontifice contra Fredericum Barbarossam gestum. Emanuelis Imp. dolo magnum detrimentum acceptum; Veneta, classe veneno pene extincta. Cladis causa in Ducem collata à populo per seditionem cæsus est. xvii. Principatus sui anno.

1164. Sebastianus Zianus; Alexander Pontifex R. Venetias perfugit: celebri victoria de Imperat. classe par-

ta: Pon-

S
ra: Pon
ris Had
obiit du
cipatus
1178. A
er in Sy
obiit an
1192.
perii mu
Creta a
patius;
1205.
Colonis
cyram
Mediterr
summo
te: Cret
deduct
Reipub
1228.
quot i
victori
cipatur
1248.
novo e
Patavi
minis
125
Genu
rinqu
urbe

1178. Pontifex annulo aureo Venetis maris Hadriatici imperium desponsavit. obiit dux senio confectus anno principatus sui viii.

1178. Aurius Mastropetrus; Res feliciter in Syria cum aliis principibus gesta. obiit ann. ducatus nono vel ut alii xiv.

1192. Henricus Dandulus; fines imperii multum producti: ladera recepta: Creta accepta. obiit anno xiiii. principatus; Byzantii sepultus.

1205. Petrus Zianus Sebastiani fil. Colonia nobilium Venetorum in Corcyram deducta; multa insulae in mari Mediterraneo particularibus concessa, summo imperio penes Remp. manente: Creta perdomita & colonia in illam deducta. Decessit postquam annos xxii. Reipub. praefuisset.

1228. Iacobus Teupolus; motus aliquot in Creta orti, & sedati: Navalis victoria de Graecis parta: tenuit principatum annos xx.

1248. Marinus Maurocenus primus novo electionis genere Dux creatus: Patavium captum: decessit anno Regiminis quarto.

1252. Rainerius Zenus: bellum cum Genuensibus inchoatum, & clades utrinque data & accepta. Seditione in urbe ob novum vestigal laboratum:

Mortuus decimo septimo anno principatus.

1168. Laurentius Teupolus: Anno-
na peauria laboratum, bellum cum
Bononiensibus toto triennio gestum,
obiit anno principatus vi.

1174. Iacobus Contareus: cum
Anconitanis armis certatum, sed mox
pax restaurata. Dux ob senium anno
quarto principatu sponte se abdicavit.

1180. Ioannes Dandulus: bellum
in Histria & cum Aquilegiensi antisti-
te gestum, sed parum prospere: tenuit
principatum ann. x.

1190. Petrus Gradonicus: bellum
cum Genuensibus denuo exarsit: ma-
gna elades à Venetis accepta; quædam
& Genuensibus illata: inde pax facta.
Ferraria à Venetis in fidem accepta, qui
propterea à Pontifice anathemate per-
cussus: domestica conjuratione Respub.
in summum discrimen adducta: Dux
cum Rempub. supra xii. annos admi-
nistrasset diem obiit.

1303. Marinus Georgius, qui decimo
principatus sui mense decessit.

1304. Ioannes Superantius: Civitas
interdicto liberata. Armamentarium
auctum: præfuit annos xvi. mens. vi.

1320. Franciscus Dandulus: Polani
& Valenses Venetorum imperio se sub-
jecerunt.

jece-
cas: Bello
minis in
runt, &
quot in
lum ad V
tum: Bri
tos defece
ditum:
stino Sca
undecim
1312.
Cretense.
gotio co
patus qu
1335.
& Syriaca
Laderens
in urbe
lencia la
compress
gelum je
cum Arra
prælium
missum e
Genuense
riam rep
Genuens
ce-comit
Dux pol
tenuisset

jecerunt : primum fœdus contra Turcas: Bellum cum Scaligeris Veronæ Dominis inchoatum, Sacientes se dediderunt, & mox Conaglenfes; oppida aliquot in Patavino agro capta. Serravallum ad Venetos defecit; Patavium captum: Brixia, Bergomumque ad Venetos defecerunt. Patavium Marselio traditum: tandemque de pace cum Maslino Scaligero transactum. Dux anno undecimo principatus sui obiit.

1332. Bartholomeus Gradonicus: Cretenfes rebellantes non magno negotio compressi, excessit anno principatus quarto.

1336. Andreas Dandulus: Aegyptiæ & Syriaca navigatio primum instituta: Laderensium rebellio repressâ: Ingens in urbe annonæ caritas: etiam pestilentia laboratum: motus in Histria compressi: Bellum cum Genuensibus gestum; classis illorum superata: fœdus cum Arragonum Rege à Venetis factum: prælium atrox cū Genuensibus commissum circa Thracium Bosphorum, Genuenses haud incruentam victoriam reportarunt. Dein ingens clades Genuensibus inflicta: Genuenses & Vice-comiti Mediolanensi se tradiderunt. Dux postquam ann. xii. principatum tenuisset, decessit.

1354. Marinus Falerius: hoc Duce magna clades accepta ab hostibus, & intus periculosissime conjuratione laboratum, cujus Dux ipse auctor, plebei cujusdam indicio proditus securi percussus fuit.

1356. Ioannes Gradonicus, pax cum Genuensibus facta: Bellum Pannonicum inchoatum: Dux autem quarto-decimo principatus mense obiit.

1358. Ioannes Delphinus: Seravallum à Pannoniæ Rege captum; in Dalmatia plura oppida ad hostes defece-
runt: Pax deinde cum Pannoniæ R. facta ea conditione ut Veneti Dalmatiæ Imperio cederent: obiit quinto principatus anno.

1363. Laurentius Celsus: Cretenses rebellant, sed cito oppressi graves pœnas dederunt: excessit anno principatus sui quarto.

1366. Marcus Cornelius, (aliis Cornarius) novi in Creta motus, variæque utrinque clades, sed mox sublatiæ rebellionis authoribus pax insulæ red-
dita. Præfuit annos I I. mens. VIII.

1368. Andreas Contarenus: multa hoc Principe adversa Reipubl. contingere, ejusque libertas pene ab hostibus fuit oppressa: Tergestini primo defece-
runt, quibus Austriæ Dux subsidio ve-
nit,

SE
nit, sed
recessit, &
lum cum
exarfit: C
lio venit,
neti accep
intulerun
Post trien
bellum, a
perfecta.
Rege, Aq
& Genuer
cullum, T
gnam Ge
Veneti fo
runt; Afo
& mox S
gnam cla
runt. Clo
in urbe m
confirma
nuensum
Gradi opp
rias clade
Clodia: T
poli abh
Maranun
tinenti q
sunt, & c
sum Du
Venetis.

nit, sed adverso prælio victus statim recessit, & Tergeſtum receptum. Bellum cum Carrario Paravii Principe exarſit: Carrario Pannoniæ Rex auxilio venit, à quo inſignem cladem Veneti acceperunt & mox non minorem intulerunt: atque ita pax reformata. Poſt triennium Auſtrium ſecutum eſt bellum, agrique vaſtati: ſed mox pax perfectæ. Deinceps ſœdus à Pannoniæ Rege, Aquilienſi antiſtiæ, Carrario & Genuenſibus adverſus Venetos percuſſum, Tenedus Venetis tradita: magnam Genuenſes cladem perpeſſi ſunt: Veneti ſœdus cum Cypri Rege fecerunt: Aſcrivium in Illyrico ceperunt; & mox Siccum; in mari Veneti magnam cladem à Genuenſibus acceperunt. Clodia cum magna clade amiſſa: in urbe miſere trepidatum; ſed animis confirmatis Lauretum receptum; Genuenſium triremes captæ & incenſæ: Gradi oppidum receptum: & poſt varias clades Genuenſibus illatas etiam Clodia: Targeſtum defecit, & Juſtinopolis ab hoſte capta, mox recepta fuit. Maranum fruſtra oppugnatum, in continenti quoque cladem à Venetis paſſi ſunt, & oppida aliquot amiſſa: Tarviſium Duci Auſtriæ traditum ſponte à Venetis. De pace inter Genuenſes & Venet.

Venetos actum, & post varias clades datas atque acceptas tandem Sabaudi interventu convenit. Austrius Tarvisium Carrario concessit. Dux quarto-decimo principatus sui anno satis concessit.

1382. Michaël Maurocenus tantum quatuor menses Reip. præsuit.

1382. Antonius Venerius: bellum acerrimum inter Scaligerum & Carrarium exarsit, cui cum Galeatius Vicecomes se adjunxisset, Veronam & Vicentiam Scaligeris eripuit: moxq; cum Venetis in Carrarium versus Patavium cepit. Tarvisium Venetis redditum. Patavium à Carrario Venetorum ope recuperatum. Verona à Galeatii militibus direpta. Dux postquam decem & octo annos præsuisset, obiit.

1400. Michaël Stenus: classis Genuensium profligata: novum bellum inter Carrarium & Venetos exarsit; Vicentini se Venetis dediderunt: Feltrenses quoque Bellunenses, Bassanici imperium Venetum ultro receperunt: Verona Venetis dedita: Patavium captum. atque ita res Venetorum supra modum creverunt. Iadera à Pannone auro comparata. Dux tertio decimo principatus anno obiit.

1415. Thomas Mocenicus: orta inter

S.
er Aquile
es discord
adum re
um, Feltru
enique on
Patria appe
it. Dux cu
is excessit.
1413. Fr
um Insubr
entinis loc
uot Crem
venetis pac
acta, fueru
ue illis tra
cente mag
acceperru
e. Genuen
enuo cum
ertio jam
um aliquo
dia in dise
ercitus D
ostibus vic
a capta ab
a. Ravenn
em concess
o facta, qu
s & Placen
ortuo int
olanensu.

ter Aquilejensem antistitem & Vtinen-
ses discordia; Veneti Sacilium & Civi-
dadum receperunt; & mox Serraval-
lum, Feltrum Bellunum ac Mottam; &
denique omnis Foro-Julienſis ditio quæ
Patria appellatur Veneto imperio ceſ-
ſit. Dux cum annos x. præſuiſſet è vi-
vis exceſſit.

1423. Franciſcus Fuſcarus: Bellum
cum Inſubribus geſtum, irrita cum Flo-
rentinis ſocietate Brixia capta & ali-
quot Cremonenſium oppida; quæ à
Venetis pace cum Philippo Vicecomite
facta, fuerunt retenta. Bergomū quo-
que illis traditum. Sed bello recrude-
ſcente magnam eladem in Pado Vene-
ti acceperunt; quam deinde inſigniore
de Genuenſibus parta, ultī ſunt: Pax
denuo cum Philippo facta: ſed bello
tertio jam recrudeſcente res Veneto-
rum aliquot cladibus & Mantuani per-
fidia in diſcrimen adducta; ſed Sfortia
exercitus Duce adſcito, egregiam de
hoſtibus victoriam reportarunt; Vero-
na capta ab hoſtibus, & ſtatim recep-
ta. Ravenna in Venetorum poteſta-
tem conceſſit. Pax iterum cum Philip-
po facta, quæ ſtatim turbavit, Lauden-
ſes & Placentini ſe Venetis dederunt;
mortuo interim Philippo Sfortia Me-
diolanenſium Dux factus, Papiam ce-
pit,

pit, Placentiamq; captam militibus diripiendam concessit. Veneta classis in Pado disiecta; & ingens clades ad Caravagium accepta. Cum Sfortia pax facta; qui in Mediolanenses movit; Crema in Venetorum fidem concessit. Veneti Sfortia potentiam suspectam habentes cum Mediolanensibus adversus ipsum fœdus ineunt: ille interim Mediolano potitus, tandem cum Venetis pacem fecit. Fuscarius Dux cum annis circiter triginta sex (aut ut alii quatuor) Reipub. præfuisset, & ob senium rebus agendis minus idoneus esset successorē accepit, unde paulo post mœrore extinctus est.

1457. Paschalis Maripetrus: Pacem à prædecessore suo partam conservavit; præfuit annis iv. mensib. vi.

1462. Christoph. Maurus: ejus anno II. bellū cum Othomanno Turcorum Rege susceptum & copiæ in Peloponnesum misit; quæ Argos expugnavit: Turci contra Chalcidem cœperunt: de pace cum Turcis agi cœptum: Dux cum an. ix. mens. vi. præfuisset decessit.

1471. Nicolaus Tronus: fœdus cum Pontifice & Ferdinando Rege adversus Turcos itum Smyrna capta & incensā Dux uno tantū anno & octo mensib. Reipubl. præfuit.

1473. Ni-

147
regn
bus fo
multa
à Ven
Ducat
147
tum u
Reipub
147
ti ad C
ad Lif
mens.
147
Othom
neti Sec
mann
quota
titulo
tis pat
sumise
reduxe
Dalma
Inde be
Rodigi
Polest
in Ven
Figaro
Sixtus
experi
discrin

SERIES ET GESTA. 399

1473. Nicolaus Marcellus: Cypri regnum variis motibus agitatum, quibus sopitis Regina regnum obtinuit: multa quoque prospere in Macedonia à Venetis gesta; Dux quartodecimo Ducatus mense mortuus.

1474. Petrus Mocenicus: qui tantum uno anno & duobus mensibus Reipubl. præfuit.

1475. Andreas Vendraminus: Veneti ad Croiam à Turcis cæsi iterumque ad Lisuntium: præfuit annum unum mens. viii.

1477. Ioannes Mocenicus, Pax cum Othomanno facta hisce legibus, ut Veneti Scodram cum Lemno Insula Othomanno relinquerent. Darentque illi quotannis viii. aureorum millia, eo titulo, ut Pontica navigatio tuto Venetis pateret. Veneti pro Florentinis arma sumserunt; sed pace facta, copias suas reduxerunt. Mox Vegiam insulam Dalmatiæ, imperio suo adjunxerunt. Inde bellum cum Ferrariæ Duce gestum: Rodigium, Lendenaria, Abatia & alia Polesini loca, non sine oppugnatione in Venetorum potestatem venerunt: Figarolum iidem expugnatum. Sed Sixtus Pontifex (cujus suasu bellum exeperant) rem Venetam in summum discrimen adduxit: qui cum eis ut bello
Ferra-

Ferrariensi abstinerent edixisset, non parentes anathemate percussit, & sociale bellum cum Ferdinando & aliis in Venetos decrevit. Plurima oppida Venetis ademta. Pace frustra tentata; Gallipolis à Venetis expugnata, & mox pacis conditiones acceptæ. Dux octavo principatus sui anno decessit.

1485. Marcus Barbadicus: menses tantum novem Reipub. in summa pace præfuit.

1486. Augustinus Barbadicus: Principes Germaniæ pene omnes Venetis bellum intulerunt; & Roverense oppidum aggressi, cum arec expugnarunt: quod Veneti digressis hostibus statim receperunt: sed dein magna clade apud Tridentum perculsi sunt: & pax facta. Regina Cypri Venetias reducta: Carolus Rex Gallorum in Italiam venit & Neapolitani regni compos factus,) fœdere à Pontifice; Romanorum Rege, Hispano, Venetis, & Mediolani Duce adversus, illum icto) cum præda onustus rediret, à fœderatorum exercitu prope Castrum novum lacesitus, pene victus discessit. In Apulia Manopolis, Pulignanum' & Mola à Venetis occupata: & Galli ope Venetorum ex toto Regno Neapolitano expulsi. Veneti dein Carolo mortuo cum Ludovico Gal-

Galli
Medio
Rex L
lani &
posses
nam o
ream h
pores f
hostili
Veneto
apud
urbs a
tis &
quinto
excessi
1501.
cum T
Veneti
tractis
que reg
no; pr
Gall. R
strage
Brixia
Cremo
vitates
les Cre
ceptur
oppug
placare
teneba

Gallorum R. fœdus inierunt, adversus Mediolani Ducem, ea conditione, ut Rex Ludovico Sfortia dejecto Mediolani & reliquarum Ducatus urbium possessionem caperet; Veneti Cremonam cum agro & totam Abduæ glaream haberent. Vtrique voti sui compotes facti. Turcus laderensium fines hostiliter invasit: Naupactû amissum: Venetorû classis maximam jacturam apud Cephaleniam passa est: Methon urbs amissâ; Cephalenia autem à Venetis & Hispanis capta: Dux decimo quinto principatus sui anno è vivis excessit.

1501. Leonardus Lauredanus. Pax cum Turcis facta: Grave dein bellum Venetis conflavit Iulius II. Papa pertractis in unum fœdus Galliæ, Hispaniæque regibus, necnon Imper. Maximiliano; primum illis cum Ludovico XII. Gall. R. prælium fuit; qui illos ingenti strage in Abduæ glareâ percussit: mox Brixia se victori dedit, Bergomum, Cremona & reliquæ illius regionis civitates. Patavini Vicentini & Veronenses Cæsari se dediderunt: Patavium receptum: Ravenna frustra à Pontificis oppugnata sed Veneti ut Pontificem placarent, omnia loca quæ in Flaminia tenebant ultro ipsi concesserunt. Ma-

gnam dein stragem Veneti à Ferrariensi
passi sunt. Julius Pontifex Hispaniar.
Regem & Venetos contra Gallorum
regem in fœdus pertraxit. Brixia cum
se Venetis reddidisset à Gallis subito
oppressa & pene excisa fuit. Ingens præ-
lium apud Ravennam à confœderatis
cum Gallico exercitu commissum, in
quo Galli superiores facti, Ravennam
expugnarunt & diripuerunt. Sed haud
multo post Galli cruenta pugna ab Hel-
vetiis victi in Galliam se recipere coacti
sunt. Veneti recuperarunt Cremam:
Brixiam: Hispani Gallis eripuerunt,
quam cum Venetis restituere detrecta-
rent uti ex fœdere tenebantur, Veneti
cum Gallo fœdus adversus Hispanum
inierunt; & à Gallis adiuti Brixiam re-
cuperarunt: Cæsarei & Hispani Vene-
tum Dominium misere vastarunt; &
Venetorum exercitū ceciderunt. Fran-
ciscus I. venit in Italiam & magna li-
cet clade ab. Helvetiis affectus, victor
tamen Mediolanum recepit Veneto-
rum maxime ope; & mox frustra ten-
tata Verona, induciæ cum Maximilia-
no Imp. factæ: sed novo bello inter
Carolū V. Sociosque & Gallorum
regem accenso, Veneti auxiliares co-
pias Gallo miserunt. Dux Lauredanus
interim mortuus cupi ann. xix. mens.

VIII. Reipub. difficillimis temporibus præfuisse.

1521. Antonius Grimanus jam pene nonagenarius: Mediolanum ab Hispanis ereptum Gallis; Genua quoque ab iisdem capta: Rhodus à Turcis capta. Dux tantum annum unum & menses x. præfuit.

1523. Andreas Gritus: Veneti à Gallorum Regè desciscences, Cæsari & Pontifici se fœdere iunxerunt: Rex Galliarum Mediolanum & multa alia oppida cepit; Veneti deserto Cæsare fœdus cum Gallo renovant: Rex Galliarum apud Ticinum captus, & in Hispaniam abductus, & demum dimissus: Roma ab Hispanis direpta & Clemens in arce S. Angeli obsessus. Rex Galliarum rursus Italiam infesto exercitu ingressus Ticinum cepit & diripuit. Monopolis in Regno Neapolitano à Venetis capta. Cæsariana classis à Doria qui Gallo militabat profligata: Sed ipse mox ad Cæsarem defecit. Pax dein inter Cæsarem & Regem Galliarum facta. Bononiæ fœdus inter Cæsarem, Pontificem & Venetos factum. Cæsarianis & Gallis in Pedemontana regione bellum gerentibus, Veneti quieverunt: Sulimannus Venetis bellum movet; Coreyrâ per suos vastat: Scardona à Venetis capta: fœ-

duſ à Pontifice & Cæſare cum Venetis
contra Turcos idum: Caſtrum novum
in Dalmatia Turcis ereptum: Dux cum
xv. ann. vii. meſes præſuiſſet obiit.

1539. Petrus Landus: Summa an-
nonæ in Italia & urbe Veneta caritas:
Caſtrum novum in Dalmatia rurfus
amiſſum: Pax dein à Venetis cum Su-
limano facta: Dux cum vi. ann. & ix.
meſ. præſuiſſet, obiit.

1545. Franciſcus Donatus: Cene-
tenſi populo de Cardinali Grimano
graviter queſto, temporalis Domini
jus Cardinali ablatum & Reipub. Ve-
netæ reſtitutum: Dux poſtquam an-
nos vii. & meſes vi. præſuiſſet, obiit.

1553. Marcus Antonius Treviſanus,
qui anno nondum in principatu cir-
cumactò obiit.

1554. Franciſcus Venerius: qui prin-
cipatum tantum annum unum & un-
decim meſes tenuit.

1556. Laurentius Priulus: Annonæ
inopia & peſte in urbe laboratum: Ve-
neri licet à Pontifice ſollicitati, tamen
in ſordere cum Hiſpano perſtiterunt:
Dux cum paulo plus triennio præſuiſ-
ſet, moritur.

1559. Hieronymus Priolus: Circa
Gradum res inter Cæſarem & Venetos
compoſitæ ſunt: de Foro-Julienſibus ta-
men

men finibus, ad quos Commissarii utriusque partis componendæ rei causa Cludum profecti fuerant, nihil agi potuit. Dux cum annos viii. menses duos Rempub. gubernasset è vivis excessit.

1567. Petrus Lauredanus: Selymus Turcarum Imper. Cyprum à Venetis sibi dedi postulat; & negantibus bellum indicit. Dux postquam præfuisset ann. ii. mens. v. obiit.

1570. Aloysius Mocenitus: classis Venetorum centū & septuaginta longis navibus constans: Turci Xemonicum viii. pass. m. Iadera distans prodicione occuparunt; mox & Polizana potiti sunt. Veneti contra Supporum è regione Corcyræ in Epiro oppidum ceperunt: Ad Catharum à Venetis male pugnatum. Turcæ copias in Cyprum ad Salaminam exposuerunt; & Leucosiam statim aggressi post acré quadraginta dierum oppugnationem expugnarunt: Inde ad Famagustam castra admota, quæ urbs cum obsidionem summa præfeci Bragadini virtute eousque sustinuisset ut jam annonæ nihil ipsis esset reliquum, deditionem facere coacta est, quam perfidus hostis summa immanitate violavit. Atque ita Turca Cypri potens est factus. In mari

autem prope Naupactum insignis victoria navalis à Christianis de Turcis parata, ann. 1571. tanta hostium strage ut universa pene Othomannica classis vel interfectis vel in mare lapsis Epibatis & vectoribus; capta, in Christiano-potestatem venerit: nec Venetis & confederatis incruenta victoria fuit, nobilissimis aliquot viris & *xxx.* millib. militum in conflictu desideratis. Sed dum socii cunctantur victoriæ fructus è manibus elapsus est, nihilque memoria dignum postea à fœderatorum classe actum. Veneti autem animadverso rerum suarum periculo, bellum tacito consilio in pacem commutare satagunt; quæ brevi secuta est, hisce conditionibus, ut Cyprum Turcæ haberent, eorumque imperio Antibaræ & Olchinium oppida in Epiro adjicerentur; Suppotum redderetur; deniq; trecenta millia aureorum tribus pensionibus solverent Veneti; cæterum unusquisque haberet quæ ante bellum possederet. Dux anno *clo 1577.* defunctus.

1574. Sebastianus Venerius: pestilentia in urbe laboratum; Duxq; cum nondum annum præfuisset è vita excessit.

1575. Nicolaus Pontius homo doctissimus per omnes pene honorum
gra-

gradus ad Ducatum ascendit : & postquam septem annos & ix. menses Reipubl. præfuisset obiit.

1583. Paschalis Cigogna: hujus temporibus Palma arx in confinibus Fori-
Julii primum structa ; & in insula Cephalenia novum munimentum excitatum. Pons quoque admirabilis in urbe ad Rivum altum structus: præfuit Reipubl. annis circiter x.

1544. Marinus Grimanus è Procuratore S. Marci Dux factus summo populi plausu : Rempublicam in summa pace per decem annos & decem menses administravit.

1606. Leonardus Donatus, hujus tempore Paulus V. Pontifex R. Rempublicam posuit sub interdicto parumque res absuit à bello, nisi Gallie Regis opera Pontifex iram remisisset, & sibi satisfieri passus fuisset, in qua Respubl. ita se gessit uti ne ad momentum quidem Interdictum agnoscere voluerit ; historia recens est & accurate descripta à Patre Paulo Servita uti creditur sub ficto nomine. Dux postquam annos vi. & menses vi. Reipubl. præfuisset obiit.

1612. Antonius Memmus qui diem suum obiit anno clō lo cxv.

1615. Ioannes Bembus in Ducem

electus mense Novembri; Hujus principatus initio, ad veteres de finibus controversias inter Archiduces Austriæ & Rempubl. Venetam, novis injuriis Vscognorum accedentibus; bellum inter Rempubl. & Archiducem Ferdinandum exarsit, (cujus causas scripto edito Veneti explicarunt) Veneti que in Feri Iuliensem patriam cum exercitu profecti, oppidula aliquot in limite utriusque domini ceperunt, & Gradiscam obsederunt; agri utrimque vastati: Moscaniza à Venetis capta; Gradiscæ obsidio soluta: magna damna utrimque data & accepta in Croatia, in Istria, Dalmatia ipsoque Foro-Julio. Exercitus Venerus pestilentia grassante pene dissolutus fuit: Lucinis dein arx à Venetis Austriis erepta. item Zimini in Comitatu Pisini; Ferdinando interim Bohemiæ regnum adepto, de pace inter ipsum & Rempub. agi cæpit, Galliarum & Hispaniarum Regibus partes suas interponentibus, anno 1617. sed ob novas difficultates, cum convenire inter partes non potuit: itaque utrimque bello certatum ad menseni Novembrem, quo induciæ inter ipsos pactæ fuerunt; Anno autem 1618. pacis condiciones perfectæ. Dux Paulo post decessit.

1618. Nicolaus Donatus jam pene octuagenarius, à Senatu in Ducem electus, populo minus probante, & seditiose se agente; quo facili negotio sedato; postquam mensem unum & tres dies præfuisse obiit.

1618. Antonius Priulus: sub hoc Duce anno 1623. fœdus inter Serenissimam Rempublicam & Illustrissimos Ordines Generales Fœderati Belgii perfectum, & utrimque legati missi; pauloque post mense Augusto Dux decessit annum ætatis agens septuagesimum & quintum.

1623. Franciscus Contareus: fœdus inter Regem Galliarum Rempublicam Veneram & Ducem Sabaudiarum factum ad Vallem Tellinam in integrum restituendam: obiit anno 1650 c. xxv. mense Augusto.

1625. Ioannes Correlius; adhuc hodie superstes.

VIII.
 VARIORVM IVDICIA
 De
 R E P V B L I C A
 V E N E T O R V M :

Et singularia quædam ad illam
 pertinentia.

Bodinus de Republ. lib. 11.

ONTARENVS idem iudicandum putat de Republica Venetorum quam ipse ex tribus confusam esse scribit. *Est*, inquit, *in Duce regia quædammodo potestas; in Senatu, Aristocratia; in Concilio maximo, Democratia.* At Ianotus, qui Reipubl. illius statum ab ipsis primordiis & quidem ex actis secretioribus, accuratissime descripsit, in maximis erroribus fuisse Contarenum facile convincit. Demonstrat igitur ante Sebastianum Cianum Venetiarum Ducem, à quo trecentessimus circiter annus labitur, Rempublicam plane Monarchiam fuisse. Contarenus in eo statu, quo nunc est, octingentos annos fuisse scribit, Paulus Manutius mille ac ducentos; quæ ex actis publicis ac certissima

tissima historia falsa esse docet Iano-
tus. Vt ut sit, perspicuum est his tem-
poribus puram Aristocratiam esse :
nam ex urbis & civium descriptione
quæ facta est ante annos triginta, censa
sunt civium quinquaginta novem
millia cccxlix. exceptis infantibus,
qui annum septimum non attigerant;
& Patritiis penes quos versatur Rei-
publ. potestas, quorum numerus &
quatuor circiter millium; ex quo nu-
mero eximendi sunt sacerdotes, ac ju-
niores xxv. annorum; quibus neque
ad Concilium neque ad Rempubli-
cam gerendam patet aditus: nisi ma-
jores annis xx. rogatione ad Conci-
lium lata id obtinuerint: nec certe in
Maximi Concilii comitiis quæ nostra
ac majorum ætate coacta sunt, plures
quam mille & quingenti patritii, ac
semper multo pauciores in eorum
actis & scriptoribus leguntur. Hic igitur
Patritiorum cœtus summam Rei-
publ. potestatem id est omnium legum
ac magistratuum, belli ac pacis, extre-
mæ provocationis, vitæ ac necis jus
habet, ut Contarénus ipse confitetur.
Quæ cum ita sint, quis dubitet Rem-
publicam Aristocraticam appellare?
At si optimates nihil aliud quam le-
gum ac magistratuum jus haberent,
satis

fatis esset argumenti ad iudicandum
 statum plane optimatum esse, ut antea
 docuimus; cum Magistratum, Sena-
 tus, Collegiorum, quæ septem-viri,
 decem-viri, quadraginta-viri privato-
 rum ac totidem publicorum iudicio-
 rum nulla sit omnino, nisi ab optima-
 tum concilio & quidem precaria po-
 testas. Dux vero solus est ex omnibus
 magistratibus qui imperio vacat; qui
 nec vocare quemquam ad se, nec pre-
 hendere, nec iure rogare, nec plus in
 unoquoque collegio, seu maximo, seu
 minimo potest quam collegarum unus;
 præterquam quod postremus suffra-
 gium ferre consuevit: ut ne Principis
 quidem ullius aut populi literas rese-
 rare aut legatos admittere, aut dimit-
 tere, nisi pro collegio septem virorum
 aut decem-virorum, ac ne urbe qui-
 dem iniustus excedere potest. Quin-
 etiam Falerium Ducem, quod uxorem
 peregrinam sibi desponderat, decem-
 viri in crucem egerunt: præter hunc
 XII. Duces enumerat Sabellicus vel
 populari tumultu cæsos vel suppli-
 cio affectos, cum potestate abute-
 rentur.

Idem lib. III.

Sed hoc imprimis Senatori caven-
 dum, ne peregrinorum Principum lar-
 gitioni-

giti-
 ticio
 pitale
 tius i
 cipio
 hoc s
 bet Se
 quant
 Comi
 putan
 fici s
 ros: c
 suffrag
 solent
 molau
 ac nor
 num e
 Legati
 nos o
 lium c
 Ven
 mnis c
 debeat
 quem
 pattem
 Nul
 esse ex
 amicis
 elabor

gitionibus depravari se aut ullo beneficio illigari patiatur quod tamen capitale esse debet, nihil tamen frequentius in omnium oculos incurrit; excipio Venetiarum civitatem, quæ ab hoc sordium genere adeo purum habet Senatum, ut etiam sacerdotes, quantumvis cives ac Patritios, ob id à Comitibus procul arceant, quod jurati putantur nihil contra Romani Pontificis utilitates & comoda se facturum: contritum est illud quod ante suffragia cives in Comitio acclamare solent *Fora i preti*. Quinetiam Hermolaum Barbarum (quem virum?) ac non ita pridem Cardinalem Mulanum exilio damnarunt, quod cum Legationem apud Pontifices Romanos obirent, in collegium Cardinalium cooptari se paterentur injussi.

Iac. Aug. Thuanus lib. XXI. I.

Venetum Senatum, qui merito omnium civilis prudentiæ officina vocari debeat, id diligenter cavere; apud quem sacris initiati nullam Reipubl. partem attingunt.

Idem lib. XXVII.

Nullum item Principem tota Italia esse excepta Republ. Veneta, in cujus amicitia comparanda Rex multum elaborare debeat, illam vero per leges suas

suas non sinere, ut quisquam e suo numero à Principe externo pensionem accipiat.

Bodinus de Repub. lib. III.

Quod si quis putet consiliorum multitudinem, tantum Imperium vacare non posse, cogitare debet, Venetorum fines, non admodum late patentes quatuor habere consilia, præter Senatum, ac cæterum omnium optimum. Est enim Consilium sapientum, quod marinum dicitur: deinde Consilium sapientum qui quæ terra gerantur curare possint: item Consilium decem-virorum & septem virorum, quibus, ut collegiis omnibus, Dux ipse præesse potest: quæ Consilia tamen si collegiis & officiis se juncta sunt, sæpe tamen pro rerum & causarum opportunitate consociantur. Est etiam Senatus sexaginta-virorum qui cum Magistratibus numerum duplicare consuevit.

Idem ibidem.

Quæ de Consilii capiendi ratione diximus, nusquam fere melius quam Venetiis fieri consueverunt. Quarum enim rerum anceps est deliberatio in utroque Consilio sapientum, ea cum decem-viris conjunctim expediri solent: ac propterea decretis subjiuntur hæc

hæc
prop
exitu
tur si
tione
variet
natus
quod
aucto
inter
omni

Ven
sexcen
norum
pes do
partiti
duobu
dotem
cile an
rum q
rum p
ordinis
tamen
heredi
test, ex
consue

Non
LXVI.
censori

hæc verba, *Con la giunta*. Si Consilium propter sententiarum discrepantiam, exitum reperire non potest, cumulantur septem-viri; si ne hac quidem ratione quicquam, propter dissidentium varietatem, decerni potest, cogitur Senatus universus, ubi res explicatur: quod si salva Majestate Reip. Senatus auctoritas sufficere non videatur, aut inter se dissideant, id ab optimatum omnium cœtu constituitur.

Idem lib. v.

Veneti lege de dotibus lata mille sexcentis aureis patritiæ dotem definiunt, ne familiarum illustrium opes dotibus exhaurirentur: si vero patritius plebeiam uxorem duceret, duobus quidem aureorum millibus dotem terminaverunt: sed legem facile antiquari patiuntur, ut patritiorum quorundam egestati locupletiorum plebeiarum nuptiis & utriusque ordinis concordia consuli possit. Illud tamen prudenter, quod fœminas ab hæreditario jure, quoad ejus fieri potest, exstantibus masculis summovere consueverunt.

Idem lib. vi.

Non ita pridem id est anno cIo Io-
xxvi. Veneti tres Magistratus cum
censoria potestate crearunt, quos ipsi

Tres.

416 IUDIC. DE REPVB.

Tres-viros conformandis civium moribus appellant; vulgo *1 Seigneri so-
prail ben vivre de la Citta*: quia Cen-
sorum nomen liberæ civitati ac omni
genere voluptatum diffuenti nimis
grave ac severum videbatur.

Idem eodem lib.

Veneti quatuor circiter hominum
millia operibus publicis assidue exer-
cent ac foveant; quo nihil aut plebi u-
tilius aut civitati commodius aut uni-
versis jucundius fieri potest: quod præ-
ter opera publica civitati necessaria,
etiam publicas opes tentibus alendis
summa benignitate largiuntur.

Arnoldus Offatus Cardinalis Epist.
cccliii.

Veneti quidem non plus habent de-
votionis, quam opus est; tamen res
suas tanta prudentia agunt, quam
alius quivis Princeps. Recordaris haud
dubio quo pacto post superioris Regis
obitum, Regem qui hodie rerum po-
titur statim agnoverint, & Legatum
nostrum, eodem plane loco habuerint
quo antea, præterquam quod non
ante voluerint illum cum cæteris Le-
gatis ad Capellani admittere, quam
Rex Ecclesiæ fuisset reconciliatus, ut
nimirum Papæ & Regi Hispaniæ &

toti mundo fidem facerent se utcun-
que ob rationes Politicas agerent, ta-
men exacte observantes esse religionis.
neque cum Principe minus Catholico
velle communicare.

Interdicti Veneti Histor. lib. I.

Respubl. Veneta Ecclesiasticos pror-
sus ab omni participatione sui regi-
minis excludit; solaque inter omnes
Principes neminem ex Curia Romana
pensione demeretur.

*Paulus Paruta in Histor. Venet.
lib. I v.*

Majores nostri maxime operam de-
derunt ut cives sui, negotiationi & na-
vigationi maritimæ industriæ incum-
berent, atque ita & privatas publicas-
que opes augerent, & nomen Venetum
ad peregrinas & longinquas nationes
propagarent. Situs ipsius urbis ad ejus-
modi studia & exercitia videbatur in-
vitare, & per se ejusmodi mentem in-
colis suis suggerere; quippe cum Civi-
tas agrum proprium non haberet,
cujus fecunditas tanta esset aut indu-
stria colonorum talis ut locupletes eos
reddere posset, quin imo nec paucæ
res ad vitam necessariæ ipsis deessent,
necessitas industriam accendit, quæ
deinceps omnium rerum abundan-

tiam genuit. Imprimis autem solebant plurimas majores triremes in diversas regiones tam Christianorum quam infidelium destinare, indeque petere multimodas merces, non modo ad usum concivium suorum, sed etiam ad commercia cum aliis nationibus magno lucro exercenda. Cum hisce triremibus multi nobiles & patritiæ gentis juvenes navigabant, tam mercaturam faciendi gratia, quam maritimas res cognoscendi & artem navigandi percipiendi. Alii per multos annos apud exterarum nationum hærebant, ubicunque mercatura exercetur, non tantum res proprias sed & alienas curantes: quo facto magnam omnium rerum experientiam consequabantur & domum reversi, nequaquam rudes & omnium rerum ignari, sed jam subacti, & ad frugalitatem modestiamque compositi ad Rempubl. tractandam accedebant.

Idem lib. VII.

A majoribus nostris magna prudentia & Reipublicæ commodo legem cautum fuit, ne cives sui qui legationem apud externos Principes obirent, quicquam dono sibi datum retinerent sed in publicum conferrent, quippe qui judicarent non convenire hono-

rem eis qui Rempublicam quasi re-
præsentant, habitum refutare, aut per-
mittere singulos habere, quæ omni-
bus donata videantur; quod si non-
numquam Legatis dona illa retinere
permitterent, id suffragiis Senatus fie-
bat, ut non tam ex Principum liber-
tate quam Senatus benevolentia ea
accepisse viderentur.

Paulus Iovius Histor. lib. 1.

Vrbs Venetiarum ampla atque ma-
gnifica, mercaturæ & rei navalis stu-
dio à parvis initiis crevit. Sed ea pro-
pter incredibilem situs munitionem
ante alias & beata & admirabilis exi-
stimatur, quod interfluentis Hadriæ
paludibus cincta, nullisque ob id op-
portuna hostium injuriis, veteres the-
sauros domestica in pace cumulatōs
periculosos etiam temporibus conser-
varit. Nulli etenim à terra aditus, in-
tercedente quadraginta stadiorum pe-
lago, nulli penitus à mari ingressus
propter cæca & humilia vada, usu tan-
tum indigenis nota, aut ingruentium
barbarorum avaritiæ, aut magnis ab
alto classibus patuerunt. Veneti ho-
mines in universum consilio sunt gra-
ves, severi in judiciis & in adversa re-
rum fortuna constantes, in altera
numquam immodici. Omnibus cum

420 IUDIC. DE REPVB. VENET.
idem sit conservandæ libertatis & au-
gendi imperii incredibile studium in
Senatu libere & sæpius acerrime sen-
tentias dicunt: nec quemquam teme-
re ex optimatibus, qui vel insigni vir-
tute vel spiritu ingerendis rebus, cæ-
teris antecellat, nimio plus crescere,
vel collecta gratia potentem & clarum
fieri patiuntur. Quibus institutis, dum
servitutis metu, aliena virtute quam
sua terrestri in bello uti longe utilius
& tutius putant, rogati omnes per
octingentos amplius annos Rempubl.
nullis fere intestinis seditionibus exa-
gitatam administrarunt. Cæterum ipsa
nobilitas totius maritimi negotii &
navalis disciplinæ munera naviter im-
plet, exutisque togis arma desumit.

IX. Re-

V
J
siuum
sueti
mo v
de Ca
nerit
folia
popu
Pote
tus
dinen
auten
& imp
Vicar
cem
judic
cellar
Com
foren

IX.

Regimen civile magnificæ
Civitatis

V E R O N Æ.

*Ex libris Statutorum hujus Ci-
vitatæ.*

SUPREMVVS Civitatæ hujus magistratus qui ab Illustri Dominio Venetiarum mittitur, vulgo, Potestas appellatur; intrat regimen suum ad sonitum campanæ cum consuetis insignibus potestatis suæ; & primo visitat Ecclesiam S. Zenonis; deinde Cathedralem & successive cum venerit ad Plateam communis, ascendit solitam sedem capitelli, ubi habita ad populum oratione recipit Sceptrum Potestariæ ut vocant, Civitatæ & districtus Veronæ, juxta veterem consuetudinem & dignitatem civitatæ. Habet autem per totum temp⁹ regiminis sui, & impensis Domini Venetiarum, unum Vicarium legû Doctorem; unum judicem maleficiorum Iurisperitum; duos judices Assessoræ ad civilia; unum Cancellarium, duos milites socios; unum Comestabilem; qui omnes debent esse forenses, non in Civitate Veronæ nati

aut affinitate juncti Veronensibus civibus: & statim in introitu Potestatis iuramentum præstant, se jus dicturos integre & sincere, & Statuta Veronæ inviolatè conservaturos. Habet præterea viginti (plures, paucioresve) ut vocant Baroerios, qui arma gestant, & insignia Potestatis.

Regitur porro Communitas Veronæ à Domino Potestate cum Consilio XII. & L. ad utilia communis deputatorum. Quod consilium cum Domino Potestate omnimodam habet in Reipubl. auctoritatem. Præterquam si D. Potestati videretur in reb⁹ arduis universale consilium totius anni, (quod constat LXXII. qui in sexies XII. distributi per mudas id est bimestria spatia successive Reip. inserviunt) advocare.

Omnes autem sub finem cujusque anni olim eligebantur à XXIV. viris nimirum XII. è magno consilio quibus ultimæ mudæ sors obtigerat, VI. è numero quinquaginta, & sex extra assumptis; hoc modo: Ballotari debebant secundum librum Estimi singuli patres familias qui cuipiam dictorum XXIV. viderentur idonei, aut illis deficientibus filii familias perfectæ ætatis. Et quicunque à duabus partibus fuissent approbati, in electione manebant: Equo-

rum cumulo deinde cxxii. eligebantur; & in xii. distribuebantur: quibus cum muneri suo vacāt unus additur Iurista. Sed hanc eligendi formā postea mutavit Resp. Veneta, & per totum cōsiliū electionē fieri mandavit, cētera reliquit.

Consilium xii. Deputatorum congregatur omni die si fuerit expediens, ad præsentiā D. Potestatis vel Vicarii illius: consilium vero xii. & l. communiter cōgregatur die Veneris. Quod autem in hoc consilio major pars Senatorum censuerit id ratum habetur, dummodo ex tribus partibus duæ præsentes fuerint. præterquam in causis de alienandis vel obligandis bonis communitalis aut similibus causis, quæ præjudiciū aliquod Civitati possent adferre; in quibus duarum partium ē tribus consensus requiritur.

Ex Collegio xii. & l. Deputatorum singulis sex mensibus eliguntur octo consules, quorum quatuor sint iudices de Collegio Advocatorum quatuor alii sint laici boni & idonei. Iudices autem Consules cognoscunt de qualibet quæstione civili; Laici tantum de quæstionib. civilibus quæ non excedunt valorem l. librarum. Tenentur autem autem venire ad Palatium omni die quo jus dicitur: Itemque interessē Curiz

424 VERONAE CIVITAT.

condemnationum, & cum D. Potestate & Vicario illius atque Iudicibus habent vocem: denique ex præcepto Potestatis seu Iudicis malefactorum tenentur ire ad villas & loca districtus Veronensis. Percipiunt à Dominio Veneti stipendium annuum; ubi vero exeant foras etiam pro itinere & labore salarium.

Insuper à Collegio XII & I. Deputatorum una cum D. Potestate eligitur Cancellarius communitatis Veronæ, qui sibi eligit coadiutorem fidelem aliquem & expertum notarium civem Veronæ originarium.

Itemque duo Provisores, quorum officium durat sex menses tantum, & electio fit singulis trimestribus de uno. Ita ut alter alterum præveniat in officio menses tres: quorum unus attendit ad exigendum quascunque pecunias communis, alter convocat consilia ad tractandas res communis, in quibus tamen sibi invicem suffragantur. Idem Consilium XII. & I. hisce adjungit Scribam unum, qui eo officio fungitur ad beneplacitum communis. Provisores autem hi quartam partem percipiunt multa unius quas ipsi communi applicaverint. Idem pondera & mensuras observant. Securitates accipiunt

cipiunt ab iis quibus aliquid publici locaverint.

Item ab iisdem singulis sex mensibus eligitur, Vicarius Domus mercatorum; itemque miles consul, qui lanificii aliarumque artium mechanicarum peritus sit; alique tres consules dictæ domus; cum uno Notario atque uno Massario judicant hi de causis mercaturam aut artem mechanicam concernentibus; ab ipsis autem appellatur ad Potestatem & Iudices consules communis Veronæ, præterquam in causis quæ valorem x. lib. non excedunt: Potestas vero & Iudices litem definire tenentur intra trigesimum diem à lata sententia.

Ab iisdem constituitur & Capitaneus carcerum cujus officium est captivos servare, iis omnem humanitatem præstare, eorum sæpius apud Rectores & Iudices mentionem facere, &c. Itemque duo dispensatores Eleemosynarum quæ captivis dantur, qui & carcerem visitare sæpe coguntur, & de Capitanei & famulorum illius œconomia cognoscere

Eliguntur & Capitanei duo; unus citra, alter ultra Athesim quorum officium est rebelles bannitos & alios maleficos indagere & captivos sistere; In quem finem non licet ipsi præter suam formam habitationem, in ullo

426 VERONAE CIVITAT.

alio districtus Veronæ loco per se vel famulos suos cōmorari ultra triduum, sed tenetur equitare de loco in locum & persequi malefactores. Ab eodem consilio XII. & L. eligitur Capitaneus Lacus Gardæ cujus officium est sollicite attendere custodiæ ejusdem lacus & providere, ne ulla quantitas frumentorum, farinæ, aut leguminum conducatur ad alienas terras & loca Dominio Veneto non subiecta. Item ne ulla quantitas salis alio transportetur; itemque ne ullæ merces sine licentia alio vehantur & imprimis ne lanæ Veronenses & pecudes extrahantur; Denique ut omnes pisces qui in illo lacu capiuntur, toto, quadrigesimali tempore Veronam deducantur. Ab integro autem consilio CXXII. Vicarii per suffragia & Ballotas ut supra eliguntur per totum districtum Veronæ. qui tenentur officium suum per se & non per delegatos obire: hi jus reddunt unicuique usque ad valorem x. librarum & non ultra sine speciali commissione. Ut autem fidelius munere suo fungantur, singulis annis mense Decembri à consilio XII. & L. eliguntur quatuor syndicatores, qui ad syndicandum exeunt initio mensis Ianuarii, & Vicarios omnes & alios ministros coram se in loco

Vica-

Vica
eisd
eod
abso
vere
que
ferre
tis V
nam
gum

REGIMEN CIVILE. 427

Vicarius sui citant, & rationem ab
eisdem reposcunt gesti Magistratus,
eosdem mulctant, condemnant aut
absolvunt; syndicationem autem absol-
vere tenentur intra mensem, & de iis
quę offenderint ad idem consilium re-
ferre. Atque hæc de Reginine Civita-
tis Veronæ in communi dicta sunt,
nam minutiora persequi nimis lon-
gum esset.

X.
D E
CLARIS VIRIS
R E I P V B L I C Æ
V E N E T Æ.

Ex F. Leandro Alberto.

HACTENVS imperii forma, quam illustris & præclara hæc civitas à primordio sui in hunc usque diem habuit, exposita; consequitur ut celebrium ac nobiliorum ejus alumnorum memoriam quoque referamus. Non tamen dicentur omnes quippe quia tam multos in lucem edidit, et nisi longissima narratione complecti haudquaquam possent. Itaque ex iis primum qui in Ecclesiæ Romanæ gubernatione ac honoribus eniterunt, tres Pontifices Max. urbs hæc genuit, Gregorium XII. familia Coraria natum eximie prorsus integritatis hominem, Eugenium IV. ex Condulmeria gente sapientissimum virum. & Paulum secundum ex Barbarorum magni ingenii virum. de quibus copiose Platina in eorum vitis, itemque Blondus & Sabellicus scripserunt. Cardinales Venetiis

F
neti
roce
ribus
nius
mora
& no
no, D
quilei
studii
ornat
sua de
Cardi
quam
cam re
mill.
Latino
re. Mu
tum h
set, ve
institu
cam p
lebrabi
netiæ C
itemqu
ci nepo
cham, s
cessit, i
virum
à Paul
lium o
Bonon

netiis orti quamplurimi, Petrus Maurocenus, Marcus Landus literis & moribus admodum ornatus vir, Antonius Gregorii Pontificis quem commemoravimus, nepos, Ioannes Amadeus, & nostra memoria Ioannes Baptista Zeno, Dominicus Grimanus, qui & Aquileiensis Patriarcha disciplinarum studiis eximiaq; morum gravitate perornatus fuit, adeo quidem ut insigni sua doctrina virtuteque dignitatem Cardinalatus illustrare magis videretur quam ipse ab illa decorari. Bibliothecam reliquit voluminum amplius VIII. mill. partim Græcorum, partimque Latinorum, ex omni scientiarum genere. Multis de huius viri tum scriptis, tum humanitate commemorari posset, verum causa brevitatis quam hic instituimus, memoriam ejus honorificam pro nostræ facultatis modulo celebrabimus alibi. Genuerunt etiam Venetiæ Cardinales Marcum Cornarium, itemque Marinum Grimanum Domici nepotem Aquileiæ quoque Patriarcham, qui annis superioribus fato concessit, insuper Gasparum Contarenum virum optimum ac doctissimum, qui à Paulo III. Pontifice Max. Cardinalium ordini allectus est, & legationem Bononiensem gessit, ubi supremum vitæ ex-

tæ explevit diem anno post Christi na-
 tivitatem MDXLII. Doctissimus & ipse
 erat, & doctorum alter Mæcenas. Ac-
 cedit his Petrus Bembo quem Paulus
 quoque III. Pontifex in Cardinalium
 collegium ob insignem virtutem ado-
 pravit; de cujus ornatu ac elegãtia tam
 in sermonibus quam scriptis, neque so-
 lum latinis & græcis, verumetiam ver-
 naculis, quæ jam Europa tota legit &
 admiratur, multa profecto dicere pos-
 semus, sed in alium locum quicquid
 ejus est rejicere cogimur. Mortem obiit
 Romæ summo cum dolore literato-
 rum anno post Christi nativitatem
 MDXLVII. Vivunt adhuc Franciscus
 Cornarius Marci de quo dictum est
 frater, & Franciscus Pisanus Cardina-
 les. Existimatione summa fuit Marinus
 Grimanus Cardinalis & Aquileiæ Pa-
 triarcha, vir eloquentissimus doctissi-
 musque; cujus industria Pontifex Ro-
 manus in multis legationibus est usus,
 veluti in Parmæ ac Placentiæ governa-
 tione, quas urbes eximia prudentia re-
 xit. Orator etiam ad Franciscum pri-
 mum, Galliæ regem bello cum imp. Ca-
 rolo V. contendente gratia concilia-
 ndæ pacis ivit. Superest ejus frater
 Ioannes Aquileiæ Patriarcha disertus
 homo & ingeniorum pater, item Car-
 dinalis,

dinalis, cum Victore alio fratre gravissimo viro, reipublicæque cum primis studioso, ac eloquente, qui D. Marci Procuratorem agit, dignus plane tam illustri stirpe: quodque nullum adhuc successorem familiæ genuerit, cuncta civitas summe dolet. Alios præterea celeberrimos Præsules Venetiæ tulerunt, inter quos Pantaleon Iustinianus primus Latinorum Byzantinus Patriarcha, postquam ejus urbis imperium ad Francos devenerat. Successerunt ei nobiles alii viri. Fuit etiam Hermolaus Barbarus non minori rerum publicarum usu, quam eruditione præditus. Insignem ejus doctrinam cum in latinis, tum græcis literis monumenta scriptorum quæ reliquit abunde testantur; patriæ nomen profecto mirifice illustravit. Aquileiæ Patriarcha creatus est ob summas virtutes ab Alexandro sexto Pontifice Romano. Laurentius Iustinianus ex ordine Cælestinorum monachus primum Episcopus Castelli, dein Patriarcha Venetiarum & Primas Dalmatiæ nuncupatus ab Eugenio IV. Pontifice mirifica sanctitatis opinione claruit; eamque miracula testata sunt, plurima beneficia Deo mortalibus elargiente qui patrocinium ejus invocassent. Secutus hunc est in Patriarchatu

Ma-

Maphæus Contarenus instituti Cœlesti-
 norum sodalis, Dein Andreas Bendel-
 merius Canonicus regularis, Gregorius
 Corarius. Ioannes Boratius, Maphæus
 Gerardus ex ordine Camaldulorum
 postea Cardinalis, Thomas Donatus
 ordinis prædicatorum, Antonius Sy-
 rianus instituti Carthusiani, Ludovicus
 Contarenus Cœlestinorum, Antonius
 Contarenus Scopetinorum, Hierony-
 mus Quirinus Prædicatorum, qui nunc
 sedem tenet. Insuper & alios insignes
 Ecclesiarum præsules urbs hæc edidit,
 uti Episcopos Henricum Contarenum
 Castellum, Dominicum Dominicum, Pe-
 trum Æmilianum Vicentiæ, Fantinum
 Patavii, Petrum Monteum Brixie, Ia-
 cobum Zenonem Feltrii Belluniquæ,
 Dominicum Torcelli, omnes doctrina
 moribusque perornatos. cum Anto-
 nio Pizamano Feltrinorum antistite,
 qui non solum doctrina, sed etiam san-
 ctitate claruit, & diem functus anno à
 Christi nativitate MDXII, Venetiis, tu-
 muloque conditus in D. Petri Castella-
 ni miraculis illustratus est. Deo Opt.
 Max. mortalibus eximia munera con-
 cedente qui in illius nomen rogarent,
 maximeque MDXX. anno, quum aper-
 to sepulcro corpus ejus integrum ad-
 huc apparuit. His addendus Hierony-
 mus

mus Trevisanus cum philosophia, tum
 juris peritus, Episcopus Cremonensium
 & Abbas apud D. Thomam Burgun-
 dionum Torcelli, quo in cœnobio ius
 patronatus habet Trevisana familia.
 Præter hos vero tam multos Venetiæ
 nobilissimos Præsules ediderunt, ut ô-
 mnes referre nimis longum foret; ex
 quibus tamen in urbis ipsius Episcopo-
 rum catalogo nonnullos adhuc com-
 memorabimus. Vivit etiam nunc Aloy-
 sius Lippamanus antistes Veronensium,
 literis & virtutibus insignis homo;
 qui catenam auream in vetus testa-
 mentum elegantissimam composuit.
 Nec minori numero litteratos viros
 urbs hæc tulit quam Præsules; quan-
 quam & ex illis exornati doctrina mul-
 ti fuerint, uti ostendimus. In doctorum
 cohorte fuit Andreas Dandalus Dux,
 quem historiam insignem scripsisse
 prædiximus, & Petrarcha, Blondus, Sa-
 bellicusque perquam honorifice me-
 morant. Carolus Zeno non solum ap-
 prime doctus, verumetiam eximius
 classium præfectus fuit, uti Blondus &
 Sabellicus in historiis perhibent. De
 Genuensibus triumphum egit, itemq;
 Francicam sudit clatrem, cui Bucical-
 dus imper. præerat validissimus homo;
 Carrariensibus Patavii regulis auxilio

missus. Memoriam Caroli summo cum honore celebrat Leonardus Iustinianus oratione quadam funebri, item Petrus Paulus Vergerius duabus elegantissimis epistolis. Zacharias Trevisanus non minori sapientia prudentiaque polluit in consiliis, quam erat literarum disciplinis excultus; idque probant orationes ejus editæ, nominatim illa quam coram Gregorio Pontifice habuit, qua rationem Ecclesiæ pacandæ: nam terni tum erant Pontifices, commemorat, nec solum eloquentiam insignem, verumetiam ingenium summum ea in re excogitanda testatur. Leonardus Iustinianus fuit vir maximi consilii parisque facundiæ. Juvenis adhuc versus lingua vernacula plurimos arte magna panxit. ætate vero confirmata dein eloquentissimus ac literatissimus evasit: neque solum oratione soluta, verumetiam recitatione carminis sermone vernaculo mirifice delectabatur, usque adeo ut inter ætatis suæ doctissimos homines sit habitus, præterquam quod eximius reipublicæ consiliarius erat. Marcus Lippamannus scientia juris enituit, itemque tam linguæ Græcæ quam Latinæ. Franciscus Barbadicus consilio maxime valuit; pariterque Daniel Veturius ordinis patri-

patritiorum egregium ornamentum,
reipublicæ summe studiosus. Franciscus
Barbarus in quo græcæ latinæque lin-
guæ cognitio pariter cum eloquentia
gerendæque reipublicæ prudentia col-
lucebat, non satis hercule scio litera-
tusne ac disertus & sapiens & bonus
appellari debeat potius quam fœlix, ob
eximias ejus res quæ memoriæ sunt
proditæ, in acquirenda conservanda-
que adversus Philippum Vicecomitem
Mediolani ducem Brixia gestas. Men-
tionem ejus in historiis Blondus, Si-
moneta, Sabellicus honorifice faciunt.
Andreas Maurocenus & Hermolaus
Donatus, quanquam reipublicæ curis
assidue vacaverint, eruditionis tamen
etiam eximiæ documenta perillustra
dederunt, relictis heroico carmine suo-
rum temporum historiis. Zacharias
Trevisanus alterius Zachariæ filius
laudatissimo comparandus patri fuit,
primo literarum studiis, dein admini-
stratione reipublicæ. Genuit etiam urbs
hæc pernobilis Barbonum Mauroce-
num, Ludovicum Fuscarum, Vitalem
Landum, Candianum Polanum, Ni-
colaum Canalem cum Lauro Quirino
cunctos juris consultissimos, & cum
humanitatis artibus eloquentiaque,
tum in publicarum rerum administra-

tione mirifica ingenii præstantia pol-
 lentes, ideoque non minus ob litera-
 rum scientiam in honore habitos,
 quam propter optima prudentissima-
 que consilia. Ioannes Cornalis & Pau-
 lus Barbus nobilissimi viri præter insi-
 gnem gravitatem latinarum quoque
 literarum scientiam habebant. An-
 dreas Iulianus & Bernardus Iustinianus
 Leonardi F. item Hieronymus Barbadi-
 cus Francisci F. cum Nicolao Barbo sin-
 gulari ingenio maximeque doctrina vi-
 ri fuerunt: uti quoque Vitalis Landus,
 Petrus Thomas, Ludovicus Donatus,
 Franciscus Dedus, Marcus Sanutus, &
 & Hieronymus Donatus omnes præ-
 clari Senatores, & docti, facundi, pru-
 dentes, ingenique summi homines;
 præcipue vero postremus, quem Græce
 Latineque dicentem omnes cum stu-
 pore mirabantur ob orationis majesta-
 tem, qua cum antiquis illis Græcis aut
 Romanis oratoribus conferri poterat.
 Nec prætermittendus est Andreas Na-
 vagerius, qui cum illustri vita tum lite-
 ris perornatus fuit, ideoque scribendis
 Venetorum historiis per Senatuscon-
 sultum Marco Antonio Sabellico suc-
 cessit. Diem functus est annis superio-
 ribus. Vivit nunc Ioannes Baptista E-
 gnatius vir doctissimus uti literaria
 ejus

ejus opera testantur. Præter eruditos
 vero homines urbs hæc etiam præstan-
 tissimos duces edidit, præcipueque
 classium, qui maximis victoriis potiti,
 Venetamque rem mari terraque pluri-
 mum auxerunt. Ex his fuere Ioannes
 & Raynus Polani, qui Corcyram in
 ditionem subjunxerunt, item Marinus
 Gradonicus cum Dominico Mauroce-
 no, à quibus capta Pola, tributoque Pa-
 rentini subacti: Ioannes Basilus & Tho-
 mas Falerius Pisano's mare infestantes
 domuerunt. Reinherus Dandalus cum
 Rugerio Permarino classe xxx. navium
 actuariarum Methonem & Coronem
 expugnarunt. Ioannes Trevisanus no-
 vem navibus duodenas Genuensium
 apud Drepanum Siciliae cepit. Insignem
 etiam artem virtutemque militarem
 adversus Cretenses qui defecerant, præ-
 stitere Petrus Thomas, Ioannes Grit-
 tus, Nicolaus Balestrerius, Marcus Bo-
 nus, & Andreas Thealdus. Maximam
 classẽ regis Exagonorum & Ioannis
 Vatasii, cui Bavala præerat dux, juxta
 Constantinopolim vicere Leonardus
 Quirinus & Marcus Onislorus. Iade-
 ram cum defecisset Reinerius Zeno ob-
 sedit, & in imperium Venetum retra-
 xit, Laurentius Theopolus classis præ-
 fectus tres & viginti Genuensium na-

ves in portu Ptolemaidis confregit, ac de'n una cum Andrea Zenone spectabili pugna Genuenses apud Tyrum ag-gressus, eorum navibus magnis xxv. potitus est, insignemque victoriam re-tulit. Classis quoque præfecturam Mar-co Gradonico dedit ob eximiam vir-tutem Balduinus Imperator Constan-tinopolis. Marcus Michael rxx. na-vium classè circa Tenedum cum Ge-nuensibus quorum classis navium ma-gnarum viginti erat, eos in fugam ver-tit, ita Chalcidem cepit. Gilbertus Dan-dalus præfecturam duarum & triginta triremium gessit. Iacobus Dandalus & Marcus Gradonicus quem supra no-minavimus, cum classè Genuensium viginti octo navium longarum apud Drepanum congressi, viginti quatuor ex iis cepere, reliquis incendio absump-tis. Idem Marcus alia præter hæc me-morabilia multa gessit, quæ nisi lon-gissime referri haud possent, & Sabel-lici rerum Venetarum, ac item ultima Enneadum parte legi poterunt. Rug-gerius Maurocenus lx. triremium, imperator res maximas confecit, Io-annes Superantius cum xxv. Theo-dosiam in Taurica Chersoneso expu-gnavit, & Benedictus, Iustinianus ma-gnam Græcarum navium multitudi-

nem cepit. Primus omnino in Turcas Dux belli à Venetis iuit Petrus Zenno, qui potentissima classè multas victorias retulit insignes. Successerunt illi deinde Marinus. Falerius, Andreas Cornalis, Petrus & Marcus Canalus, Marcus Iustinianus, omnes strenui bellatores, fortissimique duces. Primi Legati quos Provisores vocant, exercitiibus additi Andreas Maurocenus & Simon Dandalus, posteaque Nicolaus Gradonicus & Pancratius Iustinianus: quæ munera patrum sententiis ob eximiam in consiliis prudentiam illis viris demandata. Nicolaus Pisanus classis præfectura summam quoque laudem meruit cum Ioanne Delphino, pugnaque una Genuensibus quinquaginta naves adegit. Secuti sunt cum in re navali Paulus Lauredanus, Marcus Michaël, & Ioannes Sanurus. Nec his minori virtutis commendatione fuit Marcus Cornalis quem supra memoravimus, præclaro libertatis patriæ studio, cum Senatus occisæ Marino Falerio Duce republ. illi commississet, donec princeps rite nominaretur. Gloriam quoque ductu classium adeptus est Bernardus Iustinianus. Victoris Pisani memorabilis sapientia fortitudoque fuit in casibus fortunæ superandis:

enim magna patrum totiusq; civita-
tis opinione ac gratia præfectus classis
designatus, cum post rem initio sæli-
citer gestam, dein reluctante fortuna,
carceri traditus inique fuisset Genuen-
sibus jam Fossam Clodiam tenentibus,
Venetis autem adeo percussis, ut ad
hostis quascunque conditiones se de-
pacturos essent professi, vocibus po-
pularium in libertatem postulatus, tan-
ta moderatione fuit ut admirari satis
nequeas; & dux belli dictus Victoriam
insignem obtinuit. Sabellicus hoc de
viro perhibet, cum mature ad senatum
e carcere venire esset iussus, etiam in
custodia pernoctare voluisse, ac sacer-
doti explicata mente sacram Eucharis-
tiam accepisse, simulque per id sacro-
sanctum Christi corpus testatum, igno-
scere se cunctis quorum ulla injuria
fuisset affectus, neque minores dein-
ceps pro republica labores susceptu-
rum quam fecisset unquam. Itaque sic
eum e carcere profectus in Senatum,
maximis honoribus exceptus, & præ-
fecturæ classis insignibus ornatus est,
tantoque patrum populique studio
contra Genuenses movens, eos specta-
bili victoria devicit, uti diximus, Blon-
dus Sabellicusque memorie prodide-
runt. Dominicus Michael quatuor &
viginti

F.
vigin-
ron
stater
ra den
Micha
Marcu
Clodia
sibus e
buerat
valem
Petrus
ritus
Ioanne
hortiur
Franti
Vicecor
Lauden
cus Ber
myopa
head sp
Marian
bellicus
Præfess
etiam P
cui And
Stephan
Pado su
Mediola
tam iam
loy sum
cas expe

viginti longis navibus octoque myopar-
 onibus Cretam quæ defecerat in pote-
 statem retraxit. Illi in classis præfetu-
 ra deinceps successere Cressus Molinus,
 Michael Delphinus, Iacobus Maurus,
 Marcus Iustinianus, Carolus Zeno, qui
 Clodiana quoque pugna cum Genuen-
 sibus egregiæ virtutis documenta præ-
 buerat. Magna etiam gloria rem na-
 valem exercuere Michael Iustinianus,
 Petrus Hemus summi consilii vir, Fan-
 rinus Georgius, Marcus Grimanus,
 Ioannes Barbus, Victor Barbarus co-
 hortium etiam præfectura nobilitatus
 Brixiano contra Philippum Mariam
 Vicecomitem Mediolani Ducem bello.
 Laudem insuper classis ductu Francis-
 cus Bembus est adeptus, qui classẽm
 myoparonum aliarumque navium
 haud spernendam adversus Philippum
 Mariam Pado subvexit, ut Blodus, Sa-
 bellicus, & Corius in historiis tradunt.
 Præfectura navali bello Genuensium
 etiam Petrus Lauredanus inclytus fuit,
 cui Andreas Mocenicus successit. Et
 Stephanus Contarenus Classis Dux in
 Pado fuit, contra Philippum Mariam
 Mediolani Ducem, postquam in Vene-
 tum imperium Buxia concesserat. A-
 loysium Lauredanum illa contra Tur-
 cas expeditio, in qua Pontificis Eugenii

Burgundionumque Ducis classēs una
 iverunt Imperatorem habuit, maxi-
 misque rebus gestis & egregiis victo-
 riis illustrem fecit. Secutus est in præfe-
 ctura classis Victor Capellus sapientissi-
 mus & prudentissimus vir, qui ob vir-
 tutem summam iterum quoque Præ-
 fecturam accepit. Huic Vrsatus Iusti-
 nianus, Iacobus Lauredanus, Nicolaus
 Canalis, Petrus Mocenicus, Victor Su-
 perantius strenui Præfecti omnes suc-
 cessere. Gloriam quoque magnam re
 navali consecutus est Hieronymus Ca-
 nalis, qui Maurum Alexandrinum pi-
 ratam admodum nobilem & insignem
 cepit. Vicentius etiam Capellus classis
 Imperator Venetæ magnam virtutis
 commendationem meruit, uti insuper
 Andreas Trevisanus eques auratus ob
 virtutem factus; qui opinione in urbe
 tanta fuit ut si fata vitam concessissent,
 insignia Ducatus adepturus crederetur.
 Sed & præterea multos homines
 illustres Venetiæ tulerunt, veluti An-
 tonium Cornarium, Nicolaum Priol-
 um, Hieronymum Georgium Equi-
 tem auratum & maximum oratorem,
 qui legationes plurimas ad varios prin-
 cipes obivit, nominatim ad Carolum
 VIII. Franciæ regem aliosque non pau-
 cos quorum memoriam aliis celebran-
 dam

F. I.
 dam
 felicit
 summi
 tia neg
 quorum
 Thoma
 tius An
 gerens
 millefi
 mo oet
 ram cep
 morum
 semper
 in præf
 ostendit

Cata

I. Pri

II. Alce

III. Ch

IV. Vrs

F. LEANDRI ALBERTI 443
dam tradimus. Nec desunt nunc in hac
foelicissima republica maximi ingenii
summique consilii, & ad quævis ingen-
tia negotia tractanda prompti viri,
quorum è numero Marcus Fuscarus,
Thomas Contarenus, item Lauren-
tius Amulius, qui classis præfecturam
gerens anno post Christi nativitatem
millesimo quingentesimo quadragesi-
mo octavo Sabarnessam nobilem pira-
tam cepit. Vrbs hæc maximorum ani-
morum homines & ingenia præclara
semper magna multitudine habuit; nec
in præsentia talibus quoque caret, uti
ostendimus.

*Catalogus Episcop. & Patriarch.
urbis Venetiarum.*

- I. Primus urbis huius Episcopus ab
Romano Pontifice institutus
est anno 747. post Christi na-
tivitatem Obeiahtus Marinus
Eneagri tribuni Methamauce-
ni filius.
- II. Alter Christophorus Damiatius
Græcus, anno à Christi nativi-
tate 792. c. reatus. Securi dein-
ceps.
- III. Christophorus Tancredus Græ-
cus an. 809.
- IV. Vrsus Badoarius Venetus 841.

V. Ioan-

- 444
V. VENET. DUCVM
Ioannes Sanutus Venetus
fodalitatis Humiliatorum
Monachus 842.
- VI. Maurus Vincentius Ven. 852.
- VII. Dominicus Badoarius Ven.
862.
- VIII. Crassus Facius 873.
- IX. Ioannes Sanutus Ven. 889.
- X. Ioannes Aventuratis Aquili-
nus 891.
- XI. Laurentius Timensdeum
monachus albus 918.
- XII. Dominicus Maurus Venetus
936.
- XIII. Dominicus David Venetus
ex ordine Eremitanorum
946.
- XIV. Petrus Malefactus Paravinus
971.
- XV. Vrsus Magaditius Ven. 981.
- XVI. Dominicus Badoarius Ve-
netus 992.
- XVII. Petrus Quintavallis Vene-
tus 1001.
- XVIII. Gregorius Georgius Ven.
1009.
- XIX. Marin⁹ Cassianus Ven. 1020.
- XX. Dominicus Gradonicus Ve-
netus 1040.
- XXI. Dominicus Gradonicus Ve-
netus 1059.

XXII. Do-

F. LEANDRI ALBERTI. 445

- XXII. Dominicus Contarenus Venet. 1070.
- XXIII. Henricus Contarenus Venet. 1091.
- XXIV. Vitalis Michael Venetus 1125.
- XXV. Bonifacius Falerius Ven. ex ordine Eremitanorū 1132.
- XXVI. Ioannes Polanus Ven. ex ordine Humiliatorum 1155.
- XXVII. Vitalis Michael Venet. 1178.
- XXVIII. Philippus Casolus Ven. 1191.
- XXIX. Marcus Nicolaus Ven. 1220.
- XXX. Vitalis; Michael Venetus 1235.
- XXXI. Marcus Marocen. Venet. 1236.
- XXXII. Petrus Pinus Venet. 1252.
- XXXIII. Gualterus Agnus dei Ven. ex ordine Prædicatorum 1268.
- XXXIV. Thomas Arimundus Venet. 1272.
- XXXV. Thomas Rancus Ven. 1272.
- XXXVI. Bartholomæus Quirinus Venet. 1274.
- XXXVII. Simeon Maurus Ven. 1282.
- XXXVIII. Rambertus Polus seu Primaditus Bonon. ex ordine Prædicatorum 1292.
- XXXIX. Iacobus Contarenus Venet. 1303.

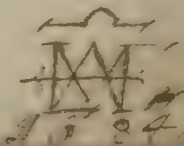
XL. Bar-

- 446 CLARI VENETI
- XL. Bartholomæus Quirinus Venetus 1325.
- XLI. Michaël Catergus Venet. ordinis Eremitanorum 1332.
- XLII. Angelus Delphinus Ven. 1336.
- XLIII. Nicolaus Maurocenus Venetus 1340.
- XLIV. Ioannes Barbus Venetus 1349.
- XLV. Paulus Fufcarus Venetus 1359.
- XLVI. Ioannes Amadeus Venetus Cardinalis 1379.
- XLVII. Angelus Corriarius postea Romanor. Pontifex Gregorius XII. Venetus 1379.
- XLVIII. Ioannes Lauredanus Ven. 1385.
- XLIX. Franciscus Falerius Ven. 1390.
- L. Leonardus Delphinus Venet. 1312.
- LI. Franciscus Bembus Ven. 1398.
- LII. Marcus Landus Venetus 1416.
- LIII. Francisc. Malipetra. Ven. 1425.
- LIV. Laurentius Iustinianus Venetus ex ordine Cælestinorum 1432. quem dein anno 1450. Pontifex Max. Eugenius IV. Patriarcham Veneriarum & Primatem Dalmatiæ dixit, translata huc Gradenfi Ecclesia Patriarchali, ac illa dignitate tributa Venetiis. Primus igitur is Patriarcha factus

F. LEANDRI ALBERTI. 447
factus est anno post Christi
nativitatem 1450. Secuti de-
inceps hi:

- II. Maphæus Contarenus Venetus
ex ordine Cœlestinorū 1451.
- III. Andreas Bondelmerius Venetus
ordinis Canonorum regu-
larium. 1460.
- IV. Gregorius Corrarius Ven. 1465.
- V. Ioannes Barotius Venetus 1465.
- VI. Maphæus Gerardus Venet. so-
dalitatis Camaldulorum,
postea Cardinalis 1466.
- VII. Thomas Donatus Venet. ex or-
dine Prædicatorum 1492.
- VIII. Antonius Syrianus Ven. Mona-
chus Carthusianus 1504.
- IX. Ludovicus Contarenus Ven. in-
stituti Cœlestinorum 1508.
- X. Antonius Contarenus Ven. so-
dalitatis Scopetianorum. 1508.
- XI. Hieronymus Quirinus Ven. ex
ordine prædicatorum 1524.

F I N I S.

Summa Privilegii.

Illustrium & Præpotentium D.D. Ordinum fœderatarum Belgicæ provinciarum decreto cautum est *Bonaventura & Abrahamo Elzevirii*, Academiæ Leydenfis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excusum inferat vendatve, librum hunc, cui titulus, *Cassaris Constantini patricii Veneti de Republica Venetorum libri quinque*. Quod si quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, præsumpserit, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc sive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impressum alibi in has oras inferre & vendere, confiscatione exemplarium, multa; insuper sexcentorum florenorum, damnas esto; uti latius patet in ipso privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium, xv Maii, MDCXXVI.

G. V. HERTEVELT Vt.

*Ad mandatum Præpotentium D.D.
Ordinum General. ss.*

L. VAN GÖCH.

Michael

Minuel Bataha

aganzpr Kaurig Myra-
rus Cavalis Jonte Seli

Cor.

~~pro~~ loco Idmine cracum
de Megiore Phyrphor
electo

am 2000 la pro Jont
Idmina pro gregia

